

The Project Gutenberg eBook of Mustalaistytön ennustus: Romaani Pärttylinyön ajoilta, by Prosper Mérimée

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Mustalaistytön ennustus: Romaani Pärttylinyön ajoilta

Author: Prosper Mérimée

Translator: Lauri A. Hirvensalo

Release date: May 14, 2015 [EBook #48957]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUSTALAISTYTÖN ENNUSTUS: ROMAANI
PÄRTTYLYNYÖN AJOILTA ***

Produced by Juha Kiuru

MUSTALAISTYTÖN ENNUSTUS

Romaani Pärttylinyön ajoilta

Kirj.

PROSPER MÉRIMÉE

Ranskan Akatemian jäsen

Suomentanut

LAURI A. HIRVENSALO

Alkuperäinen teos: Chronique du règne de Charles IX.

Kustannusosakeyhtiö Ahjo, Helsinki, 1919.
Juusela & Levänen Oy kirjapaino ja kirjansitomo.

SISÄLTÖ:

- Tekijän alkusanat.
- I. Saksalaiset ratsumiehet.
- II. Seuraavana päivänä.
- III. Nuoret hovimiehet.
- IV. Kääntynyt.
- V. Saarna.
- VI. Puoluepäällikkö.
- VII. Puoluepäällikkö (jatkoa).
- VIII. Keskustelu kirjailijan ja lukijan välillä.
- IX. Hansikas.
- X. Metsästys.
- XI. Raffineerattu ja Pré-aux-Clercs.
- XII. Silmäinkääntäjä.
- XIII. Häväistys.
- XIV. Kohtaus.
- XV. Pimeässä.
- XVI. Lupa.
- XVII. Yksityinen vastaanotto.
- XVIII. Katekumeeni.
- XIX. Harmaaveli.
- XX. Kevytaseinen ratsuväki.
- XXI. Viimeinen yritys.
- XXII. Elokuun 24 päivä.
- XXIII. Kaksi munkkia.
- XXIV. La Rochellen piiritys.
- XXV. La Noue.
- XXVI. Uloshyökkäys.
- XXVII. Sairaalassa.
- Viiteselitykset.

TEKIJÄN ALKUSANAT.

Luin äskettäin koko joukon muistiinpanoja ja lentolehtisiä XVI:n vuosisadan lopulta. Olen koettanut laatia poiminnon lukemastani, ja tässä se poiminto nyt on.

Historiassa minä pidän ainoastaan lyhyistä tarinoista ja anekdooteista, ja niistä pidän paraimpina sellaisia, joissa kuvittelen näkeväni todellisen kuvauksen kyseessä olevan aikakauden tavoista ja luonteista. Tämä maku ei ole erikoisen hieno; mutta täytyy häpeäkseni tunnustaa, että mielelläni antaisin koko Thucydideen Aspasian tai jonkun Perikleen orjan oikeaperäisistä muistiinpanoista, sillä muistelmat, jotka ovat kirjailijan ja hänen lukijansa välisiä tuttavallisia keskusteluja, ne yksin pystyvät täydentämään kuvan *ihmisestä*, kuvan, joka minua huvittaa ja joka herättää mielenkiintoani. XVI:n vuosisadan *ranskalaisesta* ei voi esim. Mézeray'n teosten nojalla luoda itselleen oikeaa kuvaa, vaan sen löytää Montluc'in, Brantôme'n d'Aubignén Tavannes'n La Nouen y.m. teoksista.[1] Näiden sen aikaisten kirjailijoiden tyylistä oppii siinä suhteessa yhtä paljon kuin heidän kertomuksistaan.

Luin esimerkiksi *l'Estoile'ssa* seuraavan ytimekkään muistiinpanon:

"Neiti de Châteauneuf, yksi kuninkaan hempukoista ennen tämän Puolan matkaa, oli lemmenpuuskassaan mennyt naimisiin firenzäläisen Antinottin, Marseilles'n kaleriorjainpäällysmiehen kanssa; ja kun hän huomasi miehensä viettävän irstailevaa elämää, surmasi hän tämän omin käsin kuin mies."

Tämän ja niin monen muun jutelman avulla, joita Brantômen teokset ovat täynnä, minä mielessäni laadin luonnekuvan, ja minä herätän henkiin Henrik III:n hovinaisen.

Minusta tuntuu vähän omituiselta verrata sen ajan tapoja omiimme, ja huomata jälkimmäisissä voimakkaiden intohimojen rappeutumista tyyneyden ja ehkäpä onnenkin hyväksi. On sitten vaan osattava vastata kysymykseen, olemmeko parempia kuin esi-isämme, eikä sitä ole yhtä helppo ratkaista,

sillä aikojen mukana ovat mielipiteet samanlaisista teoista paljon muunnelleet.

Niinpä v. 1500 tienoilla ei salamurha eikä myrkyttäminen herättänyt yhtä suurta kauhua ja kammoa kuin nykyään. Aatelismies surmasi vihamiehensä salakavalasti; hän anoi armoa, sai sen, ja näyttäytyi jälleen seuraelämässä ilman että kenenkään päähän olisi pälkähtänyt katsoa häneen karsaasti. Vieläpä joskus puhuttiin murhaajasta, jos tappo oli aiheutunut oikeasta kostosta, niinkuin nyt puhutaan hienon maailman miehestä, joka kaksintaistelussa surmaa häntä kovasti loukanneen heittiön.

Mielestäni on niin ollen ilmeistä, ettei XVI:n vuosisadan ihmisten tekoja ja toimia voi arvostella meidän XIX:n vuosisadan ajatustavan ja käsityskannan mukaan. Minkä korkealle kehittynyt sivistys tuomitsee rikokseksi, sitä voi vähemmän kehittyneeltä sivistyskannalta katsoa vain rohkeuden osoitukseksi, ja raakalaisuuden tilassa se ehkä olisi kiitettäväkin teko. Arvostelun, jonka voi sovitaa *samaan* tekoon, täytyy luonnollisestikin muunnella myöskin sen *maan mukaan*, missä teko tapahtuu, sillä kansalla ja kansalla on yhtä suuri ero kuin maalla ja maalla.[2]

Mehemet-Ali, jonka kanssa mamelukien beit kilpailivat Egyptissä vallasta, kutsuu eräänä päivänä tämän sotaväen ylimmät päälliköt juhlaan palatsiinsa. Kun he ovat tulleet sisälle, niin ovet sulkeutuvat. Heidän ollessa paraikaa aterialla, albanialaiset ampuvat heidät väijyksistä kuoliaaksi, ja siitä hetkestä saakka Mehemet-Ali hallitsee yksin Egyptissä.

No niin! sopikaamme pois Mehemet-Alin kanssa: hänhän nauttii suurta arvonantoa Euroopassa, ja kaikissa sanomalehdissä hän käy suuresta miehestä: sanotaan suorastaan, että hän on Egyptin hyväntekijä. Mutta kuitenkin, voiko olla mitään kauhistuttavampaa kuin tappaa ihmisiä, jotka eivät kykene puolustautumaan? Todellisuudessa maan tapa sekä se seikka, että asiasta oli mahdotonta selviytyä muuten, puolustavat moisia salaväijytyksiä. Tähän tapaukseen siis sopii Figaron iskusana: *Ma, per Dio, utilita!*[3]

Jos eräs ministeri, jonka nimen jätän mainitsematta, olisi tavannut albanialaiset valmiina ampumaan hänen määräyksestään, ja jos hän olisi juhlapäivällisillä kiiruhtanut toimittamaan pois päiviltä vasemmiston huomattavat miehet, niin hänen tekonsa olisi *itse asiassa* ollut sama kuin Egyptin hallitsijan, mutta *siveellisessä suhteessa* sata kertaa rikollisempi. Salamurha ei enää kuulu tapoihimme. Mutta tämä samainen ministeri pani viralta paljon vapaamielisiä valitsijoita, pieniä maaseudun virkamiehiä; toiset hän peloitteli ja sai siten vaalit käymään mielensä mukaan. Jos Mehemet-Ali olisi ollut Ranskassa ministerinä, niin ei hänkään olisi tehnyt sen enempää; ja epäilemättä olisi ranskalaisen ministerin ollut pakko turvautua ammuttamiseen, koskapa kerran viraltapanot eivät olisi kylliksi tehonneet mamelukien mieleen.[4]

Pärtylynyö oli raskas rikos, mutta toistan sen vielä kerran, XVI:lla vuosisadalla tapahtunut verilöyly ei ole ollenkaan sama rikos kuin XIX:llä vuosisadalla toimeenpantu. Lisätkäämme vielä, että siihen otti osaa suurin osa kansasta joko teoin tai ainakin sitä mielessään kannattaen: se asestautui käydäkseen hugenottien kimppuun, joita se piti muukalaisina ja vihollisina.

Pärtylynyö oli ikäänkuin kansallinen kapina, samantapainen kuin espanjalaisten v. 1809 tekemä; ja surmatessaan kerettiläisiä Parisin porvarit uskoivat lujasti tottelevansa taivaan ääntä.

Ei ole minunlaiseni kertomuksientekijän asia kuvata tässä kirjassa 1572 vuoden historiallisten tapahtumain pääsisältöä; mutta kun olen puhunut Pärtylynyöstä, niin en voi olla tässä esittämättä eräitä ajatuksia, jotka ovat heränneet mielessäni historiamme veristä lehteä lukiessani.

Onko ymmärretty oikein syyt, jotka aiheuttivat tämän verilöylyn? Oliko sitä kauan edeltäpäin valmistettu, vai oliko se tuloksena äkillisestä määräyksestä tai kerrassaan vain sattumasta?

Ei yksikään historiankirjoittaja anna minulle tyydyttävää vastausta näihin kysymyksiin.

He pitävät tyydyttävänä todistuksina kaupungilla liikkuneita huhuja ja luuloteltuja keskusteluja, jotka painavat hyvin vähän vaa'assa, kun on ratkaistavana näin tärkeä historiallinen kysymys.

Toiset tekevät Kaarle IX:stä teeskentelevän hirviön; toiset pitävät häntä haaveksivana ja malttamattomana jörönä. Jos hän kauan ennen elokuun 24 päivää syytää suustaan uhkauksia protestantteja kohtaan, niin se on todistuksena siitä, että hän hautoo mielessään heidän tuhoamistaan kovin kourin; jos hän taas on heidän kanssaan mielin kielin, niin se osoittaa hänen teeskentelevän.

Tahdon tässä vain viitata erääseen kertomukseen, jota kaikkialla toistetaan ja joka osoittaa, kuinka helposti kaikkien mitä epätodennäköisimpienkin huhujen annetaan käydä täydestä.

Noin vuotta ennen Pärtylynyötä oli — niin sanotaan — jo suunniteltu verilöylyä. Suunnitelma oli seuraava: Pré-aux-Clercs'ille oli määrä rakentaa puutorni; sinne olisi asetettu Guisen herttua katolilaisten aatelismiesten ja sotilaiden kera, ja amiraali Coligny olisi ollut tekevinään sitä vastaan

hyökkäyksen protestanttien kera, ikäänkuin näyttääkseen kuninkaalle havainnollisen kuvan linnoituksen piirityksestä. Kun tällaiset turnajaiset olisi kerran saatu alkuun, niin piti katolilaisten, sovitun merkin saadessaan, tarttua aseisiinsa ja surmata vihollisensa, ennenkuin nämä ehtivät toipua hämmästyksestään ja asettua vastarintaan. Lisätään vielä, kertomuksen kaunistamiseksi, että eräs Kaarle IX:n suosikki, jonka nimi oli Lignerolles, olisi varomattomuudessaan paljastanut koko salahankkeen, sanoessaan kuninkaalle, joka puhui kovia sanoja protestanttisille ylimyksille: *"Ah, Sire, odottakaa vielä. Meillä on linnoitus, jolla kostamme kaikille protestanteille"*. Pyydän vaan ottamaan huomioon, ettei tästä linnoituksesta ollut vielä yhtään lankkua pystyssä. Kaiken lisäksi kuningas piti huolen siitä että tämä lörpöttelijä tapettiin. Tämä suunnitelma oli — niin sanotaan, — kansleri Birague'n keksintöä, jonka suuhun kuitenkin pannaan seuraavat sanat, jotka ilmaisevat aivan toisenlaisia aikeita: "että hän muka tarvitsi, vapauttaakseen kuninkaan hänen vihollisistaan, ainoastaan muutamia kokkeja". Tämä jälkimmäinen keino oli paljon käytännöllisempi kuin edellinen, jonka sen päättömyys teki melkein mahdottomaksi toteuttaa käytännössä. Todellakin, kuinka eivät protestanttien epäluulot olisi heränneet tämän pikku kahakan valmisteluista, jossa molemmat, äskettäin vielä keskenään vihamieliset puolueet olisi siten saatettu keskenään käsikähmään. Ja olisihan sitäpaitsi ollut — jos mieli helpolla suoriutua hugenoteista — huono keino yhdistää heidät joukoksi ja aseistaa heidät. On aivan ilmeistä, että jos silloin olisi salaa suunniteltu heidän kaikkien tuhoamista, niin olisi ollut paljon edullisempaa yllättää heidät kukin erikseen ja aseettomina.

Omasta puolestani olen varmasti vakuutettu siitä, että verilöyly ei ollut edeltäpäin harkittu, enkä voi käsittää, kuinka päinvastaisen käsityskannan ovat voineet omaksua kirjailijat, jotka kuitenkin ovat yhtä mieltä siitä, että Katariina[5] tosin kyllä oli hyvin ilkeä nainen, mutta kuitenkin yksi vuosisatansa terävimpiä poliitikkoja.

Jättäkäämme hetkiseksi moraali syrjään, ja tarkastakaamme tätä luuloteltua suunnitelmaa hyödyn kannalta katsottuna. No siis, minä pidän kiinni siitä, ettei se ollut hoville hyödyksi, varsinkaan kun se pantiin täytäntöön niin kömpelösti, että täytyy sen suunnittelijoita pitää ihmisistä kaikkein päättömpinä.

On siis tarkastettava, olisiko kuninkaan arvovalta otaksuttavasti voittanut tai kärsinyt sen täytäntöönpanosta, ja oliko hänen etujensa mukaista sallia sen tapahtua.

Ranska oli jakautunut kolmeen puolueeseen: protestantteihin, joiden päällikkönä oli prinssi Condé'n kuolemasta saakka ollut amiraali Coligny, kuninkaan puolueeseen, joka oli heikoin, ja Guise'in puolueeseen eli sen ajan ultraroyalisteihin.

On päivän selvää, että kuninkaan, joka sai pelätä yhtä paljon Guiseja kuin protestanttejakin, tuli koettaa säilyttää arvovaltansa, pitämällä nämä kaksi puoluetta keskenään eripuraisina. Nujertaa niistä toinen, olisi olisi ollut samaa kuin heittäytyä toisen armoille.

Tasapainopoliitikka oli jo silloin hyvin tunnettu ja paljon käytetty. Ludvig XI oli jo sanonut: "Pitää jakaa voidakseen hallita".

Tutkiskelkaamme nyt, oliko Kaarle IX uskonkiihkoinen; sillä ylenpalttinen uskoninto olisi voinut saada hänet menettelemään tavalla, joka olisi ollut ristiriidassa hänen etujensa ja intressiensä kanssa. Mutta kaikki päinvastoin osoittaa, että joskaan hän ei ollut vapaa-ajattelija, niin ei hän ollut uskonkiihkoilijakaan. Hänen äitinsä muuten, joka häntä kaikessa johti, ei olisikaan epäröinyt uhrata uskonnollisia arkailujaan, jos hänellä nim. niitä oli, vallanhimolleen.[6]

Mutta otaksukaamme, että Kaarle tai hänen äitinsä, tahi jos niin tahtoo sanoa, hänen hallituksensa, olisivat päättäneet vastoin kaikkia politiikan sääntöjä hävittää protestantit Ranskasta, niin on todennäköisintä, että he, kerran tehtyään tämän päätöksen, olisivat asiaa kypsineesti harkiten koettaneet keksiä sopivimmat keinot, ollakseen varmat yrityksen onnistumisesta. Sillä hetihän huomaa, että kaikkein varmintä oli verilöylyn aloittaminen kaikissa kuningaskunnan kaupungeissa samalla kertaa, jotta protestantit, ylivoimaisten[7] vihollisten käydessä kaikkialla heidän kimppuunsa, eivät voisi missään ryhtyä vastarintaan. Yksi ainoa päivä olisi ollut kylliksi heidän tuhoamiseksi. Sillä tavallahan Ahasveerus oli suunnitellut juutalaisten teurastuksen toimeenpantavaksi.

Olemme kuitenkin lukeneet, että kuninkaan ensimmäiset määräykset protestanttien surmaamisesta ovat päivätyt 28 päivänä, siis neljä päivää pörrtylynyön jälkeen, ja sitten kun sanoma tästä suuresta verilöylystä, kuninkaan käskykirjeitä nopeammin levinneenä, oli hälyyttänyt kaikki tähän uskontoon lukeutuvat.

Ennenkaikeksi olisi ollut tärkeätä vallata protestanttien tukipaikat. Niinkauan kuin ne pysyivät heidän hallussaan, niinkauan ei kuninkaan arvovalta ollut ehdottoman varma. Siten olisi — jos otaksutaan katolilaisten todella hautoneen salahankkeita, ollut epäilemättä mitä tärkein toimenpide vallata La Rochelle elokuun 24 päivänä, ja samoihin aikoihin olisi Etelä-Ranskassa pitänyt armeijan olla koossa

estämässä kaikki reformeerattujen yhtymisytykset.

Mihinkään sellaiseen ei kuitenkaan oltu ryhdytty.

En voi myöntää oikeaksi ajatusta, että samat miehet olisivat voineet olla rikoksen suunnittelijoina, rikoksen, jonka seuraukset kävisivät niin tärkeiksi, ja panna sen niin huonosti täytäntöön. Toimenpiteisiin oli todellakin ryhdytty niin huonosti, että muutaman kuukauden kuluttua Pärtylynyöstä sota leimahti uudelleen liekkiin, protestantit varmasti suoriutuivat siitä kaikella kunnialla, ja se tuotti heille uusiakin etuoikeuksia.[8]

Entä vihdoinkin Colignyn murha, joka tapahtui kaksi päivää ennen pärtylynyötä, eikö se lopulta kumoa sitä otaksunaa, että sellainen salajuoni olisi ollut olemassa? Miksi tappaa päällikkö ennen yleistä surmaamista? Eikö se ollut juuri omiaan pelästyttämään hugenotteja ja saamaan heidät olemaan varuillaan?

Tiedän muutamien kirjailijoiden lukevan yksinomaan Guisen herttuan syyksi amiraalia vastaan tehdyn murhayrityksen, mutta paitsi sitä että yleinen mielipide syytti kuningasta tästä rikoksesta,[9] ja että *murhaaja sai kuninkaalta palkinnon*, niin minä tekisin tästä vielä yhden johtopäätöksen salaliittoa vastaan. Jos sellainen todellakin olisi ollut olemassa, niin täytyi Guisen herttuan välttämättä olla siinä osallisena, ja miksi hän ei olisi voinut viivyttaa yksityistä kostoaan pari päivää, saadakseen sen sitä varmemmaksi? Miksi siten vaarantaa koko yrityksen menestyminen, ainoastaan toivossa saada vihamiehensä kuolemaa kiirehdityksi kaksi päivää?

Niinpä siis kaikki tuntuu minusta osoittavan, ettei tämä suuri verilöyly ollut ollenkaan seurauksena kuninkaan salaliitosta yhtä kansanosaa vastaan. Pärtylynyö tuntuu minusta kansankapinan aiheuttamalta, joka ei voinut olla ennakolta valmisteltu, ja joka yhtäkkiä pantiin toimeen.

Tahdon kaikessa nöyryydessä esittää selitykseni ongelmasta.

Coligny oli kolme kertaa kohdellut hallitsijaansa vertaisenaan: siinä oli kylliksi aihetta olla vihattu. Kun Johanna d'Albret oli kuollut, oli Coligny, molemmat nuoret prinssit, Navarran kuningas ja Condén prinssi kun olivat liian nuoret voidakseen olla vaikutusvaltaisia, todenteolla protestanttisen puolueen ainoa johtaja. Jos hän olisi poissa, niin molemmatkin prinssit, keskellä vihollisen leiriä ollen ja niin sanoaksemme vankeina, olisivat olleet kuninkaan vallassa. Siis Colignyn kuolema oli tarpeen Kaarlen vallan varmistamiseksi, joka hallitsijana ei ehkä ollut unhoittanut Alban herttuan lausetta: *"Yksi lohi merkitsee enemmän kuin kymmenentuhatta sammakkoa"*.

Mutta jos kuningas olisi saanut yhdellä iskulla raivatuksi tieltään sekä amiraalin että Guisen herttuan, niin hänestä ilmeisesti olisi tullut ehdoton valtijas.

Se siis piti hänen tehdä: murhauttaa amiraali; tai, jos niin tahdotaan sanoa, antaa siitä vihjaus Guisen herttualle, sitten syyttää tätä prinssiä murhaajaksi ja julistaa hänet jätettäväksi hugenottien kostolle alttiiksi. Tiedetään Guisen herttuan, olipa hän sitten syyllinen Maurevelin yritykseen tai ei, poistuneen Parisista kaikessa kiireessä, ja että reformeeratut, näennäisesti kuninkaan suojeluksen alaisina, uhkailivat kovasti Lothringin suvun prinssejä.

Parisin väestö oli tänä aikakautena hirveän kiihkoista. Porvaristo, järjestettynä sotilaalliseen tapaan, muodosti jonkinlaisen kansalliskaartin, joka voi tarttua aseisiin hälytyskellon ensi äänen kuullessaan. Yhtä pidetty kun Guisen herttua oli parisilaisten kesken niin isänsä muiston kuin omien ansioittensakin vuoksi, yhtä vihattuja olivat hugenotit, jotka heitä olivat kaksi kertaa piirittäneet. Suosio, jota nämä viimeksi mainitut nauttivat hovissa, kun yksi kuninkaan sisarista meni avioliittoon heidän uskontunnustukseensa kuuluvan prinssin kanssa, kiihdytti heidän ylpeytensä ja heidän vihollistensa vihan kaksinkertaiseksi. Sanalla sanoen: ei tarvinnut muuta, kuin jokin päällikkö asettui näiden kiihkoilijain etunenään ja huusi heille "iskekää!" niin he jo riensivät surmaamaan kerettiläisiä maanmiehiään.

Hovista karkoitettuna, kuninkaan ja protestanttien uhkailemana herttuan täytyi turvautua kansaan. Hän kokoaa kansalliskaartin päälliköt, puhuu heille kerettiläisten muka suunnittelema salahankkeesta, koettaa heitä houkutella tuhoamaan nämä, ennenkuin sitä yritettäisiin panna täytäntöön, ja *ainoastaan* silloin valmistellaan joukkomurhaa. Kun suunnitelman laatimisen ja sen täytäntöönpanon välillä kului ainoastaan muutamia tunteja, niin helposti voi selittää sen salaperäisyyden, jota salajuonen suhteen noudatettiin, sekä että niin monet ihmiset saivat niin hyvin säilyttäneeksi salaisuuden, mikä seikka muuten tuntuisi hyvin ihmeelliseltä, sillä "Parisissa leviävät uskotut salaisuudet hyvin nopeasti".[10]

On vaikea ratkaista, mikä osa kuninkaalla oli verilöylyyn; joskaan hän ei sitä hyväksynyt, niin hän ainakin varmasti antoi sen tapahtua. Kun murhia ja väkivallantöitä oli jatkunut kaksi päivää, niin hän paheksui kaikkea ja tahtoi lopettaa surmaamisen.[11] Mutta kansajoukon intohimot oli päästetty

valloilleen, eikä se suinkaan saa vähästä verestä kylläkseen. Se vaati yli kuusikymmentä tuhatta uhria. Hallitsijan oli pakko mennä virran mukana, joka oli häntä voimakkaampi. Hän peruutti armahdusmääräyksensä ja antoi pian toisia, ulottaaksensa murhaamisen yli koko Ranskan valtakunnan. Sellainen on minun mielipiteeni Pärtylin yöstä, ja esittäessäni sen sanon lordi Byronin kera:

"I only say, suppose this supposition".[12]

Don Juan, cant. I. IXXXXV. 1829.

I.

Saksalaiset ratsumiehet.

The black bands come over,
The Alps and their snow,
With Bourbon the rover
They passed the broad Po.[13]

Lord Byron: The deformed transformed.

Ei kaukana Étampes'sta, kun Parisista päin tullaan, voi vieläkin nähdä nelikulmaisen rakennuksen, jossa on suippokaariset ikkunat ja jota koristavat muutamat kömpelöt veistokuvat. Oven yläpuolella on seinäkomero, jossa oli ennen kivinen jumalanäidin kuva; mutta vallankumouksessa sen osaksi tuli niin monen pyhän miehen ja naisen kohtalo, ja sen särki juhlallisesti Larcy'n vallankumousklubin puheenjohtaja. Sittenkin sen paikalle on asetettu uusi madonnan kuva, joka todellisuudessa on vain kipsiä, mutta joka muutamien silkkirikaleiden ja lasihelmien avulla on vielä sangen muhkean näköinen ja antaa Claude Giraut'n kapakalle kunnianarvoisan ulkonäön.

Jo yli kolme vuosisataa takaperin, s.o. v. 1572, oli tämän rakennuksen, kuten nytkin, määrä ottaa vastaan janoisia matkustajia; mutta se oli siihen aikaan aivan toisen näköinen. Seinät olivat täynnä kirjoituksia, jotka osoittivat kansalaissodan onnenvaihteluja. Sanojen: *Eläköön herra prinssi!*[14] vieressä saattoi lukea: *Eläköön Guisen herttua! Kuolema hugenoteille!* Vähän kauemmaksi oli jokin sotilas piirtänyt hiilellä hirsipuun ja hirtetyn ja, pelosta, että sen tarkoituksen suhteen voisi erehtyä, lisännyt sen alle kirjoituksen: *Gaspard de Châtillon*. Protestantit näyttivät kuitenkin sittenkin olleen herroina näillä seuduilla, koskapa heidän päällikkönsä nimi oli pyyhitty pois ja sijaan pantu Guisen herttuan nimi. Toiset, puoliksi näkymättömiin kuluneet kirjoitukset, joita oli vaikea lukea ja vielä vaikeampi tulkita säädyllisin sanoin, todistivat, ettei kuningasta ja hänen äitiään oltu vähemmän säästetty kuin puoluepäälliköitäkään. Mutta pyhimyskuvaparka näytti saaneen enimmän kärsiä kansallis- ja uskonkiihkon vuoksi. Ainakin paristakymmenestä kohdin luotien pirstomana oli kuvapatsas osoituksena hugenottisotilaiden innosta hävittää niitä, mitä he sanoivat "pakanallisiksi kuviksi". Kun hurskas katolilainen patsaan ohi kulkiessaan paljasti kunnioittavasti päänsä, niin protestanttinen ratsumies sitävastoin uskoi olevansa pakoitettu ampumaan sitä pyssyllään; ja, jos hän sai siihen sattumaan, niin hän arveli tehneensä yhtä suuren työn kuin jos olisi tappanut ilmestyskirjan pedon ja hävittänyt epäjumalien palveluksen.

Jo useita kuukausia sitten oli solmittu rauha näiden kahden kilpailevan uskonlahkon kesken, mutta se oli vannottu huulin eikä sydämin. Niiden välinen viha oli yhä voimassa yhtä leppymättömänä. Kaikki tuntui osoittavan, että sota tuskin vielä oli ehtinyt loppua, kaikesta sai sen käsityksen, ettei rauha voinut tulla pitkäaikaiseksi.

Kultaisen Leijonan ravintola oli täynnä sotilaita. Heidän vieraanvoittoisesta puheestaan ja omituisista puvuistaan heidät tunsivat saksalaisiksi ratsumiehiksi, joita nimitettiin nimellä *reître*[15] ja jotka tulivat tarjoamaan palvelustaan protestanttiselle puolueelle, etenkin silloin, kun se kykeni maksamaan heille hyvästi. Joskin näiden muukalaisten suuri ratsastus- ja tuliaseitten käyttötaito teki heidät pelottaviksi taistelussa, niin heillä toiselta puolen oli — ja ehkä vielä suuremmalla oikeudella ansaittu — mitä täydellisimpien rosvojen ja säälimättömien voittajien maine. Joukko, joka oli asettunut majataloon, oli noin viidenkymmenen ratsumiehen vahvuinen; he olivat edellisenä päivänä lähteneet Parisista ja olivat matkalla Orleansiin, asettuakseen sinne varusväeksi.

Toisten sukussa seinämällä sinne kiinnipantuja hevosia toiset kohentelivat tulta, kääntelivät paistivartaita ja puuhailivat ruuanlaittohommissa. Majatalon kovaonninen isäntä, lakki kädessään ja

kyyneleet silmissään, katseli sekamelskaa, jonka hänen keittiönsä tarjosi nähtäväksi. Hän näki kanatarhansa hävitettyksi ja kellariaan ryöstettävän, pullojensa kaulat iskettävän poikki, kun ei katsottu maksavan vaivaa vetää niistä korkkia pois; ja, mikä pahinta, hän tiesi hyvin, että huolimatta kuninkaan antamista ankarista sotakuria koskevista määräyksistä, hänen ei tarvinnut odottaakaan mitään korvausta niiltä, jotka kohtelivat häntä vihollisena. Kaikkialla tunnettu totuus oli, että tänä onnettoman aikana, olipa sitten maassa sota tai rauha, aseistettu joukko eli aina mielensä mukaan joka paikassa, missä se milloinkin sattui olemaan.

Savusta ja rasvatahroista mustuneen tammipöydän ääressä istui saksalaisten ratsumiesten kapteeni. Hän oli iso ja lihava noin viidenkymmenen vanha mies, jolla oli kotkannenä, hyvin punakka iho, harmahtava ja harva tukka, joka huonosti peitti leveän arven, mikä alkoi hänen vasemman korvansa tienoilta ja peittyi lopulta paksujen viiksien alle. Hän oli ottanut pois haarniskansa ja kypärinsä ja jättänyt ylleen vain unkarilaisen nahkapaidan, joka jo oli useista kohdin huolellisesti korjattu. Hänen aseensa olivat paikka paikoin käyneet mustaksi ja hänen sapelinsa ja pistoolinsa olivat asetetut penkille käden ulottuville; vyölleen hän oli jättänyt vain leveän tikarin, aseensa, josta varovainen mies luopui ainoastaan makuulle mennessään.

Hänen vasemmalla puolellaan istui nuori, verevä, iso ja sangen sopusuhtainen mies. Hänen takkinsa oli kirjailtu, ja koko hänen puvussaan saattoi huomata vähän enemmän hienoutta kuin hänen toverinsa vaatetuksessa. Hän oli kuitenkin vain kapteenin kornetti.

Kaksi noin kahdenkymmenen tai kahdenkymmenen viiden vuoden ikäistä naista oli heidän seurassaan ja istui saman pöydän ääressä. Heidän puvuissaan oli kurjuuden ja ylellisyyden sekoitusta, eivätkä ne olleet heille tehdyt, vaan sodan onnenpotkaukset näyttivät tuoneen ne heidän käsiinsä. Toisella oli yllään jonkinlainen kullalla kirjailtu mutta kokonaan haalistunut damastiröijy, sekä yksinkertainen liinakankainen hame. Toisella oli sinipunervasamettinen puku ja päässään harmaa miesten huopahattu, jossa oli koristuksena kukonsulka. Molemmatkin olivat kauniita; mutta heidän ujostelemattomat katseensa ja heidän vapaat puheensa ilmaisivat heidän tottuneen elämään sotilaitten parissa. He olivat lähteneet Saksasta ilman mitään määrättyä tarkoitusta tai tointa. Samettipukuinen oli mustalainen; hän osasi povata korteista ja soittaa mandoliinia. Toinen oli perehtynyt haavurin työhön, ja häntä tuntui kornetti pitävän suurella arvolla.

Nämä neljä henkilöä, jokaisella edessään iso pullo ja lasi, juttelivat keskenään ja ryypiskelivät odottaessaan päivällisen valmistumista.

Keskustelu alkoi laimeta, kuten ainakin nälkäisten ihmisten kesken, kun nuori, kookas ja sangen hienosti puettu mies pysähdytti ravintolan oven eteen hyvän raudikkonsa, jolla hän ratsasti. Ratsumiesten torvensoittaja nousi penkiltä, jossa hän oli istunut ja, lähestyen muukalaista, tarttui hevosen suksiin. Muukalainen valmistautui kiittämään häntä pitäen tekoa kohteliaisuuden osoituksena; mutta heti hän huomasi erehtyneensä, sillä torvensoittaja avasi hevosen suun, ja tarkasteli sen hampaita tuntijan silmin, sitten hän vetäytyi pari askelta taaksepäin ja katsoen jalons eläimen jalkoja ja lautasia, nyökkäytti päätään tyytyväisen näköisenä. — Kaunis hevonen, jolla ratsastatte, herra! hän sanoa mongerti; ja hän lisäsi saksaksi muutamia sanoja, mitkä saivat hänen toverinsa, joiden kesken hän taas istuutui, purskahtamaan nauruun.

Tämä kursailematon tarkastus ei ollut matkustajan mieleen; hän kuitenkin tyytyi vain luomaan halveksivan katseen torvensoittajaan ja laskeutui maahan kenenkään auttamatta.

Isäntä, joka silloin tuli talosta pihalle, otti kunnioittavasti suitset hänen kädestään ja sanoi hänen korvaansa kyllyiksi hiljaa, etteivät ratsumiehet voineet mitään kuulla:

— Herra teitä auttakoon, jalo nuori herra! mutta te tulette hyvin huonoon aikaan, sillä noiden lurjusten — joilta pyhä Kristoffer vääntäköön niskat nurin — seura ei ole ollenkaan miellyttävää hyvälle kristityille kuten teille ja minulle.

Nuori mies hymyili katkerasti.

— Nämä herrat ovat kai protestanttisia ratsumiehiä? hän virkkoi.

— Ja vielä saksalaisia ratsumiehiä kaupan päälle, jatkoi majatalon isäntä. Pyhä Neitsyt heidät tuhotkoon! He ovat olleet täällä tunnin ja sinä aikana he ovat särkeneet puolet huonekaluistani. Kaikki armottomia rosvoja, niinkuin heidän päällikkönsäkin, herra de Châtillon, senkin paholaisen amiraali.

— Harmaaparraksi te olette kovin varomaton, vastasi nuori mies. Jospa sattumalta puhuisittekin protestantille, niin hän voisi helposti vastata teille hyvänsuopaisella läimäyksellä. Ja niin sanoessaan hän löi valkeasta nahasta tehtyä saapastaan raipalla, jota hänen oli tapana käyttää ratsastaessaan.

— Kuinka! — — mitä! — — tekö hugenotti? — — protestantti! — — mitä sanoisinkaan, huudahti isäntä

hämmästyneenä. Hän peräytyi askeleen ja tarkasteli muukalaista kiireestä kantapäähän, Ikäänkuin etsiäkseen hänen puvustaan jotain merkkiä, josta olisi voinut arvata, mihin uskontokuntaan hän kuului. Kun tämä tutkimus ja nuoren miehen avoimet ja hymyilevät kasvat saivat hänet vähitellen rauhoittumaan, niin hän rupesi taas puhumaan hiljaisemmalla äänellä:

— Protestantti, jolla on vihreä samettipuku! protestantti, jolla on espanjalainen kaularöyhelöl Ei! se ei voi olla mahdollista! Voi armollinen nuori herra, niin paljon koreita vaatteita ei ole kerettiläisillä. Pyhä Maria! hieno samettinuttu, se on liian kaunis noille saitureille!

Samassa raippa vingahti ilmassa, ja sattuen majatalon isäntäparan poskeen, se oli hänelle kuin puhuteltavansa julkisena uskontunnustuksena.

— Hävytön lörpöttelijä! kas siinä sait oppiaksesi pitämään kielesi kurissa. No, vie nyt hevoseni talliin ja katso ettei siltä puutu mitään.

Majatalon isäntä painoi surullisesti päänsä alas, vei hevosen jonkinlaiseen vajaan, mutisten aivan hiljaan tuhansia kirouksia saksalaisille ja ranskalaisille kerettiläisille; ja jos ei nuori mies olisi seurannut häntä nähdäkseen, miten hänen hevostaan kohdeltaisiin, niin elukka parka olisi kerettiläisenä varmaankin jäänyt ilman illallista.

Muukalainen astui keittiöön ja tervehti siellä koolla olevia, kohottaen sirosta suurta hattuaan, jota varjosti mustakeltainen sulkatöyhtö. Kun kapteeni oli vastannut hänen tervehdykseensä, niin molemmatkin tarkastelivat toisiaan jonkin aikaa mitään puhumatta.

— Kapteeni, virkkoi nuori muukalainen, olen protestanttinen aatelismies, ja minua ilahduttaa tavata täällä muutamia uskonveljiäni. Jos teitä miellyttää, niin syömme yhdessä illallista.

Kapteeni, johon muukalaisen arvokas ryhti ja puvun hienous olivat tehneet edullisen vaikutuksen, vastasi tälle, että se olisi hänelle suuri kunnia. Hetipaikalla, Mila, nuori mustalaisnainen, josta edellä on ollut puhe, tarjosi hänelle paikan penkillä vieressään; ja kun hän oli hyvin palvelevainen luonnostaan, niin hän antoi tälle lasinsakin, jonka kapteeni paikalla täytti.

— Nimeni on Dietrich Hornstein, sanoi kapteeni kilauttaen lasiaan nuoren miehen lasia vastaan. Olette varmaankin kuullut puhuttavan Dietrich Hornsteinista? Minä johdin eturivin miehiä Dreux'n ja Arnay-le-Duc'in taisteluissa.

Muukalainen ymmärsi tämän epäsuoran tavan kysyä häneltä hänen nimeään; hän vastasi:

— Ikävä kyllä en voi sanoa teille nimeä, joka olisi yhtä kuuluisa kuin omanne, kapteeni; tarkoitan sanoa että omani ei ole sitä, sillä isäni nimi on hyvin tunnettu kansalaissodistamme. Nimeni on Bernard de Mergy.

— Minkäs nimen sanoittekaan! kapteeni huudahti täyttäen lasinsa reunoja myöten. Olen tuntenut isänne, herra Bernard de Mergy; olen tuntenut hänet ensimmäisestä sodasta saakka, niinkuin läheinen ystävä tunnetaan. Hänen terveydekseen, herra Bernard.

Kapteeni kohotti lasinsa ja sanoi joukolleen muutamia sanoja saksaksi. Samalla hetkellä kuin viini kosketti hänen huuliaan, kaikki hänen ratsumiehensä heittivät hattunsa ilmaan kajahduttaen kovan juhlahuudon. Isäntä luuli sen olevan merkinä verilöylyn alkamisesta ja heittäytyi polvilleen. Bernardkin oli hieman hämmästynyt tästä tavattomasta kunniasta; hän kuitenkin arveli, että hänen tuli vastata tähän saksalaisen kohteliaisuuteen juomalla kapteenin menestykseksi.

Pullot, joita oli tarmokkaasti kallisteltu jo ennen Mergyn tuloa, eivät enää voineet riittää tähän uuteen esitettävään maljaan.

— Nouse, senkin tekopyhä, sanoi kapteeni, kääntyen isäntään päin, joka oli vielä polvillaan; nouse ja mene hakemaan meille viiniä. Etkö näe, että pullot ovat tyhjät?

Ja kornetti, todistaakseen sen hänelle, heitti yhden hänen päätään kohti. Isäntä juoksi kellariin.

— Se mies on kyllä paatunut lurjus, mutta olisitte voinut tehdä hänelle enemmän pahaa kuin tarkoitittekaan, jos pullo olisi osunut häneen.

— Mitäs turhista! sanoi kornetti ääneen nauraen.

— Paavilaisen pää, sanoi Mila, on kovempi kuin tämä pullo, vaikka se olisi vieläkin tyhjempi.

Kornetti nauroi yhä kovemmin, ja samoin tekivät kaikki läsnäolijat, yksinpä Mergykin, joka kuitenkin hymyili enemmän mustalaistyön kauniille suulle kuin hänen julmalle leikinlaskulleen.

Viiniä tuotiin, illallinen seurasi perästä, ja hetkisen vallinneen hiljaisuuden perästä kapteeni taas puuttui puheisiin, suu ruokaa täynnä.

— Tokko muka tunsin herra de Mergyn! hän oli jalkaväen everstinä hänen ylhäisyytensä prinssin ensimmäisestä yrityksestä saakka. Kahtena kuukautena perättäin nukuimme samassa majapaikassa Orleansin piirityksen aikana. Ja kuinka hän nyt voi?

— Sangen hyvin korkeaan ikäänsä katsoen, Jumalan kiitos! Hän on hyvin usein puhunut minulle saksalaisista ratsumiehistä ja kauniista hyökkäyksistä, joita he tekivät Dreux'n taistelussa.

— Olen tuntenut myöskin hänen vanhemman poikansa — — — veljenne, kapteeni Georges'in. Tahdon sanoa teille...

Mergy näytti olevan hämillään.

— Hän oli oikein hitonmoinen sotakarhu, jatkoi kapteeni; mutta, lempo soikoon, hän oli tuittupää: Olen hänelle vihoissani isänne puolesta, hänen uskotaluopumisensa lienee ukkoon koskenut kovasti.

Mergy punastui silmänvalkuaisiaan myöten; hän sopersi muutamia sanoja kuin puolustaakseen veljeään, mutta oli helppo nähdä, että hän tuomitsi tätä vielä ankarammin kuin ratsumiesten päällikkö.

— Aha! minä huomaan että se asia kiusaa teitä, sanoi kapteeni; no niin, älkäämme enää puhuko siitä. Se oli tappio uskonnolle ja suuri voitto kuninkaalle, jonka sanotaan häntä suosivan.

— Te tulette Parisista, keskeytti Mergy koettaen kääntää keskustelun toisaanne. Onko herra Amiraali tullut? Epäilemättäkin olette hänet nähnyt? Kuinka hän nykyään voi?

— Hän tuli Blois'sta hovin mukana, kun me läksimme. Hän voi mainiosti; hän on reipas ja iloinen. Hänellä on vielä parikymmentä kansalaissotaa mielessään, sillä hyvällä miehellä. Hänen majesteettinsa kohtelee häntä sellaisella kunnioituksella, että kaikki paavilaiset ovat kiukusta pakahtua.

— Todellakin! Kuningas ei voi koskaan antaa hänelle kylliksi suurta tunnustusta hänen ansioistaan.

— Tietäkääpäs! Eilen minä näin kuninkaan Louvren portailla, ja hän puristi amiraalin kättä. Herra de Guise, joka tuli perässä, oli niin surkean näköinen kuin piiskattava mäyräkoira; ja tiedättekös mitä minä ajattelin? Minusta oli kuin olisin nähnyt miehen, joka näyttää leijonaa markkinoilla; hän antoi tämän ojentaa itselleen kätensä kuin koiran kypälänsä; mutta vaikkapa Gilles aina säilyttää malttinsa ja pitää hyvän naaman, niin hän ei kuitenkaan koskaan unhoita, että kypälässä on peloittavat kynnet. Niin, partani kautta, olisi voinut sanoa että kuningas tunsii amiraalin kynnet.

— Amiraali on mahtava mies, virkkoi kornetti. (Se oli eräänlainen protestanttisessa armeijassa käytetty sananparsi).

— Hän on hyvin komea mies ikäisekseen, huomautti Mila neito.

— Pitäisin rakastajanani mieluummin hänet kuin nuoren paavilaisen, tokaisi Trudchen neito, kornetin ystävätär.

— Hän on uskonnon tukipylväs, sanoi Mergy, joka myöskin tahtoi osaltaan yhtyä kiitoksiin.

— Kyllä niinkin, mutta pirullisen kova hän on sotakurista, kapteeni lausui päätään pudistaen. Hänen kornettinsa iski merkitsevästi silmiään, ja hänen turpea naamansa vetäytyi irvistyksen, jota hän luuli hymyksi.

— Enpä olisi odottanut, sanoi Mergy, kuulevani niin vanhan sotilaan kuin teidän, kapteeni, moittivan herra amiraalia tarkasta sotakurista, jota hän pakoitti armeijassaan noudattamaan.

— Niin, kyllä epäilemättä tarvitaan kuriakin; mutta pitää ottaa myöskin huomioon kaikki vaivat ja rasitukset, jotka sotamies saa kestää, eikä kieltää häntä pitämästä hyviä päiviä, kun hän sattumalta saa siihen tilaisuuden. Mutta hittoja kanssa! joka ihmisellä on vikansa; ja vaikkapa herra amiraali hirtättikin minut, niin juokaamme hänen maljansa.

— Amiraaliko teidät hirtättänyt! huudahti Mergy; te olette kovin pirteä ja reipas ollaksenne hirtetty mies.

— Niin, jumal'auta! hän hirtätti minut! mutta minä en ole pitkävihainen, ja juodaanpa nyt hänen onnekseen.

Ennenkuin Mergy ehti uudistaa kysymyksensä, oli kapteeni täyttänyt kaikki lasit, ottanut hatun

päästään ja komentanut miehensä kolmasti hurraamaan. Kun lasit olivat tyhjät ja melu asettunut, niin Mergy puuttui taas puheeseen:

— Miksi teidät sitten hirtettiin, kapteeni?

— Tyhjänpäiväisestä asiasta; viheliäinen Sain-tonge'n luostari ryöstettiin ja sitten satuttiin polttamaan.

— Niin, mutta kaikki munkit eivät olleet menneet ulos, keskeytti kornetti, nauraen täyttä kurkkua sukkeluudelleen.

— Entäpä sitten! Mitäpä sillä väliä, jos sellainen roskaväki palaa vähän ennemmin tai vähän myöhemmin? Mutta amiraali, voitteko uskoa, herra de Mergy? hänpä suuttui siitä kuin tupakka, ja hänen kivatterinsa otti minut muitta mutkitta huomaansa. Silloin kaikki hänen aatelismiehensä ja kaikki ylimykset, jotka olivat hänen ympärillään, yksinpä herra de La Nouekin, joka kuten tietty ei hellittele sotamiestä (sillä La Noue, kuten he sanovat, sitoo vaan ei päästä),[16] kaikki päälliköt pyysivät amiraalia armahtamaan minua, mutta hänpä sanoi jyrkästi että ei! — Saakeli soikoon! kuinka hän oli vihainen, hän pureskeli raivoissaan hammaspuikkoaan, ja tunnettehan sananlaskun: *Herra varjelkoon meitä herra de Montmorencyn rukousnauhasta ja herra amiraalin hammaspuikosta*. — Jumala armahtakoon! hän sanoi, täytyy lopettaa rosvoileminen niin kauvan kuin se on vielä alussaan; jos sen annamme kasvaa suureksi puuksi, niin se lopettaa meidät. Sitten saapuu pappi, kirja kainalossa, meidät viedään molemmatkin erään vussin tammen alle... tuntuu kuin näkisin sen vieläkin, yksi oksa töröttää suoraan eteenpäin, näytti kasvaneen siihen aivankuin vartavasten tätä toimitusta varten; nuoran silmukka pistetään kaulaani. Joka kerta kun sitä ajattelen, kurkkuni käy kuivaksi kuin taula.

— Tuossa saat sille kostuketta, sanoi Mila, ja täytti kertojan lasin ääriään myöten.

Kapteeni tyhjensi sen yhdellä siemauksella ja jatkoi seuraavaan tapaan:

— En pitänyt enää itseäni tyhjän tammenterhonkaan veroisena, kun keksin sanoa amiraalille:

— Mitä! Teidän armonne, tällä tavalla hirtetään mies, joka komensi eturivin miehiä Dreux'ssä? Näin hänen sylkevän suustaan hammaspuikkonsa ja ottavan uuden. Sanoin itsekseni: — Hyvä! Se on hyvä merkki. Hän kutsui luokseen kapteeni Cormier'n, ja sanoi hiljaa hänelle jotain, sitten hän virkkoi piiskurille:

— No, tämä mies on vedettävä riippumaan. Ja sitten hän pyörähtää ympäri kantapäällään. Totta tosiaan minut vedettiin roikkumaan, mutta kunnan Cormier tempasi miekan käteensä ja katkasi heti köyden, niin että minä putosin oksaltani maahan punaisena kuin keitetty krapu.

— Saan onnitella teitä että suoriudutte siitä niin hyvin, sanoi Mergy. — Hän katsoi tarkkaavaisesti kapteeniin, ja hänestä tuntui nähtävästi vähän kiusalliselta olla miehen seurassa, joka oli rehellisesti ansainnut hirttonuoran; mutta tuona kovaonnisena aikana olivat rikokset niin tavallisia, ettei niistä voinut tuomita läheskään niin ankarasti kuin mitä nyt tehtäisiin. Toisen puolueen harjoittamat julmuudet oikeuttivat tavallaan niiden kostamisen, ja uskonvimma tukahdutti kaiken kansallisen heimotunteen. Muuten, jos totta puhutaan, niin neiti Milan salainen keimailu joka hänestä alkoi tuntua hyvin kauniilta, ja viinihöyryt, jotka vaikuttivat hänen nuoriin aivoihinsa tehokkaammin kuin saksalaisten ratsumiesten karaistuneihin päihin, kaikki tämä saattoi hänet tavallista anteeksiantavaisemmaksi pöytätovereitaan kohtaan.

— Minä pidin kapteenin piilossa katetuissa rattaissa enemmän kuin viikon ajan, sanoi Miia, ja päästin hänet sieltä ulos ainoastaan öisin.

— Ja minä, lisäsi Trudchen, toin hänelle ruokaa ja juomista: kysykää vaikka häneltä itseltään.

— Amiraali oli olevinaan kauhean vihainen Cormier'lle; mutta se oli kaikki vaan heidän keskistään ilveilyä. Minä puolestani kuljin kauan armeijan matkassa uskaltamatta koskaan näyttäytyä amiraalille; lopulta hän Longnac'in piirityksessä huomasi minut saartokaivannossa ja sanoi minulle: — Dietrich, ystäväiseni, kun ei sinua saatu hirtetyksi, niin mene ammuttamaan itsesi. Ja hän osoitti minulle murinaukkoa. Ymmärsin mitä hän tarkoitti, syöksyin rohkeasti rynnäkköön, ja seuraavana päivänä minä menin hänen luokseen keskellä katua, ja pidin kädessäni hattuani, jonka pyssynluoti oli lävistänyt. — Teidän armonne, sanoin hänelle, minut ammuttiin samalla tavalla kuin hirtettiinkin. Hän hymyili, ja antoi minulle kukkaronsa, sanoen: — Kas tuossa sinulle uuteen hattuun. Siitä lähtien olemme aina olleet hyvät ystävät. Voi kuinka ihanaa olikaan samaisen Longnac'in ryöstäminen! ihan tulee vesi suuhun, kun vaan sitä ajatteleekaan.

— Miten kauniita silkkipukuja! huudahti Mila.

— Mitkä määrät kauniita liinavaatteita, huudahti Trudchen.

— Kuinka siellä pidettiin elämää suuren luostarin nunnien kanssa! sanoi kornetti. Kaksi sataa ratsastavaa pyssymiestä majoitettuna samaan paikkaan sadan nunnan kanssa!

— Heitä oli siellä yli kaksikymmentä, jotka luopuivat paavinuskosta, he rupesivat niin pitämään hugenoteista.

— Siellähän, huudahti kapteeni, siellä juuri sai ilokseen nähdä kevytaseisten ratsumiestemme menevän hevosten juottopaikalle, pappien messukasukat harteillaan, ja hevostemme syövän kauroja alttarilta; ja me itse joimme pappien hyvää viiniä heidän hopeisista ehtoolliskalkeistaan.

Hän käänsi päätään käskeäkseen tuoda juomista, ja näki majatalonisännän seisovan kädet ristissä, silmät kohti taivasta kohotettuina, kasvoillaan määrättömän kauhun ilme.

— Pöllö! sanoi kunnan Dietrich Hornstein olkapäitään kohauttaen. Kuinka voi olla ainoatakaan ihmistä, joka on kylläksi typerä uskoakseen kaikkea roskaa, mitä paavilaiset papit latelevat. Tiedättekö, herra de Mergy, Montcontourin taistelussa minä ammuin pistoolillani kuoliaaksi erään Anjoun herttuan aatelismiehen; ja kun otin häneltä hänen takkinsa, niin voitteko arvata mitä näin hänellä olevan vatsansa ympärillä? Ison silkipalan, joka oli täynnä pyhimysten nimiä. Hän luuli sillä voitavansa varautua luoteja vastaan. Hitto vieköön, minä näytin hänelle, ettei ole sitä messuhakaa, jonka läpi ei protestantin luoti mene.

— Niin, mitäs messuhaoista, keskeytti kornetti, mutta minun kotimaassani on myytävänä pergamenttia, joka suojelee lyijyltä ja raudalta.

— Minä pitäisin parempana, virkkoi Mergy, hyvästä teräksestä taitavasti taottua haarniskaa, sellaista, joita Jakob Leschot Alankomaissa valmistaa.

— Kuulkaapas, puuttui kapteeni taas puheeseen, ei pidä väittää, ettei voisi tehdä itseään kovaksi; minä itse, joka teille puhun, näin Dreux'ssä aatelismiehen, joka oli saanut pyssynkuulan keskelle rintaansa; hän tunsu kovaksi tekevän voiteen, ja oli hieronut sitä nahkahaarniskansa alle; no niin, ei voinut hänestä nähdä, että luoti olisi tehnyt häneen mustelmaakaan.

— Ja ettekö te pikemminkin usko mainitsemanne nahkavarustuksen yksinään voineen pysäyttää luodin?

— No, te ranskalaiset sitten ette tahdo uskoa mitään, ettekä mihinkään. Mutta mitä sanoisitte, jos olisitte nähneet, niinkuin minä, schlesialaisen santarmin laskevan kätensä pöydälle, kenenkään voimatta saada siihen naarmuakaan, vaikka olisi iskenyt puukolla voimiensa takaa? Mutta te nauratte, ettekä usko, että se on mahdollista; kysykääpäs Miialta. Näettehän tuon tytön? Hän on kotoisin maasta, jossa on noitua yhtä tiheässä kuin munkkia tässä maassa; hän voi teille kertoa kammottavia kertomuksia. Joskus pitkinä syksyiltöinä kun istumme taivasalla nuotion ympärillä, hän saa kertomillaan jutuilla hiukseni nousemaan pystyyn.

— Olisin ihastunut jos saisin kuulla sellaisen, sanoi Mergy; kaunis Mila, suokaa meille se huvi.

— Niin, Miia, pyyteli kapteeni, kerrohan meille jokin tarina sillä välin kun juomme pohjaan nämä pullot.

— Kuunnelkaa sitten minua, sanoi Miia; ja te, nuori herrani, joka ette usko mitään, olkaa niin hyvä, pitäkää epäilyksenne vain ominanne.

— Kuinka te voitte sanoa, etten minä usko mihinkään? vastasi Mergy hänelle hiljaa; todentotta, uskon, että olette noitunut minut, sillä olen jo ihan rakastunut teihin.

Miia työnsi hänet hiljaa luotaan, sillä Mergyn suu melkein kosketti hänen poskeaan; ja luotuaan salavivhkaa silmäyksen sekä oikealle että vasemmalle ollakseen varma siitä, että kaikki häntä kuuntelivat, hän alkoi seuraavaan tapaan:

— Kapteeni, varmaankin te olette ollut Hamelnissa?

— En koskaan.

— Entä te, kornetti?

— En minäkään.

— Kuinka! Enkö löydä ketään, joka olisi ollut Hamelnissa?

— Minä olen ollut siellä vuoden, sanoi yksi ratsumiehistä, tullen lähemmäksi.

— No niin, Fritz, sinä olet nähnyt Hamelnin kirkon?

— Enemmän kuin sata kertaa.

— Ja sen värikkäät ikkunaruudut?

— Varmasti.

— Ja mitä sinä olet nähnyt niihin ikkunoihin maalattuna?

— Niissä ikkunoissako? — — Luulen että vasemmanpuoleisessa ikkunassa on pitkä musta mies, joka soittaa huilua, ja pieniä lapsia, jotka juoksevat hänen perässään.

— Ihan niin. No niin, minä kerron teille tarinan siitä mustasta miehestä ja niistä pienistä lapsista.

"Monta vuotta sitten oli hamelnilaisten kiusana määrätön rottalauma, joita tuli pohjoisesta niin taajoina joukkoina, että maa oli niitä aivan mustanaan, ja ettei rattaila-ajaja olisi uskaltanut hevosineen ajaa poikki tien, mitä pitkin nämä elukat vaeltivat. Ne söivät kaikki putipuhtaaksi; ja jyvääitasta ne söivät tynnörin viljaa vähemmällä vaivalla kuin minä juon lasillisen tätä hyvää viiniä."

Hän joi, pyyhki suutaan ja jatkoi:

"Hiirennakit, rotanloukut, satimet, myrkyt jäivät tehottomiksi. Bremenistä oli tilattu alus, lastina tuhatsata kissaa; mutta ne eivät mahtaneet mitään. Jos tappoi tuhat rottaa niin tuli kymmenen tuhatta sijaan ja ne vielä nälkäisempiä kuin entiset. Sanalla sanoen, jos ei olisi saatu apua tähän vitsaukseen, niin ei Hamelniin olisi jäänyt viljan jyvääkään jällelle, ja kaikki asukkaat olisivat kuolleet nälkään.

"Silloin tulee eräänä perjantaina kaupungin pormestarin luo pitkä, ahavoitunut, kuivakas mies, jolla on suuret silmät, suuta korviin, yllään punainen Ihokas, huippulakki, leveät nauhoilla koristetut polvihousut, harmaat sukat ja kengissä suuret tulipunaiset nauhasolmukkeet. Kupeellaan hänellä on pieni nahkapussi. On aivan kuin näkisin hänet vielä."

Kaikkien silmät kääntyivät vaistomaisesti seinään päin, johon Miia tuijotti.

— Te siis näitte hänet? Mergy kysyi.

— En minä, mutta isoäitini kyllä; ja hän muisti niin tarkoin tämän miehen ulkonäön, että olisi voinut piirtää hänen kuvansa.

— Ja mitä hän sanoi pormestarille?

"Hän tarjoutui, vaatien palkaksi sata tukaattia, vapauttamaan kaupungin sitä rasittavasta maanvaivasta. Voitte arvata että pormestari ja porvarit heti paikalla suostuivat siihen. Silloin muukalainen kohti pussistaan pronssisen huilun, ja asetuttuaan kauppatorille, kirkon eteen, mutta selin siihen, huomatkaa se tarkoin, — hän alkoi soittaa kummallista säveltä, sellaista, jommoista saksalainen huilunpuhaltaja ei ole koskaan soittanut. Kuullessaan tämän sävelen alkoi kaikista vajoista, kaikista seinänkoloista, vuoliaisten ja kattotiilien alta juosta hiiriä ja rottia sadottain ja tuhansittain hänen luokseen. Yhä vaan soittaen muukalainen läksi astelemaan Weseriä kohti; ja siellä hän, otettuaan pois kengänhihnsansa meni veteen perässään kaikki Hamelnin rotat, jotka heti hukkuivat. Yksi ainoa vaan jäi koko kaupunkiin, ja saatte nähdä minkä vuoksi. Taikuri, sillä sellainen hän oli, kysyi eräältä kuhnustelijalta, joka ei vielä ollut tullut jokeen Weseriin, minkävuoksi Klauss, valkea rotta, ei ollut vielä tullut."

— Armollinen herra, vastasi rotta, hän on niin vanha, ettei hän enää jaksa kävellä.

— Mene siis itse hakemaan häntä, vastasi taikuri. Ja rotta samaa tietä kaupunkiin takaisin, josta se viipymättä palasi tuoden mukanaan valkean, niin vanhan, niin vanhan rotan, ettei se enää päässyt omin voimin liikkeelle. Molemmatkin, nuorempi vetäen vanhaa hännästä, menivät Weseriin ja hukkuivat kuten toverinsakin. Sillä tavalla kaupunki pääsi niistä. Mutta kun muukalainen tuli kaupungintalolle nostamaan luvattua palkkaansa, niin pormestari ja porvarit, jotka arvelivat, ettei heidän enää tarvinnut rottien suhteen olla ollenkaan peloissaan, ja kuvitellen mielessään että he voisivat helposti pitää puolensa miestä vastaan, jolla ei ollut ketään suojelijaa, olivat kyllyiksi hävyttömiä tarjotakseen hänelle kymmenen tukaattia paamiensa sadan asemesta. Muukalainen rupesi väittämään vastaan; hänen käskettiin mennä niin pitkälle kuin pippuri kasvaa. Hän uhkasi, että he saisivat sen maksaa vielä kalliimmin, jos he eivät täyttäisi sopimustaan sananmukaisesti. Porvarit purskahtivat uhkauksen kuullessaan ihan ääneen nauramaan, ajoivat hänet ulos kaupungintalosta, sanoen häntä *kauniiksi rotanpyytäjäksi*, jota herjausta kaupungin lapset vaikuttivat seuratessaan häntä pitkin katuja aina

Uudelle Portille asti. Seuraavana perjantaina keskipäivän aikaan ilmestyi muukalainen jälleen torille, mutta tällä kertaa purppuranvärinen, omituinen kairalakki päässään. Hän otti pussistaan huilun, joka oli ihan toisenlainen kuin edellinen, ja kun hän alkoi sillä soittaa, niin kaikki kaupungin pojat, kuusivuotisista viisitoistavuotisiin, seurasivat häntä ja menivät hänen mukanaan ulos kaupungista."

— Ja sallivatko Hamelnin asukkaat lapset ryöstää? kysyivät yhtäikaa sekä Mergy että kapteeni.

"He seurasivat lapsia Koppenbergin vuoren juurelle asti, lähelle luolaa, joka nyt on tukittu. Huilunpuhaltaja meni luolaan ja kaikki lapset hänen perässään. Jonkin aikaa kuului hänen huilunsa ääni, se heikkeni vähitellen; viimein ei kuulunut enää mitään. Lapset olivat hävinneet näkyvistä, eikä heistä senperästä ole koskaan mitään kuultu."

Mustalaisnainen lopetti, tutkiakseen kuulijainsa kasvoniilmeistä, minkä vaikutuksen hänen kertomuksensa oli heihin tehnyt.

Ratsumies, joka oli ollut Hamelnissa, puuttui puheeseen ja sanoi:

— Tämä kertomus on niin totta, että kun Hamelnissa puhutaan jostain merkillisestä tapahtumasta, niin sanotaan: Tämä tapahtui kaksikymmentä, kymmenen vuotta lastemme lähdön jälkeen. Falkensteinin herra ryösti kaupunkiamme 60 vuoden kuluttua lastemme lähdöstä.

— Mutta omituisinta on, että samaan aikaan ilmestyi, hyvin kauaksi sieltä, Transsylvaniasta, lapsia, jotka puhuivat hyvin saksaa, eivätkä voineet sanoa mistä he olivat tulleet. He menivät siellä naimisiin, ja opettivat kielensä lapsilleen, josta johtuu, että Transsylvaniassa puhutaan saksaa tänäkin päivänä.

— Ja paholainen siis vei Hamelnin lapset sinne? sanoi Mergy hymyillen.

— Taivas olkoon todistajanani, että se on totta, huudahti kapteeni, sillä minä olen ollut Transsylvaniassa ja tiedän hyvin, että siellä puhutaan saksaa, kun taas koko ympäristön asukkaat solkkaavat helvetillistä mongerrustaan.

Kapteenin todistus oli yhtä hyvä kuin moni muukin todiste, joita on niin paljon.

— Tahdotteko että povaan teille? kysyi Mila Mergyltä.

— Mielelläni, vastasi Mergy, kietoen vasemman käsivartensa mustalaisnaisen vyötäisille samalla kuin hän ojensi tälle oikean kätensä avonaisena.

Mila tarkasteli melkein viiden minutin ajan mitään puhumatta, pudistaen silloin tällöin päätään miettiväisen näköisenä.

— No, kaunis lapsukaiseni, saanko rakastajattarekseni rakastamani naisen?

Mila näpäytti häntä kädelle.

— Onnea ja onnettomuutta, virkkoi hän; siniset silmät tekevät pahaa ja hyvää. Pahinta on, että vuodatat omaa vertasi.

Kapteeni ja kornetti istuivat äänettöminä, molempiinkin näytti tämä ennustuksen synkkä loppu samalla tavalla koskevan.

Syrjässä teki majatalonisäntä suuria ristinmerkkejä.

— Uskon että olet todellinen noita, jos osaat sanoa minulle, mitä heti kohta teen.

— Sinä syleilet minua, kuiskasi mustalaisnainen hänen korvaansa.

— Hän on noita, huudahti Mergy häntä syleillen. Hän puheli yhä edelleen aivan hiljaa kauniin ennustajattarensa kanssa, ja heidän hyvä yhteisymmärryksensä näytti käyvän joka hetki yhä täydellisemmäksi.

Trudchen otti jonkinlaisen mandoliinin, jossa oli vielä melkein kaikki kielet jäljellä, ja soitti aluksi saksalaisen marssin. Sitten, nähdessään sotilaiden käyneen piiriin ympärilleen, hän lauloi omalla kielellään sotalaulun, jonka loppukerron ratsumiehet veisasivat täyttä kurkkua. Kapteeni, heidän esimerkkinsä innostamana, alkoi laulaa hoilata äänellä, joka oli särkeä kaikki ikkunaruudut, vanhaa hugenottilaulua, jonka sävel oli ainakin yhtä kömpelö kuin sen sanatkin.

Viinin innostamina alkoivat kaikki ratsumiehet laulaa jokainen eri säveltä. Lautasten ja pullojen sirpaleet peittivät lattian; keittiöstä kajahtelivat kiroukset, naurunrähäkkä ja juomalaulut. Pian kuitenkin antoi uni, Orleans'in viinin höyryjen avustamana, useimpien tähän bakkanaalinäytökseen

osaaottavien tuntea mahtiaan. Sotilaat heittäytyivät pitkäkseen penkeille; asetettuaan kaksi vartijaa ovelle, laahusti kornetti hoiperrellen vuoteelleen; kapteeni, joka vielä osasi kulkea suoraan, nousi horjumatta ylös portaita isännän huoneeseen, minkä hän oli valinnut itselleen majatalon paraimpana.

Entä Mergy ja mustalaisnainen? Ennen kapteenin laulua he olivat hävinneet niin toinen kuin toinenkin.

II.

Seuraavana päivänä.

Eräs kantaja. Minä sanon että tahdon rahaa heti palkalla.

Molière, Sievistelevät hupsut.

Oli jo kauan ollut täysi päivä, kun Mergy heräsi pää vielä vähän pyörällä edellisen illan muistoista. Hänen vaatteensa olivat ympäri huonetta huiskin haiskin, ja hänen pieni matkalaukkunsa oli avattuna lattialla. Nousten istumaan hän katseli jonkinaikaa tätä sekamelskaa, hieroen päätään ikäänkuin kootakseen ajatuksiaan. Hänen kasvoillaan kuvastui samalla-aikaa väsymystä, kummastusta ja levottomuutta.

Hänen huoneeseensa johtavilta kivisiltä portailta alkoi kuulua raskaita askelia. Ovi aukeni tulijan viitsimättä edes ensin koputtaa, ja sisään astui majatalon isäntä, naama vielä nyrpeämmän näköisenä kuin edellisenä päivänä; mutta helposti saattoi hänen kasvoillaan huomata nenäkkään ilmeen, joka oli tullut pelokkaan sijalle.

Hän loi silmäyksen ympäri huonetta ja teki ristinmerkin ikäänkuin kauhistuneena sellaisen sekasorron näkemisestä.

— Kas, kas, armollinen nuori herra, vielä vuoteessa? No, nyt ylös, sillä meidän on selviteltävä laskumme?

Kammottavasti haukotellen Mergy pisti toisen jalkansa ulos vuoteesta.

— Miksi kaikki tämä epäjärjestys? Miksi minun matkalaukkuni on avattu? hän kysyi vähintään yhtä tyytymättömällä äänellä kuin millä isäntä oli puhunut.

— Miksikä, niin, miksikä? tämä vastasi; mistä minä sen tiedän? Minä vähättelen teidän matkalaukuistanne. Te olette panneet taloni paljon pahempaan epäjärjestykseen. Mutta kautta pyhän Eustakiuksen, suojeluspyhäni, te saatte sen vielä maksaa.

Hänen näin puhuessaan Mergy veti jalkaansa helakanpunaiset polvihousunsa, ja hänen niitä liikuttaessaan putosi hänen kukkaronsa niiden avoimesta taskusta. Varmaankin sen pudotessaan synnyttämä ääni kuulosti jollain tavoin oudolta, sillä hän otti kukkaron heti maasta ja avasi sen.

— Minulta on varastettu! hän huudahti kääntyen isäntään päin.

Kahdenkymmenen kulta-eky'n[17] asemesta, mitä hänellä piti olla kukkarossaan, hän löysi vain kaksi.

Eustakius-isäntä kohautti olkapäitään ja hymyili halveksuvasti.

— Minulta on varastettu! toisti Mergy, ottaen kiireesti vyönsä. Minulla oli tässä kukkarossa kaksikymmentä kulta-eky'ä ja minä vaadin ne takaisin: ne on otettu minulta teidän talossanne.

— Partani kautta! Olenpa siitä oikein hyvilläni! huudahti isäntä röyhkeästi: rakastelkaa vieläkin noita-akkoja ja varkaita! Mutta — hän lisäsi hiljemmin, — vakka kantensa valitsee. Kaikki nuo, jotka ovat omansa Grève-torille,[18] kerrettiläiset, noidat ja varkaat, kulkevat käsi kädessä.

— Mitä sanot, roisto? huusi Mergy, sitäkin enemmän vimmoissaan, kun hän sisimmässään tunsu moitteen sattuvan; ja kuten jokainen, joka huomaa syyn olevan itsessään, niin hänkin oli paikalla valmis haastamaan riitaa.

— Minä sanon, isäntä virkkoi korottaen ääntään ja pistäen kätensä puuskaan, minä sanon, että te olette panneet kaikki mäsäksi talossani, ja minä vaadin, että te maksatte kaikkityyni viimeistä penniä

myöten.

— Minä maksan omasta puolestani enkä penninpyörähtävää enempää.
Missä kapteeni Corn... Hornstein on?

— Minulta on juotu, jatkoi Eustache-isäntä, huutaen yhä kovemmin, minulta on juotu yli kaksisataa pullollista hyvää vanhaa viiniä, mutta niistä te saatte tehdä minulle tilin.

Mergy oli vihdoinkin saanut kokonaan pukeutuneeksi.

— Missä kapteeni on? hän huusi jylisevällä äänellä.

— Hän läksi enemmän kuin kaksi tuntia sitten, ja menköön hän hornan tuuttiin kuten kaikki muutkin hugenotit odottamaan, kunnes poltamme heidät kaikki!

Voimakas korvapuusti oli ainoa vastaus, minkä Mergy tällä hetkellä voi keksiä.

Hämmästyksestä ja iskun voimasta majatalon isäntä horjahti pari askelta taaksepäin. Hänen toisesta housuntaskustaan pisti näkyviin suuren veitsen luinen pää; hän tarttui siihen. Varmasti olisi tapahtunut suuri onnettomuus, jos hän olisi heittäytynyt ensimmäisen vihanpuuskansa valtaan. Mutta varovaisuus sai hänen raivonsa talttumaan, se kun saattoi hänet huomaamaan, että Mergy ojensi kätensä kohti vuoteensa pääpuolta, jossa riippui pitkä miekka. Isäntä luopui heti epätasaisesta taistelusta ja syöksyi alas portaita huutaen täyttä kurkkua:

— Tappakaa! Ampukaa!

Taistelukentän herrana, mutta hyvin levottomana voittonsa seurauksista, Mergy pani vyönsä soljen kiinni, pisti siihen pistoolinsa, sulki matkalaukkunsa ja aikoi se kädessä mennä valittamaan asiasta lähimmälle tuomarille. Hän avasi oven ja laski jo jalkansa portaitten ensimmäiselle astimelle, kun häntä vastaan tuli odottamatta vihollisjoukko.

Isäntä asteli ensimmäisenä vanha hilpori kädessään; kolme kokkipoikaa, aseinaan paistinvartaat ja kepit, seurasivat hänen kintereillään: muuan naapuri ruosteisine hakapysyisine oli jälkijoukkona. Ei kumpikaan puoli ollut odottanut kohtaavansa toisensa niin pian. Ainoastaan viisi kuusi porrasta oli vihollispuolten välillä.

Mergy pudotti kädestään matkalaukkunsa ja tarttui toiseen pistooliinsa. Tämä vihamielinen liike sai Eustache-isännän ja hänen apurinsa huomaamaan, kuinka suuri virhe heillä oli taistelujärjestyksessään. Kuten persialaiset Salamiin tappelussa, niin hekin olivat lyöneet laimin valita sellaiset aseet, että he olisivat voineet käyttää edukseen suurempaa lukumääräänsä. Ainoa heidän joukostaan, jolla oli ampuma-ase, ei voinut sitä käyttää haavoittamatta tovereitaan, jotka kulkivat hänen edellään, kun taas hugenotin pistoolit, joilla saattoi ampua pitkin koko rappusia, tuntuivat voivan varmaankin kaataa heidät kaikki yhdellä laukauksella. Pistoolin hanan hiljainen naksahdus, joka kuului Mergyn virittäessä aseensa, kaikui heidän korvissaan ja tuntui heistä melkein yhtä pelottavalta kuin mitä aseiden laukeaminenkin olisi ollut. Vihollislauma teki siis käskemättä täyskäännöksen ja juoksi keittiöön etsimään sieltä avarampaa ja edullisempaa taistelulentä. Sekasorrossa, jommoinkin aina on seurauksena äkillisestä peräytymisestä, isäntä sotki hilporinsa, koettaessaan sitä kääntää, jalkoihinsa ja kaatui kumoon. Ylevämielisenä vihollisena Mergy piti arvolleen alentavana käyttää aseitaan, ja hän tyytyi heittämään pakenevien perään matkalaukkunsa, joka, pudoten heidän niskaansa kuin kallonlohkare ja vierien porras portaalta yhä kiivaammin, teki heidän hurjan pakonsa täydelliseksi. Rappuset tyhjenivät vihollisista ja poikkainen hilpori jäi jällelle voitonmerkiksi.

Mergy laskeusi nopeasti keittiöön, jossa vihollinen oli jo järjestäytynyt yhteen riviin. Pyssyiekalla oli aseensa koholla ja hän puhalteli palavaa sytytintään. Isäntä pysytteli, yltäpäältä veressä — sillä hän oli saanut nenäänsä kovan kolaukset kaatuessaan — ystäviensä takana, kuten haavoittunut Menelaos kreikkalaisten rivien takana. Machaon tai Podalireen asemesta pyyhki hänen vaimonsa, tukka pörröllään ja päähine toisella korvalla, hänen päätään likaisella pyyhinliinalla.

Mergy teki arvelemalta päätöksensä. Hän meni suoraan pyssynpitäjää kohti ja ojenti pistoolinsa suun hänen rintaansa kohti.

— Heitä pois sytyttimesi tai olet kuoleman oma! hän huusi.

Sytytin putosi maahan ja polkien saappaallaan palavaa tutkainta Mergy sammutti sen. Hetipaikalla kaikki toverukset laskivat yhtäaikaa aseensa.

— Teidän minulta saamanne pieni ojennus, Mergy virkkoi isäntään päin kääntyen, luultavastikin opettaa osoittamaan enemmän kohteliaisuutta vieraita kohtaan; jos tahtoisin, niin voisin antaa paikkakunnan tuomarin ottaa teiltä pois ravintolakylttinne, mutta minä en ole pahansuopa. No siis, mitä

minä olen velkaa puolestani?

Kun Eustache-isäntä huomasi, että Mergy oli pannut pistoolinsa pois vireestä ja että hän pisti sen hänelle puhuessaan takaisin vyöhönsä, niin hän sai taas hiukan rohkeutta, ja mutisi surullisesti, yhä itseään pyyhkien:

— Särkevät lautaset, pieksävät ihmisiä, lyövät hyvien kristittyjen nenän mäsäksi, pitävät helvetillistä melua, enpä todellakaan tiedä miten sen perästä enää voi kunniallista ihmistä hyvittää.

— No no, virkkoi taas Mergy hymyillen. Mitä murjattuun nenäänne tulee, niin siitä maksan teille sen minkä se minun mielestäni ansaitsee. Särjetyistä lautasistanne puhukaa herroille saksalaisille ratsumiehille, se on heidän asiansa. Nyt on vaan saatava tietää, mitä olen velkaa eilisestä illallisestani.

Isäntä katsoi vaimoaan, kokkejaan ja naapuriaan, ikäänkuin olisi heiltä tahtonut pyytää samalla kertaa sekä neuvoa että suojelusta.

— Saksalaiset ratsumiehet, niin! hän sanoi ... ei ole hauskaa saada heidän rahojaan; heidän kapteeninsa antoi minulle kolme livreä[19] ja kornetti potkun.

Mergy otti toisen hänelle jääneistä kultaekyistä.

— No, sanoi hän, erotaan pois ystävinä. Ja hän heitti rahan Eustache-isännälle, joka, sen sijaan että olisi ojentanut kätensä sitä ottaakseen, antoi ylenkatseellisesti sen pudota lattialle.

— Yksi eky! hän huudahti, yksi eky sadasta säretystä pullosta, yksi eky talon hävittämisestä, yksi eky ihmisten pieksämisestä.

— Yksi eky, ei enempää mitään kuin yksi eky! puhkesi vaimo puhumaan yhtä surkealla äänellä. Käyhän täällä katolisiakin aatelismiehiä, jotka välistä pitävät vähän meteliä, mutta ne sentään tietävät, mitä mikin maksaa.

Jos Mergy olisi ollut paremmin varoissaan, niin hän varmaankin olisi pitänyt yllä puolueensa anteliaisuuden mainetta.

— Hyvä on, hän virkkoi kuivasti, mutta niiltä katolisilta aatelismiehiltä ei olekaan varastettu. Päättäkää nyt, hän lisäsi; ottakaa tuo eky tai ette saa mitään. Ja hän astui askeleen kuin ottaakseen sen taas takaisin.

Emäntä sieppasi sen silloin heti kouraansa.

— Ja nyt tuokaa hevoseni; ja heitä sinä pois paistinvartaasi ja tuo matkalaukkuni.

— Teidän hevosenneko, armollinen herra! sanoi yksi isäntä Eustachen palvelijoista irvistäen.

Surustaan huolimatta isäntä kohotti päätään ja hänen silmänsä kiiluivat hetkisen häijystä ilosta.

— Minä tuon sen itse teille, teidän armonne, minä tuon teille hyvän hevosenne. Ja hän läksi ulos, pitäen yhä lautasliinaa nenäänsä vasten. Mergy seurasi häntä.

Kuinka hän ällistyikään, kun hän sen kauniin raudikon asemasta, joka hänellä oli ollut, näki pienen, vanhan, kirjavan hevosen, joka — nähtävästikin kompastuessaan — oli saanut haavan polveensa, ja jota vielä rumensi leveä päässä oleva arpi! Hienon flanderinsamettisen satulansa sijasta hän näki raudoitetun nahkasatulan, sanalla sanoen sellaisen, jommoisia tavalliset sotamiehet käyttivät.

— Mitä tämä on olevinaan? Missä minun hevoseni on?

— Jos teidän korkea-arvoisuutenne suvaitsi vaivautua sitä kysymään protestanttisilta saksalaisilta ratsumiehiltä, vastasi isäntä teeskennellyn nöyrästi; ne arvoisat muukalaiset veivät sen mukansa; varmaankin he erehtyivät, kun elukat olivat niin yhdennäköiset.

— Kaunis hevonen, sanoi yksi kokeista; löisinpä vetoa siitä, ettei se ole yli kahdenkymmenen.

— Ei voi kieltää, etteikö se ole oikea sotahevonen, sanoi toinen; katsokaahan minkälaisen sapeliniskun se on saanut päähänsä.

— Miten pulskan näköinen se onkaan! Lisäsi taas toinen; musta ja valkea, aivankuin jos sillä olisi ministerin viitta harteillaan.

Mergy meni talliin, jonka hän huomasi tyhjäksi.

— Ja miksi te annoitte viedä minun hevoseni pois? hän huusi vimmoissaan.

— Herranen aika, armollinen herra, sanoi tallimies; torvensoittaja sen vei, ja sanoi minulle, että se oli teidän keskenne sovittu vaihtokauppa.

Mergy oli kiukusta pakahtumaisillaan, eikä hän kovassa onnessaan tiennyt mitä tehdä, mihin ryhtyä.

— Minä haen kapteenin käsiini, ja hän saa näyttää sille roistolle, joka minulta on varastanut.

— Tietysti, sanoi isäntä, teidän jalosukuisuutenne tekee siinä ihan oikein, sillä tuo kapteeni ... mikäs hänen nimensä taas olikaan ... hän näytti sentään kovin kelpo mieheltä.

Ja Mergy oli jo sisimmässään tullut siihen päätökseen, että varkaus oli tapahtunut ainakin kapteenin suostumuksella, jos ei suorastaan hänen käskystä.

— Voitte samalla kertaa saada takaisin — isäntä lisäsi — niin, voitte saada takaisin kultaekynne siltä nuorelta neidiltä; varmaankin hänelle tapahtui erehdys, hänen lähtiessä matkoihinsa aamunkoitteessa.

— Sidonko teidän korkea-arvoisuutenne matkalaukun teidän korkea-arvoisuutenne hevosen kupeelle? kysyi tallirenkki mitä kunnioittavimmalla ja surkeimmalla äänellä.

Mergy käsitti, että kuta kauemmin hän viivytteli, sitä enemmän hän sai olla tämän hirtehisen hampaissa. Kun matkalaukku oli sidottu kiinni, niin hän hyppäsi huonoon satulaan, — mutta hevosen valtasi, kun se tunsu selässään uuden isännän, häijy halu tutkistella tämän tietoja ratsastuksen taidossa. Ei kuitenkaan viipynyt kauan, ennenkuin se huomasi olevansa tekemisissä erinomaisen ratsastajan kanssa, joka silloisessa mielentilassaan kaikkein vähimmin oli taipuvainen kärsimään sen metkuja; siksipä se, vähän aikaa potkittuaan ja saatuaan palkakseen tuntuvasti maistaa hyvin teräviä kannuksia, teki viisaan päätöksen totella ja lähti liikkeelle täyttä ravia. Mutta se oli kuluttanut osan voimistaan kamppaillessaan ratsastajansa kanssa, ja sen kävi kuten aina hevoskonien sellaisessa tapauksessa käy, sen polvet pettivät ja se kaatui. Sankarimme nousi heti ylös; hän oli kiukuissaan ivallisista huudoista, joita hän heti sai osakseen. Jopa hän hetkisen tuumi, menisikö hän kostamaan antamalla muutamia tukevia iskuja miekan lappealla; kuitenkin hän asiaa harkittuaan tyytyi olemaan kuin ei hän kuulisi hänen niskaansa kaukaa sinkautettuja haukkumasanoja, ja hän alkoi taas kulkea, tällä kertaa hiljaisempaa vauhtia, Orleansin tietä, perässään jonkin matkan päässä lapsiliuta, joista vauraammat lauloivat laulua *Jehan Petaquinista*,^[20] kun taas pienimmät huusivat niin paljon kuin jaksoivat: Ottakaa kiinni, ottakaa kiinni hugenotti! Roviolle!

Ratsastettuaan kaikkea muuta kuin iloiseen ajatuksiin vaipuneena puolisen peninkulmaa, hän tuli, asiaa tarkemmin mietittyään, siihen lopputulokseen, ettei hän luultavastikaan tavottaisi saksalaisia ratsumiehiä sinä päivänä, että hänen hevosesensa oli varmaankin myyty, ja että loppujen lopuksi oli enemmän kuin epäiltävää, tokko nämä herrat olisivat taipuvaisia luovuttamaan sitä hänelle takaisin. Vähitellen hän totuttautui siihen ajatukseen, että hänen hevosesensa oli ikipäiviksi mennyttä, ja kun hänellä asiain niinollen ei ollut mitään tekemistä Orleansin tiellä, niin hän palasi takaisin Pariisiin vievälle tielle, tai paremminkin oikotielle, jottei hänen olisi tarvinnut kulkea ohi onnettoman majatalon, joka oli ollut häntä kohdanneiden kovanonnan kolahdusten todistajana.

Kylmästi asiaa harkiten ja ollen jo aikaisiin tottunut näkemään kaikissa elämän sattumuksissa niiden hyvät puolet, hän tuli siihen lopputulokseen, että hän sai olla hyvin kiitollinen loppujen lopuksi siitä, että hän oli päässyt majatalosta eroon niinkin hyvin; häneltähän olisi voitu varastaa kaikki tyyni, ehkäpä hänet murhatakin, kun hänellä nyt sitävastoin oli jäljellä vielä yksi kultaeky, melkein kaikki vaatteensa ja hevonen, joka, niin ruma kuin se olikin, voi kuitenkin häntä kantaa selässään. Jos puhutaan ihan suoraan, niin kauniin Milan muistelemisen sai hänen huulensa useammin kun yhden kerran väkisinkin vetäytymään hymyyn, ja sanalla sanoen, muutamia tunteja ratsastettuaan sekä syötyään hyvän aamiaisen hän melkein oli liikutettu tämän kunnan tytön hienotunteisuudesta, tämä kun oli ottanut häneltä ainoastaan kahdeksantoista ekyä kukkarosta, jossa niitä oli kaksikymmentä. Vaikeampi hänen oli mukautua hyvän raudikkonsa menettämiseen, mutta hän ei voinut olla myöntämättä, että paatuneempi varas kuin torvensoittaja olisi vienyt hänen hevosesensa jättämättä toista sijaan.

Hän saapui Pariisiin iltasella vähän ennen kaupunginporttien sulkemista ja asettui asumaan eräaseen Saint-Jaques-kadun varrella olevaan majataloon.

III.

Jachimo: The ring is won.

Posthumus: The stone's too hard to come by.

Jachimo: Not a whit, Your lady being so easy.

Shakespeare: Cymbeline.[21]

Tullessaan Pariisiin Mergy saattoi toivoa, että hänellä oli tehokkaat suositukset amiraali Colignylle, ja että hän pääsi palvelukseen siihen armeijaan, jonka oli kuten sanottiin määrä lähteä taistelemaan Flanderiin tämän suuren päällikön johdolla. Hän luulotteli itselleen, että hänen isänsä ystävät, joille hänellä oli mukanaan kirjeitä, avustaisivat häntä hänen puuhissaan sekä suosittelisivat häntä sekä Kaarlen hovissa että amiraalille, joka myöskin piti jonkinlaista hovia. Mergy tiesi veljellään olevan jonkinverran vaikutusvaltaa, mutta hän oli vielä hyvin kahdenvaiheilla hakeako hänet käsiinsä vai eikö. George de Mergyn uskostaluopuminen oli hänet melkein kokonaan eroittanut sukunsa piiristä, jolle hän enää oli pelkkä muukalainen vain. Tämä ei ollut ainoa esimerkki toisten uskonnollisten mielipiteiden aiheuttamasta perheen hajautumisesta. Jo kauan sitten oli Georgen isä kieltänyt *luopion* nimeä hänen kuultensa mainitsemasta ja hän oli perustanut ankaruutensa seuraavaan Raamatun paikkaan: *Jos sinun oikea silmäsi pahentaa sinut, niin repäise se pois*. Bernard ei ollut lähimainkaan näin jyrkällä kannalla, mutta hänen veljensä uskonmuutos tuntui sentään hänestäkin häpeällisesti tahraavan heidän sukunsa kunniaa, ja luonnollisestikin oli veljenrakkauden täytyntä kärsiä tästä ajatuskannasta. Päättämättä vielä, miten hän veljensä suhteen tulisi menettelemään, ja ennenkuin hän vielä meni esittämään suosituskirjeitäänkään, Mergy ajatteli, että piti tuumia keinoja, millä saada tyhjä kukkaro täytetyksi, ja siinä tarkoituksessa hän lähti ulos majapaikastaan mennäkseen Saint-Michel'in sillalle kultasepän luo, joka oli hänen omaisilleen velkaa erään rahasumman ja se hänen oli määrä käydä perimässä.

Tullessaan sillalle Mergy tapasi muutamia nuoria miehiä, jotka olivat puetut hyvin hienosti ja jotka käsikoukku kulkien tukkivat melkein koko kapean kujan, joka sillalle jäi monilukuisten myymälöiden ja kauppakojujen väliin, joita siellä kohosi kahtena yhdensuuntaisena seinänä ja jotka estivät sillallakulkijain ollenkaan virtaa näkemästä. Näiden herrojen perässä astelivat heidän lakeijansa, jokainen kantaen kädessään huotraan pistettyä pitkää kaksiteräistä säilää, joita sanottiin kaksintaistelumiekoiksi, ja tikaria, jonka kädensuoja oli niin laaja, että sitä voi tarpeen tullen käyttää kilpenä. Varmaankin näiden aseiden paino tuntui nuorista aatelismiehistä liian raskaalta, tahi ehkäpä heitä suuresti huvitti osoittaa kaikille, että heillä oli upeasti puettu lakeija kullakin.

He tuntuivat olevan iloisella päällä, ainakin siitä päättäen, että he tuon tuostakin heläyttivät iloisen naurun. Jos joku hyvinpuettu naishenkilö sattui kulkemaan heidän lähellään, niin he tervehtivät tätä kohteliaasti, mutta samalla nenäkkäästi, samalla kuin useat näistä huimapäistä huvikseen töykkivät aika kovasti vakaita mustaviittaisia porvareita, jotka väistelivät mutisten ja aivan hiljaan tuhannesti sadatellen hoviväen röyhkeyttä. Yksi ainoa joukosta kulki pää riipuksissa, eikä hän tuntunut ottavan ensinkään osaa toveriensa ilonpitoon.

— Mutta piru vieköön, George! huudahti yksi nuorukaisista lyöden puhuteltua olalle, sinähän käyt ihan vietävän ikäväksi. Runsaaseen neljännestuntiin sinä et ole avannut suutasi. Aiotko ruveta kartusiaanimunkiksi?

Nimi George sai Mergyn säpsähtämään, mutta hän ei kuullut tällä nimellä kutsutun henkilön vastausta.

— Lyön vetoa sata pistoolia,[22] puuttui taas edellinen puheeseen, että hän on yhä vieläkin rakastunut johonkin siveyden esikuvaan. Ystävä parka! surkuttelen sinua; onpa todellakin kova onni, jos Parisissa tapaa niin sydämättömän ihmisen.

— Menepäs taikuri Rudbeckin luo, sanoi eräs toinen, hän antaa sinulle lemменjuoman, jolla saat kaunokaisesti itseesi suostumaan.

— Ehkäpä ystävämme — kolmas virkkoi — ehkäpä ystävämme kapteeni on rakastunut nunnaan. Ne paholaisen hugenotit, olivatpa ne sitten kääntyneitä tai ei, iskevät aina silmänsä Herran morsiamiin.

Ääni, jonka Mergy heti tunsu, vastasi surumielisesti:

— Perhana vieköön! en olisi niin suruissani, jos ei olisi kysymyksessä muu kuin rakkausesteet, mutta — hän lisäsi hiljempään, de Pons, jolle olin antanut kirjeen isälleni vietäväksi, on palannut takaisin ja ilmoittanut minulle, että tämä itsepintaisesti toistaa ettei hän enää tahdo kuulla minusta puhuttavan.

— Isäsi on vanhan kansan mies, sanoi nuorista miehistä muudan, hän on yksi niitä vanhoja hugenotteja, jotka yrittivät vallata Amboisen.

Tällä hetkellä kapteeni George, käännettyään sattumalta päätään, huomasi Mergyn. Hämmästyksestä huudahtaen hän syöksyi tätä kohti syli avoimena. Mergy ei epäröinyt hetkeäkään, hän levitti veljelleen sylinsä ja puristi tätä rintaansa vastaan. Mahdollisesti hän olisi, jos kohta ei olisi sattunut niin odottamatta, koettanut pysytellä välinpitämättömänä; mutta yllätys päästi luonnon täysiin oikeuksiinsa. Tästä hetkestä saakka he olivat taas kuin ainakin vanhat ystävät, jotka pitkän matkan perästä jälleen tapaavat toisensa.

Kun oli suoriuduttu syleilyistä ja ensimmäisistä kyselyistä, niin kapteeni George kääntyi ystäviinsä päin, joista muutamat olivat pysähtyneet katsomaan tätä kohtausta.

— Hyvät herrat, hän virkkoi, te näette tämän odottamattoman tapaamisen. Suokaa minulle anteeksi, jos jätän teidät puhellakseni veljeni kanssa, jota en ole nähnyt yli seitsemään vuoteen.

— Perhana vieköön. Emme ota kuuleviin korviin mekään, että jättäisit meidät tänään. Päivällinen on tilattu, sinun täytyy olla mukana. — Se joka sanoi näin, tarttui samalla hänen viittaansa.

— Béville on oikeassa, sanoi toinen, emmekä me päästä sinua menemään.

— No saakeli! puuttui Béville taas puheeseen, tulokoon veljesi syömään päivällistä meidän kanssamme. Yhden hyvän toverin asemesta saamme silloin kaksi.

— Suokaa anteeksi, Mergy silloin virkkoi, minulla on vielä useitakin asioita toimitettavana tänään. Minulla on kirjeitä vietävänä perille...

— Ne te voitte viedä huomenna.

— Ne täytyy viedä tänään ja... Mergy lisäsi hymyillen ja hiukan nolona, minun täytyy tunnustaa, että olen ilman rahaa ja että minun täytyy mennä sitä hankkimaan.

— No totta totisesti, hyvän syyn te sanottekin! huusivat kaikki kun yhdestä suusta. Emme voi sallia että kieltäytyisitte syömästä päivällistä hyvien kristittyjen kuten meidän seurassamme mennäksenne lainaamaan rahaa juutalaisilta.

— Kuulkaa, hyvä ystävä, sanoi Béville, pudistaen teeskennellen pitkää vyöhönsä pistettyä silkikukkaroa, pitääkää minua rahastonhoitajanne. Noppapelissä on minulla ollut parisen viikkoa hyvä onni.

— No niin, no niin! ei pysähdytä tähän vaan mennään syömään *Maurin* ravintolaan, puuttuivat taas kaikki nuoret miehet puheeseen.

Kapteeni katsoi veljeään, joka oli yhä kahdenvaiheilla.

— Mitä joutavia, kyllä sinä aina ehdit viedä kirjeesi perille. Mitä rahoihin tulee, niin minulla niitä on kyllä, tule siis meidän mukaamme. Saat tutustua Parisin elämään.

Mergy antoi houkutella itsensä. Veljensä esitti hänelle kaikki ystävänsä toinen toisensa perästä, parooni de Vaudreuil'in, herra de Rheincy'n varakreivi de Béville'n, y.m. He tuhlaamalla tuhlasivat vastatulleelle ystävydenosoituksiaan, jonka täytyi syleillä heitä kaikkia toista toisensa perästä. Béville syleili häntä viimeiseksi.

— Mitä; piru vieköön! hän huudahti, minä tunnen kerettiläisen käryä. Lyön vetoa kultavitjoistani yhtä pistoolia vastaan, että te olette kalvinisti.

— Se on totta, hyvä herra, enkä ole niin hyvä kristitty kuin minun pitäisi olla.

— Katsokaas enkö erotakin hugenottia tuhanten joukosta? Saakeli sentään, kuinka herrat protestantit näyttävät totisen naaman, kun he puhuvat uskonnostaan.

— Minusta ei pitäisi koskaan puhua leikkiä laskien sellaisesta asiasta.

— Hra de Mergy on oikeassa, sanoi parooni de Vaudreuil, ja teidät, Béville, vielä paha perii, kun teette ilkeätä pilkkua pyhistä asioista.

— Katsokaa vähän tuota pyhimysnaamaa, Béville sanoi Mergylle, hän on meistä kaikista paatunein vapaa-ajattelija, ja kuitenkin hän suvaitsee aika ajoittain meitä.

— Antakaa minun olla mikä olen, Béville, sanoi Vaudreuil. Jos olenkin vapaa-ajattelija, niin se johtuu siitä, että lihani on niin heikko, mutta ainakin annan arvon sille, mikä on arvossapidettävää.

— Annanhan minäkin arvon monelle seikalle... Äidilleni esimerkiksi; hän on ainoa kunniallinen

nainen, mitä olen tuntenut. Mutta muuten, hyvä ystävä, katolilaiset, hugenotit, paavilaiset, juutalaiset tai turkkilaiset, kaikki on minusta yhdentekevää, heidän riidoistaan minä välitän yhtä vähän kuin rikkonaisuudesta kannuksesta.

— Jumalaton, mutisi Vaudreuil. Ja hän teki suulleen ristinmerkin, piiloutuen paraansa mukaan joka kerran nenäliinansa taakse.

— Tiedä, Bernard, sanoi kapteeni George, että meidän joukossamme et tapaa ollenkaan sellaisia väittelijöitä kuin oli oppinut opettajamme Théobald Wolfsteinius. Me hyvin vähän kannatamme jumaluusopillisia keskusteluja, ja me käytämme aikamme parempiin, luojankiitos.

— Ehkäpä, Mergy vastasi hieman terävästi, olisi ollut parempi minulle, jos olisit tarkkaavaisesti kuunnellut sen arvoisan opettajan oppineita keskusteluja, jonka nimen juuri mainitsit.

— Heitetään tämä keskustelunaihe, pikku veikkoseni; myöhemmin voin siitä mahdollisesti vielä puhua sinulle, tiedän mitä minusta ajattelet... Yhdentekevää. Emme ole tässä puhuaksemme sellaisista asioista. Luulen että olen kunnan mies, ja varmasti sinäkin saat sen nähdä jonakuna päivänä. Lopetetaan nyt tämä, tänään me ajattelemme vaan miten huvitteleisimme.

Hän siveli kädellään otsaansa ikäänkuin karkoittaakseen jonkin tuskallisen ajatuksen.

— Rakas veikko! sanoi Mergy aivan hiljaa puristaen hänen kättään. Vastaukseksi George puristi veljensä kättä, ja molemmatkin kiiruhtivat taas liittymään toveriensa seuraan, jotka olivat heistä muutaman askeleen edellä.

Kulkiessaan Louvren editse, josta juuri tuli ulos joukko upeasti puettuja henkilöitä, kapteeni ja hänen ystävänsä tervehtivät tai syleilivät melkein kaikkia tapaamiaan ylimyksiä. Samalla he esittivät heille nuoren Mergyn, joka tällä tavoin tuli hetkessä tuntemaan loppumattoman joukon aikakauden kuuluisia henkilöitä. Samalla hän sai kuulla myöskin heidän pilkkanimensä (sillä siihen aikaan oli jokaisella huomattavalla miehellä sellainen) sekä häväistysjutut, joita heistä kerrottiin.

— Näettekö, hänelle sanottiin, tuota niin kalpeata ja kellertävaihoista neuvostoherraa? Hän on herra *Petrus de finibus*, ranskaksi Pierre Séguier, joka ajaa joka asiaa mihin ryhtyy, niin tarmokkaasti ja taitavasti, että hän aina pääsee tarkoitustensa perille. Tuolla on *pikku kapteeni Tuittupää*, Thoré de Montmorency; tuolla on *Pullopiispa*,^[23] joka istuu sangen suorana muulinsa selässä, koska ei ole vielä syönyt päivällistään. — Tuolla on yksi teidän puolueenne sankareita, rohkea kreivi de La Rochefoucauld, jota sanotaan *kaalinvihaajaksi*. Viime sodassa hän antoi ampua seulaksi pahaisen kaalilavan, jota hän *huononäköisenä* luuli sotilasryhmäksi.

Lyhemmässä ajassa kuin neljännestunnissa Mergy tiesi melkein kaikkien hovinaisten rakastajien nimet, sekä kaksintaistelujen luvun, jonka heidän kauneutensa oli aiheuttanut. Hän huomasi että naisen nauttima arvonnanto riippui siitä, kuinka monta kuolemaa hän oli aiheuttanut; siten rouva de Courtavel, jonka vakituinen rakastaja oli surmannut kilpailijoistaan kaksi, oli paljon suuremmassa maineessa kuin kreivitär de Pomerande-parka, joka oli antanut aiheen vain yhteen mitättömään kaksintaisteluun ja lievään haavaan.

Komeakasvuinen nainen, joka ratsasti ratsupalvelijan taluttamalla valkoisella muulilla ja jota seurasi kaksi lakeijaa, kiinnitti Mergyn huomion puoleensa, hänen pukunsa oli uusinta kuosia ja aivan jäykkä koruompeleista. Mikäli voi päättää oli hän varmaankin kaunis. Tiedetäänhän sen ajan naisten näyttäytyneen ulkosalla ainoastaan kasvot naamion peitossa; tämän naamari oli mustaa samettia, näki tai paremmin aavisti siitä vähästä mikä silmänaukosta näkyi, että hänellä täytyi olla häikäisevän valkea iho ja tummansiniset silmät.

Hän hiljensi muulinsa käyntiä sivuuttaessaan nuoret miehet; ja vieläpä hän näytti hieman tarkkaavammin katselevan Mergytä, jonka kasvot tuntuivat hänestä oudoilta. Hänen ratsastaessaan ohi sai nähdä kaikkien hattujen sulkatöytöjen lipovan maata, ja hän nyökäytti sulavasti päätään vastatakseen moniin tervehdyksiin joita hän sai osakseen ihailijain jonolta, jota pitkin hän ratsasti. Kun hän oli jo kauvempana, niin keveä tuulen henki kohotti hänen pitkän atlashameensa helmaa ja saattoi kuin välähdyksestä näkymään pienen valkosamettisen kengän ja muutaman tuuman ruusunpunaista silkkisukkaa.

— Kuka tämä nainen on, jota kaikki tervehtivät? Mergy kysyi uteliaana.

— Jo rakastuivat! Béville huudahti. Mutta niinhän hän aina tekee; hugenotit ja paavilaiset, kaikki ovat rakastuneet kreivitär Diane de Turgis'hin.

— Hän on yksi hovin kaunottaria, George lisäsi, yksi vaarallisimpia Circejä meille nuorille keikareille. Mutta pahuus vieköön, hän ei ole mikään helposti valloitettava linnoitus.

— Montako kaksintaistelua hän voi lukea aiheuttamukseen? Mergy kysyi nauraen.

— Oh! hän voi lukea ne kaksissakymmenissä, vastasi parooni Vaudreuil; mutta parasta on se että hän itsekin on tahtonut taistella; hän lähetti sääntöjen mukaisen kaksintaisteluhaasteen erälle hovinaiselle, joka oli lyönyt hänet laudalta.

— Sepäs koko juttu! Mergy huudahti.

— Hän ei olisi ensimmäinen nainen, joka olisi taistellut meidän aikanamme; hän lähetti kaikkien sääntöjen mukaisesti ja hyvään muotoon laaditun taisteluvaatimuksen rouva Sainte-Foix'lle, haastaen hänet taisteluun elämästä ja kuolemasta, aseina miekka ja tikari, ja paitasillaan, niinkuin ainakin *raffineeratu*[24] kaksintaistelijat tekevät.

— Olisin tahtonut olla toisen näiden todistajana saadakseni nähdä heidät molemmatkin paitasillaan, sanoi herra de Rheincy.

— Ja tapahtuiko kaksintaistelu? kysyi Mergy.

— Ei, vastasi George, heidät saatiin sopimaan, sanoi Vaudreuil; hän oli silloin Sainte-Foix'n rakastaja.

— Hyi sentään, ei sen enempää kuin sinäkään, sanoi George hyvin hillityllä äänellä.

— Kreivitär Turgis on samallinen kuin Vaudreuil, sanoi Béville, hän sotkee yhdeksi sekamelskaksi uskonnon ja ajan tavat: hän tahtoo taistella kaksintaistelun, mikä on, luulemma kuolemansynti, ja hän kuuntelee kaksi messua joka päivä.

— Jätä minut rauhaan messuinesi! Vaudreuil huudahti.

— Niin, kreivitär käy messua kuuntelemassa, virkkoi Rheincy jälleen, mutta sen hän tekee voidakseen näyttää itseään ilman naamiota.

— Senpävuoksi, luullakseni, niin monet naiset käyvätkin messussa, huomautti Mergy kovasti mielissään, kun saattoi ivata uskontoa, jota hän ei tunnustanut.

— Ja protestanttien jumalanpalveluksissa, sanoi Béville. Kun saarna on loppunut, niin tulet sammutetaan, ja sitten tapahtuu kauniita asioita. Hitto sentään, sen vuoksi tahtoisin niin vietävän mielelläni ruveta luterilaiseksi.

— Ja te uskotte noita järjettömiä kertomuksia, Mergy virkkoi halveksivalla äänellä.

— Tokko uskon! Pikku Ferrand, jonka kaikki tunnemme, kävi Orleans'issa protestanttien saarnaa kuuntelemassa saadaksen nähdä erään notaarin vaimoa, komeata naista, totta totisesti! hän sai nousemaan veden suuhuni, kun vain siitä puhuikin. Ainoastaan siellä hän voi tätä nähdä; onneksi eräs hänen ystäviään, joka oli hugenotti, oli hänelle sanonut tunnussanan; hän tuli jumalanpalvelukseen, ja jätän teidän ajateltavaksenne tokko toverimme käytti aikansa hyvin.

— Se on mahdotonta, Mergy vastasi kuivasti.

— Mahdotonta! ja miksi?

— Siksi ettei protestantti koskaan voi olla niin halpamainen, että toisi paavilaisen mukanaan saarnaa kuulemaan.

Tämä vastaus sai toiset purskahtamaan äänekkääseen nauruun.

— Kas, kas! sanoi parooni de Vaudreuil, te luulette että ihminen sen vuoksi, että hän on hugenotti, ei voi olla varas, ei petturi eikä rakkauden lähetti.

— Hänhän on kuin kuusta pudonnut! huudahti Rheincy.

— Jos minun, Béville virkkoi, olisi annettava rakkauden kirje hugenotille, niin kääntyisin hänen sielun paimenensa puoleen.

— Te arvatenkin, Mergy vastasi, olette tottuneet antamaan sellaisia asioita pappienne toimitettavaksi?

— Pappiemme ... sanoi Vaudreuil, vihanpunan kohotessa hänen kasvoilleen.

— Lopettakaa jo nuo ikävät väittelyenne, keskeytti George, huomaten "joka sanansutkauksen loukkaavan terävyyden", — heitetään hiiteen kaikkien uskonlahkojen mustatakit. Minä ehdotan, että sakotetaan sitä, joka ensiksi päästää suustaan sanan hugenotti, paavilainen protestantti tai katolilainen.

— Hyväksytään! huusi Béville; hän tarjotkoon meille hyvää Cahors'in viiniä ravintolassa, jossa syömme päivällistä.

Tuli hetkisen hiljaisuus.

— Aina Lannoy paran kuolemasta saakka, hänen, joka kaatui Orleans'in luona, ei rouva Turgis'lla ole ollut tiettyä rakastajaa, sanoi George, joka ei tahtonut antaa ystäviensä jäädä heidän jumaluusopillisiin mietelmiinsä.

— Kuka uskaltaisi väittää, ettei jollain pariisittarella ole rakastajaa? huudahti Béville; on ainakin varma että Comminges häntä kovin hätyyttää.

— Senpävuoksi pikku Navarette hellittikin otteensa, hän pelkäsi niin peloittavan kilpailijaa.

— Onko Comminges sitten mustasukkainen? kysyi kapteeni.

— Mustasukkainen kuin tiikeri, Béville vastasi, ja hän väittää tappavansa kaikki, jotka rohkenevat rakastaa kaunista kreivitärtä, niin että tämän, jottei jäisi ilman rakastajaa, täytyisi ottaa siksi Comminges.

— Kuka sitten on tämä peloittava mies? kysyi Mergy, joka oli hyvin utelias tietämään, voimatta itsekkään selittää miksi, kaikki, mikä läheltä tai kaukaa koski kreivitär de Turgis'ta.

— Hän on, Rheincy vastasi, yksi kuuluisimpia *raffineerattujamme*; ja te kun tulette maalta, niin mielelläni tahdon teille selittää hienoa kielenkäyttöä. Raffineerattu on täydellinen hienon maailman mies, mies, joka vaatii kaksintaisteluun, jos jonkin toisen viitta hipaisee hänen omaansa, jos joku sylkee neljän askeleen päässä, tai jokaisesta muusta yhtä laillisesta syystä.

— Eräänäkin päivänä Comminges, Vaudreuil sanoi, meni erään miehen kera Pre-aux-clercs'ille,[25] he riisuvat takkinsa ja paljastavat miekkansa. — Etkö ole Berny d'Auvergne? kysyi Comminges. — En suinkaan, toinen vastaa, nimeni on Villequier ja olen kotoisin Normandiasta. — Sen pahempi, tokaisee Comminges, olen pitänyt sinua toisena, mutta kun kerran olen sinulle antanut haasteen, niin taisteltava meidän on. Ja hän pistää tämän reippaasti kuoliaaksi.

Jokainen mainitsi jonkun piirteen Comminges'in kiivaudesta ja riidanhaluisesta luonteesta. Ainehisto oli runsas, ja tätä keskustelua riitti aina kaupungin ulkopuolelle More'in ravintolaan saakka, joka sijaitsi puutarhan keskellä, lähellä paikkaa, missä rakennettiin Tuilerian palatsia, joka oli aloitettu v. 1564. Useat Georgen ja hänen tuttavapiiriinsä kuuluvat aatelismiehet tapasivat siellä toisensa, ja suurella joukolla istuuduttiin pöytään.

Mergy, joka istui parooni de Vaudreuilin vieressä, huomasi, että tämä pöytään istuutuessaan teki ristinmerkin ja luki hiljaisella äänellä ja silmät kiinni seuraavan omituisen rukouksen:

Laus Deo, pax vivis, salutem defunctis, et beata viscera virginis Mariae que portaverunt Aeterni Patris filiam.[26]

— Osaatteko latinaa, herra parooni? kysyi häneltä Mergy.

— Te kuulitte rukoukseni?

— Kyllä, mutta minun täytyy tunnustaa, etten sitä ymmärtänyt.

— Tunnustaakseni teille totuuden, en osaa latinaa enkä liioin ymmärrä, mitä tämä rukous merkitsee; mutta olen sen oppinut yhdeltä tädeistäni, jolle se aina teki hyvää, ja koko ajan, minkä sitä olen käyttänyt, olen nähnyt sen vaikuttavan pelkkää hyvää.

— Kuvittelen sen olevan katolilaisten latinaa ja senvuoksi me hugenotit emme voi sitä ymmärtää!

— Sakkoa! sakkoa! huusivat kuin yhdestä suusta Béville ja kapteeni George. Mergy suostui kernaasti siihen, ja pöytä ladottiin uusia pulloja täyteen, jotka saattoivat seurueen viipymättä hyvälle tuulelle.

Keskustelu kävi pian äänekkäämmäksi, ja Mergy käytti hälinää hyväkseen keskustellakseen veljensä kanssa, kiinnittämättä huomiotaan siihen, mitä heidän ympärillään tapahtui.

Toisen ruokalajin lopulla heidät tempasi eristyneisyydestään vimmattu riidan rähäkkä, joka oli syntynyt kahden aterioijan välillä.

— Se ei ole totta! huusi herra de Rheincy.

— Vai ei totta, sanoi Vaudreuil. Ja hänen jo luonnostaan kalpeat kasvonsa valahtivat kuolonkalpeiksi.

— Hän, naisista hyveellisin ja sivein! jatkoi Rheincy.

Vaudreuil hymyili katkerasti ja kohautti olkapäitään. Kaikkien silmät kiintyivät tämän kohtauksen osanottajiin, ja kukin tuntui tahtovan odottaa äänettömänä ja puolueettomana.

— Mistä on kysymys, hyvät herrat, ja miksi tämä meteli? kysyi kapteeni, tapansa mukaan valmiina vastustamaan kaikkea rauhan rikkomista.

— Ystävämme Rheincy inttää, Béville tyynesti vastasi, että la Sillery, hänen rakastajattarensa, olisi siveä, kun taas ystävämme de Vaudreuil väittää, ettei tämä sellainen ole, ja että hän siitä tietää jotakin.

Heti ilmoille kajahtava naurun remakka yhä kiihdytti Rheincy'n kiukkua, ja raivosta liekehtivin silmin hän katsoi sekä Vaudreuil'ta että Bévilleä.

— Voisin näyttää hänen kirjeitään, sanoi Vaudreuil.

— Varo tekemästä sitä! huusi Reincy.

— No niin, sanoi Vaudreuil hyvin ilkeästi irvistäen, minä luen sitten yhden hänen kirjeistään näille herroille. Ehkäpä he tuntevat hänen käsialansa yhtä hyvin kuin minäkin, sillä en ole niin itsekäs, että luulisin olevani ainoa, jolla on ollut kunnia päästä osalliseksi hänen kirjeistään ja suosiostaan. Kas tässä kirjelippu, jonka sain häneltä juuri tänään. Ja Vaudreuil tuntui tunnustelevan laskujaan kuin ottaakseen sieltä kirjeen.

— Sinä valehtelet!

Pöytä oli liian leveä, jotta paroonin käsi olisi voinut ylettyä hänen vihamieheensä, joka istui häntä vastapäätä.

— Sitä valetta saat minulta kuulla, kunnes väännän niskasi nurin! hän huudahti. Ja hän säästi tätä lausettaan pullolla, jolla hän tavoitti heittää Reincy'tä päähän. Tämä sai väistäneeksi heiton, ja kaataen tuolinsa kiireissään hän juoksi seinämälle, ottaakseen miekkansa naulasta, johon hän sen oli ripustanut.

Kaikki nousivat pöydästä, muutamat riitaa asettaakseen, useimmat päästäkseen olemasta liian lähellä sitä.

— Seis, senkin hullut! huusi George asettuen paroonin eteen, joka oli häntä lähinnä. Onko tuo nyt laittaa että kaksi ystävää tappelee viheliäisen naikkosen vuoksi?

— Päähän heitetty pullo on korvapuustin veroinen, sanoi kylmästi Béville. No, ystäväni, paljasta miekkasi!

— Rehellistä peliä! rehellistä peliä! tehkää tilaa! huusi melkein koko seurue.

— Hoi, Janne, pane ovi kiinni, sanoi isäntä välinpitämättömästi; jos sattuisivat vartiosotilaat tulemaan, niin se voisi näitä herroja häiritä ja vahingoittaa liikettä.

— Tappeletteko ruokasalissa kuin humalaiset sotamiehet? jatkoi George, joka tahtoi voittaa aikaa; odottakaa edes huomiseen.

— Huomiseen, olkoon niin, sanoi Rheincy. Ja hän teki liikkeen ikäänkuin pistääkseen miekkansa takaisin tuppeen.

— Hän pelkää, pikku ystävämme, sanoi Vaudreuil.

Heti paikalla Rheincy syöksyi, sysäten kaikki syrjään tieltään, viholliseensa käsiksi. Molemmatkin kävivät raivoisasti toistensa kimppuun, mutta Vaudreuil oli ehtinyt huolellisesti kääriä lautasliinan vasemman käsivartensa ympärille, ja sillä hän sangen taitavasti torjui vastustajansa iskut, kun taas Rheincy, joka oli laiminlyönyt moisen varovaisuustoimenpiteen, sai vasempaan käteensä haavan kohta alussa. Kuitenkin hän hellittämättä taisteli rohkeasti kutsuen palvelijaansa ja pyytäen tältä tikariaan. Béville pysäytti lakeijan, väittäen että kun ei Vaudreuil'lla ollut tikaria, niin ei hänen vastustajallaankaan saanut sitä olla. Muutamat Rheincyn ystävät väittivät vastaan; sangen sapekkaita sanoja vaihdettiin, ja varmaankin kaksintaistelusta olisi kehittynyt yleinen tappelu, jos ei Vaudreuil olisi sitä lopettanut kaatamalla vihollisensa antamalla hänelle vaarallisen piston rintaan. Hän polkasi nopeasti jalkansa Rheincyn miekalle estääkseen häntä tempaamasta sitä uudelleen käteensä ja kohotti kätensä antaakseen hänelle surmaniskun. Kaksintaistelun säännöt sallivat sen julmuuden.

— Mitä! aseettoman vihollisenko aiotte surmata! huusi George, ja hän tempasi Vaudreuil'ta pois

hänen miekkansa.

Rheincyn haava ei ollut kuolettava, mutta hän menetti paljon verta. Hänet sidottiin, niin hyvin kuin voitiin lautasliinoilla, jolloin hän väkinäisesti nauraen sanoi hampaittensa välistä, ettei juttu ollut vielä lopussa.

Pian ilmestyi paikalle munkki ja haavuri, jotka jonkun aikaa riitelivät sairaasta. Haavuri pääsi kuitenkin voitolle, ja kannettuaan potilaansa Seinen rannalle hän vei tämän veneellä kotiinsa.

Palvelijain korjatessa pois verisiä liinoja ja pestessä punertunutta kivilattiaa, asettivat toiset heistä uusia pulloja pöytään. Pyyhittyään huolellisesti miekkansa Vaudreuil pisti sen takaisin tuppeen, teki ristinmerkin, otti sitten järkähtämättömän kylmäverisesti taskustaan kirjeen, vaati hiljaisuutta ja luki ensi rivin, joka sai äänekästä naurunpurskahdusta osakseen:

"Rakkaani, tämä ikävystyttävä Rheincy, joka aina juoksee perässäni..."

— Lähdetään pois täältä, sanoi Mergy veljelleen Inhoten ja kyllästyneenä. Kapteeni seurasi häntä. Kirje oli vetänyt kaikkien huomion puoleensa, eikä heidän poistumistaan huomattu.

IV.

Kääntynyt.

Don Juan

Quoi! tu prend pour de bon argent ce que je viens de dire, et tu crois que ma bouhce était d'accord avec mon coeur?[27]

Molière: Le Festin de Pierre.

Kapteeni George palasi takaisin kaupunkiin veljensä kera ja vei hänet asuntoonsa. Kävellessään he tuskin vaihtoivat sanaakaan; tapaus jonka silminnäkijöinä he olivat juuri olleet, oli tehnyt heihin kiusallisen vaikutuksen, ja sai heidät vaistomaisesti pysymään vai.

Tämä riita ja sitä seurannut häikäilemätön tappelu eivät siihen aikaan olleet mitään tavatonta. Koko Ranskassa, sen toisesta äärestä toiseen, aateliston luonnoton arkatuntoisuus aiheutti mitä järkyttävimpiä tapauksia siihen määrään saakka, että kohtuullisen laskelman mukaan Henrik III:n ja Henrik IV:n hallitusaikana kaksintaisteluvimma maksoi useamman aatelismiehen hengen kuin kymmenen vuotta kansalaissotaa.

Kapteenin asunto oli hienosti sisustettu. Mergyn silmät, jotka olivat tottuneet suurempaan yksinkertaisuuteen, kiintyivät ensinnä kukikkaisiin silkkiiutimiin ja kirkkaanvärisiin mattoihin. Hän astui huoneeseen jota hänen veljensä nimitti *rukoushuoneekseen*, sana pukuhuone kun ei vielä ollut tullut käytäntöön. Erittäin siroin puunleikkauksin koristeltu tamminen rukousjakkara, italialaisen taiteilijan maalaama madonnankuva ja suurella puksipuun oksalla koristettu vihkivesimalja tuntuivat olevan sopusoinnussa huoneen hurskaan tarkoituserän kanssa, kun taas mustalla damastilla verhottu leposohva, venetsialainen peili, naisen muotokuva, aseet ja soittimet olivat todistuksena omistajan hieman maailmallisista tavoista.

Mergy loi halveksuvan silmäyksen vihkivesimaljaan ja puksipuunoksaan, jotka johdattivat surullisesti hänen mieleensä veljensä uskosta luopumisen. Pieni lakeija toi makeisia, sokeroituja hedelmiä ja valkoista viiniä; tee ja kahvi eivät olleet vielä käytännössä, ja yksinkertaisille esivanhemmillemme korvasi viini kaikki moiset hienot juomat.

Mergy käänsi, lasi kädessään, yhä uudelleen katseensa madonnasta vihkivesimaljaan, ja vihkivesimaljasta rukousjakkaraan. Hän huokasi syvään, ja katsoen leposohvalla välinpitämättömästi loikovaa veljeään hän virkkoi:

— Sinä siis olet aito paavilainen. Mitä äitimme sanoisi, jos hän olisi täällä?

Se ajatus näkyi tekevän kapteeniin tuskallisen vaikutuksen. Hän rypisti tuuheita kulmakarvojaan ja heilautti kättään ikäänkuin pyytääkseen veljeään olemaan kajoamatta sellaiseen kysymykseen; mutta tämä jatkoi säälimättömästi:

— Onko mahdollista että sydämessäsi olet hylännyt sukumme uskon, niinkuin olet tehnyt huulillasi?

— Sukumme uskonko! Se ei ole koskaan ollut minun. Kuinka? minäkö uskoisin honottavien pappiemme tekopyhiä saarnoja! — minä!

— Niinpä niin! ja parempi sitten on uskoa kiirastuleen, rippiin, paavin erehtymättömyyteen! parempi on polvistua kapusiinimunkin tomuisten sandaalien edessä. Tulee aika, jolloin et usko voivasi syödä päivällistä lukematta parooni de Vaudreuil'n rukousta.

— Kuulehan, Bernard, minä vihaan kaikkia väittelyitä, varsinkin sellaisia, joissa on uskonnosta kysymys; mutta ennemmin tai myöhemmin minun pitää selittää kantani sinulle. Ja kun nyt kerran olemme näin pitkällä, niin saattakaamme asia päätökseen asti: tahdon puhua sinulle aivan avoimesti.

— Et siis usko kaikkiin paavilaisten järjettömiin juttuihin?

Kapteeni kohautti olkapäitään ja kilahdutti isoa kannustaan laskiessaan toisen saappaansa koron putoamaan lattiaa vasten.

— Paavilaiset! hugenotit! Taikauskoa molemmin puolin. En osaa ollenkaan uskoa sitä, minkä järkeni osoittaa minulle mielettömäksi. Meidän litaniamme ja teidän virtenne, samanlaista roskaa kaikki tyyni. Kuitenkin, hän lisäsi hymyillen — meidän kirkossamme saa väliin kuulla hyvää musiikkia, kun taas teillä herkkä korva särkyvät siinä melussa.

— Onpa se kaunis etu uskollasi, ja sepä se sitten hankkiikin proselyyttejä.

— Älä kutsu sitä minun uskokseni, sillä en usko siihen sen paremmin kuin sinunkaan uskoosi. Siitä saakka kuin olen osannut ajatella omin päin, siitä saakka kun olen osannut käyttää järkeäni...

— Mutta...

— Ei! Älä rupea pitämään saarnoja. Osaan kaikki ulkoa, mitä aiot minulle sanoa. Onhan minullakin ollut toiveeni ja pelkoni. Luuletko etten ole kynsin hampain ponnistellut säilyttääkseni lapsuuteni onnekkaat harhauskot? Olen lukenut kaikki oppi-isämme etsiäkseni sieltä lohdutusta epäilyksiini, jotka minua kammottivat, mutta ne vain kasvoivat. Sanalla sanoen, en voinut enkä voi uskoa. Usko on kallisarvoinen lahja, joka minulta on kielletty, mutta en mistään hinnasta tahtoisi sitä riistää muilta.

— Surkuttelen sinua.

— Hyvä on, ja olethan oikeassa. Protestanttina en uskonut saarnaan; katolilaisena en usko sen enempää messuun. Ja saakeli soikoon, eivätkö meidän kansalaissoittemme julmuudet kykenisi juurineen hävittämään lujintakin uskoa?

— Ne julmuudet ovat vain ihmisten tekoja, ja ihmisten, jotka ovat vääristelleet Jumalan sanan.

— Se vastaus ei ollut sinun omasi; mutta sinun täytyy tyytyä siihen, ettet vielä ole saanut minua vakuutetuksi. En voi ymmärtää teidän Jumalaanne. Ja jos uskoisin, niin tekisin sen vain *toistaiseksi*, kuten ystävämme Jodelle sanoo.

— Kun molemmatkin uskonnot ovat sinulle niin yhdentekevät, niin miksi sitten luovuit uskostasi ja tuotit niin suuren surun omaisillesi ja ystävillesi?

— Olen parikymmentä kertaa kirjoittanut isälleni selittääkseni hänelle vaikutteeni ja puhdistautuakseni, mutta hän on heittänyt kirjeeni tuleen, niitä edes avaamatta; hän on kohdellut minua huonommin, kuin jos olisin tehnyt suuren rikoksen.

— Äitini ja minä paheksuimme tätä liiallista ankaruutta; ja ilman hänen käskyjään...

— En tiedä mitä minusta lie ajateltu. Mutta siitä minä vähät! Olipahan vaan muuan seikka, josta sain sen päähänpiston, jota aivan varmaan en enää tekisi uudestaan, jos se nimittäin olisi kysymyksessä.

— Oi! minä olen aina ajatellut että sinä sitä katuisit.

— Minäkö sitä katuisin! En, sillä en usko että tein mitään huonoa työtä. Kun sinä vielä olit koulunpenkillä ja opiskelit kreikkaa ja latinaa, niin minä olin jo ottanut ylleni haarniskan ja valkean olkavyön,[28] ja taistelin ensimmäisenä kansallis-sodassa. Teidän prinssi Condé'nne, joka sai puolueenne tekemään niin monta virhettä, teidän prinssi Condé'nne piti huolta teidän asioistanne, mikäli rakkausjutuiltaan jouti. Eräs nainen rakasti minua, prinssi vaati häntä minulta; minä kielsin, prinsistä tuli veriviholliseni. Siitä pitäen hän teki parhaansa loukatakseen minua kaikin tavoin.

"Ce petit prince si joli, Qui toujours baise sa mignonne."[29]

Hän osoitteli minua puolueensa uskonkiihkoilijoille, kuin mitäkin vapaa-asteista ja uskotonta hirviötä. Minulla oli vain yksi rakastajatar, ja hänestä pidin minä kiinni. Uskottomuudesta puhuen... minä jätin muut rauhaan ... miksi siis käydä minun kimppuuni?

— En olisi koskaan voinut uskoa prinssin voivan ryhtyä niin rumaan tekoon.

— Hän on kuollut, ja te olette tehneet hänestä sankarin. Sellaista on maailman meno. Hänellä oli hyviä ominaisuuksia, hän kuoli urhona, olen antanut hänelle anteeksi. Mutta silloin hän oli mahtava, ja köyhä aatelismies, kuten minä, olin hänen silmissään rikollinen, kun uskalsin häntä vastustaa.

Kapteeni mittaili jonkun aikaa huoneen lattiaa, ja jatkoi sitten äänellä, joka ilmaisi yhä kasvavaa mielenliikutusta:

— Kaikki armeijan papit, kaikki sen tekopyhät olivat minulle pian raivoissaan. Välitin yhtävähän heidän haukkumisistaan kuin saarnoistaan. Eräs prinssin aatelismiehistä, hännystelläkseen häntä, sanoi minua *raukaksi* kaikkien päällikköjemme kuullen. Hän sai siitä korvalleen, ja minä surmasin hänet. Armeijassamme tapahtui joka päivä hyvinkin tusinanverran kaksintaisteluita, eivätkä kenraalimme olleet niitä huomaavinaan. Mutta minuun nähden tehtiin poikkeus, ja prinssi määräsi, että minun piti olla varoittavana esimerkkinä koko armeijalle. Kaikkien ylimysten — ja se minun täytyy myöntää — amiraalin rukoukset hankkivat minulle armahduksen. Mutta prinssin viha ei ollut tyydytetty. Jazeneuil'n taistelussa minä komensin ratsuväkikomppaniaa; olin alusta alkaen ollut kahakassa mukana: kahden pyssynluodin rikkoma haarniskani ja keihäänpiston lävistämä vasen käsivarteni osoittivat, etten ollut säästänyt itseäni. Minulla oli enää parikymmentä miestä ympärilläni, ja kokonainen pataljoona kuninkaan sveitsiläisiä marssi vastaan. Prinssi Condé käskee minua hyökkäämään, pyydän häneltä kaksi komppaniaa saksalaisia ratsumiehiä... ja hän sanoo minua pelkuriksi!

Mergy nousi ja tarttui veljensä käteen. Kapteeni jatkoi, silmät vihasta säihkyen ja yhä jatkaen kävelemistään:

— Hän sanoi minua pelkuriksi kaikkien kultavaruksisten aatelismiesten kuullen, jotka muutamia kuukausia myöhemmin hylkäsivät hänet Jarnacin luona ja jättivät surman suuhun. Uskoin, että oli kuoltava, syöksyin sveitsiläisten kimppuun vannaen, että jos sattuman kaupalla suoriutuisin leikistä hengissä, niin en enää koskaan paljastaisi miekkaani niin vääryyttä haastavan prinssin puolesta. Pahasti haavoittuani ja pudottuani maahan ratsuni selästä olin saamaisillani surman iskun, kun muudan Anjoun herttuan aatelismiehistä, Béville, sama hupsu, jonka kanssa söimme päivällistä, pelasti henkeni ja esitti minut herttualle. Minua kohdeltiin hyvin. Janosin kosta. Minua imarreltiin, pyydettiin pyytämällä rupeamaan hyväntekijäni, Anjoun herttuan palvelukseen, minulle toistettiin säe:

Omne solum forti patria est, ut piscibus aequor.[30]

Näin harmikseni ja suuttumukseksi protestanttien kutsuvan muukalaisia isänmaahamme. Mutta miksi en sanoisi sinulle sitä ainoaa syytä, joka minut sai tekemään lopullisen päätökseni. Tahdoin kostaa ja rupesin katolilaiseksi siinä toivossa, että kohtaisin Condén prinssin taistelukentällä ja saisin surmata hänet. Muuan kurja pelkuri otti maksaakseen hänelle velkani. Se tapa, millä hän kaatui, saattoi minut melkein unohtamaan vihani... Näin hänet verisenä, sotilaitten häväistävänä; tempasin hänen ruumiinsa heidän käsistään ja peitin sen viitallani. Olin ruvennut katolilaisten palvelukseen, komensin erästä heidän ratsuväkieskadroonaansa, en voinut enää heitä jättää. Onneksi uskon tehneeni entiselle puolueelleni muutamia palveluksia; olen yrittänyt, mikäli vallassani oli, lieventää uskonsodan vimmaa; minulle oli suotu onni pelastaa useita entisiä ystäviäni.

— Olivier de Basseville julistaa kaikkialla, että hänen on sinua kiittäminen hengestään.

— Olen siis katolilainen, George sanoi tynnemällä äänellä. Se uskonto on hyvinkin jonkin toisen veroinen sillä on niin helppo tulla toimeen heidän tekopyhiensä kanssa. Katso tuota madonnankuvaa; se on italialaisen kurtisaanin kuva, nuo teeskentelijät Ihailevat hurskauttani ristiessään silmänsä tämän muka neitsyen edessä. Usko minua, heistä suoriudun paljon helpommin kuin protestanttisista papeistamme. Voin elää niinkuin tahdon, tekemättä hyvin helppoja uhrauksia roskaväen mielipiteelle. No niin, pitää esim. käydä messussa, menen sinne silloin tällöin katsomaan kauniita naisia. Minulla pitää olla rippi-isä; saakeli, minulla on muuan kunnan harmaaveli, vanha ratsumusketööri, jolta saan yhdellä ekyltä rippitodistuksen, ja kaupan päälle hän vielä toimittaa rakkauskirjeeni ripitettävillään kaunottarille. Perhana vieköön! eläköön messu!

Mergy ei voinut olla hymyilemättä.

— Katsopas! jatkoi kapteeni, tuossa on messukirjani. Ja hän heitti veljelleen samettikotelossa olevan, taidokkaasti sidotun hopeahakasisen kirjan. Nuo "Hetket" ovat varmasti yhtä hyvät kuin teidän rukouskirjanne.

Mergy luki kirjan selkämystä: "*Hetkiä hovissa*".

— Hienoa työtä, hän sanoi ylenkatseellisesti ojentaen kirjan takaisin veljelleen.

Kapteeni aukaisi sen ja antoi sen hymyillen hänelle takaisin. Mergy luki silloin ensi sivulla: *Suuren Gargantuan, Pantagruel'in isän perinkauhistuttava elämä, sepitti M. Alcofribas, Kvintessanssin* tekijä. [31]

— Siinä on vasta kirja! kapteeni huusi nauraen, panen enemmän arvoa siihen kuin kaikkiin Geneven kirjaston jumaluusopillisiin teoksiin.

— Sanotaan, että tämän kirjan tekijä oli perin tietorikas mies, mutta hän ei ole käyttänyt oppiaan oikealla tavalla.

George kohautti olkapäitään.

— Lue tämä kirja, Bernhard, ja sinä varmasti puhut siitä minulle vielä jälkeenkänpäin.

Mergy otti kirjan, ja oltuaan hetkisen vaiti hän sanoi:

— Olen pahoillani siitä että suuttumus, kylläkin oikeutettu, on johdattanut sinut tekoon, jota jonain päivänä vielä varmasti tulet katumaan.

Kapteeni painoi päänsä alas, ja hänen silmänsä, jotka olivat kiintyneet hänen jalkainsa alla leviävään mattoon, tuntuivat tarkkaan tutkivan sen kuvioita.

— Mikä on tehty se on tehty, hän viimein virkkoi, tukahduttaen huokauksen. Ehkäpä jonain päivänä taas palaan kuuntelemaan protestanttista saarnaa, hän lisäsi iloisemmin. Mutta lopetetaan tämä, ja lupaa ettet enää puhu minulle niin ikävistä asioista.

— Toivon että oma harkintasi saa aikaan enemmän kuin minun puheeni ja neuvoni.

— Olkoon menneeksi! Puhutaanpa nyt sinun asioistasi. Missä aikeissa sinä tulet hoviin?

— Toivon itselläni olevan niin hyvät suositukset amiraalille, että hän ottaa minut aatelismiestensä joukkoon sodassa, jota hän tulee käymään Alankomaissa.

— Huono suunnitelma. Aatelismiehen, joka tuntee rohkeutta sydämessään ja miekan kupeellaan, ei pidä vapaasta tahdostaan ruveta palvelijan asemaan. Tule vapaaehtoisena kuninkaan kaarteihin, minun kevytaseisen ratsuväen komppaniaani esimerkiksi, jos niin haluat. Saat ottaa osaa sotaretkeen, kuten me kaikkikin, amiraalin päällikkyyden alaisena, mutta et ainakaan tarvitse olla kenenkään käskyläisenä.

— Minua ei ollenkaan haluta tulla kuninkaan kaartiin; tunnen aivan vastenmielisyyttä sitä kohtaan. Mielelläni tahtoisin olla sotilaana sinun komppaniassasi, mutta isäni tahtoo, että otan osaa ensimmäiseen sotaretkeeni amiraalin välittömien määräysten alaisena.

— Siinäpä oikein taas tunnen teidät, herrat hugenotit. Te saarnaatte yksimielisyyttä, ja te haudotte vanhoja vihoja pahemmin kuin me.

— Kuinka niin?

— No, kuningas on aina teidän silmissänne tyranni, *Ahab*, kuten pappinne häntä nimittävät. Mitä sanonkaan? eihän hän ole edes kuningas, vaan vallananastaja, ja *Ludvig XIII:n* kuoleman jälkeen on *Gaspard I* Ranskan kuningas. [32]

— Mitä huonoa pilaa!

— Lopultakin on yhtä hyvä että olet vanhan *Gaspard'in* kuin että olisit *Guise'n* palveluksessa; herra de *Châtillon* on suuri sotapäällikkö, ja hänen johdollaan opit kyllä sotataittoa.

— Hänen vihollisensäkin pitävät häntä arvossa.

— Eräs pistoolinlaukaus hänelle sentään ei ole minkään kunniaksi.

— Hän on todistanut viattomuutensa, ja muuten hänen koko elämänsä on ristiriidassa *Poltröt'n* kurjan salamurhan kanssa.

— Tunnetko latinalaista sananpartta: *Fecit cui profuit?* [33] Ilman sitä pistoolinlaukausta olisi Orleans ollut mennyttä.

— Loppujen lisäksi se merkitsi vain yhtä miestä vähemmän katolilaisten sotajoukossa.

— Niin, mutta minkälaista miestä. Etkö ole sitten koskaan kuullut seuraavaa kahta huonoa säettä, jotka hyvinkin ovat teidän virsienne arvoiset:

Autant que sont de Guisards demeurés
Autant a-t-il en France de Mérés.[34]

— Poikamaisia uhkauksia eikä mitään muuta. Jos olisi kerrottava kaikki guiselaisten rikokset, niin siitä tulisi pitkä rekisteri. Mutta arvaapas mitä minä tahtoisin tehdä palauttaakseni Ranskaan rauhan, jos olisin kuningas. Minä panettaisin kaikki Guiset ja Châtillon'it hyvään ja lujasti ommeltuun nahkasäkkiin, jonka suu olisi sidottu kovasti kiinni, sitten minä heittäisin heidät järveen, sata naulaa rautaa painona siltä varalta ettei yksikään pääsisi pelastumaan. Ja onpa vielä muutamia muitakin ihmisiä, jotka tahtoisin pistää säkkiini.

— Onpa onni, ettet ole Ranskan kuningas.

Keskustelu sai nyt iloisemman käänteen: niin hyvin valtiolliset kuin uskonnollisetkin kysymykset jätettiin rauhaan, ja molemmat veljekset kertoivat toisilleen kaikki pikku seikkailut, mihin he olivat joutuneet sinä aikana, jona he olivat olleet erossa. Mergy oli kylliksi suorasukainen kunnioittaakseen *Kultaisen Leijonan* ravintolaa kertomuksellaan, hänen veljensä nauroi katketakseen ja piti kovasti hauskaa hänen kahdeksantoista ekysä ja hyvän raudikkonsa menettämisen kustannuksella.

Läheisen kirkon kellot alkoivat kumahdella.

— Hitto vieköön, kapteeni huudahti, mennäänpä tänä iltana messuun; olen vakuutettu siitä, että se tulee sinua huvittamaan.

— Kiitos vaan, mutta en vielä halua kääntyä katolilaiseksi.

— Tule, hyvä ystävä, tänään on varmaankin veli Lubin'in saarnavuoro. Hän on harmaaveli joka osaa tehdä uskonnon niin hauskaksi, että hänellä on aina sankat joukot kuulijoita. Muuten mennee koko hovi tänään Saint-Jacques-kirkkoon, kyllä sitä kannattaa olla katsomassa.

— Ja onko rouva kreivitär de Turgis myös siellä, ja riisuuko hän naamionsa?

— Mutta tottakin, hän ei voi olla sinne tulematta. Jos tahdot pitää varasi, niin älä unohda saarnan lopussa asettua kirkon ovelle ja ojentaa hänelle vihkivettä. Siinä on vielä yksi katolisen kirkon kauniita seremonioja. Voi kuinka monta kaunista kättä olenkaan puristanut, kuinka monta rakkauskirjettä olenkaan niihin sujauttanut ojentaessani vihkivettä!

— En ymmärrä, mutta samainen vihkivesi minua niin inhottaa, etten luule että mistään hinnasta pistäisin siihen sormiani.

Kapteeni keskeytti hänet purskahtamalla nauruun. Molemmatkin ottivat viittansa ja läksivät Saint-Jacques-kirkkoon, jossa jo oli koolla hieno ja lukuisa seura.

V.

Saarna

"Bien fendu de gueule beau despêcheur d'Heures, beau desbrideur de messes, beau descrotteur de vigiles; pour tout dire sommairement: vrai moine si oncques en fut depuis que le monde moinant moina de moinerie."

Rabelais. [35]

Kun kapteeni George ja hänen veljensä kulkivat halki kirkon etsiäkseen mukavan paikan, joka olisi lähellä saarnaajaa, niin heidän huomionsa kiintyi naurunremahduksiin, jotka kuuluivat sakastista; he menivät sinne ja näkivät turpean miehen, jonka punoittavat kasvot loistivat hilpeyttä; yllään oli hänellä Pyhän Fransiskuksen munkkikunnan kaapu, ja hän oli hyvin vilkkaassa keskustelussa noin puolentusinan nuoren, upeasti puetun miehen kanssa.

— No, lapseni, kiirehtikää, naiset rupeavat käymään kärsimättömiksi, antakaa minulle tekstini.

— Puhukaa meille kepposista, joita nuo naiset tekevät miehilleen, sanoi yksi nuorista miehistä, jonka George tunsivat Bévilliksi.

— Siitä aiheesta voisi puhua hyvinkin paljon, sen myönnän, poikaseni, mutta mitäpä voisin sanoa, joka olisi yhtä hyvä, kuin Pontoise'n papin saarna: "Minä heitän lakkini vasten sen kasvoja, joka teistä on enimmin pettänyt miestään." Jonka perästä ei ollut ainoatakaan naista koko kirkossa, joka ei olisi suojannut päätään kädellään tai viitallaan, ikäänkuin iskua torjuakseen.

— Voi! isä Lubin, sanoi toinen, olen tullut kuuntelemaan saarnaa ainoastaan teidän vuoksenne, kertokaapa meille tänään jotain hauskaa, puhukaa meille hiukan rakkauden synnistä, joka on niin kovin muodissa nykyään.

— Muodissako! niin, teidän keskuudessanne kyllä, hyvät herrat, joilla on ikää vasta kaksikymmentäviisi vuotta, mutta minullahan sitä on jo hyvästikin viisikymmentä. Minun ijälläni ei enää voi puhua rakkaudesta. Olen unohtanut mitä se synti onkaan.

— Älkää nyt joutavia, isä Lubin, te osaisitte jutella siitä nyt yhtä hyvin kuin konsanaan, kyllä me teidät tunnemme.

— Niin, puhukaapa irstaisuudesta, lisäsi Béville, kaikki naiset varmaankin sanovat, että itsestänne saatte parhaan aiheen.

Fransiskaanimunkki vastasi tähän leikinlaskuun viekkaalla silmäniskulla, jossa ilmeni ylpeyttä ja iloa siitä, että häntä syytettiin nuorten ihmisten synnistä.

— Ei, en tahdo saarnata siitä, koska hovimme kaunokaiset eivät enää tahtoisi ripityttää itseään minulle, jos osottautuisin liian ankaraksi siinä kohden ja suoraan puhuen, jos puhuisin siitä, niin sillä vaan osottaisin kuinka voi tuomita itsensä ikiajoiksi, minkävuoksi ... hetkisen mielihyvän vuoksi.

— No niin!... Ahaa! tuossa on kapteeni. Kuulepas George, anna meille saarnan teksti. Isä Lubin on lupautunut saarnaamaan ensimmäisestä aiheesta, jonka hänelle annamme.

— Niin, sanoi munkki, mutta kiirehtikää, saakeli soikoon, sillä minun pitäisi jo olla saarnastuolissa.

— Hitto vieköön, isä Lubin, tähän olette yhtä hyvä kiroomaan kuin kuningas.

— Lyönpä vetoa, ettei hän kiroaisi saarnassaan, virkkoi Béville.

— Miksi en, jos minua kerran niin haluttaisi? isä Lubin vastasi häikäilemättömästi.

— Lyön vetoa kymmenen pistoolia, ettette sitä uskaltaisi.

— Kymmenen pistoolia! Olkoon menneeksi!

— Béville, virkkoi kapteeni, minä tulen puolella mukaan vetoosi.

— Ei, ei, tokasi tämä, tahdon yksinäni voittaa tältä kunnon paterilta rahat, ja jos hän kiroaa, niin enpä lempo soikoon sure kymmentä pistoliani, saarnamiehen kiroilemisesta kyllä kannattaa maksaa kymmenen pistoolia.

— Ja minä ilmoitan teille, että olen jo voittanut, sanoi isä Lubin, aloitan saarnani kolmella kirouksella. Oih, te herrat aatelismiehet luulette, että teille ainoastaan on kiroilemisen lahja annettu, koska teillä on miekka kupeella ja sulkatöyhtö hatussa. Mutta saadaanpa nähdä!

Niin jutellen hän läksi sakaristosta, ja vilauksessa hän oli saarnastuolissa. Heti paikalla valtasi mitä syvin hiljaisuus kaikki läsnäolijat.

Saarnamies silmäili saarnastuolissa ympärille pakkautunutta joukkoa ikäänkuin etsiäkseen sitä, joka hänen kanssaan oli lyönyt vetoa, ja kun hän oli huomannut tämän selkäänsä pilariin nojaten seisovan aivan häntä vastapäätä, niin hän rypisti kulmakarvojaan, pisti kädet puuskaan, ja alkoi vihan vallassa olevan miehen äänellä seuraavasti:

Rakkaat veljet.

Par la vertu! Par la mort! par le sang![36]

Hämmästyksen ja paheksumisen mumina keskeytti saarnaajan tai pikemminkin täytti paussin, jonka hän tahallaan piti.

"... meidän Herramme vanhurskauden, kuoleman, ja veren kautta".

Harmaaveli jatkoi hyvin tekopyhällä nenä-äänellä, "me olemme pelastetut ja lunastetut helvetistä".

Yleinen nauru keskeytti hänet toisen kerran. Bévillle otti kukkaronsa vyöstään ja ravisteli sitä teeskennellen saarnaajaan edessä, osoittaen siten myöntävänsä hävinneensä.

"Niinpä niin! Veljeni" — jatkoi järkähtämätön veli Lubin, "olettepa nyt kovin tyytyväisiä, eikö totta? *Olemme pelastetut ja helvetistä lunastetut.* Kauniita sanoja, ajatelkaahan ei muuta kuin istutaan vaan kädet ristissä ja iloitaan. Olemme päässeet tuosta ilkeästä helvetin tulesta. Kiirastulesta puhuen, sehän on vaan kuin mikäkin kynttilän polttama, joka paranee tusinan messun suitsutuksella. Ei hätääkään, syökäämme, juokaamme, käykäämme porttojen tykönä".

"Voi mitä paatuneita syntisäkkejä te olettekaan! Siihen te vaan luotatte! Mutta veli Lubinpa sanoo teille, että te teette laskunne isäntää kuulematta.

"Te siis luulette, herrat kerettiläiset ja hugenotit, te siis luulette että Vapahtajamme antoi itsensä ristiinnaulita pelastaakseen teidät helvetin tulesta? Mikä tyhmyri! Niin, todellakin! sellaisen roskaväen puolestahan hän kai vuodatti kalliin verensä! Sehän olisi ollut, luvalla sanoen, samaa kuin jos olisi heittänyt *päärlyjä sikojen eteen*; mutta meidän herrammehan aivan päinvastoin, heitti *siat päärryjen eteen*, sillä *päärlyt* ovat meressä, ja meidän Herramme heitti kaksituhatta *sikaa* mereen. *Et ecce impeta abiit totus grex praeceps in mare.*[37] Onnea matkalle, hyvät siat, ja menköt kaikki kerettiläiset samaa tietä".

Tässä puhuja yskäsi ja pysähtyi hetkiseksi katselemaan seurakuntaansa ja nauttimaan siitä vaikutuksesta, jonka hänen kaunopuheisuutensa teki uskovaisiin.

"Niin, herrat hugenotit, tehkää kääntymys ja kiiruhtakaa, muuten ... vähät teistä! Te ette ole pelastetut ettekä helvetistä lunastetut: lähtekää siis tiehenne saarnaani kuuntelemasta ja eläköön messu!

"Ja te, rakkaat veljeni katolilaiset, te hykertelette käsiänne kieltänne lipoen ja ajatellen että olette jo paratiisin esikartanoissa. Mutta jos totta puhutaan, niin pitempi matka on hovista jossa elätte, paratiisiin, kuin (vaikka kulkisi oikotietäkin) Saint-Lazaresta Saint-Denis'n portille.

"Herramme piina, kuolema ja veri ovat pelastaneet teidät ja helvetistä lunastaneet... Niin kyllä, vapauttamalla teidät perisynnistä, olkoon menneeksi; mutta Herra varjelkoon teitä, jos saatana saa teidät uudelleen kynsiinsä! Ja minä sanon teille: *Circuit quarens quem devoret.*[38]

"Oi rakkaat veljeni! Saatana on kerrassaan pirullinen miekkailija, minä sanon teille täydessä totuudessa, että ankaria hyökkäyksiä hän tekee meidän kimppuumme.

"Sillä niinpian kuin jätämme lapsenmekon ja saamme housut jalkaamme, tarkoitan että kun olemme kyllyiksi varttuneet tehdäksemme kuolemansyntiä, niin herra Saatana haastaa meidät elämän Préaux-Clercs'ille. Aseet, jotka tuomme mukamme, ovat pyhät sakramentit: hänellä taas on kokonainen arsenaali: ne ovat meidän syntimme, jotka ovat yhdellä haavaa sekä hyökkäys- että puolustusaseita.

"On kuin näkisin hänen tulevan kaksintaistelupaikalle, *Ylensyöminen* vatsansa ympärillä: se on hänen panssaripaitansa; *Laiskuus* on hänellä kannuksina; vyöllään on hänellä *Irstaus*, se on vaarallinen miekka se, *Himo* on hänen tikarinsa; *Ylpeyden* hän pitää päässään kuin sotilas kypäränsä; taskussaan on hänellä *Ahneus* käytettäväksi tarvittaessa; ja taas *Viha* herjauksineen ynnä kaikki ne kuin siitä seuraavat, on hänellä suussa: josta havaitsette että hän on aseissa hampaisiin saakka.

"Kun Jumala on antanut merkin, niin Saatana ei sano teille ritarillisten kaksintaistelijain tavoin: Herrani, oletteko valmis? vaan hän syöksyy kristityn kimppuun pää alas painettuna aivan päistikkaa. Kristitty, joka huomaa että on saamaisillaan keskelle vatsaansa *Ylensyömis*en piston, torjuu sen *Paastolla.*"

Tässä saarnaaja, tehdäkseen itsensä helpommin käsitettäväksi, otti naulasta ristiinnaulitun kuvan ja alkoi sillä tehdä miekkailuliikkeitä, iskien ja väistäen, kuten miekkailumestari tekee floretillaan näyttääkseen vaikeata lyöntiä.

"Peräytyessään saatana antaa kristitylle ankaran *Vihan* lyönnin, sitten tehden *Ulkokultaisuuden* valehyökkäyksen, hän antaa kvarttinsa,[39] *Ylpeyden* iskun. Kristitty ensin suojaa itsensä *Kärsivällisyydellä*, sitten hän antaa *Ylpeydelle Nöyryyden* vastaiskun. Ärtyneenä saatana antaa hänelle ensin *Irstaisuuden* miekanpiston, mutta nähtyään sen menneen turhiin *Lihankidutuksen* väistön kautta, syöksyy hän silmittömästi vastustajansa kimppuun, yrittäen samalla kertaa *Laiskuuden* jalkakampia ja *Himon* tikarinpistoa, koettaessaan samalla syöstä *Ahneuden* kristityn sydämeen. Silloin pitää olla tarkka käsi, tarkka silmä. *Työllä* suoriudutaan *Laiskuuden* jalkakammista, *Himon* tikarista *Lähimmäisenrakkauden* avulla (se on muuten hyvin vaikea vaisto, veljeni); ja *Ahneuden* piston voivat

ainoastaan *Hyvät työt* lyödä syrjään.

"Mutta rakkaat veljet, kuinka monta on joukossanne, jota siten terssissä[40] ja kvartissa ahdistetaan pistoilla ja lyönneillä ja joka aina on valmiina väistämään kaikki vihamiehen hyökkäykset? Useamman kuin yhden taistelijan olen nähnyt kaatuvan maahan, ja silloin hän, jos ei heti paikalla turvaudu *Katumukseen*, on mennyttä. Te luulette, te hoviväki, ja tätä viimeksimainittua keinoa pitää käyttää ennemmin aikaiseen kuin myöhään, ettei *peccavi*[41] ole pitkä lausua. Mutta voi kuinka moni kuoleva tahtookaan sanoa *peccavi*, mutta ääni tyrehtyykin hänen saatua lausutuksi vain *pec!* ja räiskis vaan, silloin vei paholainen sielun; menköön sitä hakemaan kuka haluaa!"

Veli Lubin päästi vielä joksikin aikaa kaunopuheisuutensa valloilleen ja kun hän lähti saarnatuolista, niin kauniin kielen harrastaja olisi saattanut huomata, että hänen saarnansa joka oli kestänyt vain tunnin, sisälsi mainitsemieni laisia hienoja ongelmia kolmekymmentäseitsemän kappaletta samankaltaisia ja neronleimauksia epäluvun. Katolilaiset niinkuin protestantitkin olivat yhtä innokkaasti taputtaneet käsiään saarnamiehelle, joka jäi pitkäksi aikaa saarnastuolin juurelle innokkaan joukon keskeen, joka tuli kirkon kaikilta puolilta häntä onnittelemaan.

Saarnan kestäessä Mergy oli useita kertoja kysynyt, missä kreivitär de Turgis oli, hänen veljensä oli tätä turhaan etsinyt silmillään. Joko kaunis kreivitär ei ollut kirkossa, tai hän ehkä oli piilottautunut ihailijoiltaan johonkin hämärään nurkkaukseen.

— Toivoisinpa, Mergy virkkoi heidän mennessään ulos, toivoisinpa että kaikki ne, jotka olivat tätä mielettöntä saarnaa kuuntelemassa, saisivat hetikohta kuulla jonkun protestanttisen pappimme koruttomia kehoitus- ja varoituspuheita.

— Tuossa on kreivitär de Turgis, virkkoi kapteeni hänelle aivan hiljaa, puristaen häntä käsivarresta.

Mergy käänsi päätään, ja näki läpi hämärän portaalin kulkevan, nopeana kuin salama, erittäin upeasti puetun naisen, jota talutti kädestä nuori vaaleaverinen, hoikka ja häiveröinen, veltonnäköinen mies, jonka puku oli, ehkä tahallisesti, epäjärjestyksessä. Väkijoukko avautui heidän edessään kiireesti ja ikäänkuin pelokkaana. Tämä herrasmies oli juuri peloitettava Comminges.

Mergy ehti hädin tuskin luoda silmäystäkään kreivittäreen. Hän ei oikein voinut eroittaa tämän kasvopiirteitä, ja kuitenkin ne olivat tehneet häneen syvän vaikutuksen; mutta Comminges hänestä oli tuntunut perin vastenmieliseltä, hänen osaamatta selittää miksi. Häntä närkästytti nähdessään niin heikkonäköisen miehen, joka jo oli saavuttanut sellaisen kuuluisuuden.

— Jos kreivitär — hän ajatteli, sattumalta rakastaisi jotakuta tästä joukosta, niin tuo inhottava Comminges surmaisi tämän! Hän on vannonut tappavansa kaikki, joita tuo komea nainen rakastaa. — Hänen kätensä tarttui vaistomaisesti miekankahvaan, mutta heti samassa häntä harmitti kiihkonsa. — Mitäpä se minua kuitenkaan liikuttaa? En kadehdi sen valloitusta, jota tuskin edes olen nähnytkään. Kuitenkin nämä ajatukset olivat jättäneet hänen mieleensä kiusallisen tunteen, ja koko matkan kirkosta kapteenin asuntoon hän pysyi vaihi.

He tapasivat illallispöydän katettuna. Mergy söi vain vähän, ja heti kun ruoka oli korjattu pois, tahtoi hän lähteä takaisin majapaikkaansa. Kapteeni suostui laskemaan veljensä menemään, mutta otti tältä lupauksen että hän seuraavana päivänä asettuisi lopullisesti hänen luokseen asumaan.

Ei tarvinne mainita, että Mergy veljeltään sai rahaa, hevosen y.m.s., ja päälle päätteeksi tuli tietämään hoviräätälin sekä ainoan kauppiaan, jolta aatelismies, joka tahtoi päästä naisten suosioon, saattoi ostaa hansikkaansa, pitsiröyhelönsä ja kenkänsä.

Vihdoinkin, kun yö jo oli pimennyt sysimustaksi, hän palasi majapaikkaansa kahden veljensä lakeijan seuraamana, jotka olivat aseistetut pistooleilla ja tikareilla; sillä Parisin kadut olivat niihin aikoihin, kello 8 jälkeen illalla vaarallisemmat kuin mitä Sevillan ja Granadan välinen tie on vielä tänä päivänä. [42]

VI.

Puoluepäällikkö.

"Norfolkin Jukka, et korskastasi hyödy,

Herrasi Riku on ostettu ja myöty."

Shakespeare, Richard III.

Palatessaan vaatimattomaan majapaikkaansa Mergy silmäili surullisesti huoneen kulunutta ja nuhrautunutta kalustusta. Kun hän mielessään vertaili huoneensa muinoin kalkilla valkaistuja, nyt savuttuneita ja mustuneita seiniä juuri jättämänsä huoneuston loistaviin silkkisiin seinäverhoihin; kun hän muisteli kaunista maalattua madonnankuvaa ja näki edessään seinällä vain vanhan pyhimyskuvan, niin hänen päähänsä pisti sangen häijy aatos. Tuo ylellisyys, tuo hienous, naisten ja kuninkaan suosio, sanalla sanoen niin monet toivottavat seikat olivat maksaneet Georgelle yhden ainoan sanan vain, sanan joka oli hyvin helppo lausua, sillä riitti kun se vaan tuli huulilta, sydämiä ja munaskuita ei siinä tutkisteltu. Heti samassa hänen mieleensä muistui useitten protestanttien nimet, jotka uskostaan luopumalla olivat päässeet kunniasijoille; ja kun paholainen on valmis käyttämään kaikkea aseenaan, niin Mergyn mieleen juontui vertaus tuhlaajapojasta, mutta myös se omituinen moraalinen, että kääntyneestä hugenotista iloittaisiin enemmän kuin hartaasta katolilaisesta.

Nämä ajatukset, jotka yhä uudestaan kaikenlaisissa erilaisissa muodoissa aivankuin vaistomaisesti tulivat hänen mieleensä, kiusasivat häntä ja herättivät hänessä inhoa. Hän otti geneveläisen raamatun, joka oli kuulunut hänen äidilleen, ja luki sitä jonkin aikaa. Rauhallisemmalla mielellä hän laski kirjan kädestään, ja ennenkuin hän sulki silmänsä, hän mielessään vannoi elävänsä ja kuolevansa isiensä uskossa.

Mutta huolimatta raamatun luvusta ja valasta Mergyn unet kuvastivat päivän tapahtumia. Hän uneksi purppuranpunaisista silkkiuutimista, kultaisesta pöytäkalustosta, sitten kuvat vaihtuivat, miekat välkkyivät ja veri vuoti yhteen viinin kanssa. Sitten madonnankuva alkoi hänen mieltään askarruttaa, se astui ulos kehuksestään ja tanssi hänen edessään. Hän koetti painaa mieleensä sen kasvopiirteitä, ja silloin vasta hän huomasi että sillä oli kasvoillaan musta naamio. Mutta voi sen tummansinisii silmiä ja valkeata ihoa, joka näkyi kahtena kapeana juovana naamion aukoista...! Naamion siteet laukesivat, ja näkyviin tulivat taivaallisen ihanat kasvot, mutta niiden hahmopiirteet olivat epämääräiset; ne olivat kuin nymfin kuvainen väreilevässä vedessä. Vaistomaisesti hän loi silmänsä alas, ja kun hän ne jälleen kohotti, niin hän näki enää vain kauhean Comminges'n, verinen miekka kädessä.

Mergy nousi varhain, kannatti veljensä luo keveät matkakapineensa, ja kieltäytyen lähtemästä hänen mukanaan katsomaan kaupungin nähtävyyksiä, hän läksi yksin Châtillon-palatsiin ojentaakseen amiraalille isänsä hänelle antaman kirjeen.

Palatsin pihan hän tapasi ahdinkoon asti täynnä palvelijoita ja hevosia, joiden keskitse hänellä oli täysi työ raivata itselleen tie laajaan etuhuoneeseen, joka oli täynnä asepalvelijoita ja hovipoikia, jotka, vaikkei heillä ollutkaan muita aseita kuin miekkansa, yhtäkaikki muodostivat amiraalin ympärille mahtavan suojelusvartion. Mustapukuinen ovenvartija vei, luodessaan silmäyksen Mergyn pitsikaulukseen ja kultaketjuihin, jotka kapteeni oli tälle lainannut, tämän mitään vastaväitteitä tekemättä heti saliin, jossa hänen herransa oli.

Ylimyksiä, aatelismiehiä, protestanttisia pappeja, kaikkiaan yli neljäkymmentä henkeä, kaikki paljain päin, seisoi kunnioittavassa odotuksessa amiraalin ympärillä. Tämä oli hyvin yksinkertaisesti puettu ja kokonaan mustissaan. Hän oli kookas varreltaan, mutta hiukan kumara, ja hänen kaljulle otsalleen olivat sodan rasitukset murtaneet useampia ryppyjä kuin vuodet. Pitkä valkoinen parta valui rinnalle. Hänen poskensa, jotka jo luonnostaan olivat kuopallaan, näyttivät sitä olevan vielä enemmän haavan vuoksi, jonka syvää arpea hänen pitkät viiksensä eivät kyenneet kunnolla peittämään. Montcontourin tappelussa oli pistoolinluoti lävistänyt hänen poskensa ja murskannut useita hampaita. Hänen kasvojensa ilme oli pikemminkin surullinen kuin ankara, ja sanottiin ettei sitten uljaan Dandelot'n[43] kuoleman kukaan ollut nähnyt hänen hymyilevän. Hän seisoi nojaten kättään pöytään, joka oli täynnä karttoja ja pohjapiirroksia, joiden keskestä kohosi näkyviin tavattoman iso nelitaitteinen raamattu. Hammastikut, joita oli hajallaan karttojen ja paperien joukossa, johdattivat mieleen tottumuksen, josta häntä usein pilkattiin. Pöydän päässä istuvalla kirjurilla näytti olevan täysi työ kirjoittaessaan kirjeitä, jotka hän heti antoi amiraalin allekirjoitettaviksi.

Nähdessään tämän suuren miehen, joka uskolaistensa silmissä oli enemmän kuin kuningas, sillä hänessä oli samaan henkilöön yhtyneenä sankari ja pyhimys, Mergy tunsu niin suuren kunnioituksen valtaavan mielensä, että hän Coligny'tä lähestyessään ehdottomasti notkisti toisen polvensa. Amiraali, hämmästyneenä ja harmissaan tästä tavattomasta kunnioituksen ilmaisusta, antoi hänelle merkin nousta ja otti hieman kiivaasti kirjeen, jonka nuori intomielinen mies hänelle ojensi. Hän silmäsi kirjeen sinetissä olevaa vaakunaa.

— Se on vanhalta ystävältäni parooni de Mergy'ltä, hän virkkoi, ja te, nuori mies, muistutatte häntä siinä määrin, että teidän täytyy olla hänen poikansa.

— Teidän ylhäisyytenne, minun isäni olisi toivonut, ettei hänen korkea ikänsä olisi estänyt häntä tulemasta itse julkilausumaan teille kunnioituksensa tunteet.

— Hyvät herrat, Coligny sanoi kirjeen luettuaan ja kääntyen häntä ympäröivien puoleen, saan esittää teille parooni de Mergyn pojan, joka on taivaltanut yli sadan lieun matkan yhtyäkseen meikäläisiin. Näyttää siltä, ettei meillä tule olemaan puutetta vapaaehtoisista Flanderin retkellä. Hyvät herrat, pyydän teitä osoittamaan ystävyyttä tätä nuorta miestä kohtaan, teillä kaikilla on mitä ylevin käsitys hänen isästään.

Heti paikalla Mergy sai ojakseen parikymmentä syleilyä, ja yhtä moni tarjosi hänelle palveluksiaan.

— Joko olette ollut mukana sodassa, Bernard ystäväni? amiraali kysyi. — Oletteko koskaan kuullut pyssyjen pauketta?

Mergy vastasi punastuen, ettei hänellä vielä ole ollut onnea saada taistella uskonsa puolesta.

— Sanokaa itseänne pikemminkin onnelliseksi, nuori mies, kun ei teidän ole ollut pakko vuodattaa omien kansalaistenne verta, sanoi Coligny vakavasti; Jumalan kiitos, hän lisäsi huoaten, kansallissota on lopussa, uskonto voi taas hengittää, ja, onnellisempana kuin me, te paljastatte miekkanne ainoastaan kuninkaanne ja isänmaanne vihollisia vastaan.

Sitten hän lausui, laskien kätensä nuoren miehen olalle:

— Olen varma siitä, että te ette kiellä sitä sukua josta te olette syntyneet. Isänne toivomuksen mukaan saatte ensin palvella aatelismiesten joukossa; ja kun kohtaamme espanjalaiset, niin vallatkaa heiltä sotalippu, ja heti teillä on kornetinpaikka rykmentissäni.

— Vannon teille, Mergy huudahti päättäväisellä äänellä, että ensi kahakassa minusta tulee kornetti, tai sitten minun isälläni ei ole enää poikaa.

— Hyvä, reipas poikani, puhut kuin isäsikin puhui. Sitten hän kutsui taloudenhoitajansa. — Tässä on taloudenhoitajani, Samuel-mestari; ja jos tarvitset rahaa, niin voit kääntyä hänen puoleensa.

Taloudenhoitaja kumarsi Mergylle, joka kiirehti kiittämään ja kieltäytymään.

— Isäni ja veljeni, hän virkkoi, varustavat kyllä minut runsaasti kaikella mitä tarvitsen.

— Veljenne...? kapteeni George Mergy, joka ensi sodan jälkeen luopui uskostaan?

Mergy painoi surullisena päänsä alas. Hänen huulensa liikkuivat, mutta ei voinut kuulla hänen vastaustaan.

— Hän on oivallinen sotilas, amiraali jatkoi, mutta mitä rohkeus on ilman jumalanpelkoa? Nuori mies, teillä on omaistenne keskuudessa seurattava esikuva ja varottava esimerkki.

— Koetan ottaa esimerkkiä veljeni mainehikkaista teoista ... enkä hänen uskonmuutoksestaan.

— No niin, Bernard, tulkaa usein käymään luonani, ja pitäkää minua ystävänänne. Täällä te kylläkään ette ole missään hyvien tapojen oppimiselle otollisessa paikassa, mutta toivon voivani temmata teidät siitä pian pois viedäkseni teidät sinne, jossa voitte niittää kunniaa.

Mergy kumarsi kunnioittavasti ja vetäytyi takaisin amiraalia ympäröivään piiriin.

— Hyvät herrat, Coligny sanoi, ryhtyessään taas keskusteluun, jonka Mergyn tulo oli keskeyttänyt, kaikilta suunnilta minulle saapuu hyviä uutisia. Rouen'in murhamiehet ovat saaneet rangaistuksensa.

— Mutta Toulouse'n eivät, sanoi vanha, synkän ja kiihkoisen näköinen pappi.

— Te erehdytte, hyvä herra. Olen juuri saanut siitä tiedon. Ja vielä lisäksi, tasajakoinen[44] tuomioistuim on jo asetettu Toulouse'en. Joka päivä hänen majesteettinsa soittaa meille, että oikeus on sama kaikille.

Pappi pudisti päätään epäuskoisen näköisenä.

Valkopartainen, mustaan samettiin puettu vanhus huudahti:

— Hänen oikeutensa on yhä sama, niin kylläkin! Châtillon'it, Montmorency't ja Guise't Kaarle ja hänen arvoisa äitinsä tahtoisivat tuhota yhdellä iskulla.

— Puhukaa kunnioittavammin kuninkaasta; herra de Bonisson, Coligny sanoi ankarasti. Unohtakaamme, unohtakaamme vihdoinkin viimein nuo vanhat vihat. Älköön voitako sanoa, että

katolilaiset noudattavat paremmin kuin me jumalallista käskyä unohtaa kärsityt loukkaukset.

— Isäni luiden kautta! se on heille helpompaa kuin meille, Bonisson mutisi. Kaksikymmentäkolme marttyyrikuoleman kärsinyttä omaistani eivät niin helposti häivy muististani.

Näin hän puhui katkerasti, kun kovin raihmainen ja vastenmielisen näköinen ukko perin kulunut harmaa vaippa yllään astui saliin, pujottelihe läpi tungoksen ja antoi Colignylle sinetillä suljetun paperin.

— Kuka te olette? tämä virkkoi murtamatta sinettiä.

— Eräs ystäväanne, vanhus vastasi käheällä äänellä. Ja hän meni samassa tiehensä.

— Näin tämän ukon tänä aamuna tulevan Guisein palatsista, sanoi yksi aatelismiehistä.

— Hän on taikuri, sanoi toinen.

— Myrkyttäjä, virkkoi kolmas.

— Guisen herttua on hänet lähettänyt myrkyttämään herra Amiraalin.

— Minut myrkyttämään, virkkoi Amiraali olkapäitään kohauttaen, minut myrkyttämään kirjeellä!

— Muistakaa Navarran kuningattaren hansikkaita![45] Bonisson huudahti.

— Uskon yhtä vähän hansikkaiden kuin kirjeenkään myrkkyy; mutta uskon ettei Guisen herttua voi ryhtyä niin raukkamaiseen tekoon.

Hän aikoi avata kirjeen, kun Bonisson heittäytyi hänen päälleen ja tarttui hänen käsiinsä huutaen:

— Älkää murtako sen sinettiä, taikka saatte hengittää kuolettavaa myrkyä!

Kaikki läsnäolijat tunkeutuivat amiraalin ympärille, joka koetti vapautua Bonissonin otteesta.

— Minä näen kirjeestä nousevan mustaa savua! huusi yksi ääni.

— Heittäkää se pois! heittäkää se pois! kaikki huusivat yhteen ääneen.

— Päästäkää minut irti, senkin hupsut! sanoi amiraali koettaen torjua heitä luotaan. Tässä voimankoetuksessa, joka hänellä oli kestettävänä, paperi putosi lattialle.

— Samuel, ystäväni! huudahti Bonisson, näyttäkää että olette hyvä palvelija. Avatkaa tuo kirje, älkääkä antako sitä herrallenne ennenkuin olette tullut vakuutetuksi siitä, ettei siinä ole mitään epäilyttävää.

Se tehtävä ei ollut taloudenhoitajalle ollenkaan mieluisa. Mergy otti arvelematta kirjeen maasta ja mursi sinetin. Samassa hän huomasi seisovansa mukavasti tyhjän kehän keskellä, jokainen kun oli vetäytynyt taaksepäin ikäänkuin olisi odottanut pommin räjähtävän keskellä huonetta, mutta kirjeestä ei lähtenyt mitään tuomiota tuottavaa kaasua, kukaan ei edes aivastanut. Niin pelätyssä käärössä ei ollut mitään muuta kuin sangen likainen paperi, jossa oli muutamia rivejä kirjoitusta.

Samat henkilöt jotka olivat olleet ensimmäisinä vetäytymässä syrjään, lähestyivät nyt ensimmäisinä häntä nauraen, niinpian kuin kaikki vaaran mahdollisuus oli hävinnyt.

— Mitä tämä häikäilemättömyys merkitsee? Coligny huusi vihoissaan, tempautuen vihdoinkin irti Bonissonin puristuksesta, kuinka uskalletaan mennä minulle osoitettuja kirjeitä avaamaan.

— Herra amiraali, jos tässä kirjeessä olisi sattumalta ollut niin äkisti vaikuttavaa myrkyä että se olisi tappanut teidät ja olisitte tulleet sitä vetäneeksi henkeenne, niin olisi ollut parempi että minunlaiseni nuori mies olisi joutunut sen uhriksi, kuin te, jonka olemassaolo on uskollemme niin suuriarvoinen.

Ihastuksen muminaa kuului hänen ympärillään. Coligny puristi hänen kättään liikutettuna ja sanoi hänelle suopeasti hetken hiljaisuuden perästä:

— Kun kerran teit sen että avasit tämän kirjeen, niin lue meille mitä siinä seisoo.

Mergy luki heti seuraavat sanat:

"Taivas on lännessä veristen ruskojen peitossa. Tähdet ovat taivaan vahvuudelta näkymättömiin hävinneet, ja tulisia miekkoja on ilmoissa nähty. Täytyy olla sokea, jos ei ymmärrä mitä nämät merkit ennustavat. Garpard! vyötä miekkasi kupeellesi, kiinnitä

kannukset jalkaasi, taikka muutaman päivän perästä närhit nokkivat lihaasi."

— Hän tarkoittaa närhillä Guiseja, sanoi Bonisson; siinä on pantu sen nimen sijaan samalla kirjaimella alkava linnun nimi.[46]

Amiraali kohautti ylenkatseellisesti olkapäitään, eikä kukaan virkkanut mitään, mutta ennustus oli ilmeisestikin tehnyt vaikutuksen saapuvilla olijiihin.

— Kuinka paljon onkaan Parisissa sellaisia ihmisiä jotka uskovat kaikkia tyhmyyksiä! sanoi Coligny kylmästi. Eikös Parisissa sanota olevan lähes kymmentuhatta lurjusta, joiden ainoana elinkeinona on ennustaminen?

— Varoitusta sellaisenaan ei pidä halveksua, sanoi muudan jalkaväen päällikkö. Guisen herttua on sanonut sangen julkisesti, ettei hän nuku rauhassa ennenkuin on pistänyt miekkansa vatsaanne.

— On niin helppo murhamiehen tunkeutua tänne asti, lisäsi Bonisson. Teidän sijassanne menisin Louvreen ainoastaan haarniska ylläni.

— No no, toveri hyvä, amiraali vastasi, eivät salamurhaajat käy meidänlaistemme vanhojen sotilaiden kimppuun. He pelkäävät pahemmin meitä kuin me heitä.

Hän keskusteli jonkun aikaa Flanderin sodasta ja uskonasioista. Useat henkilöt jättivät hänelle anomuskirjoja kuninkaalle annettavaksi; hän otti ne nopeasti vastaan, lausuen jokaiselle anojalle ystävällisiä sanoja. Kello löi kymmenen, ja hän pyysi hattunsa ja hansikkaansa mennäkseen Louvreen. Muutamat läsnäolijoista ottivat häneltä silloin jäähyväiset, mutta suuri joukko seurasi häntä ollakseen hänen saattueenaan ja vartiostonaan samalla kertaa.

VII.

Puoluepäällikkö.

(Jatkoa).

Huomatessaan veljensä, kapteeni huusi hänelle jo kaukaa:

— No! Oletko nähnyt Gaspard I:n? Kuinka hän otti sinut vastaan?

— Niin ystävällisesti, etten sitä unohda milloinkaan!

— Sepä kovin hauskaa.

— Oi George! mikä mies!

— Mikä mies! Mies joka on melkein samanlainen kuin joku toinenkin; jolla on vähän enemmän kunnianhimoa ja kärsivällisyyttä kuin palvelijallani, puhumattakaan syntyperän erilaisuudesta. Hra de Châtillon'in syntyperä on paljon tehnyt puolestaan hänen edukseen.

— Hänen syntyperänsäkö hänelle on opettanut sotataidon, ja sekö hänestä on tehnyt aikamme suurimman sotapäällikön?

— Ei, tietenkään ei, mutta hänen ansionsa eivät ole voineet estää häntä aina joutumasta häviölle. — Mutta mitäs tyhjästä, jätetään tuo. Tänään olet nähnyt amiraalin, se on oikein hyvä; kunnia sille jolle kunnia tulee, ja niin piti käydäkin, että kävit ensiksi osoittamassa kunnioitustasi herra de Châtillon'ille. Mutta nyt ... tahdotko tulla huomenna metsästysretkelle? ja siellä minä esitän sinut jollekulle, joka kyllä ansaitsee näkemisen vaivan; tarkoitan Kaarleaa, Ranskan kuningasta.

— Minäkö tulisin mukaan kuninkaan metsästysretkelle!

— Niinpä juuri, ja siellä sinä saat nähdä hovin kauneimmat naiset ja hevoset. Madridin linnaan kokoonnutaan, ja meidän pitää olla siellä hyvissä ajoin. Annan sinulle harmaantäplikkään hevoseni, ja takaan ettei sinun tarvitse sitä kannustaa pysyäkseen aina koirien kintereillä.

Palvelija antoi Mergylle kirjeen, jonka kuninkaan hovipoika oli juuri tuonut, ja hän oli yhtä hämmästyntynyt kuin veljensäkin, kun näki, että siinä oli kornetin valtakirja. Kuninkaan sinetti oli

kiinnitetty tähän kirjeeseen, joka sitäpaitsi oli laadittu erittäin siroon huoliteltuun muotoon.

— No mutta helkkari sentään! George huudahti, sepä suosio tuli äkkiä! Mutta miten pirun tavalla Kaarle IX, joka ei tiedä sinunlaistasi miestä maailmassa olevankaan, lähettää sinulle kornetin valtakirjan?

— Luulen, että minun on siitä kiittäminen herra amiraalia, Mergy virkkoi. Ja hän kertoi silloin veljelleen salaperäisen kirjeen tarinan, jonka hän oli niin urhoollisesti avannut. Kapteeni nauroi makeasti seikkailun lopulle, ja pilkkasi häntä siitä säälimättä.

VIII.

Lukijan ja kirjan tekijän kaksinpuhelu.

Herra kirjailija, oi kuinka mainio tilaisuus teillä tässä onkaan luoda kuvia! Ja mitä kuvia! Te olette aikeissa mennä Madridin linnaan hovin keskuuteen. Ja minkä hovin? Näytättehän sen meille, tuon ranskalais-italialaisen hovin? Tutustuttakaa meidät, toiseen toisensa perästä, kaikkiin niihin luonteesiin, jotka kohoavat yli muitten. Kuinka paljon saammekaan oppia! ja kuinka mielenkiintoinen täytyykään niin monen suuren henkilön keskuudessa vietetyn päivän olla!

— Voi arvoisa lukijani, mitä minulta pyydättekkään? Toivoisin kovin kykeneväni kirjoittamaan Ranskan historian; en tahtoisi sepittää mitään taruja. Mutta sanokaapa minulle, miksi tahdotte minua tutustuttamaan teitä ihmisiin, joilla ei ole määrää olla ollenkaan mitään osaa romaanissani.

— Mutta siinä te teette aivan väärin, ettette anna heidän näytellä siinä mitään osaa. Mitä! Te muutatte minut vuoteen 1572, ja pyritte sivuuttamaan niin monen huomattavan miehen kuvat! No niin, ei mitään epäröimisiä eikä empimisiä. Alkakaa; minä annan teille ensimmäisen lauseen: *Salongin ovi aukeni, ja näkyviin...*

— Mutta, arvoisa lukija, Madridin linnassa ei ollut salonkia; salongit tuota...

— No niin! *Suuri sali oli täynnä väkeä ... j.n.e. jonka keskuudessa huomattiin ... j.n.e.*

— Mitä siellä sitten pitäisi huomata?

— No ensiksikin, Kaarle IX, hitto vieköön!

— *Toiseksi?*

— Seis nyt. Kuvatkaahan ensinnä hänen pukuaan, sitten saatte luoda minulle kuvan hän ruumiillisesta ja vihdoin henkisestä olemuksestaan. Kaikki romaanikirjoittajathan tekevät meidän päivinämme sillä tavalla.

— Hänen pukunsako? Hän oli puettu metsästyspukuun, suuri metsästystorvi kaulassa.

— Olettepa kovin niukkasanainen.

— Mitä hänen ruumiilliseen olemukseensa tulee ... odottakaapas... Mutta totta tosiaan, olisi hyvä jos kävisitte katsomassa hänen rintakuvaansa Angoulême-museossa. Se on toisessa salissa, n:o 98.

— Mutta herra kirjailija, minä asun maaseudulla; pitäisikö minun lähteä suinpäin Pariisiin katsomaan yhtä Kaarle IX rintakuvaa?

— No niin! kuvitelkaahan mielessänne sangen sopusuhtaista nuorta miestä, jonka pää on hieman syvällä hartioitten välissä, ja joka kurottaa kaulaansa ja pitää otsaansa vinosti eteenpäin ojennettuna. Nenä on paksunpuoleinen; huulet ovat ohuet ja pitkät, ylähuuli alahuulta paljon pitemmällä; ihonsa väri on kalpea, ja hänen suuret silmänsä eivät koskaan katso suoraan siihen henkilöön, jota hän puhuttelee. Loppujen lopuksi, hänen silmiinsä ei ole kirjoitettu *Pärtylin yötä*, eikä mitään muutakaan sentapaista, hänen kasvojensa ilme on yksinkertaisesti pikemminkin tyhmä ja hermostunut kuin kova ja julma. Saatte hänestä sangen sattuvan kuvan kun ajattelette nuorta englantilaista, joka astuu yksin suureen saliin, jossa koko muu seura on jo istunut. Hän kulkee pitkin upeasti koristettujen naisten muodostamaa kujaa, jotka vaikenevat hänen heidät sivuuttaessa. Hän on vähällä sotkeutua yhden puvun laahukseen, toisen tuolia hän tyrkkää ja niin hän suurella vaivalla pääsee talon emännän luo; ja

silloin vasta hän huomaa, että hän vaunuista noustessaan on koskettanut pyörään hihansa ja saanut siihen lokaa. — Aivan varmasti te olette nähnyt sellaisia pelästyneitä kasvoniilmeitä; ehkäpä itsekkin olette katsahaneet peiliin, ennenkuin seuraelämässä liikkuminen on saanut esiintymisenne aivan varmaksi.

— Entä Katariina di Medici?

— Katariina di Medicikö? Kas vietävä kun en ollenkaan tullut häntä ajatelleeksi. Luulen kirjoittavani hänen nimensä viimeistä kertaa; hän on lihava, vielä verevä nainen, joka, kuten sanotaan, on hyvin säilynyt ikäisekseen, hänellä on paksu nenä ja tiukasti yhteenpuristetut huulet kuten meritaudin ensimmäisiä oireita tuntevilla. Hänen silmänsä ovat puoleksi ummessa, hän haukottelee yhtä myötäänsä; hänen äänensä on yksitoikkoinen, ja sen sävy on sama, sanoopa hän sitten *Ah! kuka minut vapauttaisi tuosta vihatusta bearnittaresta?* tai *Madeleine, antakaa sokeroitua maitoa napolilaiselle koiralleni!*

— Hyvä! Mutta pankapa hänet puhumaan vähän merkittävämpiä sanoja. Hänhän on hiljattain antanut myrkyttää Johanna d' Albret'n, sellaista ainakin huhutaan, ja pitäisihän sen jollain tavoin tulla näkyviin.

— Ei ollenkaan; sillä jos sen saattaisi jotenkin huomata, niin missä sitten olisi hänen niin kuuluisa teeskentelytaitonsa? — Tänä kyseessä olevana päivänä hän muuten, siitä olen hankkinut varmat tiedot, puhui ainoastaan kauniista ilmasta.

— Entä Henrik IV? Entä Navarran Margareetta? Osoittakaa meille Henrik, tuo hieno ja kohtelias ja ennen kaikkea hyvä mies, Margareetta, joka sujauttaa hovipojan käteen rakkauskirjeen, kun taas Henrik puolestaan puristaa jonkun Katariinan hovinaisen kättä.

— Mitä Henrikiin tulee, niin ei kukaan voisi aavistaa että tuossa huimapäisessä pojassa piilee sankari ja Ranskan tuleva kuningas. Hän on jo unohtanut äitinsä, joka oli kuollut vasta pari viikkoa sitten. Hän puhuu vain ratsupalvelijalle, syventyneenä perinpohjaiseen keskusteluun liikkeelle ajettavasta hirvestä. Vapautan teidät siitä, etenkin jos — kuten toivon, — ette ole metsästäjä.

— Entä Margareetta?

— Hän oli hieman pahoinvoipa ja pysytteli huoneessaan.

— Soma tapa suoriutua hänestä. Entä Anjoun herttua? entä prinssi de Condé? ja Guisen herttua? ja entä Tavannes, Retz, La Rochefoucauld, Teligny? entä Thoré? ja Mery? ja niin monet muut?

— Totta tosiaan, teidän tunnette heidät paremmin kuin minä. Minä puhun teille ystävästäni Mergystä.

— Ah! Huomaan etten löydä romaanistanne sitä mitä siitä etsin.

— Pelkäänpä niin käyvän.

IX.

Hansikas.

Hovi oli Madridin linnassa. Leskikuningatar, odotti huoneessaan, hovinaisensa ympärillään, että kuningas tulisi syömään aamiaista hänen kanssaan ennen ratsaille nousemistaan; ja prinssien seuraamana kuningas kulki hitaasti poikki huoneen, jossa olivat koolla kaikki ne, joiden oli määrä seurata häntä metsästysretkelle. Hän kuunteli hajamielisenä hovimiesten hänelle omistamia lauseita, ja vastasi heille usein tyyliä. Kun hän kulki ohi veljesparin, niin kapteeni notkisti polvensa ja esitti uuden kornetin. Syvään kumartaen Mergy kiitti hänen majesteettiaan kunniasta, jonka tämä juuri oli hänelle osoittanut ennenkuin hän sen oli ansainnutkaan.

— Ahaa, teistä siis isäni amiraali on puhunut minulle. Te olette kapteeni Georgen veli?

— Olen, sire.

— Oletteko katolilainen, vai hugenotti?

— Sire, olen protestantti.

— Mitä siitä puhuin, sen sanoin vain uteliaisuudessani, sillä piru minut periköön jos välitän niiden uskosta, jotka minua palvelevat hyvin.

Sanottuaan nämä muistettavat sanat kuningas meni kuningattaren luo.

Jonkin hetken kuluttua tuli saliin joukko naisia, jotka näyttivät panevan herrojen kärsivällisyyden kovalle koetukselle. Puhun ainoastaan yhdestä tämän hovin kaunottaresta, jossa niitä muuten oli niin runsaasti — tarkoitan kreivitär de Turgis'ta, joka tässä kertomuksessa näyttölee suurta osaa. Hän oli puettu ratsastuspukuun, joka oli samalla kertaa kevyt ja komea, eikä hän ollut vielä ottanut naamiota kasvoilleen. Hänen loistavan valkean, mutta tasaisen kalpean hipiänsä sai vielä enemmän pistämään silmään hänen pikimusta tukkansa, hänen kauniisti kaareutuneitten kulmakarvainsa toiset päät melkein koskettivat toisiaan ja ne antoivat hänen kasvoilleen kovan, tai pikemminkin ylpeän ilmeen, silti vähintäkään vähentämättä hänen piirteittensä kokonaisvaikutuksen suloa. Hänen suurissa sinisissä silmissään saattoi aluksi huomata vain halveksuvan ylpeän ilmeen; mutta vilkkaassa keskustelussa saattoi nähdä hänen silmäteriensä suurenevan ja laajenevan kuin kissan silmien, hänen katseisiinsa tuli tulta ja itserakkaimman narrinkin oli vaikeata jonkinkaan aikaa vastustaa niiden taikamaista vaikutusta.

— Kreivitär de Turgis! Kuinka kaunis hän on tänään? mumisi hoviväki. Ja jokainen pyrki tunkeutumaan lähemmä nähdäkseen hänet paremmin. Mergyn, joka sattui hänen tielleen, sai hänen kauneutensa niin valtoihinsa, että hän jäi liikkumatonna paikoilleen, ja huomasi väistää, tehdäkseen hänelle tilaa, vasta sitten, kun kreivittären laajat silkkihihat hipaisivat hänen takkiaan.

Kreivitär huomasi hänen liikutuksensa, ehkäpä oli siitä mielissäänkin, ja suvaitsi hetkiseksi luoda kauniit silmänsä Mergyn silmiin, joka painoi ne heti alas polttavan punan kohotessa hänen poskilleen. Kreivitär hymyili, ja ohi kulkiessaan pudotti toisen hansikkaansa sankarimme jalkoihin, joka, seisten yhä vieläkin liikkumatonna ja päästään pyörällä, ei älynnyt edes ottaa sitä maasta. Heti kohta nuori, vaaleaverinen mies, (hän ei ollut kukaan muu kuin Comminges) joka seisoj Mergyn takana, tyrkkäsi häntä kovasti päästäkseen hänen eteensä, otti hansikkaan ja, suudeltuaan sitä kunnioittavasti, antoi sen rouva de Turgis'lle takaisin. Tämä, kiittämättä häntä siitä, kääntyi Mergy'hin, jota hän katseli hetkisen, mutta musertavan ivallisesti, sitten virkkoi aivan ääneen, huomattessaan hänen vieressään kapteeni Georgen:

— Kapteeni, sanokaa minulle mistä tuo tompeli on tullut? Varmastikin hän on hugenotti, ainakin kohteliaisuudesta päättäen.

Yleinen nauru sai onnettoman, joka oli sen esineenä, lopullisesti ymmälle.

— Hän on veljeni, arvoisa rouva, George vastasi hiukan hiljaisemmalla äänellä; hän on ollut Parisissa vasta kolme päivää, eikä hän, kunniani kautta, ole sen kömpelömpi kuin mitä Launoy oli ennenkuin te otitte huoleksenne hänen opettamisensa.

Kreivitär punastui hieman.

— Kapteeni, tuo on ilkeätä pilaa. Älkää puhuko pahaa kuolleista. No niin, antakaa minulle kätenne; minulla on teille jotain sanottavaa erään naisen puolesta, joka ei ole teihin ollenkaan tyytyväinen.

Kapteeni tarttui kunnioittavasti hänen käteensä ja vei hänet kaukaiseen ikkunakomeroon, mutta kävellessään kreivitär vielä kerran kääntyi katsomaan Mergy'tä.

Ollessaan vielä kokonaan kauniin kreivittären lumoissa, jota hän paloi halusta katsoa ja johon hän ei uskaltanut luoda silmiään, Mergy tunsu itseään keveästi lyötävän olalle. Hän kääntyi ympäri ja näki parooni de Vaudreuil'n joka tarttui hänen käteensä ja vei hänet syrjään voidakseen hänelle puhua — kuten hän sanoi tarvitsematta pelätä kenenkään tulevan keskeyttämään.

— Hyvä ystäväni, parooni sanoi, olette vielä aivan outo täällä, ja ehkä ette tiedä kuinka tulee olla ja elää?

Mergy katsoi häntä kummastuneen näköisenä.

— Teidän veljenne ei ole nyt vapaana eikä voi antaa teille neuvoja; jos sallitte, niin minä teen sen hänen asemastaan.

— En tiedä, herra parooni, kuka...

— Teitä on kovasti loukattu, ja nähdessäni teidät tässä miettivässä asennossa luulen että epäilemättä ajattelette keinoja saadaksenne kostaa.

— Kostaa? Mergy kysyi, punastuen silmänvalkuaisiaan myöten.

— Eikö tuo pikku Comminges tyrkännyt teitä vastikään kovasti. Koko hovi on nähnyt tapauksen, ja se odottaa, että otatte sen hyvin pahaksenne.

— Mutta, Mergy virkkoi, eihän ole mitään tavatonta että salissa, joka on täynnä väkeä, joku vahingossa sattui minua tyrkkäämään.

— Herra de Mergy, minulla ei ole sitä kunniaa, että tuntisitte minut hyvin, mutta veljenne on hyvä ystäväni, ja hän saattaa teille sanoa, että koetan mikäli suinkin mahdollista täyttää sen jumalallisen määräyksen, että loukkaukset on unohdettava. En tahtoisi sotkea teitä ilkeään riitaan, mutta samalla uskon velvollisuuteni olevan sanoa teille, ettei Comminges tyrkännyt teitä *erehdyksessä*. Hän tyrkkäsi teitä, koska tahtoi teitä häväistä; ja vaikka hän ei olisi teitä nykäissytkään, niin hän kuitenkin on loukannut teitä; sillä ottaessaan maasta rouva de Turgis'n hansikkaan, hän anasti itselleen oikeuden, joka kuului teille. Hansikas oli teidän edessänne, *ergo*[47] teillä *yksin* oli oikeus ottaa se maasta ja antaa takaisin sen omistajalle. Mutta katsokaapas, kääntykääs, niin voitte nähdä salin perällä Comminges'n joka osoittaa teitä sormellaan ja pilkkaa teitä.

Käännyttyään Mergy huomasi Comminges'n, jolla oli viisi kuusi nuorta miestä ympärillään, ja joille hän kertoi nauraen jotain, mitä nämä näyttivät uteliaina kuuntelevan. Ei mikään osoittanut, että olisi siinä ryhmässä ollut hänestä kysymys, mutta Mergy tunsu rakastettavan neuvonantajansa sanojen johdosta kovasti sydäntyvänsä.

— Tahdonpa mennä häntä puhuttelemaan metsästysretken perästä, ja kyllä minä hänelle...

— Ei! älkää koskaan lykätkö moisen hyvän päätöksen täytäntöönpanoa; te muuten vihoitate Jumalaakin paljon vähemmän, jos annatte vihamiehellenne haasteen heti loukkauksen tapahduttua, kuin jos tekisitte sen vasta sitten, kun teillä jo on ollut aikaa harkita asiaa. Kiivastuksissanne, joka on ainoastaan heikkouden synty, te määrääte, milloin ja missä kohtaatte vastustajanne taistellaksenne hänen kanssaan; ja jos te sitten taistelette, niin teette sen ainoastaan välttääksenne suurempaa, nimittäin sanassaanpysymättömyyden syntiä. Mutta minähän unohdan, että puhun protestantille. Oli miten oli, sopikaa heti kohtaamisesta hänen kanssaan; minä saatan teidät heti puheisiin hänen kanssaan.

— Toivon, ettei hän kieltäydy esittämästä minulle anteeksipyyntöään, jonka hän on velvollinen minulle tekemään.

— Mitä siihen tulee, niin älkää pettäkö itseänne, toveri hyvä. Comminges ei ole koskaan sanonut: *olen ollut väärässä*. Muuten hän on kovin hieno mies, joka antaa teille täyden hyvityksen.

Mergy ponnisti voimansa hillitäkseen mielenliikutuksensa ja saadakseen kasvonsa välinpitämättömän näköisiksi.

— Jos minua kerran on solvaistu, niin minun täytyy saada hyvitystä. Ja olipa se millaista tahansa, niin kyllä minä osaan sen vaatia itselleni.

— Oivallista, kelpo ystäväni; ilolla näen urhoollisuutenne, sillä teille ei ole tietymätöntä, että Comminges on meidän paraimpia miekankäyttäjiämme. Hitto soikoon! siinä on aatelismies, joka osaa käyttää aseita. Hän on Roomassa nauttinut Bromballan opetusta, eikä pirukaan enää tahtoisi taistella hänen kanssaan.

Näin puhuessaan hän katsoi tarkkaavasti Mergyn hieman kalpeita kasvoja; tämä kuitenkin näytti olevan enemmän kiihdyksissään kärsimästään loukkauksesta kuin peloissaan sen seurauksista.

— Olisin mielelläni todistajanne tässä jutussa, mutta paitsi sitä, että käyn tänään ehtoollisella, niin on herra de Rheincy'n ja minun väliseni asia vielä keskeneräinen, enkä voi taistella ketään muuta kuin häntä vastaan.[48]

— Olen teille kiitollinen, hyvä herra; pahimmassa tapauksessa voi veljeni ruveta todistajaksi.

— Kapteeni, jos kuka ymmärtää tämänlaatuiset asiat. Odotellessamme menen hakemaan Comminges'n luokseen, jotta saatte selittää hänelle asianne.

Mergy kumarsi, ja seinään päin kääntyen hän rupesi mielessään sommittelemaan taisteluhaasteensa sanamuotoa ja koetti saada kasvoilleen senmukaisen ilmeen.

Kaksintaisteluvaatimuksen voi tehdä tavallaan sirosti ja hienosti, minkä taidon saattaa, kuten niin monen muunkin, saavuttaa tottumuksen kautta. Sankarillamme oli nyt ensimmäinen *juttunsa*, ja niinpä hän tunsikin asemansa hieman tukalaksi; mutta tällä hetkellä häntä ei peloittanut niinkään paljon se,

että voisi saada miekanpiston kuin että hän voisi sanoa jonkin sanan, joka ei ollut aatelismiehen arvon mukaista. Tuskin hän oli saanut päässään muovailuksi lujan, mutta kohteliaan lauseen, kun parooni de Vaudreuil hänen kainaloonsa tarttuessaan sai hänet unohtamaan sen samassa silmänräpäyksessä.

Comminges sanoi, hattu kädessään ja kumartaen nenäkkään kohteliaasti, ytelän imelällä äänellä:

— Tahdotte puhutella minua, herrani?

Suuttumus nostatti veret Mergyn poskille; hän vastasi oitis ja lujemmalla äänellä kuin mitä hän olisi osannut toivoakaan:

— Olette käyttäytynyt minua kohtaan sopimattomasti, ja minä toivon saavani teiltä hyvitystä.

Vaudreuil nyökkäsi hyväntahtoisesti päätään. Comminges oikaisi, ja pannen kätensä puuskaan, siihen aikaan hyvän maun tällaisissa tapauksissa ehdottomasti vaatimaan asentoon, sanoi hyvin verkkään ja juhlallisesti:

— Te olette hyökkäävänä puolena, hyvä herra ja minulla on puolustajana oikeus valita aseet.

— Mainitkaa vaan mitä pidätte sopivana.

Comminges näytti miettivän hetkisen.

— Estoe[49] on hyvä ase, hän virkkoi, mutta haavat voivat rumentaa, ja meidän ijällämme, hän lisäsi hymyillen, ei ollenkaan huvita näyttäytyä rakastajattarelleen arpi keskellä naamaa. Pistomiekkka tekee sitävastoin vain pienen reiän, mutta se on kyllä aivan riittävä (ja hän hymyili vieläkin). Valitsen siis pistomiekan ja tikarin.

— Hyvä on, Mergy sanoi. Ja hän otti askeleen lähteäkseen pois.

— Hetkinen vielä! Vaudreuil huudahti, te unohdatte sopia kohtaupaikasta ja ajasta.

— Pré-aux-Clercs'illä kaikkien hovimiesten on tapana tavata toisensa; ja jos teillä ei ole jotain muuta paikkaa, josta erikoisesti pidätte?...

— Pré-de-Clercs'illä, olkoon menneeksi.

— Mitä aikaan tulee, niin ... en nouse ennen kahdeksaa, syistä joita minun ei tarvinne mainita ... ymmärrätte varmaan, mitä tarkoitan. En mene maata *kotonani tänä iltana*, voin olla Pré'llä vasta yhdeksän maissa.

— Kello yhdeksän siis.

Luodessaan silmänsä toisaalle Mergy huomasi sangen lähellä itseään kreivitär de Turgis'n, joka oli jättänyt kapteenin keskustelemaan erään toisen hovinaisen kanssa. Saattaa aavistaa, että sankarimme tämän pahan jutun aiheuttajan nähdessään pakoitti kasvonsa vieläkin arvokkaamman ja teeskennellyn huolimattoman näköisiksi.

— Jo jonkin aikaa on ollut tapana taistella punaisiin housuihin puettuna. Jos ei teillä satu olemaan sellaisia valmiina, niin lähetän teille parin niitä. Niissä ei veri näy, ja se on siistimpää.

— Minusta se on lapsellista, Comminges vastasi.

Mergy hymyili sangen väkinäisesti.

— No niin, hyvät ystävät, virkkoi silloin parooni de Vaudreuil, nyt ei enää muuta kuin sovitaan vaan sekundanteistanne ja kolmansista miehistänne.[50]

— Herra de Mergy on vasta tullut hoviin, Comminges virkkoi, ja ehkäpä hänelle tuottaisi vaikeuksia *kolmannen miehen* hankkiminen; siispä minä, auliudesta häntä kohtaan, tyydyn vain yhteen todistajaan.

Mergy veti, vaikka vähän vaivaloisesti, huulensa hymyntapaiseen.

— Eipä saattaisi olla kohteliaampi, parooni sanoi. Ja onpa todellakin hauska olla tekemisissä niin mukautuvaisen aatelismiehen kuin herra de Comminges'in kanssa.

— Kun tarvitsette pistomiekkkaa, joka on saman pituinen kuin minunkin, Comminges taas puuttui puheeseen, niin suosittelen teille Laurentia, Kultaisen Auringon omistajaa Ferronnerle-kadulta; hän on kaupungin paras asekauppias. Sanokaa vaan hänelle että tulette minun lähettämänäni, niin kyllä hän varustaa teidät hyvin.

Sen sanottuaan hän pyörähti ympäri ja palasi aivan tyynenä takaisin nuorten miesten ryhmään, josta hän vastikään oli lähtenyt.

— Onnittelen teitä herra Bernard, Vaudreuil virkkoi; te suoriuduite hyvin taisteluvaatimukseistanne. Toden perästä, oikein hyvin! Comminges ei ole tottunut kuulemaan sellaista puhetta. Häntä peljätään kuin kuolemaa, etenkin sen perästä kun hän surmasi suuren Canillacin; sillä mitä Saint-Michel'iin tulee, jonka hän tappoi kaksi kuukautta sitten, niin siitä hän ei saanut suurtakaan kunniaa. Saint-Michel ei kuulunut taitavimpiin, kun taas Canillac oli jo surmannut viisi kuusi aatelismiestä saamatta naarmuakaan. Hän oli opiskellut Napolissa Borellin johdolla, ja sanotaan Lansacin kuollessaan jättäneen hänelle perinnöksi salaisen piston, jolla hän teki niin paljon pahaa. Mutta totta puhuen Canillac oli, Vaudreuil jatkoi kuin itsekseen, ryöstänyt Auxenen kirkon ja heittänyt maahan pyhät rippileivät; ei olekaan kumma että hän siitä sai rangaistuksen.

Mergy, jota mokomat yksityiskohdat olivat omiaan kaikkea muuta kuin huvittamaan, arveli kuitenkin olevansa pakoitettu jatkamaan keskustelua pelosta ettei vaan Vaudreuil'in päähän voisi pälkähtää hänen rohkeuttaan loukkaava epäluulo.

— Kaikeksi onneksi, hän virkkoi, en ole ryöstänyt ainoatakaan kirkkoa enkä kuuna päivänä kajonnut pyhiin rippileipiin; minulla on siis yksi vaara vähemmän.

— Vielä minun pitää antaa teille yksi neuvo. Kun mittelette miekkojanne Comminges'n kanssa, niin varokaa visusti erästä hänen tempuaan, joka maksoi kapteeni Tomason hengen. Hän huudahti, että hänen miekkansa kärki oli poikki. Tomaso kohotti silloin miekkansa pänsä yläpuolelle, odottaen iskua; mutta Comminges'n miekka oli aivan ehyt, sillä se tunkeutui jalkaa vaille kädensuojusta myöten Tomason rintaan, jonka tämä tuli jättäneeksi suojattomaksi, kun ei osannut odottaa pistoa. Mutta tähän käytätte pistinmiekkvoja, ja silloin on vähemmän vaaraa.

— Koetan tehdä parhaani.

— Ei, kuulkaapas vielä! Valitkaa tikari jossa on luja kädensuojus; se on kovin hyvä iskua väistäessä. Näettehän tämän arven vasemmassa kädessäni? sen sain kun eräänä päivänä läksin liikkeelle ilman tikaria. Nuori Tallard ja minä olimme joutuneet riitaan, ja kun ei minulla ollut tikaria, niin luulin jo menettäväni vasemman käteni.

— Entä haavoittuiko hän? Mergy kysyi hajamielisen näköisenä.

— Tapoin hänet, kiitos pyhälle Maurille, suojeluspyhimykselleni tekemäni lupauksen. Varatkaa myöskin liinavaatetta ja nukkaa mukaanne, se ei suinkaan ole pahemmaksi. Ei sitä aina kuole niin siihen paikkaan. Tekisitte myös viisaasti, jos asettaisitte miekkanne messun ajaksi alttarille. Mutta tähän olette protestantti. Vielä yksi sana. Älkää pitkö sitä kunniallenne käypänä, vaikka peräytyisittekin jonkun askeleen; päinvastoin, pankaa hänet liikkumaan; kun hän ei pääse hengähtämään, niin koettakaa saada hänet hengästymään, ja kun saatte otollisen tilaisuuden, niin hyvä isku rintaan, ja mies on maassa.

Hän olisi vielä kauvankin antanut yhtä hyviä neuvoja, jos ei ilmoille kajahtava kova torventoitotus olisi ilmaissut että kuningas nousi ratsaille. Kuningattaren huoneuston ovi avautui, ja heidän majesteettinsa suuntasivat kulkunsa kohti rappusia.

Kapteeni George, joka juuri oli heittänyt hyvästi naiselleen, palasi veljensä luo, ja sanoi tälle iloisesti, lyöden häntä olalle:

— Kautta messun, sinä olet oikea onnenpoika! Katsoppas tätä sievää poikaa, jolla on viikset kuin kissalla! hän kun vaan näyttäytyy, niin kaikki naiset ihan hullaantuvat häneen. Tiedätkös kun kaunis kreivitär äsken juuri puhui kanssani sinusta kokonaisen neljännestunnin? No niin, rohkeutta vaan. Ratsasta metsästyksen aikana aina hänen rinnallaan, ja ole niin kohtelias ja huomaavainen kuin osaat. Mutta mikä piru sinua vaivaa? voisi sanoa että olet sairas, naamasasi on venähtänyt pitemmäksi kuin roviolla poltettavan protestanttisen papin. Ei, perhana vieköön, iloinen sinun pitää olla!

— Minua ei suurestikaan haluta lähteä mukaan metsästykseseen, ja tahtoisin...

— Jos ette tule mukaan, niin Comminges luulee teidän pelkäävän kohdata häntä.

— Olkoon sitten, Mergy sanoi vieden kätensä polttavalle otsalleen. Hän arveli että oli parempi odottaa metsästysretken päättymistä ennenkuin hän uskoisi seikkailunsa veljelleen. Mikä häpeä! hän ajatteli, jos rouva de Turgis luulisi minun pelkäävän ... jos hän ajattelisi, että pian tapahtuvan kaksintaistelun ajattelemisen estää minua nauttimasta metsästyksestä!

X.

Metsästys.

Oikea silkinapin teurastaja! Kaksintaistelija, kaksintaistelija! Ylimys parasta kantalajia, mies, joka a:sta o:hon tuntee miekkailun perusteet. Ah! nuo taivaalliset passadot, temput ja puntit...

Shakespeare, Romeo ja Julia.

Uljailla hevosilla ratsastavia, komeasti puettuja naisia ja aatelismiehiä kuhisi suurin joukoin linnan pihan joka kulmalla. Torventoitotukset, koirien ulvonta, ratsastajien meluavat leikkipuheet muodostivat kaikki yhdessä metsästäjän korvalle suloisen, mutta jokaiselle muulle ihmiskorvalle inhottavan melun.

Mergy seurasi veljeään koneellisesti pihaan, ja, tietämättä itsekään miten hän huomasi joutuneensa kauniin kreivittären lähelle, joka jo oli ottanut naamion kasvoilleen ja noussut tulisen andalusialaisen ratsun selkään, mikä kuopi maata jalallaan ja pureskeli kärsimätönnä kuolaimiaan; mutta kreivitär tuntui istuvan tämän hevosen selässä, jota hillitessä tavallisella ratsastajalla olisi ollut täysi työ, yhtä vapaasti kuin kotonsa lepotuolissa.

Kapteeni lähestyi häntä, ollen kiristävinään andalusialaisen suitsien leukavitjasia.

— Tässä on veljeni, hän virkkoi ratsastajattarelle puoliääneen, mutta kuitenkin niin kovasti, että Mergy sen kuuli. Kohdelkaa lempeästi poikaparkaa; hän sai eräänä vissinä päivänä siipeensä nähtyään teidät Louvressa.

— Olen jo unohtanut hänen nimensä, kreivitär vastasi jotenkin tyyliä. Mikä se olikaan?

— Bernard. Huomaatteko, arvoisa rouva, että hänen olkavyönsä on samanvärinen kuin teidän nauhanne?

— Osaako hän ratsastaa?

— Sen saatte itse päättää.

Hän tervehti kreivitärtä ja riensi erään kuningattaren seuranaisen luo, jota hän oli jonkin aikaa hienostellut. Puolittain kumartuneena yli tämän satulan kaaren ja käsi hevosen suitsissa, kapteeni pianikin unohti sekä veljensä että tämän kauniin ja ylpeän seuralaisen.

— Te tunnette Comminges'n, herra de Mergy? rouva de Turgis kysyi.

— Minäkö, rouva kreivitär...? hyvin vähän, Mergy sopersi vastaukseksi.

— Mutta puhuittehan hänen kanssaan vastikään!

— Se oli ensi kerta.

— Luulen arvanneeni mitä hänelle sanoitte. Ja naamion alta hänen silmänsä tuntuivat tahtovan lukea mitä Mergyn sielun pohjalla liikkui.

Eräs nainen, joka tuli puhuttelemaan kreivitärtä, keskeytti Mergyn suureksi tyydytykseksi heidän keskustelunsa, joka saattoi hänet omituisesti pyörälle päästään. Kuitenkin hän yhä seurasi kreivitärtä, tietämättä liioin miksi; ehkäpä häntä halutti hiukan kiusata Comminges'ia, joka piti häntä kauempaa silmällä.

Lähdettiin ulos linnasta. Hirvi ajettiin liikkeelle, ja se tunkeusi metsään; koko metsästysseurue seurasi perässä, ja, voimatta olla sitä jonkin verran ihmettelemättä, Mergy saattoi panna merkille kuinka taitavasti rouva de Turgis ohjaili hevostaan ja kuinka urheasti hän antoi sen hypätä yli kaikkien tielle sattuvien esteiden. Mergy sai kiittää berberiläisen hevosenensa hyvyyttä siitä ettei hänen tarvinnut erota kreivittärestä; mutta hänen suureksi kiusakseen ja harmikseen seurasi tätä myöskin kreivi de Comminges, joka oli yhtä hyvä ratsastaja kuin hänkin; ja huolimatta vinhan nopeasta laukasta sekä erikoisesta tarkkaavaisuudesta jolla hän piti silmällä metsästyksen kulkua, kreivi puhutteli usein ratsastajattaria Mergyn hiljaisuudessa kadehtiessa hänen ketteryyttään ja huolettomuuttaan sekä varsinkin hänen kykyään puhua huvittavasti tyhjäänpäiväisistä asioista, jotka varmaankin, päättäen vastenmielisyydestä, jota ne hänessä herättivät, huvittivat kreivitärtä. Muuten ei kumpikaan kilpailija pitänyt, jalon kilpailun kannustamana, yhtään aitaa kylläksi korkeana, ei yhtään ojaa kyllin leveänä heitä pysäyttämään, ja toisenkin kerran he olivat vähällä taittaa niskansa.

Yhtäkkiä kreivitär erosi metsästäjien parvesta ja kääntyi lehtokujaan, joka muodosti kulman sen kanssa mitä pitkin kuningas ja hänen seurueensa olivat ratsastaneet.

— Mitä te teette? Comminges huudahti, tähän joudutte pois jäljiltä; ettekö kuule haukkua ja torvia tältä suunnalta?

— No niin! menkää te toista lehtokujaa pitkin; kuka teitä estää?

Comminges ei vastannut mitään, vaan seurasi kreivitärtä. Mergy teki samoin, ja kun he olivat painuneet metsään muutaman sadan askeleen verran, niin kreivitär hiljensi hevosensa käyntiä. Comminges hänen oikealla ja Mergy vasemmalla puolellaan tekivät myöskin heti samoin.

— Teillä on hyvä sotaratsu, herra de Mergy, Comminges sanoi; siinä ei näy hikipisaraakaan.

— Se on berberiläinen, jonka muuan espanjalainen möi veljelleni. Tuossa on jälellä merkki miekaniskusta, jonka se sai Montcontourissa.

— Olette kai ollut mukana sodassa? kreivitär kysyi Mergyltä.

— En, arvoisa rouva.

— Ette siis ole kertaakaan saanut pyssynkuulaa?

— En, rouva.

— Ettekö miekaniskuakaan?

— En sitäkään.

Mergy luuli huomaavansa että kreivitär hymyili. Comminges kohotteli viiksiään kovin pilkallisen näköisenä.

— Ei mikään niin pue nuorta aatelismiestä kuin kaunis haava; vai mitä te siitä sanotte, rouva kreivitär?

— Kyllä, jos se on oikealla tavalla saatu.

— Mitä te oikealla tavalla saadulla tarkoittatte?

— Niin, haava on kunniaksi, jos se on saatu taistelutantereella; mutta kaksintaistelussa ei asianlaita ole enää sama; en tunne mitään halveksittavampaa.

— Herra de Mergy on, niin luulen, puhunut teille ennen ratsastusta.

— Ei ole, kreivitär virkkoi kuivasti.

Mergy ohjasi hevosensa Comminges'n viereen.

"Hyvä herra", hän virkkoi tälle aivan hiljaa, "niinpiankuin olemme jälleen tavanneet metsästyseurueen, niin voimme mennä korkeaan vesakkoon, ja siellä minä toivoakseni voin näyttää, etten suinkaan tahdo välttää kohtausta teidän kanssanne."

Comminges katsoi häntä ilmein, jossa kuvastui samalla kertaa sääliä ja hyväätuulta.

— Niinpä tietenkin, tahdon kyllä teitä uskoa, hän vastasi; mutta mitä minulle tekemäänne ehdotukseen tulee, niin en voi siihen suostua. Emmekä ole mitään moukkia, että tappelisimme aivan yksin; ja ystävämme, joiden on määrä olla siinä mukana, eivät antaisi milloinkaan anteeksi sitä, elleimme olisi odottaneet heitä.

— Kuten teitä haluttaa, herra kreivi, Mergy sanoi. Ja hän palasi taas rouva de Turgis'n rinnalle, jonka hevonen oli päässyt muutaman askeleen edelle. Kreivitär ratsasti pää rinnalle painuneena, ja hän näytti kokonaan vaipuneen ajatuksiinsa. He tulivat kaikki kolme koko ajan vaiti ollen, tienristeykseen, jossa heidän kulkemansa lehtokuja päättyi.

— Eikö se ole metsästystorvi, joka nyt kuuluu? Comminges kysyi.

— Minusta se tuntuu tulevan vesakosta vasemmalta kupeeltamme.

— Kyllä, kyllä se on torvi, ja vielä bolognalainen. Hitto olkoon jos se ei ole ystäväni Pompignanin torvi. Ette voi uskoa, herra de Mergy, mikä ero on bolognalaisella ja sellaisella torvella, jommoisia viheliäiset Parisin käsityöläiset valmistavat.

— Tämä kuuluu kaukaa.

— Ja minkälainen kaiku siinä on! Kuinka se on täyteläinen! Sen kuullessaan koirat unohtavat juosseensa kymmenen peninkulmaa. Tietäkääs, totta puhuen ei missään muualla tehdä mitään kunnollista kuin Italiassa ja Flanderissa. Mitä arvelette tästä valloonilaisesta kauluksesta? Se sopii hyvästi metsästyspukuun; minulla on vaikka miten paljon kauluksia ja röyhelöitä; joita pidetään tanssiaisissa; mutta niin yksinkertainen kuin tämä kaulus onkin, niin luuletteko että sitä osattaisi kirjaililla Parisissa? ei ensinkään. Olen tilannut sen Bredasta. Jos tahdotte, niin pyydän erään Flanderissa olevan ystäväni lähettämään niitä teille... Mutta... (Hän keskeytti lauseensa purskahtaen nauruun). Kuinka olenkaan hajamielinen! Herra Jumala! en enää ajatellutkaan sitä!

Kreivitär pysäytti hevosensa.

— Comminges, metsästäjät ovat edessänne, ja torventoitotuksesta päättäen on hirvi viimeisillään.

— Luulen teidän olevan oikeassa, kaunis rouva.

— Ettekö te tahdo olla mukana usuttamassa koiria sen kimppuun?

— Tietystikin; muutenhan meidän maineemme metsästäjinä ja ratsastajina on mennyttä.

— No niin! täytyy pitää kiirettä.

— Niin, hevoset ovat nyt saaneet jo hengähtää. Antakaa siis meille lähtömerkki.

— Minä, olen väsynyt, minä jään tänne. Herra de Mergy jää pitämään minulle seuraa. No, lähtekää.

— Mutta...

— Pitääkö se teille sanoa kahdesti? Kannustakaa hevostanne.

Comminges jäi liikkumatonna palkalleen; hänen kasvoilleen kohosi puna, ja hän katsoi vuoroin Mergy'tä vuoroin kreivitärtä raivostuneen näköisenä.

— Rouva de Turgis on kahdenkeskisen kohtauksen tarpeessa, hän sanoi katkerasti hymyillen.

Kreivitär ojensi kätensä kohti vesakkoa, josta päin torven ääni kuului, ja teki kreiville sormenpäillään hyvin merkitsevän liikkeen. Mutta Comminges ei näyttänyt olevan vielääkään halukas väistymään kilpailijansa tieltä.

— Teille näyttää pitävän puhua selvää kieltä. Jättäkää meidät, herra de Comminges, teidän läsnäolonne kiusaa minua. Ymmärrättekö nyt minua?

— Täydelleen rouva, hän vastasi raivoissaan. Ja hän lisäsi hiljemmin: Mutta mitä tähän sievään sydänpäpöyseen tulee, niin ... hän ei ole kauan teitä huvittamassa. Hyvästi, herra de Mergy, näkemiin! Hän lausui nämä viimeiset sanat erikoisen mahtipontisesti ja sitten hän, kannustaen kovasti hevostaan, kiiti pois täyttä laukkaa.

Kreivitär pysäytti hevosensa, joka tahtoi seurata toverinsa esimerkkiä, pakoitti sen kulkemaan käyden, ja ratsasti ensin äänetönnä, kohottaen silloin tällöin päätään ja katsoen Mergy'tä, kuin olisi hän aikonut tätä puhutella, ja sitten taas kääntäen silmänsä hänestä pois, häpeissään siitä, ettei hän keksinyt sopivaa lausetta päästäkseen asiaan käsiksi.

Mergy luuli olevansa pakoitettu alkamaan.

— Olen hyvin ylpeä, arvoisa rouva, siitä etuoikeudesta, jonka olette minulle suonut.

— Herra Bernard ... osaatteko käyttää aseita?

— Kyllä, rouva, hän vastasi kummastuneena.

— Mutta minä tarkoitin, että osaatteko niitä käyttää hyvästi ... oikein hyvästi.

— Aatelismieheksi sangen hyvin, ja miekkailunopettajaksi varmaankin huonosti.

— Mutta siinä maassa, jossa me asumme, käyttävät aatelismiehet paremmin aseitaan kuin vartonaiset opettajat.

— Tosiaankin, olen kuullut sanottavan, että heistä monet tuhlaavat asesaleissa aikaa, jonka he voisivat käyttää paremmin muuhun.

— *Paremminko?*

— Niin, epäilemättä. Eikö ole parempi jutella naisten kanssa, hän sanoi hymyillen, kuin hikoilla itsensä läpimäräksi miekkailusalissa.

— Sanokaapas minulle, oletteko jo useinkin taistelleet?

— En koskaan, Herrankiitos, arvoisa rouva. Mutta miksi nämä kysymykset?

— Painakaa kerta kaikkiaan mieleenne, ettei koskaan pidä kysyä naiselta, miksi hän tekee niin tai niin; ainakin se on hyvinkasvatettujen aatelismiesten tapaista.

— Koen noudattaa sitä, sanoi Mergy hienosti hymyillen ja kumartuen hevosensa kaulan puoleen.

— Siis ... mitä te teette huomenna?

— Huomennako?

— Niin; älkää olko kummastuksissanne.

— Arvoisa rouva...

— Vastatkaa minulle, minä tiedän kaikki; vastatkaa minulle, hän huudahti ojentaen kätensä Mergy'tä kohti kuningatarmaisin liikkein. Kreivittären sormenpää hipaisi Mergyn hihaa ja sai hänet värähtämään.

— Teen parhaani, hän sanoi viimein.

— Pidän vastauksestanne, sen antaja ei ole pelkuri eikä tappelupukari. Mutta tiedätte varmaan, että ensi kokeessanne tulette tekemisiin hyvin pelättävän miehen kanssa.

— Minkäs sille voi? Olen silloin varmaankin kovin ymmällä, niinkuin olen nytkin, hän lisäsi hymyillen; en ole koskaan nähnyt muita kuin pelkkiä talonpoikaisnaisia, ja ensi kokeessani hovissa joudun olemaan kahden kesken Ranskan hovin kauneimman naisen kanssa.

— Puhukaamme vakavasti. Comminges on tämän hovin, jossa on niin runsaasti salamurhaajia, paras miekankäyttäjä. Hän on raffineerattujen kuningas.

— Niin sanotaan.

— No niin, ettekö te ole yhtään levoton?

— Sanon vielä kerran, että teen parhaani. Ei pidä koskaan vaipua epätoivoon, kun on hyvä miekka ja ennen kaikkea Jumalan apu mihin turvata.

— Jumalan apu! kreivitär keskeytti halveksuvan näköisenä; ettekö te ole hugenotti, herra de Mergy?

— Olen, tämä vastasi vakavasti, kuten hänen aina oli tapana tehdä kun häneltä sellaista kysyttiin.

— Te olette siis vielä suuremmassa vaarassa kuin joku muu.

— Ja miksi?

— Panna alttiiksi henkensä, se ei ole mitään, mutta te panette alttiiksi enemmän kuin henkenne — sielunne.

— Te päättelette, arvoisa rouva, oman uskontonne käsityskannan mukaan; minun käsityskantani on lohdullisempi.

— Te leikitte turmiollista leikkiä. Kokonainen ijäisyys kärsimyksiä yhdellä arpapelin heitolla; ja teillä on kaikki mahdollisuudet hävitä!

— Joka tapauksessa olisi asia sama; sillä jos kuolisin huomenna *katolilaisena*, niin kuolisin *kuolemansynnissä*.

— Nuo ovat kovia sanoja, ja ero on suuri, hän huudahti, hiukan kiihdyksissään siitä että Mergy esitti vastaväitteen, joka oli johdettu hänen omasta uskostaan; meidän opettajamme kyllä selittävät teille...

— Niin! epäilemättä, sillä hehän selittävät kaikki, arvoisa rouva; he ottavat itselleen vapauden, rohkenevat muutella evankeliumia omien houreittensa mukaan. Esimerkiksi...

— Jättäkäämme tuo. Ei voi hetkeäkään puhella hugenotin kanssa hänen rupeamatta heti toistamaan

raamatun sanoja.

— Sen teemme siksi että me sitä luemme, kun taas teidän pappinnekaan eivät sitä tunne. Mutta vaihdetaan puheenaihetta. Luuletteko että hirvi tällä hetkellä on jo saavutettu?

— Olette siis kovin kiintynyt uskoonne?

— Tehän aloitatte, rouva.

— Te uskotte sen hyväksi?

— Paljon enemmänkin, uskon sen olevan parhaimman, ainoan hyvän; muuten muuttaisinkin uskoa.

— Teidän veljenne kyllä muutti.

— Hänellä oli erikoiset syynsä ruvetakseen katolilaiseksi; minulla on omani pysyäkseni protestanttina.

— Kaikki he ovat uppiniskaisia ja kuuroja järjen äänelle! kreivitär huudahti vihastuneena.

— Tänään vielä sataa, Mergy sanoi katsoen taivasta.

— Herra de Mergy, se ystävyys, jota tunnen veljeänne kohtaan, ja se vaara, johon antaudutte, herättävät mielenkiintoani teitä kohtaan.

Mergy kumarsi kunnioittavasti.

— Te kerettiläiset, te ette usko ollenkaan pyhäinjäännöksiin?

Mergy hymyili.

— Ja uskotteko saastuvanne niihin koskiessanne? kreivitär jatkoi... Te kieltäytyisitte niitä kantamasta niinkuin meidän roomalaiskatolilaisten on tapana tehdä.

— Se tapa meistä meikäläisistä tuntuu ainakin hyödyttömältä.

— Kuunnelkaahan. Muudan serkkuni satoi kerran pyhäinjäännöksen metsäkoiran kaulaan, sitten hän ampui sitä kahdentoista askeleen päästä raehaulipanoksella.

— Ja koira kuoli?

— Siihen ei sattunut ainoatakaan haulia.

— Sepäs suuremmoista! soisinpa totisesti itselläni olevan moisen pyhäinjäännöksen.

— Todellakin! — — ja te pitäisitte sitä?

— Epäilemättä; — — kun kerran pyhäinjäännös varjeli koiran, niin sitä suuremmalla syyllä. Mutta vielä eräs seikka, onko sitten varma että kerettiläinen on koiran arvoinen ... katolilaisen omistaman koiran, tietenkin.

Häntä kuuntelematta rouva de Turgis avasi ripeästi kiinteän pukunsa ylhäältä ja otti poveltaan esiin pienen hyvin litteän rasian, joka riippui mustassa nauhassa.

— Kas niin, hän virkkoi, te olette luvannut minulle kantavanne sitä. Voitte antaa sen minulle takaisin jonakin päivänä.

— Jos vaan voin, niin varmasti.

— Mutta kuulkaa, pidättehän sitä huolellisesti? Ei mitään pyhyidenloukkausta! Pitäkää siitä oikein hyvä huoli!

— Sehän on teiltä, arvoisa rouva.

Kreivitär antoi pyhäinjäännöksen Mergylle, joka sen otti ja ripusti kaulaansa.

— Katolilainen olisi kiittänyt kättä, joka hänelle antaa tämän pyhän talismanin.

Mergy tarttui kreivittären käteen ja aikoi viedä sen huulilleen.

— Ei, ei, nyt on liian myöhä jo.

— Ajatelkaahan sitä tarkoin; ehkei minulle suoda koskaan enää sellaista onnea!

— Ottakaa hansikkaani, rouva de Turgis sanoi ojentaen Mergylle kätensä.

Ottaessaan hansikkaan Mergy luuli tuntevansa kreivittären keveästi puristavan hänen kättään. Hän painoi tulisen suudelman tämän kauniille valkoiselle kädelle.

— Herra Bernard, kreivitär sanoi äänellä jossa ilmeni liikutusta, oletteko loppuun saakka itsepäinen, ja eikö ole olemassa mitään keinoa joka teihin tehoaisi? Käännyttehän lopulta katolilaiseksi, minun vuokseni?

— Mutta minä en sitä voi tietää, Mergy vastasi nauraen. Se nyt ainakin on varmaa, ettei ainakaan kukaan muu kuin te saa minua käännytetyksi.

— Sanokaa minulle suoraan ... jos nainen ... joku ... joka olisi osannut ... kreivitär pysähtyi.

— Joka olisi osannut?...

— Niin ... eikö ... rakkaus, esimerkiksi? Mutta olkaa suora puhukaa minulle vakavasti.

— Vakavastiko? Ja Mergy koetti tarttua taaskin hänen käteensä.

— Niin eikö rakkaus, jota tuntisitte toiseen uskuntoon lukeutuvaa naista kohtaan, eikö se rakkaus saisi teitä kääntymään? Jumala käyttää kaikenlaisia välikappaleita.

— Ja te tahdotte että vastaan teille suoraan ja vakavasti?

— Vaadin sitä.

Mergy painoi päänsä kumaraan ja epäröi. Itse asiassa hän koetti keksiä karttelevaa vastausta. Rouva de Turgis ratsasti jonkin matkaa hänen edelleen, eikä hän huolinut pyrkiä taas hänen rinnalleen. Toiselta puolen taas hänen maataisomatuntonsa oli hirveän herkkä ja arka, hän kun oli ollut hovissa vasta muutamia tunteja.

— Nyt kuulen koiria usutettavan otuksen kimppuun, kreivitär äkkiä huudahti, odottamatta vastausta joka oli niin vaikea antaa. Hän sivalsi ratsuraipallaan hevostaan, ja lähti heti ratsastamaan täyttä laukkaa; Mergy seurasi häntä, mutta saamatta häneltä osakseen ainoatakaan katsetta tai sanaa.

Kädenkäänteessä he olivat saavuttaneet metsästysseurueen.

Hirvi oli ensin syöksynyt keskelle lammikkoa, josta sitä oli ollut vähän vaikea saada karkoitetuksi. Useat ratsastajat olivat hypänneet maahan, ja temmaten käteensä pitkät seipäät he olivat eläinparan pakoittaneet uudelleen alkamaan juoksunsa. Mutta veden viileys oli vienyt sen viimeisetkin voimat. Se nousi lammikosta läähättäen, kieli riipuksissa ja juosten epäsäännöllisin hyppäyksin. Koirat sitävastoin tuntuivat käyneen kahta kiihkeämmiksi. Vähän matkan päässä lammikosta hirvi näytti, tuntiessaan että sille kävi mahdottomaksi pelastautua pakenemalla, ponnistavan viimeiset voimansa, se asettui selin paksuun tammeen ja ryhtyi urhoollisesti tappelamaan koirien kanssa. Ensimmäiset, sen kimppuun käyneet singahtivat ilmaan vatsa auki repäistynä; yhden hevosen ja sen ratsastajan otus töytäisi nurinniskoin maahan. Käytyään varovaisemmiksi miehet, hevoset ja koirat asettuivat laajaan kehään hirven ympärille, uskaltamatta kuitenkaan mennä sen uhkaavan sarvikruunun ulottuville.

Kuningas hyppäsi reippaasti hevosen selästä, meni suoraan tammen taakse metsästyspuukko kädessään, ja löi kädenselällään hirven polvinivelen poikki. Hirvi päästi valittavan äänen ja kaatui heti kumoon. Samassa silmänräpäyksessä oli parikymmentä koiraa sen kimpassa. Niitä riippui kiinni sen kurkussa, turvassa ja kielessä, eikä se päässyt liikahtamaan. Suuret kyyneleet valuivat sen silmistä. — Naiset tänne! huusi kuningas.

Naiset tulivat lähemmä; melkein kaikki he olivat laskeutuneet alas ratsujensa selästä.

— Kas siinä saat, senkin *parpailot*, kuningas sanoi pistäen upolleen puukkonsa hirven kupeeseen, ja hän käänsi terää haavassa saadakseen sen suuremmaksi. Veri pursui koskena esiin ja ryvetti kuninkaan kasvot, kädet ja vaatteet.

Parpailot oli haukkumasana jota katolilaiset usein käyttivät merkitsemään kalvinisteja. Tämä sana sekä tapa millä se oli lausuttu herättivät useissa vastenmielisyyttä, kun toiset taas ottivat sen vastaan kättentaputuksin.

— Kuningas on ihan kuin mikäkin teurastaja, sanoi verrattain äänekkäästi ja inhoten amiraalin vävy, nuori Téligny.

Rakastavaiset sielut, jommoisia on erittäinkin hovissa, eivät jättäneet toimittamatta mietelauseita hallitsijan korviin, joka ei sitä unohtanut.

Nautittuaan kyllikseen hirven sisälmyksiä ahmivien koirien tarjoamasta miellyttävästä näystä hovi läksi takaisin Pariisiin. Matkalla Mergy kertoi veljelleen kärsimästään loukkauksesta ja taisteluhaasteesta, joka oli ollut siitä seurauksena. Kaikki neuvot ja varoitukset jäivät turhiksi, ja kapteeni lupasi tulla seuraavana päivänä hänen mukaansa.

XI.

Raffineerattu ja Pré-aux-Clercs.

For one of us must yield his breath
Ere from the field on foot we flee.[51]

(The duel of Stuart and Wharton).

Huolimatta metsästyksen tuottamasta väsymyksestä Mergy vietti suureksi osaksi unettoman yön. Polttava kuume saattoi hänet heittelehtimään vuoteellaan ja kiihdytti epätoivoisesti hänen mielikuvitustaan. Tuhannet seikat, joilla oli sangen vähän tekemistä häntä odottavan tapauksen kanssa tai olivat sille ihan vieraitakin, kiusasivat häntä ja rasittivat hänen aivojaan; useammin kuin yhden kerran hän kuvitteli mielessään, että hänen tuntemansa kuumeenpuuska oli ainoastaan kovan sairauden alkua, joka muutamassa hetkessä puhkeisi ilmi ja kahlehtisi hänet vuoteeseen. Miten kävisi silloin hänen kunniansa? mitä ihmiset sanoisivat? mitä sanoisivat etenkin sekä rouva de Turgis että Comminges? Hän olisi antanut paljon, jos olisi voinut kiirehtiä taistelun määrähetkeä.

Kaikeksi onneksi hän päivän koitteessa tunsu verensä tyyntyvän, ja hän ajatteli vähemmän kiihoittuneena häntä odottavaa kohtausta. Hän pukeutui tyyneesti, vieläpä jossain määrin tavallista huolellisemminkin. Hän kuvaili mielessään, kuinka kaunis kreivitär kiiruhtaisi tappelupaikalle ja tapaisi hänet siellä lievästi haavoittuneena, sitoisi hänet omin käsin, eikä enää salaisi rakkauttaan. Louvren kello, joka löi kahdeksan, herätti hänet ajatuksistaan, ja melkein samassa George astui hänen huoneeseensa.

Kapteenin kasvoilla kuvastui syvä surumielisyys, ja saattoi nähdä aivan selvään, ettei ollut viettänyt yötään paremmin hänkään. Kuitenkin hän pakoittausi ottamaan kasvoilleen hyväntuulisen ilmeen ja hymyilemään veljensä kättä puristaessaan.

— Tuossa on miekka, hän virkkoi Mergy'lle, ja tikari, jossa on kädensuojus, molemmatkin ovat Luno Toledolaisen tekoa. Koettele onko miekan paino sinulle paras. Ja hän heitti Mergyn vuoteelle pitkän miekan ja tikarin.

Mergy veti miekan huotrasta, taivutteli sitä, katsoi sen kärkeä ja näytti olevan siihen tyytyväinen. Sitten hänen huomionsa kiintyi tikariin; sen kädensuojuksen läpi oli pistetty lukematon joukko pieniä reikiä, joiden oli määrä pysäyttää vihollisen miekan kärki ja saada se tarttumaan kiinni niin, ettei se helposti päässyt lähtemään irti.

— Näin hyvillä aseilla luulen voivani puolustautua, hän virkkoi. Sitten hän lisäsi hymyillen, näyttäen rouva de Turgis'n hänelle antamaa pyhänjäännöstä, jota hän oli pitänyt piilossa povellaan: Tuossa on vielä talismani, joka suojelee paremmin miekanpistoilta kuin mitä panssaripaita pystyisi tekemään.

— Mistä olet saanut tuon lelun?

— Koetappas arvata. Ja turhamainen halu näyttää naisten suosikilta, sai hänet unohtamaan tällä hetkellä sekä Comminges'n että taistelumiekan, joka oli paljaana hänen edessään.

— Voisinpa lyödä vetoa siitä, että tuo kreivitär-hupsu on sen sinulle antanut. Paholainen viekään hänet, sekä hänet että hänen rasiensa!

— Tiedätkö että se on talismani, jonka hän antoi minulle nimenomaan tänä päivänä käytettäväksi?

— Parempi olisi ollut, jos hän olisi pitänyt hansikkaat käsissään, eikä pyrkinyt näyttämään kaunista valkeata kättään.

— Herra varjelkoon, Mergy sanoi lehahtaen tulipunaiseksi, uskomasta mokomiin paavilaisten pyhänjäännöksiin; mutta, jos minun on määrä tänään päättää päiväni, niin tahdon hänen saavan tietää, että minulla kaatuessani oli tämä pantti povellani.

— Sitä narrimaisuutta! kapteeni huudahti kohauttaen olkapäitään.

— Tuossa on kirje äidilleni, Mergy sanoi hiukan vapisevalla äänellä. George otti sen sanaakaan virkkaamatta, ja menen pöydän luo hän avasi pienen raamatun, ja luki sitä voidakseen hillitä mielenliikutustaan, kun taas hänen veljensä, lopetellessaan pukeutumistaan, solmieli niitä lukemattomia nauhoja joita siihen aikaan puvussa pidettiin.

Ensimmäisellä sivulla, joka aukeni hänen silmiensä eteen, kapteeni luki seuraavat sanat: "Toukokuun 1 p. 1547 syntyi poikani Bernard. Herra! Varjele häntä kaikesta pahasta! Herra taluta häntä sinun tielläsi." Hän purasi kovasti huultaan ja heitti kirjan pöydälle. Mergy, joka näki tämän liikkeen, luuli jonkun jumalattoman ajatuksen juolahtaneen veljensä mieleen; hän otti raamatun käteensä vakavan näköisenä, asetti sen kirjailtuun koteloon, ja lukitsi sen kaappiin osoittaen kaikin tavoin pitävänsä sitä mitä suurimmassa arvossa.

— Se on äitini raamattu, hän sanoi.

Kapteeni käveli huoneessaan edestakaisin, vastaamatta mitään.

— Eikö olisi jo aika lähteä? Mergy kysyi, pistäen miekkavyönsä soljen kiinni.

— Ei vielä, ja meillähän on nyt aamiaisaika.

Molemmatkin istuutuivat pöytään, jolla oli useanlaisia leivoksia ja suuri hopeakannu täynnä viiniä. Syödessään he keskustelivat kauvan ja näköjään mielenkiinnolla tämän viinin ansioista verraten sitä muihin lajeihin, joita kapteenin kellarissa oli, koettaen kumpikin näin tyhjänpäiväisillä puheilla peittää todellisia ajatuksiaan.

Kapteeni nousi ensiksi pöydästä.

— Lähdetään, hän sanoi käheällä äänellä. Hän painoi hatun silmilleen ja laskeutui kiireesti rappusia alas.

He astuivat veneeseen ja kulkivat yli Seinen. Lautturi, joka heidän kasvojensa ilmeestä arvasi syyn, minkä vuoksi he tulivat Pré-aux-Clercs'ille, oli kovin touhuissaan ja kertoi heille, soutaen kaiken aikaa voimiensa takaa, pienimpiä yksityiskohtia myöten, kuinka kaksi aatelismiestä, joista toisen nimi oli kreivi de Comminges, olivat viime kuussa osoittaneet sen kunnian, että olivat vuokranneet hänen veneensä tapellakseen siinä molemmatkin mielin määrin, tarvitsematta pelätä, että kukaan tulisi heitä keskeyttämään. Herra de Comminges'n vastustaja, jonka nimeä hän mielikarvaudekseen ei ollut saanut tietää, oli saanut miekan läpi ruumiinsa ja vielä keikahtanut veneestä jokeen, josta hän, lautturi, ei ollut saanut koskaan häntä ongituksi ylös.

Samalla hetkellä kun he tulivat rantaan, he näkivät veneen, jossa istui kaksi miestä, tulevan poikki virran muutamia satoja askelia alempana.

— Tuolla ovat miehemme, sanoi kapteeni, jää sinä tähän; ja hän juoksi venettä kohti, jossa Comminges ja varakreivi de Béville istuivat.

— Kas vaan! Sinä täällä! viimeksimainittu huudahti. Sinutko Comminges tappaa vai veljesi? Näin sanoessaan hän syleili kapteenia nauraen.

Kapteeni ja Comminges tervehtivät toisiaan arvokkaasti.

— Herra kreivi, kapteeni sanoi Comminges'lle heti kun oli vapautunut Bévillen syleilystä, luulen, että minun velvollisuuteni on tehdä vielä yritys ehkäistäkseni riidan onnettomat seuraukset, riidan, joka ei perustu kunnialle käypiin syihin. Olen varma siitä että ystäväni, (hän osoitti Bévilleä) auttaa minua yrityksessäni.

Béville irvisti kieltävästi.

— Veljeni on hyvin nuori, George jatkoi, hänellä ei ole kuuluisaa nimeä eikä hän ole tottunut aseita käyttämään ja sen johdosta hänen luonnollisestikin on pakko näyttää olevansa arkaluontoisempi kuin joku toinen. Teidän maineenne, herra kreivi, sitävastoin on vakiintunut, se kävisi vain entistään ehommaksi, jos tahtoisitte tunnustaa herra de Bévillen ja minun kuulteni että te vahingossa...

Comminges keskeytti hänet purskahtamalla nauruun.

— Lasketteko leikkiä, hyvä kapteeni, ja luuletteko, että minä olen se mies, joka nousee rakastajattarensa vierestä niin varhain ... kulkee yli Seinen ... tekee sen kaiken vain esittääkseen jollekin piimäsuulle anteeksipyyntönsä.

— Te unohdatte, herra kreivi, että henkilö, josta puhutte, on veljeni, ja se on loukkaus...

— Olipa vaikka isänne, niin mitä se minuun kuuluu? Minä vähät koko suvusta.

— No siis! hyvä herra, teidän luvallanne tulette tekemisiin koko perheen kanssa. Ja kun minä olen vanhempi, niin saatte alkaa minusta.

— Suokaa anteeksi, herra kapteeni, minun on, kaikkien kaksintaistelun sääntöjen mukaan, pakko taistella ensiksi sen henkilön kanssa, joka minulle on ensinnä antanut haasteen. Veljellänne on *siirtämätön* etuoikeus, kuten oikeuspalatsissa sanotaan, olla ensimmäisenä; kun olen suoriutunut hänestä, niin olen käytettävänänne.

— Se on aivan oikein! Béville huudahti, enkä minä puolestani salli tässä mitään muuttelemisia.

Hämmästyneenä siitä, että puhelu oli venynyt niin pitkäksi, oli Mergy lähestynyt hitain askelin. Hän tuli juuri parahiksi kuullakseen veljensä syytävän Comminges'lle solvauksia vasten silmiä, nimittäen häntä yksin raukaksikin, kun taas tämä vastasi järkähtämättömän kylmäverisesti:

— Herra veljenne jälkeen on teidän vuoronne.

Mergy tarttui veljensä käsivarteen.

— George, näinkö sinä minua autat, hän virkkoi, ja tahtoisitko että minä tekisin sinun puolestasi sen mitä sinun nyt pitäisi saada tehdä puolestani? Herra kreivi, sanoi hän kääntyen Comminges'n päin, olen käytettävissänne. Voimme aloittaa milloin tahdotte.

— Heti paikalla, tämä vastasi.

— Oivallista, hyvä ystävä, Béville sanoi puristaen Mergyn kättä. Jos ei minun tarvitse surukseni haudata sinua tänään tähän paikkaan, niin sinä pääset vielä pitkälle, poikaseni.

Comminges riisui takkinsa ja päästi irti kenkiensä nauhat, osoittaakseen sillä ettei hänen aikomuksensa ollut peräytyä askeltakaan. Sellainen oli tapa ammattikaksintaistelijain kesken. Mergy ja Béville tekivät samoin; kapteeni yksin ei ollut riisunut edes viittaansakaan päältäään.

— Mitä sinä nyt, George ystäväni? Béville sanoi; etkö tiedä että sinun on ruvettava mitteleämään miekkaasi minun kanssani? Me emme ole sellaisia todistajia, jotka seisovat käsivarret ristissä ystäviensä taistellessa, me noudatamme andalusialaista tapaa.

Kapteeni kohautti olkapäitään.

— Luulet siis minun laskevan leikkiä! Lempo soikoon, minä vakuutan sinulle että sinun on tapettava minun kanssani. Piru minut periköön jos et taistele!

— Sinä olet hupsu ja houkka, kapteeni virkkoi kylmästi.

— Hitto vieköön! Saat antaa minulle hyvitystä noista kahdesta sanasta, tai sinä pakoitat minut tekemään jotain... Hän kohotti miekkansa, joka vielä oli huotrassa kuin olisi hän aikonut sillä lyödä Georgea.

— Sinä tahdot niin, kapteeni sanoi, olkoon sitten. Käden käänteessä hän oli paitahisasillaan.

Comminges heilautti miekkaansa erittäin siroasti ilmassa ja lennätti yhdellä nykäyksellä huotran kahdenkymmenen askeleen päähän. Béville yritti tehdä samoin, mutta huotra jäi miekan terän keskikohtaan kiinni, jota pidettiin sekä kömpelyytenä että huonona enteena. Molemmatkin veljekset vetivät miekkansa vähemmän komeasti, mutta hekin heittivät pois huotransa, jotka olisivat voineet olla heille haitaksi. Kukin asettui vastapäätä vastustajaansa, paljastettu miekka oikeassa ja tikari vasemmassa kädessä. Kaikki neljä säilää kilahtivat yhtäaikaa vastakkain.

Ensimmäisenä, ja liikkeellä, jota italialaiset miekkailunopettajat siihen aikaan kutsuivat *liscio di spada è cavare alla vita*,^[52] ja jolla sen tekijä osoitti etevämmyytensä, väistämällä vihollisen miekan ja iskemällä sen pois hänen kädestään, löi George aseensa Bévillen kädestä ja painoi miekkansa kärjen hänen rintaansa vasten; mutta sen sijaan että hän olisi lävistänyt tämän, hän laski kylmästi aseensa.

— Et sinä voi minulle mitään, hän virkkoi, lopetetaan nyt; älä odota että minä kiivastun.

Béville oli kalvennut nähdessään Georgen miekan niin lähellä rintaansa. Hieman häpeissään hän ojensi tälle kätensä, ja molemmatkin pistettyään miekkansa maahan, eivät enää ajatelleet muuta kuin tämän näytelmän molempien pääesittäjien katselemista.

Mergy oli rohkea ja kylmäverinen. Hän miekkaili sangen hyvin, ja hän oli paljon voimakkaampi kuin Comminges, joka sitäpaitsi näytti olevan väsynyt edellisen yön perästä. Jonkin aikaa hän tyytyi torjumaan vihollisensa hyökkäykset äärimmäisen varovaisesti, peräytyen tavallista kauemmaksi vastustajastaan, kun Comminges tuli liian likelle, ja piti aina miekkansa kärjen hänen kasvojensa tasalla, samalla kun hän suojeli rintaansa tikarillaan. Tämä odottamaton vastarinta ärsytti Comminges'ia. Saattoi nähdä hänen kalpenevan. Niin rohkeassa mielessä saattoi kalpeneminen merkitä vain mitä raivokkainta vihaa. Hänen hyökkäyksensä kävivät kahta tiheämmäksi ja kiivaammiksi. Kerran hyökätessään hän löi Mergyn miekan hyvin taitavasti ylöspäin, ja suunnaten vastustajaansa ankaran iskun hän olisi aivan varmasti lävistänyt tämän miekallaan, jollei muuan seikka olisi tullut väliin, joka tuntui melkein ihmeeltä, ja joka käänsi iskun suunnan toisaanne; miekan kärki sattui sileään kultaiseen pyhänjäännösrasiaan, josta se luisui pois ja kääntyi hiukan vinoon suuntaan. Sen sijaan että se olisi tunkeutunut rintaan, se lävistikin vain ihon ja kulmien viidennen kylkiluun suuntaan se tuli ulos kahden tuuman päässä ensimmäisestä haavasta. Ennenkuin Comminges sai tempaisseeksi aseensa takaisin, löi Mergy häntä tikarillaan päähän niin ankarasti, että hän siitä itsekin kadotti tasapainonsa ja kaatui maahan. Comminges kaatui hänen päälleen, niin että todistajat luulivat heidän kummankin kuolleen.

Mergy oli heti taas jaloillaan, ja ensi työkseen hän otti maasta miekkansa, joka oli häneltä pudonnut hänen kaatuessaan. Comminges ei liikahtanutkaan. Béville kohotti häntä. Hänen kasvonsa olivat yltä päältä veressä, ja pyyhittyään ne nenäliinallaan Béville näki, että tikari oli sattunut silmään ja että hänen ystävänsä oli kuollut paikalla, kun terä oli epäilemättä tunkeutunut aivoihin saakka.

Mergy katsoa tuijotti ruumista.

— Sinä olet haavoittunut, Bernard, kapteeni sanoi juosten hänen luokseen.

— Haavoittunutko? Mergy virkkoi; ja hän huomasi vasta silloin, että hänen paitansa oli kokonaan veressä.

— Ei se mitään, kapteeni sanoi, isku on luisunut syrjään. Hän seisautti verenvuodon nenäliinallaan, ja pyysi Bévilleä antamaan omansa saadakseen haavan kunnolla sidotuksi. Béville antoi kannattamansa ruumiin vaipua takaisin nurmikolle, ja antoi heti omansa sekä Comminges'in nenäliinan, jonka hän otti tämän nutun taskusta.

— Jumalauta! ystäväni, olipa se tikarinisku jotain! Onpa teillä koko pirunmoinen käsi! Saakeli sentään, mitähän Parisin herrat raffineeratut sanovat, kun saavat tänne maaseudulta teidän Iaisianne veitikoita. Sanokaa minulle, olkaa niin ystävällinen, kuinka monta kertaa olette jo ollut kaksintaistelussa?

— Voi! tämä oli ensimmäinen kerta, Mergy vastasi. Mutta Herran nimessä, menkää auttamaan ystäväänne!

— Piru vieköön! sillä tavalla kuin olette häntä pidelleet, ei hän tarvitse apua; tikari on tunkeutunut aivoihin, ja isku oli niin hyvä ja niin lujasti annettu että... Katsokaapas hänen kulmakarvojaan ja poskeaan, tikarin kädensuoja on painanut siihen leimansa kuin sinetti vahaan.

Mergyn kaikki jäsenet alkoivat vavista, ja suuret kyyneleet valuivat yksitellen hänen poskilleen.

Béville otti maasta tikarin ja tutki tarkkaan verta, jota sen uurteet olivat täynnä.

— Siinä on kapine, jolle Comminges'n nuoremman veljen pitää uhrata komea vahakynttilä. Tämä sievä tikari tekee hänestä muhkean omaisuuden perijän.

— Lähdetään pois... Vie minut pois täältä, Mergy sanoi tukahtuneella äänellä, tarttuen veljensä käsivarteen.

— Älä ole milläskään, George sanoi, auttaessaan häntä pukemaan takkinsa ylleen. Lopultakaan ei tuo kuollut ansaitse liikvoja surkuttelemisia.

— Comminges parka! Béville huudahti. Ja ajatella että sait surmasi nuoren miehen kädestä, joka on ensi kerran kaksintaistelussa mukana, sinä, joka olet taistellut lähes sata kertaa! Comminges parka!

Se oli hänen hautapuheensa loppu.

Luodessaan viimeisen katseen ystävänsä Béville huomasi vainajan kellon, joka sen ajan tavan mukaan oli ripustettuna hänen kaulaansa.

— Piru vieköön! hän huudahti, sinä et enää tarvitse tietää mitä kello nyt on. Hän otti kellon ja pisti sen taskuunsa, huomauttaen että Comminges'n veli on muutenkin kylliksi rikas, ja että hän tahtoo säilyttää muiston ystävästään.

Kun veljekset hankkiusivat lähtemään, niin hän huusi heille, vetäessään kiireesti takkiaan päälleen.

— Odottakaa! Hei, herra de Mergy, tehän unohdatte tikarinne! Älkää sitä ainakaan hävittäkö. Hän pyyhki sen terän kuolleen paitaan ja juoksi nuoren kaksintaistelijan kiinni.

— Rauhoittukaa, hyvä ystävä, hän sanoi tälle astuen veneeseensä. Älkää näyttäkö niin surkeata naamaa. Uskokaa minua, tehkää niinkuin sanon, ja menkää, sensijaan että rupeisitte vaikeroimaan, rakastajattarenne luo jo tänä päivänä, ihan yksiltä jalkainne sijoilta, ja pitäkää häntä niin hyvänä että te yhdeksän kuukauden perästä voitte toimittaa valtiolle uuden kansalaisen korvaukseksi siitä, jonka siltä olette riistänyt. Sillä tavalla maailma ei kadota mitään tekonne kautta. No, lautturi, souda kuin jos tahtoisit ansaita pistoolin. Kas tuolla on hilporimiehiä jotka ovat tulossa meihin päin. He ovat herroja kaupunginpalvelijoita, jotka tulevat Nestén portista eikä meitä haluta joutua mihinkään tekemisiin heidän kanssaan.

XII.

Silmänkääntäjä.

Cette nuit j'ai sougé de poisson mort et d'oeufs cassés, et j'ai appris du Seigneur Anaxarque que les oeufs cassés et poisson mort signifient malencontre.[53]

Hilporeilla aseistetut miehet olivat vahtisotilaita, joita aina oli joku määrä Pré-aux-Clercs'in lähistöllä, ollakseen saapusalla estämässä riitoja, joiden loppunäytös suoritettiin tällä kaksintaistelujen klassillisella paikalla. Tapansa mukaan he olivat lähestyneet hyvin hitaasti, sillä tavoin, että he ehtivät paikalle vasta kun kaikki oli lopussa. Itse asiassa heidän rauhanpalauttamisyrityksensä sai usein kovin huonon vastaanoton; ja useammin kuin kerran oli nähty kiukkuisten vihamiesten keskeyttävän taistelunsa elämästä ja kuolemasta ja käyvän yksistä puolin sotilaitten kimppuun, jotka yrittivät heidät eroittaa. Tämän vartioston toiminta rajoittuikin ylipäänsä haavoittuneiden auttamiseen tai sitten kuolleitten toimittamiseen pois paikalta. Tällä kertaa ei kaupunginpalvelijoilla ollut muuta kuin jälkimäinen velvollisuus täytettävänä ja he suorittivat sen tapansa mukaan; s.o. tyhjentämällä kovaonnisen Comminges'n taskut ja jakamalla hänen vaatteensa keskenään.

— Hyvä ystäväni, virkkoi Béville kääntyen Mergy'hin päin, antaisin teille sen neuvon, että antaisitte viedä itsenne, niin salaisesti kuin vain suinkin on mahdollista, mestari Ambrosius Parén luo, joka aivan ihailtavan taitavasti neuuloo umpeen haavan ja panee sijoilleen taittuneen jäsenen. Vaikka hän onkin kerettiläinen kuin itse Kalvin, niin hänen tietonsa ovat niin suuressa maineessa, että kiihkeimmätkin katolilaiset turvautuvat häneen. Tähän asti ei ole ollut muita kuin markiisitar de Boissières, joka olisi urhoollisesti ennemmin kuollut kuin jäänyt henkensä pelastamisesta kiitollisuuden velkaan kerettiläiselle. Lyönkin 10 pistoolia vetoa siitä, että hän on paratiisissa.

— Haava ei ole mitään, George sanoi; kolmessa päivässä se menee umpeen. Mutta Comminges'lla on omaisia Parisissa, ja pelkään että he panevat hänen kuolemansa vähän liiaksikin pahakseen.

— No! niin kyllä, onhan hänellä äiti, joka luulee olevansa pakoitettu hyvän tavan vuoksi vainoamaan ystäväämme. Mitä turhia! anna herra de Châtillon'in pyytää hänelle armoa, ja kuningas myöntää sen heti paikalla; kuningas on kuin pehmeä vaha amiraalin käsissä.

— Toivoisin, jos mahdollista, Mergy silloin virkkoi heikolla äänellä, tahtoisin ettei amiraali saisi tietää mitään siitä mitä nyt on tapahtunut.

— Miksi niin! Uskokaa minua, vanha harmaaparta varmaankin ällistyy kuullessaan, kuinka reippaasti muuan protestantti on tehnyt tilinsä katolilaisen kanssa.

Mergy vain huokasi syvään vastaukseksi.

— Comminges oli siksi tunnettu hovissa, että hänen kuolemansa herättää huomiota, kapteeni sanoi. Mutta olet tehnyt velvollisuutesi aatelismiehenä, ja tästä sinulle koituu vaan pelkkää kunniaa. Pitkään aikaan en ole käynyt tervehtimässä vanhaa Châtillonia, ja tässöpä tarjoutuukin sopiva syy uudistaa tuttavuuteni hänen kanssaan.

— Koska joka tapauksessa on vastenmielistä olla muutamia tunteja tutkintovankilassa, niin minä, — Béville taas puuttui puheeseen — vien veljesi erääseen taloon, josta kenenkään päähän ei pälkähdä

mennä häntä etsimään. Siellä hän saa olla aivan rauhassa odottamassa asiansa järjestymistä, sillä en tiedä voitaisiinko häntä kerettiläisenä ottaa vastaan luostariin.

— Kiitän teitä tarjouksestanne, herra varakreivi, mutta en voi ottaa sitä vastaan. Voisin saattaa teidät ikävään asemaan, jos siihen suostuisin.

— Ei lainkaan, ei lainkaan, paras ystäväni! Ja eikö sitten muka pitäisi tehdä mitään ystäviensä vuoksi? Talo, jonne teidät majoitan, kuuluu eräälle serkulleni, joka tällä haavaa ei ole Pariisissa. Se on minun käytettävänäni. Siellä on vielä eräs, jolle olen antanut luvan asua siellä, hän on vanha eukko, joka on kovin hyödyllinen nuorisolle, ja joka on minulle ehdottomasti uskollinen. Hän ymmärtää lääketiedettä, noituutta, tähtitiedettä. Mitäpä hän ei tekisikään! Mutta hänen kaunein avunsa on se, että hän on erinomainen välittäjä. Iskeköön salama minut kuoliaaksi, jos ei hän toimittaisi rakkauskirjettä kuningattaren käsiin, jos pyytäisin häntä sen tekemään.

— No niin, sanoi kapteeni, viedään hänet siihen taloon heti kun mestari Ambrosius on asettanut haavaan ensi siteen.

Näin puhuessaan he saapuivat joen oikealle rannalle. Nostettuaan Mergyn hevosen selkään, mikä kylläkään ei käynyt ihan vaivattomasti, he veivät hänet kuuluisan kirurgin luo, sitten sieltä erääseen yksinäiseen Saint-Antoine'n esikaupungissa sijaitsevaan taloon ja poistuivat hänen luutaan vasta illalla, asetettuaan hänet vanhan eukon hoiviin.

Kun on juuri surmannut ihmisen, ja kun tämä vielä on ensimmäinen jonka surmaa, niin silloin jonkin aikaa, varsinkin yön tullen, vaivaa kuolleen kuva ja hänen viimeiset nytkähdyksensä ennen hengenlähtöä. Mielen täyttävät siinä määrin synkät ajatukset, että hädintuskin kykenee seuraamaan yksinkertaisintakaan keskustelua; se väsyttää ja ikävystyttää; toiselta puolen taas yksinäisyys pelottaa, siitä kun soimaavat, syyttävät ajatukset käyvät vieläkin ankarammiksi. Huolimatta Bévillen ja kapteenin tiheistä käynneistä, Mergy vietti ensimmäiset kaksintaistelua seuranneet päivät hirveän surumielisyyden vallassa. Yöllä häneltä riisti haavan aiheuttama korkea kuume unen silmistä ja silloin hänellä olikin kaikkein onnettomin oltava. Vain se ajatus, että rouva de Turgis ajatteli häntä ja oli ihailut hänen rohkeuttaan, saattoi häntä hiukan lohduttaa, mutta se ei voinut häntä tyyntyttää.

Eräänä yönä hän tukahuttavan kuumuuden rasittamana — oli heinäkuu käsissä — päätti mennä kävelemään ja raitista ilmaa hengittämään puutarhaan, jonka keskessä talo sijaitti. Hän otti viitan hartioilleen ja aikoi mennä ulos, mutta hän huomasi että ovi oli lukittu ulkoapäin. Hän arveli, että häntä palveleva vanhus oli varmaankin tehnyt sen epähuomiossa, ja kun tämä nukkui kaukana ja varmaankin sillä hetkellä oli syvään uneen vaipuneena, niin Mergy arveli että oli aivan hyödytöntä kutsua häntä. Hänen ikkunansa ei sitäpaitsi ollut kovin korkealla; sen alla oli vasta käännetty maa pehmeätä. Käden käänteessä hän oli puutarhassa. Sää oli pilvinen, ei ainoatakaan tähteä ollut näkyvässä ja harvakseen, ikäänkuin vaivaloisesti leyhähteli silloin tällöin tuulenhenki läpi puutarhan ja kuumaa ja raskaan ilman. Kello oli noin kaksi aamulla, ja mitä syvin hiljaisuus vallitsi ympäristössä.

Mergy käveli jonkin aikaa edestakaisin ajatuksiinsa vaipuneena. Ne keskeytyivät kun portille kolkutettiin. Kuului heikko ja ikäänkuin salaperäinen kolkuttimen isku, joten tulija varmaankin luotti siihen, että joku oli kuuntelemassa avatakseen hänelle portin. Että joku kävi yksinäisessä talossa moiseen aikaan, siinä oli jotain omituista. Mergy pysyttelihe liikkumatonna pimeässä puutarhan sopessa, josta hän voi huomata kaikki, pysyen itse näkymättömänä. Nainen, joka ei voinut olla kukaan muu kuin talossa asustava eukko, tuli heti ulos talosta, salalyhty kädessään, avasi portin, ja pihaan tuli joku, joka oli verhottuna laajaan mustaan huppukauluksiseen vaippaan.

Mergyn uteliaisuus oli heti vireillä. Tulijan vartalo, ja mikäli voi päättää, puku osoittivat hänen olevan naisen. Eukko tervehti, osoittaen hänelle kaikin tavoin mitä syvintä kunnioitustaan, kun taas mustaviittainen nainen hänelle tuskin nyökäytti päätäänkään. Sitävastoin hän antoi tämän käteen jotain, mihin vanhus näytti kovin halukkaasti tarttuvan. Kirkas ja metallilta kilahtava sointu, joka kuului, ja kiire, jolla vanhus kumartui sitä etsimään maasta, saivat Mergyn päättämään, että eukko oli saanut rahaa. Molemmatkin naiset ohjasivat kulkunsa puutarhaan, vanhus edellä kulkien ja kätkien lyhtynsä vaippansa alle. Puutarhan perällä oli eräänlainen lehtimaja, minkä muodostivat ympyrään istutetut lehmukset, jotka yhdisti toisiinsa hyvin tiukka lehvästö, niin että se kylläkin muodosti ikäänkuin seinän. Kaksi aukkoa tai kaksi ovea vei tähän lehtimajaan, jonka keskessä oli pieni kivipöytä. Sinne menivät eukko ja hunnustettu nainen. Pidättäen hengitystään Mergy seurasi heitä hiipien, ja asetui lehvästön taa niin, että hän voi hyvästi kuulla ja nähdä minkä tätä kohtausta valaisevalla niukalla valolla nähdä voi.

Vanhus pisti aluksi tulen johonkin, mikä heti leimahti palamaan keskelle pöytää asetetussa tuliastiassa levittäen heikkoa sinertävää valoa, samanlaista kuin palava sprii, johon on sekoitettu suolaa. Hän sammutti heti lyhtynsä tai peitti sen niin, että Mergyn olisi ollut vaikea tuntea tuliastian luomassa lepattavassa valossa vieraan naisen piirteitä, vaikei niitä olisikaan peittänyt harso ja

huppukaulus. Vanhuksen tunki helposti hänen vartalostaan ja sen muodosta; mutta hän huomasi että tämän kasvoihin oli tuhrattu jotain tummaa väriä, joka saattoi hänet valkoista päähinettä vasten näyttämään pronssiselta kuvapatsaalta. Pöytä oli täynnä kummallisia esineitä, joita hän tuskin saattoi eroittaa. Ne näyttivät olevan asetetut omituiseen järjestykseen, ja hän luuli voivansa eroittaa hedelmiä, kuolleitten luita ja verisiä palttinarietaleita. Pieni, korkeintaan jalanpitoinen ja, mikäli saattoi nähdä, vahasta tehty miehen kuva oli asetettu näitten inhottavien riepujen keskeeseen.

— No niin, Camille, sanoi hunnutettu nainen hiljaa, hän voi paremmin, niinhän sanoit?

Tämä ääni sai Mergyn säpsähtämään.

— Hiukan paremmin, armollinen rouva, eukko vastasi, kiitos taitomme. Kuitenkin minun on ollut vaikea saada suuria aikaan näillä rievuilla ja sillä vähällä verellä, mitä hänen kääreissään on ollut.

— Ja mitä mestari Ambrosius Paré sanoo?

— Hänkö, joka ei tiedä mitään! Mitä se liikuttaa mitä hän sanoo? Mutta minä, minä vakuutan teille että haava on syvä, vaarallinen, peloittava, ja että se voi parantua vain taikakeinoilla; mutta täytyy uhrata usein maan ja ilman hengille, ja jotta voisi uhrata, niin...

Nainen ymmärsi heti.

— Jos hän paranee, niin saat kaksi sen vertaa mitä sinulle äsken annoin.

— Eläkää hyvässä toivossa, ja luottakaa minuun.

— Voi Camilla, jos hän kuolisi!

— Olkaa rauhassa; henget ovat sääliväisiä, tähdet suojelevat meitä; ja viimeinen mustan pässin uhraaminen on tehnyt sen *toisen* suopeaksi.

— Minä tuon sinulle mukanani sen, jonka hankkimisessa minulla on ollut niin paljon vaivaa. Olen antanut ostaa sen yhdeltä sotilaista, jotka olivat olleet ruumiita ryöstämässä. — Hän otti viittansa alta esiin jotakin, ja Mergy näki miekan terän välkkyvän. Eukko otti sen käteensä ja toi sen lähemmä tulta tutkiakseen sitä.

— Kiitos taivaan, terä on veressä ja ruosteessa! Niin, hänen verensä oli samanlaista kuin Cathayn lohikäärmeen; siitä jää teräkseen jälki jota ei mikään saa siitä lähtemään.

Hän katseli terää, ja hunnutettu nainen oli aivan ilmeisesti mitä kiihkeimmän mielenliikutuksen vallassa.

— Katsopas, Camilla, kuinka lähellä kahvaa verta on. Tämä isku on ehkä kuolettava.

— Tämä veri ei ole sydänverta; kyllä hän paranee.

— Paraneeko hän?

— Kyllä, mutta saadakseen parantumattoman sairauden.

— Minkä sairauden?

— Rakkauden.

— Oi! Camilla, puhutko sinä totta?

— No! milloinka minä en olisi puhunut totta? milloinka minun ennustukseni eivät olisi käyneet toteen? Enkö jo ennakoita sanonut teille että hän suoriutuu taistelusta voittajana? Enkö teille ilmoittanut, että henget tulisivat taistelemaan hänen puolestaan? Enkö haudannut juuri sille palkalle, missä hänen piti tapella, mustan kanan ja papin siunaaman miekan?

— Se on totta.

— Entä te itse, ettekö te pistänyt hänen vastustajansa kuvaa sydämeen, antaen siten oikean suunnan sen miehen iskulle, jonka hyväksi minä olen käyttänyt tietojani?

— Niin Camilla, kyllä minä pistin Comminges'in kuvaa sydämeen; mutta kerrotaan että hän sai surmansa päähän sattuneesta iskusta.

— Tietysti rauta sattui hänen päähänsä; mutta kun hän kerran on kuollut, niin eikö hänen sydänverensä ole hyytynyt?

Hunnutetun naisen tuntui tämän todistusperusteen voima aivan masentavan. Hän vaiken. Eukko hieroi jollain rasvalla ja voiteella miekan terää ja kääri sen siteisiin mitä huolellisimmin.

— Katsokaa, armollinen rouva, tämä skorpionioöljy, jolla hieron tätä miekkaa, siirtyy jonkin myötätuntoisen voiman vaikutuksesta nuoren miehen haavaan. Hän saattaa tuntea tämän afrikkalaisen voiteen vaikutuksen ikäänkuin jos panisin sitä haavaan; ja jos minun tekisi mieleni pistää miekan kärki tuleen kuumenemaan hehkuvan punaiseksi, niin sairas parka tuntisi yhtä kovaa tuskaa kuin jos hänet poltettaisiin elävältä.

— Oi! älä veikkonen tee sitä!

— Istuin tässä eräänä iltana tulen ääressä ja hieroin hyvin uutterasti voidetta miekan terään, parantaakseni nuoren aatelismiehen, joka oli saanut siitä kaksi kauheata haavaa päähänsä. Nukahdin kesken työtäni. Yhtäkkiä sairaan palvelija tuli kolkuttamaan ovelleni; hän sanoi herransa kärsivän hirveitä tuskia; sillä hetkellä kun hän, lakeija, oli lähtenyt tämän luota, niin isännästään oli tuntunut kuin olisi hän ollut hehkuvalla hiilloksella. Tiedättekö mitä oli tapahtunut? Miekka oli huomaamattani luisunut käsistäni ja sen terä oli nyt hiilien päällä. Tempasin sen heti pois ja sanoin lakeijalle että hän tapaisi isäntänsä mitä paraissa voimissa. Uputinkin sitten aivan heti miekan jääkylmään veteen, johon olin sekoittanut eräitä höysteitä, ja menin katsomaan potilastani. Kun tulin hänen huoneeseensa, niin hän virkkoi minulle:

— Voi Camilla hyvä, kuinka hyvä minun on nyt olla! Tuntuu kuin olisin raikkaassa kylvyssä, kun taas vastikään tunsin olevani aivankuin Pyhä Laurentius halstarilla.

Eukko herkesi hankaamasta miekan terää, ja sanoi tyytyväisen näköisenä:

— No nyt on hyvä. Nyt olen varma hänen paranemisestaan, ja tästä hetkestä lähtien voitte ryhtyä viimeiseen toimitukseen.

Hän heitti muutamia hyppysellisiä hyväntuoksuista jauhetta tuleen ja lausui kummallisia sanoja, tehden lakkaamatta ristinmerkkejä. Silloin nuorempi nainen otti vapisevaan käteensä vahakuvan, ja lausui, pitäen sitä tulennoksen yläpuolella, liikutusta ilmaisevalla äänellä seuraavat sanat:

— *Niinkuin tämä vaha pehmenee ja palaa tämän tulen liekissä, niin pehmetkään, oi Bernard de Mergy, sinun sydämesi ja palakoon rakkaudesta minua kohtaan!*

— Hyvä Tuossa on nyt vihreä kynttilä, joka on valettu sydänyöllä kaikkien taiteen sääntöjen mukaan. Asettakaa se huomenna palamaan Pyhän neitsyen alttarille!

— Sen teen, mutta kaikista lupauksista huolimatta minä olen hirveän levoton. Eilen näin unta että hän oli kuollut.

— Nukutteko oikealla vai vasemmalla kyljellänne?

— Minä nukuin ... kummallako kyljellä nähdään tosia unia?

— Sanokaa minulle ensiksi kummallako kyljellä te nukutte. Huomaan että tahtoisitte pettää itseänne ja kuvitella liikoja.

— Nukun aina oikealla kyljelläni.

— Saatte sitten olla varma siitä, että unenne tietää vain pelkkää hyvää.

— Jumala sen suokoon!... Mutta hän näyttäytyi minulle ihan kalpeana, verissään, kääriiliinoissa.

Näin sanoessaan hän tuli kääntäneeksi päätään ja näki Mergyn seisovan lehtimajan toisen aukon ääressä. Hämmästyneenä hän päästi niin läpitunkevan huudon, että Mergy itsekin sitä säikähti. Eukko kaasi, joko tahallaan tai vahingossa, tuliastian, samassa silmänräpäyksessä siitä leimahti lehmusten latvojen tasalle huikaisevan kirkas liekki, joka hetkiseksi sokaisi Mergyn silmät. Molemmatkin naiset olivat heti paikalla pujahtaneet ulos lehtimajan toisesta aukosta. Niinpian kuin Mergy saattoi sen taas eroittaa, hän syöksyi heidän peräänsä, mutta jo heti alussa hän oli vähällä kaatua, jokin esine kun oli takertunut hänen jalkoihinsa. Hän tunsu sen miekaksi, jota hänen oli kiittäminen paranemisestaan. Häneltä meni vähän aikaa siitä selviytyessään ja päästessään tielle ja samalla hetkellä kun hän, tultuaan leveälle ja suoralle lehtikujalle, ajatteli ettei mikään voinut estää häntä saavuttamasta pakenevia, hän kuuli portin paukahtavan kiinni. He olivat saavuttamattomissa.

Vähän nolona, kun oli päästänyt käsistään niin kauniin saaliin, hän hapuili takaisin huoneeseensa ja heittäytyi vuoteelleen. Kaikki synkät ajatukset olivat kaikonneet hänen mielestään, ja omantunnon soimaukset, mikäli hänellä oli niitä ollut, olivat hävinneet kuin taikavoimalla. Hän ajatteli enää vain sitä

onnea, että hän rakasti Parisin kauneinta naista ja että tämä rakasti häntä; sillä että hunnutettu nainen oli rouva de Turgis, siitä hänellä ei voinut olla mitään epäilystä. Hän nukahti vähän auringonnousun jälkeen, ja hän heräsi vasta kun oli jo monta tuntia ollut täysi päivä. Päänaluseltaan hän löysi sinetöidyn kirjeen, josta ei tiennyt miten se oli siihen joutunut. Hän avasi sen ja luki seuraavat sanat: "Ritari, erään naisen kunnia riippuu teidän hienotunteisuudestanne".

Hetkistä myöhemmin eukko tuli sisään tuomaan hänelle lihalientä. Sinä päivänä hänellä vastoin tavallisuutta oli isohelminen rukousnauha vyössään. Hänen huolellisesti pesty ihonsa ei ollut enää pronssin värinen, vaan muistutti tummunutta pergamenttia. Hän käveli hitain askelin ja silmät maahan luotuina, ikäänkuin henkilö, joka pelkää kaiken maallisen näkemisen häiritsevän häntä hänen taivaallisissa mietiskelyissään.

Mergy arveli, että hänen täytyi, voidakseen ansiokkaimmin käyttää voimaa, jonka salaperäinen kirje hänelle antoi, ennen kaikkea päästä sen asian perille, joka hänen piti salata kaikilta. Pitäen liemikuppia kädessään hän virkkoi, ennenkuin vanhus ehti ovelle:

— Ette ole sanonut minulle, että nimenne oli Camilla.

— Camillako?... Minä olen Martta, hyvä herra. Martta Micheli, eukko virkkoi, ollen olevinaan kovin kummissaan kysymyksestä.

— No niin! Olkoon menneeksi; Ihmisten annatte sanoa itseänne Martaksi, mutta Camillan nimellä henget teidät tuntevat.

— Henget!... Hyvä isä siunatkoon! Mitä te sanotte? Hän risti silmänsä suurin liikkein.

— No niin, älkää nyt olko ollenkaan olevinanne, en kerro siitä mitään kellekään ja kaikki saa jäädä meidän kesken. Kuka on se nainen, jonka ajatuksia minun paranemiseni niin askarruttaa?

— Nainenko, joka?...

— No, älkää nyt vatkuttako perässäni kaikkea mitä sanon, vaan puhukaa suoraan. Aateliskunniani kautta! minä en petä teitä.

— Mutta hyvä herra, enpä todellakaan tiedä mitä te tarkoitate.

Mergy ei voinut olla nauramatta nähdessään vanhuksen ottavan kasvoilleen hämmästyneen ilmeen ja painavan kätensä sydämelleen. Hän otti vuoteensa päähän ripustetusta kukkarostaan kultarahan ja tarjosi sitä eukolle.

— Kuulkaahan, hyvä Camilla, teillä on niin paljon puuhaa minun tähteni, ja näette niin paljon vaivaa hieroessanne miekkoja skorpionivoiteella, ja kaikki se tapahtuu minun paranemisekseni, niin että minun olisi todellakin pitänyt jo kauan sitten antaa teille jokin lahja.

— Voi, armollinen herra, en todellakaan, en todellakaan ymmärrä siitä mitään mitä nyt minulle sanotte.

— Piru vieköön! Martta, tahi Camilla, älkää saattako minua suuttumaan ja vastatkaa! Kuka oli se nainen, jonka vuoksi teitte kaikki somat taikatempunne viime yönä?

— Voi Herra isä siunatkoon! nyt hän suuttuu ... mahtaisikohan hän hourailla?

Kärsimättömänä Mergy tempasi tyynynsä ja heitti sillä eukkoa päähän. Vanhus asetti sen nöyrästi takaisin vuoteelle ja otti maasta sinne pudonneen kultarahan; ja kun kapteeni tuli samassa huoneeseen, niin eukon ei tarvinnut enää pelätä kuulustelua, joka olisi voinut päättyä hänelle epämieluisella tavalla.

XIII.

Häväistys.

Kuningas Henrik IV:
Valeita ajat. Percy, valeit' ajat.

Shakespeare, Kuningas Henrik IV.

George oli jo samana aamuna mennyt amiraalin luo puhumaan hänelle veljestään. Parilla sanalla hän kertoi tälle tapahtuman.

Kuunnellessaan häntä amiraali puri palasiksi hammastikkunsa, joka hänellä oli suussa; se oli sen merkki, että hän oli kärsimättömällä tuulella.

— Tunsin jo tämän jutun, hän virkkoi, ja minua ihmetyttää, että tulitte siitä minulle puhumaan, sillä sehän on jo jokaisen suussa.

— Jos teitä vaivaan, herra amiraali, niin se johtuu siitä, että minulle on tiettyä se mielenkiinto, mitä suvaitsette osoittaa sukuamme kohtaan, ja rohkenen toivoa, että tahtoisitte taivuttaa kuninkaan olemaan armollinen veljeäni kohtaan. Se luottamus, jota nautitte hänen majesteettinsa taholta...

— Nauttimani luottamus, amiraali keskeytti kiivaasti, jos minulla sellaista on, niin se johtuu siitä, että esitän aina vain oikeudenmukaisia pyyntöjä hänen majesteetilleen. Kaksi viimeistä sanaa sanoessaan hän paljasti kunnioittavasti päänsä.

— Asianhaarat, jotka pakoittavat veljeni turvautumaan teidän suopeuteenne, ovat valitettavasti vain liiankin tavalliset nykyään. Viime vuonna kuningas allekirjoitti yli puolitoistatuhatta armahduskirjettä, ja Bernardin vastustaja oli itsekin päässyt usein osalliseksi niiden suomasta erikoisvapautuksesta.

— Veljenne on ollut hyökkäävänä puolena. Ehkäpä hän — ja toivoisin niin olevan — on vain seurannut iljettäviä neuvoja.

Hän katsoi tiukasti kapteenia silmiin näin puhuessaan.

— Yritin useampaankin kertaan saada ehkäistyksi riidan onnettomat seuraukset; mutta tiedättehän, ettei herra de Comminges ollut se mies, joka koskaan olisi suostunut muuhun hyvitykseen kuin siihen mikä hankitaan miekankärjellä. Aatelismiehen kunnia ja naisten käsityskanta...

— Kas vaan minkälaista kieltä te käytätte tästä nuoresta miehestä! Epäilemättäkin te pyritte tekemään hänestä raffineeratun? Oi, kuinka hänen isänsä vaikerisikaan, jos hän saisi kuulla kuinka poikansa halveksuu hänen neuvojaan! — Hyvä Jumala! tuskin on kahta vuotta siitä kun kansalaissodat herkesivät raivoamasta, ja he ovat jo unohtaneet ne verivirrat, jotka niissä vuodatettiin. He eivät vielä tyydy siihenkään; joka päivä pitää ranskalaisten tappaa ranskalaisia!

— Jos olisin tiennyt, herra amiraali, että kysymykseni oli niin vastenmielinen...

— Kuulkaa, herra de Mergy, voisin tehdä väkivaltaa kristityn tunteilleni ja antaa veljellenne anteeksi tekemänsä haasteen; mutta hänen menettelynsä sitä seuranneessa kaksintaistelussa, ei, kuten yleisesti huhutaan, ollut...

— Mitä tarkoitatte, herra amiraali?

— Ettei kaksintaistelussa menetelty rehellisesti, ettei noudatettu ranskalaisten aatelismiesten keskuudessa vallalla olevia tapoja.

— Ja kuka on uskaltanut levittää niin inhoittavaa parjausta? George huudahti, silmät raivosta hehkuen.

— Rauhoittukaa. Ei teidän tarvitse lähettää kaksintaisteluhaastetta, sillä vielä ei toki ole tapana taistella naisten kanssa. Comminges'n äiti on kertonut kuninkaalle yksityisseikkoja, jotka eivät ole veljellenne suinkaan kunniaksi. Ne saattaisivat selittää, kuinka niin pelättävä taistelija niin helposti sai surmansa tuskin lapsenkengistä päässeen pojan iskusta.

— Äidinsuru on niin suuri ja se on niin oikeutettu! Saattaako ihmetellä, ja hän ei pysty näkemään totuutta kun silmänsä vielä ovat kyynelissä? Olen vakuutettu siitä, herra amiraali, ettette te tuomitse veljeäni rouva de Comminges'n kertomuksen perusteella.

Coligny näytti rupeavan horjumaan, ja hänen äänestään katosi osaksi sen katkeran ivallinen sävy.

— Ette voi kuitenkaan kieltää sitä, että Béville, Comminges'n todistaja, oli läheinen ystäväne.

— — Olen tuntenut hänet jo kauan, ja olen hänelle kiitollisuudenvelassa. Mutta yhtä hyvät tuttavat he olivat Comminges'nkin kanssa. Muuten Comminges itse valitsi hänet todistajakseen. Ja loppujen lopuksi Bévillen rohkeus ja kunnia asettavat hänet kaikkien vilpillisyyden epäilysten yläpuolelle.

Amiraali veti suunsa suppuun syvästi halveksuvan näköisenä.

— Bévillen kunnia! hän toisti olkapäitään kohauttaen; jumalankieltäjä! irstaisuuteen vajonnut mies!

— Ei, Béville on kunnian mies! kapteeni huudahti pontevasti. Mutta miksi niin pitkiä keskusteluja? Enkö minäkin ollut läsnä tässä kaksintaistelussa? Tahdotteko te, herra amiraali, asettaa kunniamme kysymyksenalaiseksi ja syyttää meitä murhasta?

Hänen äänessään oli jotain uhkaavaa. Joko Coligny ei ymmärtänyt tai sitten hän halveksi vihjausta herttua Frans Guise'n murhasta, jonka katolilaisten viha oli pannut hänen syykseen. Vieläpä hänen kasvonsa kävivät taaskin tyynen liikkumattomiksi.

— Herra de Mergy, hän sanoi kylmästi ja ylenkatseellisesti, miehellä, joka on kieltänyt uskonsa, ei ole enää oikeutta puhua kunniastaan, sillä siihen ei luottaisi kukaan.

Kapteenin kasvat lehahtivat purppuranpunaisiksi, hetken perästä ne valahtivat kalmankalpeiksi. Hän horjahti pari askelta taaksepäin, ikäänkuin pelosta että muuten lankeisi kiusaukseen lyödä vanhaa miestä.

— Herra amiraali! hän huusi, teidän ikänne ja teidän asemanne sallivat teidän rankaisematta loukata sitä, mitä halvalla aatelismiehellä on kalleinta ja arvokkainta. Mutta minä vaadin, että määrääte aatelismiehistänne jonkun tai joitakuita vastaamaan lausumistanne sanoista. Kautta Jumalan vannon, että syötän heille vielä ne sanat, kunnes he niihin tukehtuvat.

— Se on varmaankin herrojen raffineerattujen tapoja. Minä en ollenkaan noudata heidän tapojaan, ja erotan palveluksestani aatelismieheni, jos heistä kuka rupeaa niitä jäljittelemään.

Näin sanoen amiraali käänsi hänelle selkänsä. Kuohuen raivosta kapteeni syöksyi ulos Châtillon'in palatsista, hyppäsi hevosensa selkään ja ikäänkuin vimmaansa lauhduttaakseen pakotti ratsunsa mielettömään laukkaan sohiessaan sen kylkiä kannuksillaan. Hurjassa menossaan hän oli vähällä ajaa kuoliaaksi joukon rauhallisia jalankulkijoita; ja oli totisesti onni, ettei hänen tielleen sattunut yhtään ainoata raffineerattua, sillä silloisessa mielentilassaan hän olisi varmasti heti vetänyt miekkansa, jos siihen olisi tarjoutunut vähintäkään aihetta.

Saavuttuaan Vincennes'een saakka hänen verensä alkoi jäähtyä. Hän kiristi ohjaksia ja käänsi takaisin Parisia kohti vertavuotavan ja hikeävaluvan hevosensa.

— Ystävähän, sanoi hän katkerasti hymyillen, sinulleko minä sitten kosten kärsimäni häväistyksen?

Ja taputtaen viattoman uhrinsa kaulaa kapteeni ajoi käyden veljensä luo asti. Hän kertoi vaan tälle yksinkertaisesti, puuttumatta heidän keskustelunsa yksityiskohtiin, että amiraali oli kieltäytynyt rupeamasta välittäjäksi.

Mutta muutaman hetken perästä syöksyi huoneeseen Béville, joka heti ensi työkseen hyppäsi Mergyn kaulaan.

— Onnittelena teitä, rakas ystävä, tuossa on armahduksenne, ja sen ovat leskikuningattaren pyynnöt hankkineet teille.

Mergy näytti olevan vähemmän hämmästyksissään kuin veljensä. Mielellään hän asetti tämän suosion yhteyteen hunnutetun naisen, s.o. kreivitär de Turgis'n kanssa.

XIV.

Kohtaaminen.

Madame va venir dans cette salle basse
Et d'un mot d'entretien vous demande la grâce.

Molière, Tartuffe.

Mergy palasi asumaan veljensä luo, hän kävi lausumassa kiitoksensa leskikuningattarelle ja näyttäytyi hovissa. Tullessaan Louvreen hän huomasi saaneensa jollain tavoin perinnöksi Comminges'n osaksi ennen tulleen arvonannon. Henkilöt, jotka tunsivat hänet vain ulkonäöltä, tervehtivät häntä nöyrästi ja tuttavallisesti. Puhuessaan hänelle miehet peittivät huonosti kateutensa innokkaalla kohteliaisuudellaan, naiset loivat häneen ihastuneita silmäyksiä ja keimailivat hänen edessään; sillä kaksintaistelijan maine oli varsinkin siihen aikaan keino, jolla varmasti sai heidän sydämensä

helytymään. Kolme neljä kaksintaistelussa surmattua miestä korvasi kauneuden, rikkauden ja nerokkuuden. Sanalla sanoen, kun sankarimme näyttäytyi Louvren salissa, niin hän huomasi että hänen ympärillään alkoi kuulua supatusta. — Tuossa on nuori Mergy, joka tappoi Comminges'n. — Kuinka hän on nuori! Kuinka siro vartalo hänellä on! Kuinka hienosti hän käyttäytyy! Kuinka somat viikset hänellä on! — Tietääkö kukaan kuka hänen rakastajattarensa on?

Ja turhaan Mergy etsi joukosta rouva de Turgis'n sinisiä silmiä ja tummia kulmakarvoja. Hän meni kreivitärtä tapaamaan tämän kotoakin, mutta sai kuulla tämän heti kohta Comminges'n kuoleman jälkeen lähteneen eräälle maatilalleen, joka oli Parisista 20 peninkulman päässä. Jos oli uskomista pahoihin kieliin, niin oli häntä hienostelleen miehen kuoleman aiheuttama suru pakoittanut hänet vetäytymään yksinäisyyteen, jossa hän saattoi rauhassa antautua murheensa valtaan.

Eräänä aamuna, kapteenin lojuessa leposohvalla ja lukiessa "Pantagruelin perin kauhistuttavia elämän vaiheita", ja veljensä opiskellessa kitaransoittoa signor Uberto Vinibellan johdolla, tuli palvelija ilmoittamaan Bernardille, että muudan hyvin siististi puettu vanha eukko odotti Mergytä alasalissa, ja että tämä hyvin salaperäisen näköisenä oli pyytänyt päästä hänen puheilleen. Mergy läksi heti alakertaan, ja otti vanhan eukon, joka ei ollut ei Martta eikä Camillakaan, ahavoituneista käsistä kirjeen, josta läksi suloinen tuoksu; se oli sidottu kultalangalla ja suljettu isolla vihreällä vahasinetillä, jossa vaakunan asemesta saattoi nähdä vain Amarin, joka pani sormen huulilleen, sekä kastilialaisen sanan: Callad![54] Mergy avasi kirjeen ja näki että siinä oli yksi ainoa espanjankielinen rivi, jota hänen oli vähän vaikea ymmärtää: *Esta noche, una dama espera à V. M.*[55]

— Kuka teille on antanut tämän kirjeen? Bernard kysyi vanhukselta.

— Eräs nainen.

— Mikä hänen nimensä on?

— En tiedä: hän on espanjatar, niin hän ainakin sanoi.

— Mistä hän minut tuntee?

Vanhus kohautti olkapäitään.

— Teidän kuuluisuutenne ja hienon miehen maineenne on sotkenut teidät tähän hyväkkään juttuun; mutta vastatkaahan, tuletteko te?

— Minne sitten minun pitäisi mennä?

— Tulkaa tänä iltana kello puoli yhdeksän Saint-Germain-l'Auxenois'n kirkkoon, sen vasempaan sivulaivaan.

— Kirkossako minun pitää odottaa tätä naista?

— Ei; joku tulee teitä hakemaan ja vie teidät hänen luokseen. Mutta olkaa hienotunteinen ja tulkaa yksin.

— Kyllä.

— Lupaatteko sen?

— Annan siitä sanani.

— Hyvästi sitten. Mutta älkää millään muotoa seuratko minua.

Vanhus niiasi Mergylle syvään ja lähti samassa tiehensä.

— No! mitä tämä siisti välittäjä sinusta tahtoi, kapteeni kysyi kun veljensä oli tullut takaisin ja kitaransoiton opettaja lähtenyt.

— Oh! ei mitään, sanoi Bernard välinpitämättömästi ja katsoen hyvin tarkkaan madonnankuvaa, josta olemme varemmin puhuneet.

— Kuule, älä salaa minulta mitään. Pitääkö sinua seurata lemmeenkohtaukseen, pitää vahtia kadulla ja tarjota miekan terästä mustasukkaisille kilpailijoille?

— Ei mitään, sen sanon.

— No! kuten sinua paraiten huvittaa. Säilytä vaan salaisuutesi itselläsi, jos niin tahdot, mutta kuulehan, yön vetoa siitä että sinun tekee ainakin yhtä kovasti mielesi kertoa se kuin minun se kuulla.

Mergy näppäili hajamielisen näköisenä kitaransa kieliä.

— Tosiaankin, George, en voi tulla tänä iltana herra de Vaudreuil'n luo illallisille.

— Ahaa! on siis kysymys tästä illasta? Onko hän kaunis? onko *hän* hovinainen? vai porvarisnainen? vai myyjätärkö?

— Totisesti en tiedä sitä itsekään. Minun on määrä mennä naisen luo... joka ei ole tämänmaalainen ... mutta kenen... kas sitä minä en tiedä.

— Mutta tiedäthän ainakin missä sinun on määrä hänet tavata?

Bernard näytti kirjelippua, ja toisti veljelleen mitä eukko oli hänelle sanonut.

— Käsiala on vääristelty, kapteeni sanoi, enkä tiedä mitä ajatella kaikista näistä varovaisuustoimenpiteistä.

— Hän on varmaankin jokin vallasnainen, George.

— No ovat nekin sitten nuoria miehiä, jotka pienimmänkin syyn nojalla kuvittelevat, että ylhäisimmät naiset lentävät heidän kaulaansa.

— Tunnusteleppas tuoksua, joka tästä kirjeestä lähtee.

— Mitäs se sitten muka todistaa?

Kapteenin otsa synkkeni yhtäkkiä, ja kaamea ajatus juolahti hänen mieleensä.

— Comminges't ovat kostonhimoisia, hän virkkoi, ja ehkäpä tämä kirje on vain heidän keksimänsä veruke, jolla he koettavat saada sinut houkutelluksi johonkin loukkoon, syrjäiseen paikkaan, missä antavat sinun kalliisti maksaa sen tikariniskun, joka heistä teki perijöitä.

— Mainiota! Olisipa sekin koko ajatus!

— Ei se olisi ensimmäinen kerta kun rakkautta käytetään kostonvälineenä. Sinähän olet lukenut Raamattua; muista kuinka Delila petti Simsonin.

— Jopa minun pitäisi olla oikea pelkuri raukka, jos niin epätodennäköinen otaksuma saisi minut jäämään pois kohtauksesta, joka voi olla hyvinkin miellyttävä! Espanjatar!

— Mene sinne ainakin hyvin asestettuna. Jos tahdot, niin annan kahden lakeijani seurata sinua.

— Hyi sentään! pitääkö minun kutsua koko kaupunki hyvän onneni todistajaksi?

— Semmoinen on vaan tapa nykyään. Kuinka usein olenkaan nähnyt d' Ardelay'n, henkiystäväni, menevän tapaamaan rakastettuaan haarniska yllään, kaksi pistoolia vyössään ja neljä komppiansa soturia perässään, jokaisella heistä ladattu pyssy mukanaan. Et tunne vielä Parisia, poikaseni; ja usko minua, liika varovaisuus ei ole koskaan haitaksi. Ja onhan vapaa valta heittää haarniska päältään silloin kun se on haitaksi.

— En osaa olla ollenkaan levoton. Jos Comminges'n omaiset hioisivat hampaitaan minun pääni menoksi, niin olisivathan he helposti voineet hyökätä kimppuuni yöllä kadulla.

— No en minä ainakaan anna sinun mennä muuten kuin ainoastaan sillä ehdolla että otat pistoolin mukaan.

— Olkoon menneeksi! Mutta kyllä minulle nyt kaikki nauravat.

— Siinä ei kuitenkaan vielä kylliksi; pitää vielä syödä hyvä päivällinen, kaksi peltopyytä ja paljon kukonhelttapiirakasta, jotta voisi tänä iltana kunnialla edustaa Mergyn sukua.

Bernard vetäytyi huoneeseensa, jossa hän kulutti ainakin neljä tuntia sukien ja kampaillen tukkaansa ja itseään hajuvesillä valellen ja lopuksi sommitellen mielessään kaunopuheisia lauseita, joita hän päätti sanoa tuntemattomalle kaunottarelle.

Voi helposti arvata oliko hän täsmällisesti kohtauspaikalla. Yli puoli tuntia hän käveli kirkossa edestakaisin. Kolmeen kertaan hän jo oli lukenut kynttilät, pylväät ja muistotaulut, kun vanha, huolellisesti ruskeaan huppukauluksiseen vaippaan kääriytynyt eukko tarttui hänen käteensä ja vei hänet, sanaakaan virkkamatta, kadulle. Pysyen yhä äänettömänä hän vei hänet, monet mutkat ja kierrokset tehtyään kovin ahtaalle ja näköjään autiolle syrjäkadulle. Eukko pysähtyi aivan sen perällä pienen, suippokaarisen ja kovin matalan oven eteen, jonka hän avasi taskustaan ottamallaan avaimella.

Hän meni edellä sisään, ja Mergy seurasi häntä, pidellen pimeässä kiinni hänen vaippansa liepeestä. Heidän tultuaan sisään Mergy kuuli jykevien salpojen kumahtavan kiinni takanaan. Oppaansa sanoi hänelle silloin hiljaa, että he olivat rappusten juuressa, ja että oli noustava kaksikymmentäseitsemän porrasta. Rappuset olivat hyvin ahtaat, ja epätasaiset astimet olivat useammin kuin kerran saada hänet kompastumaan. Vihdoinkin kahdenkymmenennen seitsemännen portaan perästä, joka päättyi pieneen tasanteeseen, eukko avasi oven ja kirkas valo häikäisi hetkeksi Mergyn silmät. Samassa hän astui huoneeseen, joka oli paljon hienommin sisustettu kuin mitä talon ulkoasusta olisi saattanut päätää.

Seinät oli verhottu kaikkialla kudotuilla seinäverhoilla, jotka olivat hiukan haalistuneet, mutta kuitenkin vielä hyvin siistit. Keskellä huonetta Bernard näki pöydän, jolla paloi kaksi ruusunpunaista vahakynttilää, ja jolle oli ladottu useanlaisia hedelmiä ja leivoksia, sekä kristallilaseja ja -pulloja, jotka näyttivät olevan täynnä erilaisia viinejä. Kaksi pöydän kumpaankin päähän asetettua nojatuolia tuntui odottavan aterioitsijoita. Silkkisten uutimien puoleksi sulkemassa vuodekomerossa oli runsaasti koristeltu ja karmosiinipunaisella atlaksella peitetty vuode. Lukuisista suitsutuspannuista levisi huoneeseen hekumallinen tuoksu.

Vanhus riisui vaippansa ja Mergy viittansa. Bernard tunsu hänet viestintuojaksi, joka oli tuonut hänelle kirjeen.

— Pyhä Maria siunaa ja varjele! eukko huusi huomatessaan Mergyn pistoolin ja miekan, luuletteko että joutuisitte täällä iskemään jättiläisiä miekalla kuoliaaksi? Ei, kaunis nuori herra, ei täällä tarvitse miekalla tapella.

— Sen mielelläni uskoisin, mutta voisihan sattua, että vihastuneet veljet tahi aviomies tulisi häiritsemään seurusteluamme, ja silloin nuo olisivat hyvät olemassa, että saisi antaa heille ruutia vasten silmiä.

— Täällä ette tarvitse peljätä mitään sellaista. Mutta sanokaapas minulle, mitä pidätte huoneesta?

— Kyllä se on kovin kaunis, ihan todella; mutta kuitenkin kaikkitenkin minun tulee ikävä, jos minun pitää jäädä tähän yksikseni.

— Kyllä tänne tulee joku pitämään teille seuraa. Mutta sitä ennen teidän pitää luvata minulle yksi asia.

— Mitä sitten?

— Jos olette katolilainen, niin laskekaa kätenne tälle ristiinnaulitunkuvalle (hän otti sellaisen erästä kaapista); jos olette hugenotti, niin vannokaa kautta Calvinin, Luteruksen, kaikkien jumalienne ...

— Ja mitä minun sitten pitää vannota? Mergy keskeytti nauraen.

— Teidän pitää vannota, ettette millään tavoin yritä tuntea sitä naista, joka kohta tulee tänne.

— Ehto on kovin ankara.

— No niin. Vannokaa, tai vien teidät takaisin kadulle.

— Olkoon menneeksi, annan teille sanani; se on varmaan ainakin yhtä hyvä kuin ne naurettavat valat joita minulle ehdotitte.

— Hyvä on. Odottakaa kärsivällisesti; syökää, juokaa, jos teitä haluttaa, heti kohta saatte nähdä espanjalaisen naisen tulevan tänne.

Eukko otti vaippansa ja meni ulos huoneesta vääntäen oven kaksinkertaiseen lukkoon.

Mergy heittäysi nojatuoliin. Hän sydämensä sykki kiihkeästi; ja hän oli yhtä kovan ja melkein samanlaisen mielenliikutuksen vallassa kuin mitä hän oli tuntenut muutama päivä sitten Prè-aux-Clercs'illä, sillä hetkellä jolloin hän kohtasi vihollisensa.

Mitä syvin hiljaisuus vallitsi talossa, ja kului kuolettavan pitkä neljännestunti, jonka aikana hänen mielikuvituksensa loihti esiin vuoroin Venuksen, joka tuli esiin seinäverhojen takaa ja heittäytyi hänen syliinsä, vuoroin taas kreivitär de Turgis'in metsästyspuvussa, tai kuninkaallista sukua olevan prinsessan; milloin taas hän kuvitteli näkevänsä murhamieskoplan, tai vihdoinkin — mikä oli kaikkein kammottavin ajatus — rakastuneen vanhan akan.

Yhtäkkiä, ja ilman että pieninkään risahdus olisi ilmaissut jonkun tulleen taloon, avain kääntyi sukkelaan lukossa; ovi avautui ja painautui kiinni kuin itsestään heti kun naamioitu nainen oli tullut huoneeseen.

Hän oli kookas ja komeakasvuinen. Tiukasti ruumiinmukainen puku sai hänen sopusuhtaisen vartalonsa hienot ääriviivat esiintymään täydessä kauneudessaan; mutta ei valkeaan samettikenkään pistetystä pienestä sirosta jalasta, ei pienestä kädestä, jossa kovaksi onneksi oli koruompeleilla koristeltu hansikas, saattanut tarkalleen määrätä hänen ikäänsä. En tiedä mikä seikka, — ehkäpä se oli joku magneettinen vaikutus, tahi, jos niin tahtoo sanoa, jokin aavistus — saattoi uskomaan, ettei hän ollut yli kahdenkymmenen viiden. Hänen pukunsa oli upea, hieno ja yksinkertainen samalla kertaa.

Mergy nousi heti ja notkisti toisen polvensa hänen edessään. Nainen otti askeleen häntä kohti ja sanoi suloisella äänellä:

— *Dios os guarde, caballero. Sea V. M. el bien venido.*[56]

Mergy liikahti hämmästyneenä.

— *Habla V. M. Espanol?*[57]

Mergy ei puhunut espanjaa ja tuskin ymmärsikään sitä.

Nainen tuntui olevan vähän harmissaan. Hän antoi viedä itsensä toiseen nojatuoliin, ja hän istuutui, ja antoi Mergylle merkin istua toiseen. Sitten hän aloitti keskustelun ranskaksi, mutta hänen puheessaan oli vieraalta tuntuva korostus, joka väliin oli kovin selvä ja ikäänkuin liioiteltu, väliin katosi taas kokonaan.

— Herra ritari, teidän urheutenne sai minut unohtamaan sukupuolemme tavanmukaisen itsensähillitsemisen ja varovaisuuden; tahdoin nähdä täydellisen aatelismiehen, ja huomaan hänet maineensa veroiseksi.

Mergy punastui ja kumarsi.

— Aijotteko sitten olla niin julma, aioin sanoa, että pidätte kasvoillanne tämän naamion, joka kateellisen pilven tavoin peittää minulta auringon säteet? (Mergy oli lukenut tämän lauseen eräästä kirjasta, joka oli käännetty espanjan kielestä.)

— Herra ritari, jos olen tyytyväinen hienotunteisuuteenne, niin saatte vielä useitakin kertoja nähdä minut ilman naamiota; mutta tänään tyytykää pitämään minulle seuraa.

— Oi! arvoisa rouva; niin suuren ilon kuin se minulle tuottaakin, niin se saattaa minut yhä innokkaammin toivomaan iloa saada nähdä kasvonne.

Mergy oli polvillaan ja näytti olevan halukas tempaamaan naamion pois.

— *Poco a poco*! [58] herra ranskalainen; te olette liian kiivas. Istukaa taas, tai jätän teidät heti paikalla. Jospa tietäisitte kuka minä olen ja miten paljon minun täytyy uskaltaa saadakseni teidät nähdä, niin saisitte olla tyytyväinen jo pelkkään siihen kunniaan, jonka teille teen tulemalla tänne.

— Mutta totta tosiaan, tuntuu äänenne minusta tutulta.

— Ja kuitenkin te kuulette sitä ensi kertaa. Sanokaa minulle, kykenisittekö te pysyväisesti rakastamaan naista, joka rakastaisi teitä?

— Tunnen jo teidän lähellänne...

— Ette ole milloinkaan nähnyt minua, siispä ette voi minua rakastaakaan. Tiedättekö olenko kaunis vai ruma?

— Olen vakuutettu siitä, että olette ihastuttava.

Tuntematon veti pois kätensä, jota Mergy oli pitänyt omassaan, ja nosti sen naamiotaan kohti ikäänkuin aikeissa ottaa sen pois.

— Mitä tekisitte, jos näkisitte eteenne ilmestyvän viisikymmenvuotisen, peloittavan ruman eukon.

— Se on mahdotonta.

— Viisikymmenvuotisenä rakkaus vielä palaa. Hän huokasi, ja nuori mies tunsu selkäpiitään karmivan.

— Tämä siro ja kaunis vartalo, tämä käsi, jota turhaan yritätte riistää minulta, se kaikki on minulle todistuksena nuoruudestanne.

Nainen huokasi vaan syvään.

Mergy alkoi tuntea ikäänkuin jonkinlaista levottomuutta.

— Teille miehille ei ole rakkaudessa kylläksi, vaaditte vielä kauneutta. Ja hän huokasi vielä kerran.

— Antakaa minun, olkaa niin ystävällinen, ottaa pois tuo naamio.

— Ei, ei! ja hän työnsi kiivaasti Mergyn luotaan. Muistakaa lupaustanne! Sitten hän lisäsi iloisemmalla äänellä: Panisin liian paljon alttiiksi jos ottaisın pois naamioni. Minua huvittaa nähdä teidät jalkojeni juuressa, ja jospa minä sattumalta en olisikaan nuori enkä kaunis ... ainakaan teidän mielestänne, ehkä jättäisitte minut ihan yksin tähän paikkaan.

— Mutta näyttäkää minulle edes tuota pikku kätöstä.

Nainen riisui tuoksuvan hansikkaansa ja ojensi hänelle häikäisevän valkean käden.

— Tunnen tämän käden! Mergy huudahti, niin kauniita ei ole kuin yksi ainoa koko Pariisissa.

— Todellakin! Ja kenen käsi se on?

— Se on ... erään kreivittären.

— Minkä kreivittären?

— Kreivitär de Turgis'n.

— Ahaa, tiedän mitä aiotte sanoa. Niin, Turgis'lla on kauniit kädet, mutta niistä hän saa kiittää hajuvesien kauppiansa mantelitalhadasta. Mutta luulenpa voivani sanoa, että minun käteni ovat lempeämmät kuin hänen.

Kaikki tämä sanottiin hyvin luontevalla äänellä, ja Mergy'tä, joka oli luullut tuntevansa kauniin kreivittären äänen, alkoi taas vähän epäilyttää, ja hän tunsı melkein jo rupeavansa uskomaan erehtyneensä.

Löisinpä vetoa kymmenen yhtä vastaan, että henget ovat minulle suopeita, Mergy ajatteli. Hän koetti etsiä tästä kauniista kädestä sormuksen painamaa jälkeä, jollaisen hän oli huomannut kreivitär de Turgis'illa; mutta näissä pyöreissä ja muotokauniissa sormissa ei näkynyt pienintäkään merkkiä semmoisesta.

— Niin, kreivitär de Turgis! tuntematon huusi nauraen. Todellakin, minun pitäisi kai pitää itseäni de Turgis'na! Mutta luoja kiitos, luulen olevani vähän parempikin.

— Kreivitär on, kunniani kautta, kaunein nainen, mitä vielä olen nähnyt.

— Olette siis rakastunut häneen? nainen kysyi vilkkaasti.

— Ehkäpä; mutta olkaa niin ystävällinen ja ottakaa pois naamionne ja näyttäkää minulle kauniimpi nainen kuin Turgis.

— Kun olen tullut siitä vakuutetuksi, että te rakastatte minua ... niin silloin te saatte nähdä kasvoni paljaina.

— Kunko rakastan teitä... Mutta kuinka helkkarissa minä voisin rakastua teihin näkemättä kasvojanne?

— Tämä käsi on kaunis; kuvitelkaa mielessänne että kasvoni ovat sopusoinnussa sen kanssa.

— Nyt olen varma siitä, että te olette ihastuttava, sillä tulittepa ilmaisseeksi itsenne, kun hetkeksi unohditte muuttaa äänenne. Minä tunsin sen, siitä olen varma.

— Ja se muka oli Turgis'n ääni? hän virkkoi nauraen ja korostaen sanoja, niinkuin hyvästi espanjaa puhuttaessa.

— Niin juuri.

— Erehdytte, erehdytte, herra Bernardo; minun nimeni on dona Maria, dona Maria de... Sanon teille myöhemmin sukunimeni. Olen barselonalainen aatelisnainen; isäni, joka pitää minua hyvin ankarasti silmällä, on nyt ollut jonkin aikaa matkoilla, ja minä käytän hyväkseni hänen poissaoloaan huvitellakseni ja tutustuakseni Pariisin hoviin. Mitä Turgis'in tulee, niin heretkää puhumasta siitä naisesta; hänen nimensäkin on vihattu ja vastenmielinen; hän on koko hovin ilkein nainen. Tiedättehän muuten, millä tavalla hän tuli leskeksi!

— Minulle on siitä vähin kerrottu.

— No niin, puhukaa! Mitä teille on sanottu?

— Niin, hän oli temmannut, yllättäessään miehensä hyvin hellässä kohtauksessa kamarineitonsa kanssa, tikarin ja lyönyt häntä sillä hieman kovan puoleisesti. Ja mies kuoli kuukautta myöhemmin.

— Ja se teko ... se kai tuntuu teistä hirveältä.

— Minun täytyy tunnustaa, etten voi häntä tuomita. Sanotaan hänen rakastaneen miestänsä, ja minä ymmärrän mustasukkaista.

— Te puhutte niin, koska luulette nyt seisovanne Turgis'n edessä; mutta tiedän että halveksitte häntä sisimmässänne.

Tuntemattoman äänessä oli jotain alakuloista ja surunvoittoista; mutta kreivitär de Turgis'n ääni se ei ollut. Mergy ei tiennyt mitä ajatella.

— Mitä! te olette espanjatar ettekä ymmärrä mustasukkaisuutta?

— Jätetään tuo. Mikä musta nauha teillä on kaulassanne?

— Se on pyhäinjäännös.

— Luulin teitä protestantiksi.

— Se on totta. Mutta tämän pyhäinjäännöksen on antanut minulle eräs nainen, ja pidän sitä muistona häneltä.

— Kuulkaahan, jos tahdotte, olla minulle mieliksi, niin älkää enää ajatelko muita naisia. Tahdon olla teille enemmän kuin kaikki muut naiset. Kuka teille on antanut tuon pyhäinjäännösrasian? Taasko sama kreivitär de Turgis?

— Ei, todenperään aivan.

— Valehtelette!

— Te siis olette rouva de Turgis?

— Nyt petyitte, herra Bernardo!

— Kuinka niin?

— Kun näen kreivitär de Turgis'n, niin kysyn häneltä, kuinka hän tekee sellaisen pyhyydenloukkauksen että antaa pyhän esineen kerettiläiselle?

Mergy tunsi käyvänsä hetki hetkeltä epävarmemmaksi.

— Mutta minä haluan saada tuon pyhäinjäännösrasian, antakaa se minulle.

— Ei, en voi sitä antaa.

— Minä tahdon sen. Rohkenetteko kieltää minulta sitä?

— Olen luvannut antaa sen takaisin sille, jolta sen sainkin.

— Hui hai, sellaiset lupaukset ovat pelkkää lapsellisuutta vain. Kavalalle naiselle annettu lupaus ei velvoita mihinkään. Muuten, varokaa sitä, ehkäpä se on taikakalu, vaarallinen talismani, tuo joka teillä on kaulassanne. Turgis on, niin sanotaan, suuri velho.

— En usko taikuuteen.

— Ettekö taikureihinkaan?

— Nais taikureihin uskon kyllä vähän. Hän korosti ensimmäistä tavua.

— Kuulkaapas, antakaa minulle tuo pyhäinjäännösrasia, ja ehkäpä minä sitten riisun naamioni.

— Tuo oli taas rouva de Turgis'n ääni!

— Viimeisen kerran, tahdotteko antaa minulle tuon pyhän esineen?

— *Annan sen teille takaisin*, jos riisutte naamionne.

— Voi! te ihan kiusaatte minua vatvomalla aina tuota Turgis'tanne.
Rakastakaa häntä jos teitä niin haluttaa, mitäpä se minua liikuttaa?

Hän käännähti nojatuolissaan kuin nyrpeilä mielin. Hänen kaulaansa peittävä atlas kohosi ja laski nopeasti.

Muutaman minuutin hän oli vaiti, sitten, käännähtäen äkkiä, hän sanoi pilkallisesti: *Vala me dios! V. M. non es caballero, es un monge!*[59]

Yhdellä sysäyksellä hän kaasi kumoon molemmat pöydällä olevat kynttilät, ja puolet pulloista ja laseista. Kynttilät sammuivat silmänräpäyksessä. Samassa hän tempasi naamion kasvoiltaan. Mitä täydellisimmässä pimeydessä Mergy tunsu polttavien huulien tapailevan hänen suutaan ja kahden käsivarren sulkevan hänet kiihkeään syleilyyn.

XV.

Pimeässä.

"Kaikki kissat ovat yöllä harmaita."

Läheisen kirkon kello kajahutti neljä lyöntiä.

— Jesus Maria! Kello on jo neljä! Nipin napin ehdin kotia ennen päivänkoittoa.

— Mitä! te kovasydäminen, jätättekö minut niin pian?

— Minun täytyy! mutta me näemme ennen pitkää taas toisemme.

— Ettäkö näemme jälleen toisemme! ajatelkaa toki, rakas kreivitär, etten ole teitä kunnolla nähnytkään.

— Mutta heretkää jo hokemasta tuota kreivitärtänne. Minä olen dôna Maria; ja kun saamme valoa, niin saatte kyllä nähdä etten ole se joksi minua luulette.

— Missä päin ovi on? Minä menen käskemään tuomaan valoa.

— Ei, antakaa minun mennä, Bernardo; minä tunnen tämän huoneen, ja minä tiedän mistä tapaan tulukset.

— Varokaa vaan ettette tallaa lasien sirpaleihin jalkojanne; rikoitte niitä eilen useampiakin.

— Antakaa minun vaan toimia.

— Löydättekö?

— Kyllä; niin, tässä on viittani. Pyhä neitsyt! tulukset ovat poissa! Mitä minä nyt teen?

— Pitää kysyä niitä eukolta.

— Älkää liikahtako, antakaa minun toimia. *Adios, querido Bernardo!*[60]

Ovi aukeni ja paukahti samassa kiinni. Ulkopuolelta kuului pitkä raikuva nauru. Mergy ymmärsi että hänen lemmityisensä oli livahtanut hänen käsistään. Hän koetti syöksyä tämän jälkeen, mutta pimeässä hän töytäili huonekaluja vasten ja sotkeutui vaatekappaleihin ja verhoihin voimatta löytää ovea. Yhtäkkiä ovi avautui ja joku tuli sisään salalyhty kädessä. Mergy sulki heti syliinsä sen kantajan.

— Ah! nyt minä sain teidät kiinni, nyt ette pääse enää pois! hän huudahti syleillen tätä hellästi.

— No mutta laskekaa minut toki irti, herra de Mergy; tuollako tavalla sitä ihmisiä likistellään?

Bernard tunsu hänet vanhaksi eukoksi.

— Vieköön paholainen teidät hornan tuuttiin! hän karjasi.

Mergy puki ääneti päälleen, otti aseensa ja lähti talosta samanlaisessa mielentilassa kuin mies, joka juotuaan erinomaista malagaa kaataa kurkkuunsa huolimattoman palvelijan hänelle tarjoamaa keripukkia parantavaa lääkettä, joka vuosikausiksi on unohtunut seisomaan kellarissa.

Mergy oli jotenkin vaitelias veljelleen; hän kertoi tälle mitä kauneimmasta espanjattaresta, sikäli kuin hän tätä nim. oli pimeässä voinut arvostella, mutta ei virkkanut halaistua sanaa epäilyksistä, joita hänessä oli herännyt tuntematonta kohtaan.

XVI.

Lupaus.

Amphitryon.

Ah! de grâce, cessons, Alcmène, je vous prie,
Et parlons serieusement.

Molière, Amphitryon.

Kului kaksi päivää ilman että vale-espanjatar antoi mitään tietoja itsestään. Kolmantena päivänä veljekset kuuluivat, että rouva de Turgis oli saapunut edellisenä iltana Pariisiin ja että hän samana päivänä tulisi varmasti tervehdyskäynnille leskikuningattaren luo. Heti he läksivät Louvre'en ja tapasivat hänet eräässä salissa, joukko hovinaisia ympärillään, joiden kanssa hän jutteli. Mergyn näkeminen ei tuntunut herättävän hänessä pienintäkään mielenliikutusta. Ei keveinkään punerrus luonut väriä hänen tavattoman kalpeille poskilleen. Heti Mergyn nähtyään hän nyykäytti tälle päätään kuin vanhalle tutulle, ja ensimmäiset kohteliaisuudet vaihdettua hän sanoi Bernardille, kumartuen kuiskaamaan tämän korvaan:

— Nyt varmaankin, niin toivon, teidän hugenottinen itsepäisyytenne on ruvennut hiukan horjumaan? Tarvittiin todellakin ihmeitä teidän käännättämiseksenne.

— Kuinka niin?

— Mitä? ettekö ole saanut tuntea *omassa itsessänne* pyhäinjäännösten voiman ihmeellisiä vaikutuksia?

Mergy hymyili epäuskoisen näköisenä.

— Sen kauniin käden muisto, joka minulle antoi tuon pienen rasian, ja se rakkaus, jonka se minussa herätti henkiin, tekivät voimani ja taitavuuteni kaksinkertaisiksi.

Nauraen kreivitär uhkasi häntä sormellaan.

— Te rupeette nenäkkääksi, herra kornetti. Tiedättekö oikein kelle puhutte?

Puhuessaan rouva de Turgis riisui hansikkaan kädestään järjestääkseen hiuksiaan ja Mergy katsoi tarkkaan hänen kättään, ja kädestä hän siirsi katseensa kauniin kreivittären niin eloisiin ja melkein ilkeihin silmiin. Nuorukaisen hämmästyks sai tämän purskahtamaan nauruun.

— Mikä teitä naurattaa?

— Entä te, mitä te minua noin katsotte hämmästyneen näköisenä?

— Suokaa anteeksi, mutta muutaman päivän olen tavannut pelkkiä kummastuksen aiheita.

— Todellakin! Sepä on varmaan mukavaa. Kertokaa meille sitten heti jokin niistä ihmeellisistä seikoista, joita teille sattuu joka hetki.

— En voi puhua teille niistä nyt enkä tässä paikassa. Olen muuten säilyttänyt mielessäni erään espanjalaisen mietelauseman, joka minulle opetettiin kolme päivää sitten.

— Minkä mietelauseen?

— Yhden ainoan sanan: *Callad.*

— Mitä se merkitsee?

— Mitä! ettekö osaa espanjaa? Mergy kysyi, tarkaten häntä mitä tarkimmin.

Mutta kreivitär kesti koetuksen osoittamatta millään tavoin ymmärtävänsä Mergyn sanoihin kätkeytyä ajatusta; vieläpä nuoren miehen katsekin, jonka hän ensin oli kiinnittänyt rouva de Turgis'n silmiin, painui kohta alas, ja hänen täytyi itselleen myöntää, etteivät hänen silmänsä kyenneet kestämaan sen silmäparin katsetta, jota hän oli uskaltanut uhmata.

— Lapsuusaikanani, kreivitär vastasi täydelleen välinpitämättömällä äänellä, minä osasin muutamia sanoja espanjaa, mutta luulen ne nyt jo unohtaneeni. Siispä puhukaa minulle ranskaa jos tahdotte että ymmärtäisin teitä. No niin, mitä mietelauselmanne merkitsee?

— Se käskee olemaan vaitelias, arvoisa rouva.

— Totta tosiaan! nuorten hovimiestemme pitäisi omaksua se tunnuslauseekseen, etenkin jos he pystyisivät toteuttamaan sen käytännössä. Mutta tähän olette hyvin oppinut! herra de Mergy. Kuka teille on opettanut espanjaa? Voinpa lyödä vetoa siitä että se on ollut nainen.

Mergy katsoi häntä hellästi ja hymyillen. — Osaan espanjaa vain muutamia sanoja hän sanoi hiljaa, ja ne on rakkaus syövyttänyt sydämeeni.

— Rakkaus! kreivitär matki häntä ivallisesti.

Kun rouva de Turgis puhui hyvin kuuluvalla äänellä, niin useat hovinaiset tämän sanan kuullessaan käänsivät päätään ikäänkuin kysyäkseen mistä oli puhe. Vähän harmissaan kreivittären pilkkailusta ja tyytymätönnä siitä, että näki itseään sillä tavoin kohdeltavan Mergy otti taskustaan espanjankielisen kirjeen, jonka vanha eukko oli hänelle antanut, ja sanoi, ojentaen sen kreivittärelle:

— Aivan varmaan te olette yhtä oppinut kuin minäkin, ja te ymmärrätte vaivatta tämän espanjalaisen kirjoituksen.

Diana de Turgis otti lippusen, luki sen tai oli lukevinaan, ja täyttä kurkkua nauraen hän antoi sen lähinnä seuraavalle hovinaiselle.

— Kuulkaa, rouva de Châteaueux, lukekaapas tämä rakkauskirje, jonka herra de Mergy on vastaanottanut rakastajattareltaan ja jonka hän mielellään tahtoisu uhrata minulle, sikäli nim. kuin hän itse sanoo. Mutta se on parasta koko jutussa, että tunnen sen käden, joka tämän on kirjoittanut.

— Sitä minä en ollenkaan epäile, Mergy sanoi vähän äreästi mutta yhä hiljaa.

Rouva de Châteaueux luki kirjelipun, rupesi nauramaan ja antoi sen eräälle herrasmiehelle, tämä taas toiselle, eikä hetkisen kuluttua koko salissa ollut ainoatakaan, joka ei olisi tiennyt kuinka hyvissä väleissä Mergy oli erään espanjattaren kanssa.

Kun naurunpurskahdukset olivat hiukan vaimenneet, niin kreivitär kysyi Mergyltä ivallisen näköisenä, tokko hän piti kauniina naista, joka tuon kirjelipun oli kirjoittanut.

— Kautta kunniani, jalo rouva, minusta hän ei ollut vähemmän kaunis kuin te itse.

— Taivas varjelkoon! mitä te puhutte? Hyvänen aika sentään. Mutta teidän on täytynyt nähdä hänet ainoastaan yöllä; sillä tunnen hänet hyvin, ja ... totisesti! saan onnitella hyvän onnenne johdosta!

Ja hän rupesi nauramaan yhä äännekkäämmin.

— Parahin kreivitär, virkkoi rouva de Châteaueux, sanokaa toki meille tämän espanjattaren nimi, jolla on onni omistaa hra de Mergyn sydän.

— Ennenkuin mainitsette rakastajattarenne nimen, niin pyydän teitä, herra de Mergy, sanomaan näitten naisten kuullen, oletteko nähneet rakastettuunne päivänvalossa?

Mergy oli todellakin pahemmassa kuin pulassa, ja hänen hermostuneisuutensa ja harmsinsa kuvastuivat sängen hullunkurisen näköisinä hänen kasvoillaan. Hän ei vastannut mitään.

— Asiaa enempiä selaillematta, kreivitär sanoi, tämän kirjeen on lähettänyt senora dona Maria Rodriguez; tunnen hänen kirjoituksensa yhtä hyvin kuin oman isäni käsialan.

— Maria Rodriguoz! huusivat kaikki naiset nauraen.

Maria Rodriguez oli yli viidenkymmenen vanha nainen. Hän oli ollut siveydenvirtijana Madridissa. Millä tavalla hän oikein oli joutunut Ranskaan, sitä ei kukaan tarkkaan tiennyt yhtä vähän kuin

sitäkään, mitä ansioita hänen oli siitä kiittäminen että Margareta de Valois oli ottanut hänet taloonsa. Ehkäpä Margareta tahtoi pitää moista hirviötä lähellään, jotta hänen sulonsa vielä, tuohon toiseen verrattuna, pääsivät esiintymään edukseen, niinkuin maalaritkin ovat usein piirtäneet samalle kankaalle jonkin aikansa kaunottaren muotokuvan ja tämän kääpiön irvikuvan. Kun dona Rodriguez näyttäytyi Louvressa, niin hän huvitti kaikkia hovinaisia mahtipontisella olemuksellaan ja iänikuisen vanhanaikaisilla puvuillaan.

Mergy tunsu selkäpiitään karmivan. Hän oli nähnyt tämän samaisen siveydenvartian, ja hän muisti kauhukseen että naamioitu nainen oli sanonut itseään dona Mariaksi; hänen päänsä alkoi mennä ihan sekaisin. Hän oli aivan ymmällä, ja kaikki nauroivat kahta kovemmin.

— Hän on kovin hienotunteinen nainen, ettekä te voisi tehdä parempaa valintaa. Hän on todellakin aika hauskan näköinen, kun hän on ottanut suuhunsa irtohampaansa ja pannut päähänsä mustan tekotukkansa. Sitäpaitsi hän varmastikaan ei ole yli kuudenkymmenen.

— Hän on varmaankin noitunut herra Mergyn! huudahti rouva Châteaueux.

— Te pidätte siis muinaismuistoista? sanoi joku toinen hovinainen.

— Mikä vahinko, että miehillä on niin hullunkurisia oikkuja! sanoi aivan hiljaa ja huohtaen eräs kuningattaren hovineidoista.

Mergy koetti pitää puoliaan paraimpansa mukaan. Ivallisia kohteliaisuuksia sateli satamalla hänen niskaansa, ja hän näytti kovin tyhmän naaman, kun kuningas ilmestyessään äkkiä salin toiseen päähän, sai heti naurun ja leikkipuheet vaikenemaan. Jokainen kiirehti väistymään hänen tieltään, ja hälinää seurasi hiljaisuus.

Kuningas tuli saliin amiraalin kera, jonka kanssa hän oli keskustellut kauvan työhuoneessaan. Hän nojasi tuttavallisesti kättään Colignyn olkapäähän, jonka harmaa parta ja musta puku olivat jyrkkänä vastakohtana Kaarlen nuorekkaalle olemukselle ja koruompeleista välkkyvälle vaatetukselle. Kun heidät näki, niin olisi tehnyt mieli sanoa, että nuori kuningas oli, valtaistuimella harvoin tavattavalla terävänäköisyydellä, valinnut suosikikseen alamaisistaan arvokkaimman ja viisaimman.

Kun he kulkivat salin halki ja kaikkien katseet olivat kiintyneet heihin, niin Mergy kuuli korvassaan kreivittären äänen, joka kuiskasi aivan hiljaa:

— Älkää olko vihoissanne! Ottakaa tämä älkääkään katsoko sitä ennenkuin vasta ulkona.

Samassa putosi jotain hänen hattuunsa, jota hän piti kädessään. Se oli sinetöity paperi, jossa oli sisässä jokin kova esine. Hän pisti sen taskuunsa ja neljännestuntia myöhemmin, niinpian kun hän oli poissa Louvresta, hän avasi sen ja löysi siitä pienen avaimen sekä seuraavat sanat: "Tällä avaimella aukenee puutarhani portti. Tänä yönä kymmenen aikaan. Rakastan teitä. En pidä enää tällä kertaa naamiota kasvoillani, ja te saatte nähdä dona Marian ja — Dianan."

Kuningas vei amiraalin salin toiseen päähän asti.

— Hyvästi isäni, hän virkkoi puristaen tämän molempia käsiä, te tiedätte, että minä rakastan teitä, ja minä taas tiedän, että te olette minun ruumiinenne ja sieluinenne, luinenne ja nahkoinenne.

Tätä lausettaan hän säesti äänekkäällä naurunpurskahduksella. Palatessaan sitten takaisin työhuoneeseensa hän pysähtyi kapteeni Georgen eteen.

— Huomenna, hän sanoi, te tulette messun jälkeen puheilleni työhuoneeseeni.

Hän käännähti ympäri ja loi melkein huolestuneen katseen ovelle, josta Coligny oli poistunut, sitten hän läksi pois salista sulkeutuakseen marsalkka de Retz'in kanssa työhuoneeseensa.

XVII.

Yksityinen vastaanotto.

Macbeth.
Olettenko
Niin kärsiväiset luonnostanne, että
Tuon siedätten?

Shakespeare. Macbeth.

Kapteeni George tuli määrättyllä kellonlyönnillä Louvreen. Heti kun hän oli sanonut nimensä, vei hänet ovenvartija, vetäen koruompeleiset oviverhot syrjään, kuninkaan työhuoneeseen. Hallitsija, joka istui pienen pöydän ääressä kirjoittamassa, käski häntä, kädellään viittaamalla, odottamaan äänetönnä, ikäänkuin hän olisi pelännyt voivansa puhuessaan kadottaa niiden ajatusten johtolangan, jotka hänen mieltään silloin askarruttivat. Kapteeni jäi kunnioittavassa odotusasennossa seisomaan kuuden askeleen päähän pöydästä, ja hänellä oli hyvää aikaa katsella huoneessa ympärilleen ja tarkata sen koristuksia yksityiskohtia myöten.

Huone oli hyvin yksinkertainen, sillä muita koristuksia siinä ei ollut ollenkaan kuin seinälle hujan hajan ripustettuja metsästyskapineita. Sangen hyvin maalattu pyhän neitsyen kuva, sen yläpuolella iso puksipuun oksa oli kiinnitetty pitkän kiväärin ja metsästystorven välille. Pöytä, jonka ääressä kuningas kirjoitti, oli paperien ja kirjojen peitossa. Lattialla lojui rukousnauha ja pieni almanakka yhdessä sekamelskassa ansojen ja haukan kulkusten kanssa. Iso vinttikoirra nukkui aivan pöydän lähellä patjalla.

Yhtäkkiä kuningas paiskasi kynän vihaisesti lattiaan ja mutisi karkean kirouksen hampaittensa välistä. Pää kumarassa hän kulki pari kolme kertaa epäsäännöllisin askelin huoneen päästä päähän, sitten hän, pysähtyen äkkiä kapteenin eteen, loi tähän pelästyneen silmäyksen kuin olisi hän nähnyt tämän ensi kertaa.

— Niin, teidän se olettekin, hän sanoi, ottaen askeleen taapäin.

Kapteeni kumarsi maahan saakka.

— Olen kovin hyvilläni kun näen teidät. Minulla oli teille puhuttavaa ... mutta... Hän pysähtyi.

Suu puoli avoinna, kaula ojossa, vasen jalka kuusi tuumaa oikean edellä, sanalla sanoen asennossa, jommoiseen maalari asettaisi odottamista esittävän henkilön, siten George odotti aloitetun lauseen loppua. Mutta kuningas oli antanut luisua päänsä rinnalle, ja hän tuntui vaipuneen ajatuksiin, jotka olivat kymmenentuhannen peninkulman päässä niistä, joita hän juuri äsken oli hautonut mielessään.

Syntyi hetkisen hiljaisuus. Kuningas istuutui ja nosti käden otsalleen väsyneen miehen tavoin.

— Paholaisen loppusoinnut! hän kiljasi yhtäkkiä polkien jalkaansa ja kilisyttäen saappaisiinsa kiinnitettyjä pitkiä kannuksiaan.

Iso vinttikoirra heräsi säpsähtäen ja piti kuninkaan jalanpolkaisua sille itselleen tarkoitettuna merkinä; se nousi, tuli kuninkaan nojatuolin luo ja asetti etukäpäälänsä hänen polvilleen, ja kohottaen päätään, joka ulottui korkealle Kaarlen pään yläpuolelle se aukaisi laajan kitansa ja haukoitteli vähääkään kursailematta, sillä koirillehan on niin kovin vaikea opettaa hovitapoja.

Kuningas tyrkkäsi pois koiran, joka paneusi jälleen maata huokaisten. Ja kun Kaarlen silmät taas sattumalta osuivat kapteeniin, niin hän sanoi tälle.

— Suo anteeksi, George, tuo...[61] loppusointu se saa minut ihan hikoilemaan verta ja vettä.

— Ehkä minä häiritsen teidän majesteettianne, sanoi kapteeni hyvin kunnioittavasti.

— Et ollenkaan, et ollenkaan, sanoi kuningas. Hän nousi ja lasi tuttavallisen näköisenä kätensä George'n olalle. Samalla hän hymyili, mutta ainoastaan huulillaan, hänen hajamieliset silmänsä eivät ollenkaan hymyilleet mukana.

— Vieläkö olette väsyksissä toissa päivän metsästysretkestä? kuningas kysyi ilmeisestikin neuvotonna siitä miten päästä asiaan käsiksi. Hirvi ajatti kauvan itseään.

— Sire, enpä ansaitsisi olla komppanian päällikkönä teidän majesteettinne keveässä ratsuvaessä, jos sen vertainen matka kuin toissapäiväinen väsyttäisi minua. Sitten viime sodan on herra de Guise, nähtyään minut ihan aina satulassa, sanonut minua *albanialaiseksi*.

— Niin, minulle on todellakin sanottu että olet hyvä ratsastaja. Mutta sanoppas, osaatko sinä hyvästi ampua pyssyllä.

— Kyllä, sire, kyllähän minä sitä käyttelen koko hyvin; kuitenkin en ole läheskään niin taitava kuin teidän majesteettinne. Mutta sitä taitoa ei ole kaikille suotu.

— Katsopas, näetkö tuon pitkän pyssyn? Lataa se kahdellatoista hirvikuulalla. Piru minut periköön, jos yksikään niistä menee ohi sen juuttaan rinnan, jota tähtää kuudenkymmenen askeleen päästä!

— Kuusikymmentä askelta, se on tosiaan koko pitkä matka; mutta enpä ollenkaan välittäisi ruveta koettamaan kilpaa sellaisen mestariampujan kuin teidän majesteettinne kanssa.

— Ja kahdensadan askeleen päästä se ajaisi luodin miehen ruumiiseen, sillä edellytyksellä että luoti on piipun mukainen.

Kuningas antoi pyssyn kapteenin käsiin.

— Se näyttää olevan yhtä hyvä kuin kauniisti koristeltu, sanoi George tutkittuaan sitä tarkkaan ja naksautettuaan liipasinta.

— Näen että sinä ymmärrät aseita, ystäväni. Nostahan tämä poskellesi, että saan nähdä miten sitä pitelet.

Kapteeni totteli.

— Kivääri on ihana kapine, jatkoi Kaarle hitaasti puhellen. Sadan askeleen päästä ja yhdellä sormen liikahduksella voi varmasti raivata tieltään vihollisen, eivätkä panssaripaidat eikä haarniskat voi pidättää hyvää luotia.

Kuten ennen jo on mainittu, ei Kaarle IX juuri koskaan — johtuipa se sitten lapsuudesta saakka hänellä olleesta tavasta tai luontaisesta ujoudesta — katsonut puhuteltavaansa silmiin; Tällä kertaa hän kuitenkin tuijotti kapteeniin kiinteästi ja omituisin ilmein.

Vaistomaisesti George painoi silmänsä alas, ja kuningas teki melkein heti samoin. Sitten oli taas hetkisen hiljaisuus; George keskeytti sen ensimmäisenä.

— Käsittelipä tuliaseita kuinka taitavasti tahansa, niin miekka ja keihäs ovat sittenkin varmemmat...

— Niin kyllä, mutta pyssy... Kaarle hymyili omituisesti. Hän puuttui taas heti puheeseen: — Kerrotaan, George, että amiraali olisi kovasti loukannut sinua?

— Sire...

— Tiedän sen, olen siitä varma. Mutta tahtoisin hyvin mielelläni ... tahdon että te itse kerrotte minulle sen.

— Se on totta, sire; puhuin hänelle eräästä kovanonnan jutusta, jota seurasin mitä suurimmalla mielenkiinnolla...

— Veljesi kaksintaistelusta. Hitto vieköön, on se koko poika kun pistää miehen vartaaseen noin vaan, sellaista miestä pidän arvossa; Comminges oli itserakas narri; hän sai vaan sen palkan, minkä ansaitsikin. Mutta saakeli soikoon, kuinka hiidessä tuo vanha harmaaparta voi saada siitä syytä ruveta sinua haukkumaan?

— Luulen, että onnettomat uskonnolliset eroavaisuudet, ja katolilaiseksi kääntymiseni, jonka luulin jo unohdetuksi...

— Unohdetuksi?

— Kun teidän majesteettinne on antanut esimerkin uskonnollisten erimielisyyksien unohtamisesta ... ja harvinainen ja puolueeton oikeudentuntonne...

— Mutta ymmärrä, toveri hyvä, ettei amiraali unohda mitään.

— Sen olen kyllä huomannut, Sire. — Ja Georgen ilme synkkeni.

— Sano minulle, George, mitä aijot tehdä?

— Minäkö, sire?

— Niin, puhu suoraan.

— Sire, olen liian halpa aatelmies, ja amiraali on liian vanhakin voidakseni hänelle antaa kaksintaisteluhaasteen; ja muuten, sire, hän sanoi kumartaen, kuin olisi hän tahtonut hovimiehen lauseella parantaa sen vaikutuksen minkä se, jota hän piti liikana rohkeutena, oli tehnyt kuninkaaseen, jos voisinkin sen tehdä, niin pelkäisin menettäväni teidän majesteettinne luottamuksen.

— Mitä vielä! kuningas huudahti. Ja hän nojasi kättään Georgen olkapäähän.

— Kaikeksi onneksi ei kunniani, kapteeni jatkoi, ole amiraalin käsissä, ja jos joku vertaiseni uskaltaisi kajota kunniaani, niin minä rukoilisin teidän majesteettianne että sallisitte minun...

— Etkö siis aiokaan kostaa amiraalille? Kuitenkin se senkin ... alkaa käydä pahuksen kopeaksi!

Georgen silmät revähtivät selkosen selälleen.

— Hän on kuitenkin loukannut sinua, jatkoi kuningas. Ei, lempo viekoon! hän on loukannut sinua kovasti, niin on minulle kerrottu. Aatelismies ei ole mikään lakeija, ja on seikkoja joita ei voi kärsiä, ei edes kuninkaaltakaan.

— Kuinka minä voisin kostaa hänelle? Ei olisi hänen mielestään hänen syntyperänsä arvolle sopivaa taistella minun kanssani.

— Ehkäpä niinkin. Mutta ... kuningas otti taas pyssyn ja vei sen poskelleen.

— Ymmärrätkö minua?

Kapteeni horjahti pari askelta taaksepäin. Kuninkaan liike oli liiankin selvä, ja hänen kasvojensa saatanallinen ilme vielä selitti sitä enemmän kuin tarpeeksi.

— Mitä! sire, te neuvoisitte minua...?

Kuningas iski pyssynperän lattiaan ja kiljaisi, luoden kapteeniin raivoisat silmänsä:

— Vai neuvoisin sinua! Perhana viekoon, minä en sinua neuvo mihinkään.

Kapteeni ei tiennyt mitä vastata; hän teki niinkuin moni muukin hänen asemassaan olisi tehnyt: hän kumarsi ja loi katseensa maahan.

Kaarle puuttui taas pian puheeseen lempeämmällä äänellä.

— Sinähän vaan ampuisit yhden hyvän laukauksen kostaaksesi kunniasi loukkaajalle ... eihän minulla olisi sen kanssa mitään tekemistä. Paavin parran kautta? Aatelismiehellä ei ole mitään arvokkaampaa kuin kunniansa, eikä ole olemassa mitään sellaista, jota hän ei voisi tehdä saattaakseen sen entiselleen taas. Ja sitten nuo Châtillon'it ovat ylpeitä ja koppavia kuin pyövelinrengit, ne lurjukset kääntäisivät mielellään minulta niskat nurin ja, sen tiedän, asettuisivat minun sijalleni... Kun näen amiraalin, niin minut väliin valtaa halu repiä häneltä kaikki partahaivenet leukapielistä.

Tähän sanatulvaan, mikä tuli miehen suusta, joka niitä ei tavallisesti liiaksi tuhlaillut, ei kapteeni vastannut halaistua sanaa.

— No! kirous ja kuolema! mitä sinä aiot tehdä? Kuulehan, sinun asemassasi minä odottaisin häntä, kun hän tulee saarnaa kuulemasta, ja jostain ikkunasta ampuu pamauttaisin häntä kelpolailla kintuille. Hitto soikoon! serkkuni Guise olisi sinulle siitä kiitollinen, ja sinä olisit tehnyt paljon kuningaskunnan rauhan hyväksi. Tiedätkö että tuo *parpaillot* on enemmän Ranskan kuningas kuin minä? Alan siihen lopulta kyllästyä. Sanon sinulle aivan suoraan mitä ajattelen; pitää näyttää tuolle senkin ... ettei pidä kajota aatelismiehen kunniaan. Haukusta laukku, silloinhan on velat vastakkain!

— Aatelismiehen kunnia ei parane, vaan pikemminkin pahenee salamurhasta.

Tämä vastaus vaikutti kuninkaaseen kuin salaman isku. Hievahtamatta, kädet kapteenia kohti ojennettuina, hän piteli vielä pyssyä, jota hän tuntui tarjoavan tälle kostonsa välineeksi. Hänen huulensa olivat verettömät ja suu puoleksi auki, ja olisi saattanut sanoa, että kuninkaan hurjista, kapteenin silmiin tuijottavista silmistä virtasi niihin ja samalla heijastui niistä takaisin jotain kamalaa hurmaa ja lumousta.

Vihdoin pyssy kirposi kuninkaan tutisevista käsistä ja putosi rämähtäen lattialle; kapteeni syöksyi heti nostamaan maasta, ja kuningas istuutui silloin nojatuolinsa ja painoi synkkänä päänsä riipuksiin. Hänen huuliensa ja kulmakarvojensa nytkähtelevät liikkeet ilmaisivat taistelun riehuvan hänen sisimmässään.

— Kapteeni, hän sanoi pitkän vaitiolon perästä, missä sinun kevytaseinen ratsuväenkomppaniasi on?

— Meax'ssa, sire.

— Saat lähipäivinä mennä sinne, ja sinun pitää itsesi tuoda se Pariisiin. Saat ... muutaman päivän sisällä määräyksen. Hyvästi.

Kuninkaan äänessä oli kova ja vihainen sävy. Kapteeni kumarsi hänelle syvään, ja Kaarle osoitti

hänelle työhuoneensa oveen, viitaten, että vastaanotto oli lopussa.

Kapteeni poistui huoneesta takaperin tavanmukaisin kunnianosoituksin, kun kuningas, hypähtäen rajusti tuoliltaan, tarrautui hänen käsivarteensa.

— Suu poikki! Ymmärräthän!

George kumarsi ja painoi käden rinnalleen. Kun hän poistui huoneesta, niin hän kuuli kuninkaan kutsuvan korkealla äänellä vinttikoiransa ja läimäyttelevän metsästyspiiskaansa, ikäänkuin hän olisi tahtonut purkaa pahantuulensa viattomaan elukkaan.

Hänen luotaan palattuaan George kirjoitti seuraavan kirjelijun ja toimitti sen amiraalin käsiin:

"Eräs, joka ei ole teidän ystävänne, mutta joka pitää kunnian kiinni, kehoittaa teitä kavahtamaan Guiseja sekä ehkä jotain vieläkin korkeampaa. Henkeänne uhkaillaan."

Tällä kirjeellä ei amiraalin järkähtämättömän tyyneen mieleen ollut mitään vaikutusta. Tiedetäänhän, että vähän myöhemmin, elokuun 22 p. 1572 häntä haavoitti ampumalla Maurevel-niminen roisto, joka siltä syystä sai *kuninkaan tappajan* nimen.

XVIII.

Katekumeeni.

'This pleasing to be schoal'd in a strange tongue
By female lips and eyes.

Lord Byron, Don Juan, canto II.

Kun kaksi rakastavaista ovat vaiteliaita ja varovaisia, niin saattaa väliin mennä enemmän kuin viikko ennenkuin heidän suhteensa tulee yleisön tietoon. Sen ajan kuluttua he eivät välitä olla niin varovaisia, kaikki varokeinot rupeavat tuntumaan naurettavilta. Joku huomaa helposti jonkun silmäyksen, vielä helpommin se on selitetty, ja kaikki on silloin tiedossa.

Myöskin kreivitär de Turgis'n ja nuoren Mergyn suhde oli hyvin pian lakannut olemasta mikään salaisuus Katariinan hovissa. Monet silminnähtävät todisteet olivat avanneet sokeitten silmät. Niinpä käytti rouva de Turgis tavallisesti sinipunervia nauhoja ja Bernardin miekan käsivarus, hänen takkinsa lieve, sekä kenkensä olivat koristetut sinipunervilla nauharuusukkeilla. Kreivitär oli sangen julkisesti tunnustanut inhoavansa leukapartaa mutta sensijaan pitävänsä sirosti ylöspäin taivutetuista viiksistä, ja vähän aikaa vaan, niin Mergyn leuka oli huolellisesti ajeltu, ja hänen huolellisesti käherretyt, hiusvoitein voidellut ja lyijysaippualla pestyt viiksensä muodostivat ikäänkuin puolikuun, jonka kärjet kohosivat hyvinkin hänen nenänsä yläpuolelle. Sanottiinpa vielä erään aatelismiehen, joka oli lähtenyt varhain aamulla asunnostaan ja kulkenut Assiskadun kautta, nähneen kreivittären puutarhaportin avautuvan ja siitä tulevan ulos miehen, jonka hän, huolimatta siitä, että tämä oli huolellisesti kääriytynyt vaippaansa aivan silmiään myöten, oli helposti tuntenut herra de Mergyksi.

Mutta mikä oli vielä enemmän omiaan saamaan kaikki asiasta vakuutetuiksi ja mikä kaikkia ihmetytti, oli nähdä tuon nuoren hugenotin, tuon kaikkien katolisten jumalanpalvelusmenojen ja tapojen leppymättömän pilkkaajan nyt käyvän tuhka tiheään katolisissa kirkoissa, olevan mukana kaikissa juhlakulkueissa, vieläpä kostuttavan sormensa vihkiveteenkin, mitä hän vielä joku päivä sitä ennen oli pitänyt kauheana pyhyden häväistyksenä. Kuiskailtiin, että Diana oli pelastamaisillaan Herralle yhden sielun, ja nuoret reformeeratut aatelismiehet puhuivat julkisesti, että he mene tiedä rupeaisivat ihan vakavasti ajattelemaan katolilaisuteen kääntymistä, jos heille lähetettäisiin kapusiini- ja fransiskaanimunkkien asemesta niin nuoria ja kauniita hengenpalvelijoita kuin rouva de Turgis.

Ei Bernardia sentään niin vaan käännetytty. Tosin kyllä hän seurasi kreivittärtä kirkkoon; mutta hän asettui tämän viereen, ja niinkauvan kuin messua kesti hän puhui yhtämittaa tämän korvaan, suureksi pahenukseksi uskovaisille. Siten hän ei ainoastaan itse ollut messua kuuntelematta, mutta esti vielä uskollisiakin sitä tarkkaamasta. Juhlakulkueen tiedetään niinä aikoina olleen yhtä hauskan huvituksen kuin naamiaiset. No niin, Mergy ei tuntenut enää mitään omantunnonsoimauksia siitä, että hän kostutti sormeaan vihkiveteen, koska hän siten sai oikeuden julkisesti puristaa kaunista kättä, joka aina värähti hänen kätensä tavatessaan. Muuten hänellä oli, vaikka hän säilyttikin uskonsa, kestettävänä ankaroita

kamppailuja, ja Diana esitti hänelle syitä ja perusteluita sitäkin tehokkaammin, kun hän Mergyn jumaluusopillisten päätösten kimppuun käydäkseen tavallisesti valitsi juuri ne hetket, jolloin tämän oli kaikkein vaikeinta kieltää häneltä mitään.

— Rakas Bernard, hän sanoi eräänä iltana, nojaten päätään rakastettunsa olkapäätä vastaan, kietoen samalla mustia suortuviaan hänen kaulansa ympärille. Rakas Bernard, olet ollut tänään kirkossa minun kanssani. Kuule, eivätkö niin monet kauniit sanat ole tehneet mitään vaikutusta sydämeesi? Eikö sinun mieltäsi saa koskaan hetyään?

— Voi, rakas, pitäisikö jonkun kapusiinimunkin honotuksen saada aikaan se, mihin ei pysty sinun niin suloinen äänesi eivätkä rakkautta säihkyvien katseittesi niin voimakkaasti tukevat uskonnolliset todistukset, rakas Dianani?

— Paha poika! Minä kuristan sinut! Ja kiristäen vähän yhtä palmikkoaan hän veti Mergyn vielä lähemmäksi itseään.

— Tiedätkös millä kulutin aikani jumalanpalveluksen aikana? Luin kaikki helmet, jotka sinulla oli hiuksissasi. Katsos miten olet heittänyt ne hujan hajan pitkin huonetta.

— Sen arvasin. Et kuunnellut, sama juttu aina vaan. Niin, hän sanoi hiukan surumielisesti, huomaan kyllä, ettet rakasta minua niinkuin minä sinua; siinä tapauksessa sinä jo kauvan sitten olisit kääntynyt.

— Mutta Diana rakkahin, miksi näitä alituisia väittelyitä? Jätetään ne Sorbonnen professorien ja meidän reformeerattujen pappiemme huoleksi; mutta me, me käytäkäämme aikamme parempaan.

— Päästä minut... Jospa voisin sinut pelastaa! Usko minua, Bernardo, mielelläni olisin toista vertaa kauemmin kiirastulessa, jos sillä saisin sinut pelastaneeksi.

Mergy sulki kreivittären syliinsä hymyillen, mutta tämä työnsi hänet luotaan sanomattoman surullisen näköisenä.

— Kuule, Bernard, sinä sitä et tekisi minun vuokseni; et välitä ollenkaan siitä vaarasta, jossa minun sieluni on, kun näin antaudun sinulle... Ja hänen kauniit silmänsä olivat kyynelissä.

— Rakas ystävä, etkö tiedä, että rakkaus sovittaa paljon, ja...

— Kyllä, kyllä sen tiedän. Mutta jos voisin pelastaa sielusi, niin kaikki syntini olisivat anteeksi annetut, kaikki mitä olemme yhdessä rikkoneet, kaikki mitä vielä voimme rikkoa ... kaikki se olisi meille anteeksi annettu. Kuinka sanoisinkaan, meidän syntimme olisivat olleet pelastuksemme välikappaleena.

— Odotetaanhan vielä vähän, ennenkuin rupeamme tekemään kääntymystä, Dianani! Kun molemmatkin olemme käyneet vanhoiksi, kun olemme liian vanhoja voidaksemme rakastaa...

— Sinä saatat minut epätoivoon, paha poika; minkävuoksi sinulla on tuo pirullinen hymy huulillasi? Luuletko että minun nyt tekee mieli niitä suudella?

— Näetkös etten enää hymyile.

— No niin, ole rauhassa. Sano, *querido Bernardo*, oletko lukenut sen kirjan, jonka sinulle annoin?

— Kyllä, eilen sain sen loppuun.

— Ja mitä pidit siitä? Siinä todellakin on järkeä, ja uskottomat jäävät sanattomiksi.

— Sinun kirjasi, Diana rakas, on yhtä ainoata valheitten ja mielettömyyksien kudosta. Se on typerintä mitä tähän päivään saakka on mistään paavilaisesta kirjapainosta ilmestynyt. Lyödään vaikka vetoa, mutta sinä itse et ole sitä lukenut, sinä joka puhut minulle siitä niin vakuuttavasti.

— Niin, enpä ole sitä todellakaan lukenut vielä, kreivitär vastasi hiukan punastuen, mutta olen vakuutettu siitä, että se on täynnä järkeä ja totuutta. Minulle riittää jo se todistukseksi, että kaikki hugenotit ovat siitä niin vimmoissaan.

— Tahdotko, että minä, raamattu kädessä osoitan...

— Ei! Älä huoli tehdä sitä! Kiitoksia vaan, mutta minä en lue raamattua niinkuin kerettiläiset. En tahdo että heikentäisit minun uskoani. Muuten se olisi turhaa ajanhukkaa. Te hugenotit, teillä on aina aseena tieto, joka tekee epätoivoiseksi. Sen te aina singahutte meille vasten kasvoja väittelyissä, eivätkä katolilaisparat, jotka eivät teidän laillanne ole lukeneet Aristotelesta eikä raamattua, tiedä mitä teille vastata.

— Siinäpä se nyt on! te katolilaiset tahdotte uskoa hinnalla millä tahansa, viitsimättä vaivautua edes tutkimaan, onko se järjen mukaista vai ei. Mutta me ainakin syvennymme uskontoomme ennenkuin rupeamme sitä puolustamaan, ja ennen kaikkea, ennenkuin rupeamme sitä toisille tyrkyttämään.

— Oi ollapa minulla arvoisan isä Giron'in, harmaaveljen, kaunopuheisuuden lahja!

— Hän on pöllö ja kerskuri. Mutta niinkuin hän kirkuikin, niin kuusi vuotta sitten eräässä julkisessa väittely- ja keskustelukokouksessa meikälainen pappi Horidart sai häneltä suun tuppeen.

— Valheita! kerettiläisten valheita!

— Mitä? Etkö ole kuullut kuinka keskustelun aikana saattoi nähdä suurten hikikarpaleiden tipahtelevan arvoisan paterin otsalta Crysostomus-nimiselle kirjalle, joka hänellä oli kädessään? Siitähän joku koiranhammas teki laulunkin...

— En tahdo sitä kuulla! Älä myrkytä korviani kerettiläisyyksilläsi. Bernard, rakkaimpani, minä vannotan sinua, älä kuule kaikkia noita saatanan apulaisia, jotka pettävät sinua ja syöksevät sielusi helvettiin! Rukoilen sinua, pelasta sielusi ja palaa pyhän kirkkomme helmaan!

Ja kun kreivitär saattoi nähdä, kaikista näistä kiihkeistä pyynnöistään huolimatta, rakastettunsa huulilla leikkivän epäuskon hymyn, niin hän huudahti:

— Jos rakastat minua, niin luovu minun tähteni, rakkaudesta minua kohtaan, kirotuista mielipiteistäsi!

— Rakkahin Dianani, sinun vuoksesi minun olisi paljon helpompi luopua hengestäni kuin siitä, minkä järkeni on osoittanut minulle todeksi. Tahdotko, että rakkauden pitäisi estää minua uskomasta sitä, että kaksi kertaa kaksi on neljä?

— Kuinka sinä olet julma!

Mergy'llä oli pettämätön keino lopettaa tällaiset keskustelut, ja hän käytti sitä nytkin.

— Voi rakas Bernardo! kreivitär sanoi riutuvalla äänellä, kun koittava päivä pakoitti Mergyn lähtemään pois, minä syökseen itseni perikatoon sinun tähtesi, eikä minulle ole suotu edes sitä lohdutusta että saisin sinut pelastaneeksi.

— Älä sure, enkelini! pater Gison kyllä antaa meille täyden synninpäästön *in articulo mortis*.

XIX.

Harmaaveli.

Monachus in claustra
Non valet ova duo;
Sed quando est extra,
Bene valet triginto.[62]

Margareetta de Valois'n ja Navarran kuninkaan häpäpäivän aattona lähti kapteeni, saamansa määräyksen mukaan Parisista ottaakseen johtoonsa Meax'han majoitetun kevytaseisen ratsuväenkomppaniansa. Bernard jätti hänelle hyvästit sangen iloisella mielellä, ja odottaen saavansa nähdä veljensä juhlien loppupuolella, hän taipui mielellään asumaan yksin muutamia päiviä. Rouva de Turgis vei siinä määrin hänen aikansa, ettei hänen ollenkaan tarvinnut pelätä liikoja yksinäisiä hetkiä. Öisin hän ei koskaan ollut kotona, ja päivisin hän nukkui.

Perjantaina elokuun 22 päivänä 1572 haavoitti amiraalia ampumalla vaarallisesti muudan Maurevel-niminen roisto. Kun yleinen huhu oli lykännyt tämän halpamaisen murhayrityksen Guisen herttuan niskoille, niin tämä ylimys lähti Parisista seuraavana päivänä ikäänkuin paetakseen syytöksiä ja reformeerattujen kostoja. Kuningas näytti aluksi aikovan ahdistaa häntä mitä ankarimmin, mutta hän ei ollenkaan vastustanut hänen paluutaan, josta elokuun 24 päivän kauhea verilöyly tuli olemaan merkinä.

Sangen suuri joukko nuoria protestanttisia aatelismiehiä, kaikki hyvien ratsujen selässä, oli ollut

tervehtimässä amiraalia, ja he hajausivat sitten pitkin katuja aikeissa hakea käsiinsä Guisen herttua tai hänen ystävänsä, ja ruveta heidän kanssaan riitaan, jos he näitä tapaisivat. Yhtäkaikki sujui sentään kaikki alussa rauhallisesti. Kansanjoukko pysyi, ehkä heidän suuren lukumääränsä peloittamina, tahi säästären kaikki toista tilaisuutta varten, äänetönnä heidän kulkiessa ohi ja osoittamatta millään tavoin mieltään kuullessaan heidän huutavan: *Kuolema herra amiraalin murhaajille! Alas guiselaiset!*

Erään kadun kulmauksessa sattui kymmenkunta nuorta katolista aatelismiestä, heidän joukossaan useita Guisen suvun vasalleja, odottamatta tulemaan protestanttien joukon kanssa vastakkain. Jokainen odotti vakavaa yhteenottoa, mutta siitä ei tullutkaan mitään. Katolilaiset eivät — tapahtuipa se sitten varovaisuudesta tai sen vuoksi että he toimivat tarkkojen määräysten mukaan — vastanneet protestanttien solvaiseviin huutoihin, ja muudan hauskan näköinen nuori mies, joka oli heidän etunenässään, tuli Mergy'tä kohti ja sanoi, tervehtien häntä kohteliaasti, tuttavallisella ja ystävällisellä äänellä:

— Hyvää päivää, herra de Mergy. Olette varmaankin olleet katsomassa herra de Châtillon'ia? Kuinka hän voi? Onko murhaaja saatu kiinni?

Molemmatkin joukot pysähtyivät. Mergy tunsu parooni de Vaudreuil'n, tervehti häntä ja vastasi hänen kysymyksiinsä. Useimmatkin joutuivat puheisiin toistensa kanssa, ja kun ne kestivät vain vähän aikaa, niin erottiin ilman riitaa. Katolilaiset väistyivät seinäviereltä, ja jokainen jatkoi matkaansa.

Parooni de Vaudreuil oli pidättänyt Mergy'tä jonkin aikaa, niin että hän oli jäänyt vähän jälkeen joukostaan. Hänet jättäessään Vaudreuil sanoi hänelle, katsoen hänen hevosensa satulaa:

— Kuulkaas! Erehdyn suuresti, jos ei ratsunne ole huonosti satuloitu. Katsokaahan vaan.

Mergy laskeutui maahan ja satuloi hevosensa uudestaan. Tuskin oli hän taas päässyt sen selkään, kun kuuli jonkun laskettavan perässään täyttä laukkaa. Hän käänsi päätään ja näki nuoren miehen, jonka kasvot olivat hänelle oudot, mutta joka oli ollut mukana heistä juuri eronneessa joukossa.

— Piru minut periköön! tämä sanoi syöksyen hänen luokseen; mutta olisinpa totisesti iloinen jos tapaisin yksinään jonkun niistä, jotka juuri vastikään huusivat *alas guiselaiset?*

— Ei teidän tarvitse mennä pitkälle tavataksenne yhden sellaisen, Mergy vastasi hänelle. Miten voin teitä palvella?

— Olisitteko te sattumalta yksi niistä lurjuksista?

Silmänräpäyksessä Mergy paljasti miekkansa ja lyöä läimäytti sen lappeella tätä Guisein ystävää vasten kasvoja. Tämä tempasi heti ratsupistoolinsa ja laukaisi sen Mergy'tä kohti. Onneksi vain sankkiruuti syttyi. Dianan rakastaja sivalsi vihollistaan miekalla päähän ja pudotti hänet satulasta yltä päältä verissä. Kansanjoukko, joka tähän saakka oli pysytellyt välinpitämättömänä katselijana, asettui heti puolustamaan haavoittunutta. Nuoren hugenotin niskaan sateli kiviä ja kepiniskuja, ja kun kaikki vastarinta oli mahdotonta, niin Mergy päätti kannustaa kovasti hevostaan ja lähteä tiehensä täyttä laukkaa. Kun hän yritti liian jyrkästi kääntyä kadunkulmauksessa, niin hevosensa kaatui ja hän sen mukana; tosin hän ei siinä loukannut itseään, mutta ennenkuin hän taas pääsi ratsunsa selkään, oli raivoisa joukko jo ympäröinyt hänet. Silloin hän asettui selin seinää vasten ja piti jonkun aikaa päälletunkevat loitolla miekallaan. Mutta kun kova kepin isku oli katkaissut sen terän, niin hänet kaadettiin kumoon ja olisi kai revitty palasiksi, jos ei eräs fransiskaanimunkki olisi suojellut häntä ruumiillaan syöksyen hänen ahdistajiensa eteen.

— Mitä te teette, lapseni! hän huusi. Jättäkää tämä mies rauhaan, ei hän ole tehnyt mitään pahaa.

— Hän on hugenotti! kajahti sadasta kurkusta raivoisa kiljunta.

— Vaikka! Antakaa hänelle aikaa parantaa itsensä. Hän voi sen tehdä vielä.

Mergy'tä pidelleet kädet heltisivät heti paikalla. Hän nousi ylös, tempasi maasta miekkansa tyngän ja päätti myydä henkensä kalliisti, jos hänen kimppuunsa vielä hyökättäisiin.

— Antakaa tämän miehen elää, jatkoi munkki, ja olkaa kärsivällisiä. Ennen pitkää protestantit taas rupeavat käymään messussa.

— Kärsivällisyyttä! kärsivällisyyttä, toistivat useat äänet kiivaasti. Jo pitkän aikaa meille on saarnattu kärsivällisyyttä, ja sillä välin he kirkonmenoissaan joka sunnuntai lauluillaan pahentavat kaikki kunnon kristityt.

— Kuulkaapas! Ettekö tunne sananlaskua: *Kyllä routa porsaansa kotiin ajaa?* Antaa heidän huutaa vielä vähän aikaa; aivan pian saatte, *Elokuun Pyhän Neitsyen armosta*, kuulla heidän laulavan messuja

latinaksi. Mitä tähän nuoreen parpaillot'hon tulee, niin jättäkää hänet minun huostaani, tahdon tehdä hänestä kristityn. Menkää nyt kukin kotinne, älkääkä nuolaisko ennenkuin tipahtaa.

Kansanjoukko hajaantui mukisten, mutta loukkaamatta Mergy'tä millään tavoin. Hevosensakin tuotiin hänelle takaisin.

— Ensi kerran eläissäni on minun ilo nähdä teidän kaapunne, arvoisa isä, hän sanoi. Olkaa vakuutettu kiitollisuudestani, ja suvaitkaa ottaa tämä kukkaro.

— Jos sen määrääte annettavaksi köyhille, poikani, niin otan sen. Tietäkää että tunnen myötätuntoa teitä kohtaan. Tunnen veljenne ja tahdon teidän parastanne. Kääntykää jo tänä hetkenä katolilaiseksi, lähtekää minun mukaani, ja se on tehty tuossa tuokiassa.

— Siitä minä kiitän, mutta kieltäydyn. Minua ei ollenkaan haluta muuttaa uskoa. Mutta kuinka te minut tunnette? Mikä on nimenne?

— Minua sanotaan veli Lubin'iksi ... ja ... pikku veitikka, olen nähnyt teidän hyvin usein kiertelevän erään tietyn talon tienoilla... Hiljaa vaan! Sanokaapa minulle, herra de Mergy, uskotteko nyt, että munkki saattaa tehdä hyvää?

— Joka paikassa tunnustan julkisesti jalomielisyytenne, isä Lubin.

— Ettekö tahdo luopua protestanttisista jumalanpalveluksista messun vuoksi?

— En, kerta kaikkiaan; enkä tule koskaan kirkkoon muuta vasten kuin teidän saarnaanne kuuntelemaan.

— Teillä tuntuu olevan hyvä maku.

— Ja ihailen vielä teitä suuresti.

— Totta tosiaan, olenpa pahoillani kun tahdotte pysyä kerettiläisyydessänne. Olen teitä varoittanut, olen tehnyt voitavani; tulkoon sitten mitä tahansa, minä puolestani pesen käteni. Hyvästi poikani.

— Hyvästi, arvoisa isä.

Mergy nousi taas satulaan ja palasi asuntoonsa, tosin aika lailla uuvuksissa, mutta muuten kovin tyytyväisenä kun oli siksi onnellisesti suoriutunut niin pahasta pälkähästä.

XX.

Kevytaseinen ratsuväki.

Jaffiev. He amongst us That spares his father, brother, or his friend is damned.

Otway, Venice preserved.[63]

Elokuun 24 päivän iltana saapui Pariisiin Saint-Antoine-portin kautta osasto kevytaseista ratsuväkeä. Miesten paksun tomukerroksen peittämät saappaat ja puvut osoittivat heidän tehneen pitkän taipaleen. Laskevan auringon viimeiset säteet valaisivat sotilaiden ahavoituneita kasvoja; niillä saattoi huomata kuvastuvan sen epämääräisen levottomuuden mitä tuntee tapahtumain lähestyessä, joita ei vielä toistaiseksi ollenkaan tunne, mutta joiden otaksuu muodostuvan onnettomuutta tuottaviksi.

Joukko suuntasi kulkunsa ajaen käymäjalkaa laajalle talottomalle aukiolle, joka levisi muinaisen Tournelles-palatsin luona. Kapteeni komensi seis, lähetti sitten kymmenkunta miestä kornetin johdolla tiedustelemaan ja asetti itse lähikatujen päähän vartiostot, joiden hän antoi ottaa tulensytyttimet, aivan kuin vihollisen ollessa lähellä. Suoritettuaan nämä erikoiset varovaisuustoimenpiteet, hän palasi joukkonsa rintaman eteen.

— Kersantti! hän sanoi tavallista kovemalla ja käskevämmällä äänellä.

Vanha ratsumies, jonka hattua koristi kultanauhus, ja jolla oli kirjailtu olkavyö, lähestyi kunnioittavasti päällikköään.

— Onko kaikilla miehillä sytyttimet?

— On, kapteeni.

— Onko luoteja riittävästi?

— On, kapteeni.

— Hyvä. Hän antoi tammansa kulkea käymäjalkaa pienen joukkonsa rintaman editse. Kersantti seurasi häntä hevosen pituuden verran jäljempänä. Tämä oli huomannut kapteenin mielentilan ja siksi hän epäröi uskaltaisiko ruveta tätä puhuttelemaan.

Viimein hän rohkaisihe.

— Kapteeni, saanko kärkeä miehiä antamaan hevosilleen syömistä? Tiedättehän, etteivät ne ole saaneet mitään suuhunsa sitten aamun.

— Ei.

— Edes kourallinen kauroja? Se kävisi hyvin sukkelaan.

— Ei saa ottaa yhdeltäkään hevoselta päitsiä päästä.

— Tuota, jos niitä vielä tänä yönä ... niinkuin kerrotaan ... että jos...

Kapteeni teki kärsimättömän liikkeen.

— Menkää paikoillette, hän sanoi kuivasti. Ja hän jatkoi hiljaista ratsastustaan. Kersantti palasi sotamiesten keskeen.

— No, kersantti, onko se totta? Mitä tästä nyt oikein tulee? Mitä nyt on oikein tekeillä? Mitä kapteeni sanoi?

Parisenkymmentä kysymystä tekivät hänelle aivan yhtäaikaa vanhat soturit, jotka yhteinen sotapalvelus ja pitkäaikainen tottumus oikeutti näin tuttavallisesti suhtautumaan ylempäänsä.

— Kyllä me saamme vielä nähdä kauniita asioita! kersantti sanoi sellaisella äänellä kuin ainakin mies, joka tietää jotain enemmän kuin mitä hän tahtoo sanoa.

— Mitä? mitä?

— Ei saa ottaa päitsiä hevosten päästä, ei siunaaman hetkeksikään... sillä, kuka tietää? Meitä voivat tarvita hetkenä minä tahansa.

— Ahaa! Se siis tietää, että saadaan tapella? kysyi torvensoittaja. Ja ketä vastaan sitten, jos saan luvan kysyä?

— Ketäkö vastaan? sanoi kersantti, toistaen kysymyksen ikäänkuin saadakseen aikaa tuumia vastausta. Hitto vieköön, on sekin kysymys! Ketäs vastaan sitä sitten muka tapeltaisiin, jos ei kuninkaan vihollisia?

— Niin kyllä, mutta ketä ne kuninkaan viholliset sitten ovat? tiukkasi itsepintainen kyselijä.

— Kuninkaan vihollisetko? Hän ei edes tiedä ketä kuninkaan viholliset ovat! Ja sanoja kohautti säälivästi olkapäitään.

— Espanjalainenhan se on kuninkaan vihollinen; mutta ei hän ole voinut päästä tänne tulemaan niin salaviihkaa kenenkään huomaamatta.

— Huihai! puuttui joku toinen puheeseen; tiedän paljon kuninkaan vihollisia, jotka eivät ole espanjalaisia!

— Bertrand on oikeassa, sanoi kersantti; ja tiedän hyvin kestä hän puhuu.

— No kestä sitten?

— Ka hugenoteista. Ei tarvitse olla mikään noita sen huomatakseen. Kaikki ihmiset tietävät, että hugenotit ovat saaneet uskonsa Saksasta, ja olenpa jotenkin varma siitä, että saksalaiset ovat vihollisiamme, sillä hyvin usein olen vaihtanut pistoolinlaukauksia heidän kanssaan, eritotenkin Saint-Quentin'in luona, jossa he tappelivat kuin paholaiset.

— Tuo on kyllä kaikki oikein puhuttu, sanoi torvensoittaja; mutta heidän kanssaan tehtiin rauha, ja

paljon siinä torvia soitettiin, niin että kyllä minä sen muistan.

— Todistuksena siitä etteivät he ole meidän vihollisiamme, sanoi muudan muita paremmin puettu ratsumies, on se että La Rochefaucauld'in kreivi tulee kevytaseisen ratsuväen komentajaksi sodassa, jota tulemme käymään Flanderissa; sillä kukapa ei tietäisi että La Rochefaucauld kuuluu siihen uskoon. Piru vieköön jos ei hän ole hugenotti päästä jalkoihini Hänhän pitää *Condé*-kannuksia ja *hugenotti*-hattua.

— Rutto hänen kimppuunsa! huudahti kersantti. Sinä et sitä asiata ymmärrä, sinä Merlin, et ollut silloin vielä meidän mukana; La Rochefaucauld juuri meidät komensi väijyksiin, kun oltiin kaikki jäädä kentälle La Robraye'ssa Poitoussa. On siinä sellainen veitikka, joka on kaikki kosket läpi laskenut.

— Ja hän on sanonut, Bertrand lisäsi, että yksi komppania saksalaisia ratsumiehiä muka on parempi kuin kokonainen eskadroona kevytaseista ratsuväkeä. Olen siitä yhtä varma kuin että tämä hevonen on kimo; olen saanut sen eräältä kuningattaren hovipojalta.

Kuulijakunnasta kuului harmistuneita huudahduksia; mutta pian ne lakkasivat, kaikki kun olivat uteliaita tietämään ketä vastaan sotaiset valmistelut ja tavallisuudesta poikkeavat varovaisuustoimenpiteet, joihin he näkivät ryhdyttävän, olivat tähdätyt.

— Onko se totta, kersantti, kysäsi torvensoittaja, että eilen aikoivat tappaa kuninkaan?

— Lyönpä vaikka vetoa siitä, että ne olivat ne senkin ... hugenotit.

— Pyhän Andreaksen Ristinmajatalon isäntä, jonka luona söimme aamiaista, sen meille kertoi, samoin kuin senkin, että he tahtoivat hävittää messun.

— Siinä tapauksessa saamme syödä lihaa joka päivä, huomautti Merlin hyvin filosoofisesti; sianlihakimpale papuruoan asemesta! ei siinä ole mitään suremista.

— Ei kylläkään, mutta jos hugenotit pääsevät lakia säätämään, niin he ensi työkseen hajoittavat kaikki kevytaseiset ratsuväenkomppaniat kuin lasin vaan, asettaakseen tilalle saksalaisia ratsumieskoiriaan.

— Jos niin on asiat, niin kyllä totisesti minä heille näytän! Perhana vieköön. Ihanhan tässä tekevät minusta hyvän katolilaisen. Sanokaas Bertrand, te joka olette ollut protestanttien joukoissa, onko totta, että amiraali antoi vain seitsemän äyriä ratsumiehilleen?

— Ei ropoakaan enempää, se vanha kitupiikki! Niinpä jätinkin hänet ensi sotaretken päätyttyä.

— Kapteeni kun on tänään pahalla päällä, sanoi torvensoittaja. Hän, joka tavallisesti on niin pirun hyvänahkainen mies, joka mielellään puhuu sotamiehen kanssa, on ollut tuppisuuna koko matkan.

— Hänen mieltään kai painavat nuo uutiset, kersantti vastasi.

— Mitkä uutiset?

— Ka kaikesta päättäen se, mitä hugenotit aikovat tehdä.

— Kansalaissota alkaa taas, sanoi Bertrand.

— Sen parempi meille, virkkoi Merlin, joka aina näki asiat niiden paraalta puolelta; sittenhän saa taas tapella, polttaa kyliä ja mukiloida hugenotteja.

— Näyttää siltä kuin olisivat he tahtoneet tehdä uudelleen saman tempun kuin ennen Amboise'ssa, sanoi kersantti; sen vuoksi varmaan meidät tuotiin tänne. Kyllä me panemme kaikki asiat reilaan.

Tällä hetkellä kornetti palasi takaisin osastonsa kera; hän meni kapteenin luo ja sanoi hänelle hiljaa jotakin, kun taas häntä seuranneet sotilaat menivät toveriensa joukkoon.

— Partani kautta! sanoi yksi tiedusteluretkeillä olleista, enpä tiedä mitä Parisissa on tänä yönä tekeillä. Emme nähneet kaduilla kissaakaan, mutta sensijaan oli Bastille täynnä joukkoja: näin siellä sveitsiläisten piikkejä, ja niitä oli linnan pihalla kuin tähkiä pellolla!

— Ei niitä ollut kuin viisisataa, tokaisi joku toinen.

— Se ainakin on varmaa, virkkoi ensimmäinen, että hugenotit tahtoivat murhata kuninkaan, ja että amiraali sai mellakassa suuren haavan Guisen herttuan omasta kädestä.

— Se lurjus! se oli hyvin tehty! huudahti kersantti.

— Niin sanoivat sveitsiläiset pahuksen mongerruksellaan, että kerettiläisiä on suvaittu Ranskassa liian kauvan.

— Kyllä se on totta, että he jonkin aikaa ovat kulkeneet hyvin nokka pystyssä, sanoi Merlin.

— Eivätkö he sanokin rökittäneensä meidät Montcontour'in ja Jarnac'in luona, kun he niin mahtailevat ja kerskailevat?

— He tahtoisivat syödä itse lihat ja jättää meille luut.

— Onkin jo aika hyvien katolilaisten heitä vähän höyhentää.

— Mitä minuun tulee, niin jos kuningas sanoisi minulle: tapa pois nuo lurjukset! niin saisipa ottaa minulta olkavyöni, jos antaisin sanoa sitä itselleni kahteen kertaan!

— Belle-Rose, kerro meille vähän siitä mitä kornettimme teki? Merlin pyysi.

— Hän puhui jonkinlaisen sveitsiläisten upseerin kanssa; mutta en voinut kuulla mitä tämä sanoi. Joka tapauksessa sen on täytynyt olla jotain erikoista, sillä hän huudahti yhtä myötäänsä: Voi herranen aika, voi herranen aika!

— Katsopas, tuossa tulee meidän luoksemme ratsastajia täyttä laukkaa; epäilemättä meille siinä tuodaan määräys.

— Heitä on vain kaksi, niin minusta näyttää, ja kapteeni ja kornetti menevät heitä vastaan.

Kaksi ratsastajaa tuli kovaa vauhtia ratsuväkiosastoa kohti. Toinen, jolla oli yllään upea puku ja vihreä olkavyö, ja päässä sulkatöyhtö-hattu, istui sotaratsun selässä. Hänen toverinsa oli paksu, lyhyt ja tanakkavartaloinen mies, hänellä oli yllä musta kaapu ja kädessään iso puinen ristiinnaulitun kuva.

— Nyt saadaan tapella, se on varma. Tuossa on sotapappi, joka lähetetään meille haavoittuneita ripittämään.

— Ei ole ollenkaan hauska tapella, kun ei ole saanut päivällistä, mutisi Merlin aivan hiljaa.

Molemmatkin ratsastajat hiljensivät hevostensa vauhtia, niin että he voivat ne vaivatta pysähdyttää tullessaan kapteenin luo.

— Suutelen herra de Mergyn käsiä, sanoi vihreäolkavöinen. Tunteeko hän vielä palvelijaansa Thomas de Maurevel'ia?

Kapteeni ei vielä tiennyt Maurevel'in viimeistä rikosta; hän tiesi tämän vain urhean de Mouy'n murhaajaksi. Hän vastasi tälle hyvin kuivasti:

— En tunne ollenkaan herra de Maurevel'ia. — Otaksun että te tulette meille viimeinkin sanomaan miksi me olemme täällä.

— On kysymyksessä pelastaa hyvä kuninkaamme ja pyhä uskomme niitä uhkaavasta vaarasta.

— Mikä se vaara sitten on? George kysyi halveksuvalla äänellä.

— Hugenotit ovat tehneet salaliiton kuningasta vastaan, mutta heidän rikolliset salahankkeensa on saatu ajoissa ilmi, Jumalan kiitos, ja kaikkien hyvien kristittyjen pitää liittyä yhteen ja tuhota heidät heidän nukkuessaan.

— Kuten voimallinen Gideon löi midianilaiset, sanoi mustatakki.

— Mitä minä kuulenkaan? Mergy huudahti kauhusta vapisten.

— Porvarit ovat aseissa, jatkoi Maurevel; ranskalaiset kaartit ja kolmetuhatta sveitsiläistä on kaupungissa. Meillä on lähemmä 60,000 miestä käytettävissämme; kello 11 annetaan sovittu merkki, ja silloin tanssi alkaa.

— Kurja roisto, mitä inhoittavia valeita sinä koetat muille syöttää? Kuningas ei suinkaan käske panemaan toimeen ilkitöitä, ja vielä vähemmän hän niitä palkitsee.

Mutta niin sanoessaan hänen juolahti mieleensä, mikä omituinen keskustelu hänellä oli ollut pari päivää sitä ennen kuninkaan kanssa.

— Älkää kiivastuko herra kapteeni; jos minun ei tarvitse kiinnittää huomiotani niin kokonaan kuninkaan palvelukseen, niin vastaisin solvauksiinne. Kuunnelkaa minua, minä tulen hänen

majesteettinsa puolesta vaatimaan teitä seuraamaan minua joukkoinenne. Meidän osaksemme on määrätty Saint-Antoine katu ja viereinen kaupunginkortteli. Tuon teille tarkan luettelon niistä henkilöistä, jotka meidän tulee raivata pois. Arvoisa isä Malebouche jakaa miehille tarpeelliset neuvot ja kehoitukset sekä valkeat ristit, jommoiset kaikilla katolilaisilla tulee olla, ettei pimeässä uskollisia luultaisi kerettiläisiksi.

— Ja minä muka suostuisin olemaan apuna nukkuvien ihmisten tappamisessa!

— Oletteko katolilainen ja tunnustatteko Kaarle IX kuninkaaksenne? Tunnetteko marsalkka de Retz'n, jonka käskyjä teidän täytyy totella, nimikirjoituksen? Ja hän ojensi tälle paperin, joka hänellä oli vyössään.

Mergy viittasi luo yhden ratsumiehistään, ja palavasta sytyttimestä sytytetyn soihdun valossa hän luki täsmälliseen muotoon laaditun määräyksen, jossa kuninkaan nimessä käskettiin kapteeni de Mergy'tä tehokkaasti avustamaan kansalliskaartia ja tottelemaan herra de Maurevelia tehtävässä, jonka tämä hänelle selittäisi. Tähän määräykseen oli liitetty nimiluettelo, jonka otsikkona oli: *Luettelo kerettiläisistä, jotka Saint-Antoinen kaupunginosassa on surmattava*. Ratsumiehen kädessään pitämän palavan olkitukon loimussa kaikki kevytaseiset ratsumiehet saattoivat nähdä syvän liikutuksen, jonka heidän päällikkössään herätti tämä määräys, minkä sisällystä hän ei vielä ollut tuntenut.

— Minun mieheni eivät koskaan tahdo ruveta ilkityöntekijöiksi, sanoi George heittäen paperin vasten Maurevelin kasvoja.

— Ei olekaan kysymys mistään ilkitöistä, sanoi pappi, kerettiläisistä nyt on kysymys ja heille tapahtuu vain oikeus.

— Hei uljaat miehet! Maurevel huusi koroittaen ääntään ja kääntyen ratsumiesten puoleen, hugenotit aikovat tappa kuninkaan ja katolilaiset, täytyy ennättää ennen heitä, tänä yönä me tapamme heidät kaikki kun he ovat uneen vaipuneina ... ja kuningas sallii teidän ryöstää heidän talonsa!

Hurja riemuhuuto kajahti kaikista riveistä.

— Eläköön kuningas! kuolema hugenoteille!

— Hiljaa rivissä! kapteeni karjasi jyrisevällä äänellä. Minulla yksin on oikeus komentaa näitä miehiä. Toverit, se mitä tuo kurja tuossa sanoo, ei voi olla totta, ja vaikkapa kuningas niin olisi käskenytkin, niin minun ratsumieheni eivät koskaan tahtone surmata ihmisiä, jotka eivät kykene puolustautumaan.

Sotamiehet pysyivät äänettöminä.

— Eläköön kuningas! kuolema hugenoteille! huusivat yhtäkaa Maurevel ja hänen toverinsa. Ja ratsumiehet toistivat hetkistä myöhemmin: Eläköön kuningas! kuolema hugenoteille!

— No! kapteeni, aiotteko te totella? sanoi Maurevel.

— En tahdo enää olla mikään kapteeni, kiljaisi George. Ja hän riisti päältään kehäkaulusensa ja olkavyönsä, arvonsa merkit.

— Ottakaa kiinni tuo petturi! huusi Maurevel paljastaen miekkansa; tappakaa tuo kapinoitsija, joka ei tottele kuningastaan.

Mutta sotilaista ei yksikään uskaltanut kohottaa kättään päällikköään vastaan... Kapteeni löi miekan Maurevel'in kädestä, mutta sen sijaan että olisi lävistänyt hänet omallaan, hän tyytyi antamaan tälle sen lappeella niin kovan läimäyksen vasten naamaa, että hän horjahti hevosenselästä maahan.

— Hyvästi, senkin pelkuri raukat! hän sanoi joukolleen; luulin että minulla oli sotilaita, mutta olikin vain pelkkiä murhamiehiä. Sitten hän kääntyi kornettiinsa päin. Alphonse, jos tahdotte päästä kapteeniksi, niin nyt teillä on siihen hyvä tilaisuus. Asettukaa näitten maantierosvojen etunenään.

Näin sanoen hän iski kannukset hevosensa kylkiin ja ratsasti pois täyttä laukkaa, suunnaten kulkunsa kaupungin keskiosiin päin. Kornetti teki ensin samoin, ikäänkuin hän olisi aikonut seurata entistä päällikköään; mutta pian hän pidatti hevostaan ja antoi sen ruveta astumaan käymäjalkaa; sitten hän pysähtyi, käänsi sen ympäri ja palasi takaisin kompaniansa luo, harkiten varmaankin mielessään, että niin vihanpuuskassa annettu kuin hänen kapteeninsa neuvo olikin, niin se silti ei ollut sen huonompi noudatettavaksi.

Maurevel nousi puolipyörryksissä saamastaan iskusta sadatellen satulaan ja munkki kehoitti ristiinnaulitun kuvaansa kohottaen sotilaita olemaan säästämättä ainoatakaan hugenottia ja hukuttamaan kerettiläisyyden verivirtoihin.

Sotilaita olivat heidän kapteeninsa moitteet aluksi vähän aikaa pidättäneet asemillaan, mutta kun he näkivät tämän poistuneen heidän paristaan, ja kun heidän silmissään kauniina kangasteli houkuttelevana paremmanpuoleisen ryöstön mahdollisuus, niin he heiluttivat sapeliaan päänsä yläpuolella ja ja vannoivat tekevänsä kaikki mitä Maurevel vaan käski heitä tekemään.

XXI.

Viimeinen yritys.

Soothsayer.

Beware the Ides of March![64]

Shakespeare, Julius Caesar.

Samana iltana Mergy lähti tavanmukaiseen aikaan kotoaan, ja kääriytyneenä huolellisesti muurinväriiseen vaippaansa, hattu syvään silmille painettuna hän tavallista varovaisuuttaan noudattaen suuntasi kulkunsa kreivittären taloa kohti. Tuskin oli hän ottanut montakaan askelta kun hän tapasi kirurgi Ambrosius Parén, jonka hän oli tullut tuntemaan siten että tämä oli hoitanut häntä kun hän oli ollut haavoitettuna. Paré oli varmaankin tulossa Châtillon-palatsista, ja ilmaistuaan hänelle itsensä Mergy kysyi kuinka amiraali voi.

— Hän voi hyvin, sanoi kirurgi. Haava on sangen hyvän näköinen, ja potilas muutenkin hyvissä voimissa. Jumalan avulla hän paranee. Toivon että hänelle määräämäni lääkejuoma tekee hänelle hyvää ja että hän saa nukkua hyvästi ensi yönä.

Muudan ohi kulkeva alhaisoon kuuluva mies oli kuullut heidän puhuvan amiraalista. Kun hän oli päässyt heistä siksi pitkän matkan päähän että arveli voivansa olla hävytön tarvitsematta pelätä mitään ojennusta, hän huusi:

— Kyllä hän pian saa tanssia sarabandea[65] Montfaucon'illa,[66] teidän paholaisen amiraalinne! Ja sitten hän hän lähti livistämään minkä kápälistä lähti.

— Kurja roisto! huusi Mergy. Minua ihan harmittaa kun suuren amiraalimme täytyy asua sellaisessa kaupungissa, jossa niin monet ihmiset ovat hänen vihollisiaan.

— On sentään onni että hänen palatsinsa on niin hyvin vartioitu, vastasi kirurgi. Kun läksin hänen luotaan, niin rappuset olivat täynnä sotilaita, ja he jo sytyttelivät sytyttimiään. — Voi! herra Mergy, tämän kaupungin asukkaat eivät rakasta meitä. Mutta on jo myöhä, ja minun täytyy palata Louvreen takaisin.

He erosivat toivottaen toisilleen hyvää yötä, ja Mergy jatkoi matkaansa vaipuneena ruuusunpunaisiin unelmiin, jotka saivat hänet hyvin pian unohtamaan sekä amiraalin että ranskalaisten vihan. Kuitenkaan hän ei voinut olla huomaamatta tavatonta liikettä, joka vallitsi Parisin muuten heti pimeään tultua hyvin hiljaisilla kaduilla. Milloin häntä vastaan tuli kantajia omituisen muotoiset taakat hartioillaan, joita hänen pimeässä teki mieli pitää keihäskimppuina; milloin tuli sotaväen osasto, joka marssi äänetönnä aseet koholla ja palavin sytyttimin; toisaalla taas avautui ikkuna, joku ilmestyi siihen kynttilä kädessä ja hävisi taas samassa.

— Hoi! huusi hän eräälle kantajalle, kuulkaa naapuri, minne viette tuota kantamustanne näin myöhään?

— Louvreen, armollinen herra, tämän yön huveihin.

— Toveri, sanoi Mergy kersantille, joka johti patrullia, minne menette noin aseistettuina?

— Louvreen, armollinen herra, tämän yön huveihin.

— Hoi! ettekö ole kuninkaan hovipoikia? Minne te menette tovereinenne noiden täysissä taisteluvaruksissa olevien hevostenne kera?

— Louvreen, arvoisa herra, tämän yön huveihin.

— Tämän yön huveihin! virkkoi Mergy itsekseen. Kaikille ihmisille siitä näköjään on sanottu paitsi minulle. Mutta vähäpä se minua liikuttaa; kuningas huvitelkoon ilman minua, enkä totisesti ole utelias

näkemään hänen huvituksiaan.

Vähän kauempana hän huomaa huonosti puetun miehen, joka pysähtyi muutamien talojen eteen ja merkitsi niiden ovet, vetämällä niihin liidulla valkean ristin.

— Hei naapuri, oletteko te majoitusmestari, kun noin merkitsette taloja?

Tuntematon hävisi vastaamatta mitään.

Eräässä kadunkulmauksessa oli hän, kääntyessään sille kadulle, jonka varrella kreivitär asui, vähällä törmätä yhteen erään miehen kanssa, joka oli kääriytynyt laajaan viittaan niinkuin hänkin ja joka kääntyi samasta kulmasta vaikka päinvastaiseen suuntaan. Huolimatta pimeästä ja siitä, että kumpikin mitä huolellisimmin koetti pysytellä tuntemattomana, he paikalla tunsivat toisensa.

— Kas hyvää iltaa, herra de Béville! Mergy sanoi ojentaen hänelle kätensä.

Antaakseen hänelle kätensä Béville teki omituisen liikkeen viittansa alla: hän siirsi oikeasta kädestään vasempaan jonkin kantamansa jotenkin painavan esineen. Viitta jäi vähän raolleen.

— Terve, ritari uljas, kaunotarten suosikki! Béville huudahti.
Lyönpä vetoa siitä, että teitä onnenne odottaa.

— Entäs teitä itseänne, herra Béville...? Näyttääpä siltä kuin aviomiehet olisivat teille suutuksissaan; sillä erehdynpä pahoin, jos se ei ole haarniska joka teillä on hartioillanne, ja se mikä teillä on kädessänne, muistuttaa niin vietävästi pistoolia.

— Täytyy olla varovainen, herra Bernard, hyvin varovainen. Näin sanoessaan hän asetti viittansa niin, että hän sai huolellisesti peittäneeksi kantamansa aseet.

— Olen tavattomasti pahoillani kun en voi tänä iltana tarjota teille palvelustani ja miekkaani vartioidakseni katua ja pitääkseni rakastettunne ovella vahtia. Tänään se on minulle mahdotonta, mutta muuten olen aina käytettävänä.

— Tänä iltana te ette voi tulla minun kanssani, herra de Mergy. Hän säesti näitä muutamia sanojaan omituisella hymyllä.

— Siispä onnea vaan! Hyvästi!

— Toivotan teille myös *onnea!*

Jotain erikoista, jotain onttoa mahtipontisuutta oli siinä tavassa millä Béville lausui nämä jäähyväiset.

He erosivat, ja Mergy oli jo ottanut muutaman askeleen, kun hän kuuli Bévillen kutsuvan häntä. Hän kääntyi ympäri ja näki tämän palaavan luokseen.

— Onko veljenne kaupungissa?

— Ei, mutta odotan häntä joka päivä tulevaksi. — Mutta tosiaankin! sanokaa minulle otatteko osaa tämän yön huveihin?

— Huveihinko?

— Niin, kaikkialla puhutaan, että hovissa pannaan tänä iltana toimeen suuret huvit.

Béville mutisi aivan hiljaa muutamia sanoja hampaittensa välistä.

— Hyvästi vielä kerran, sanoi Mergy. Minulla on vähän kiire, ja...
Ymmärrättehän mitä tarkoitan?

— Kuulkaa, kuulkaa! Vielä yksi sana. En voi päästää teitä menemään antamatta teille tosiystävän neuvoa.

— Mitä neuvoa?

— Älkää menkö *hänen* luokseen tänä iltana! Uskokaa minua, te tulette siitä minua vielä kiittämään.

— Sekö teidän neuvonne oli? Mutta en ymmärrä teitä. Kenen *hänen?*

— No, kyllähän me ymmärrämme toisemme. Mutta jos olette viisas, niin menkää yli Seinen jo nyt tänä iltana.

— Onko tässä jotain ilveilyä takana?

— Ei ollenkaan. En ole koskaan puhunut vakavammin. Sen sanon teille, menkää yli Seinen. Jos paholainen teitä ahdistaa liian kovasti, niin menkää Jakobiiniluostarin luo, Saint-Jacques-kadulle. Hurskasten isien ovella te näette ison puisen ristiinnaulitunkuvan, joka on kiinnitetty sangen kurjannäköisen talon seinään. Onhan se hupsunnäköinen kyltti, mutta mitäpä sillä väliä! Kolkuttakaa, niin tapaatte hyvin näppärän vanhan eukon, joka teidät, kunnioituksesta minua kohtaan, ottaa hyvin vastaan. Menkää Seinen toiselle puolelle jäähdyttämään intoanne; Brulard-vuorilla on viehättäviä ja kohteliaita sisarentyttäriä. Ymmärrättehän mitä tarkoitan?

— Olette liian hyvä. Suutelen käsiänne.

— Ei, noudattakaa antamaani neuvoa. Aateliskunniani kautta! Sitä teidän ei tarvitse katua.

— Suuri kiitos, joskus toiste voin sitä käyttää hyväkseni. Tänään minua odotetaan. Ja Mergy otti askeleen eteenpäin.

— Menkää yli Seinen, hyvä ystävä; se on viimeinen sanani. Jos teille tapahtuu jokin onnettomuus, kun ette ole tahtonut minua kuunnella, niin minä pesen käteni.

Bévillen äänensävyssä oli jotain outoa vakavuutta, joka pisti Mergyn silmiin. Béville oli jo kääntynyt mennäkseen; tällä kertaa Mergy pysäytti hänet.

— Mitä pirua te oikein tarkoitatte? selittäkää sananne, älkääkä enää puhuko minulle arvoituksin ja ongelmin.

— Hyvä ystävä, minun ehkä ei pitäisi puhua niinkään selvään; mutta *menkää yli virran ennen sydänyötä*; ja nyt hyvästi.

— Mutta...

Béville oli jo pitkän matkan päässä. Mergy seurasi häntä hetkisen; mutta pian hän, häpeissään kun siten tuhlassi aikaa, jonka voi käyttää parempaan, palasi entisille jäljilleen ja lähestyi puutarhaa, johon hänen oli määrä mennä. Hänen täytyi kävellä jonkin aikaa edes ja takaisin odottaessaan että useat ohikulkijat olisivat menneet kyllin kauvaksi. Hän pelkäsi että nämä vähän hämmästyisivät nähdessään hänen menevän sellaiseen aikaan puutarhan portista sisään. Yö oli kaunis, vieno tuulenleyhkeä oli tuonut vilpoisuutta helteeseen; kuu tuli vuoroon näkyviin keveiden valkoisten pilvenhattarain takaa, vuoroin peittyi niiden taakse. Se yö oli kuin luotu lemmenkohtausta varten.

Hetkisen oli katu autiona; hän avasi heti puutarhan portin ja sulki sen äänettömästi. Hänen sydämensä sykki kiivaasti, mutta hän ajatteli vain riemuja jotka häntä odottivat Dianan luona; ja synkät ajatukset, jotka Bévillen kummalliset sanat olivat hänen mielessään herättäneet, olivat sieltä karkonneet hyvin kauvas.

Hän lähestyi taloa varpaisillaan. Erästä puoliavoimesta ikkunasta tuikki lamppu punaisten verhojen takaa; se oli sovittu merkki. Silmänräpäyksessä hän oli rakastajattarensa huoneessa.

Tämä oli puoleksi lepäävässä asennossa hyvin matalalla, tummansinisellä sametilla päällystetyllä leposohvalla. Hänen pitkät mustat, epäjärjestyksessä olevat hiuksensa peittivät kokonaan tyynyt, joihin hänen päänsä nojasi. Hänen silmänsä olivat kiinni, ja hän näytti ponnistelevan pitääkseen ne suljettuina. Yksi ainoa katosta riippuva hopealamppu valaisi huonetta ja loi kaiken valonsa Diana de Turgis'n kalpeille kasvoille ja hehkuvanpunaisille huulille. Hän ei nukkunut; mutta kun näki hänet noin, niin olisi luullut voivansa sanoa, että häntä vaivasi tuskallinen painajainen. Tuskin Mergyn ensi askeleet olivat ruvenneet kuulumaan huoneen matolla, kun hän kohotti päätään, avasi silmänsä ja suunsa, vavahti ja sai vaivoin tukahduttaneeksi kauhun huudahduksen.

— Pelästyitkö sinut, enkelini? kysyi Mergy polvillaan ja kumartuneena tyynyn yli, jolle kaunis kreivitär oli taas antanut päänsä vaipua.

— Siinähan viimeinkin olet! Luojan kiitos!

— Olenko antanut odottaa itseäni? On vielä pitkä aika keskiyöhön.

— Ah! antakaa minun olla! antakaa... Eihän vaan kukaan lie nähnyt teidän tulleen tänne?

— Ei kukaan... Mutta mikä sinun on, armaani? Miksi nuo kauniit pikku huulesi väistävät minun huuliani?

— Oi Bernard, jos tietäisit! oi älä kiusaa minua minä pyydän! Minä kärsin kauheasti, minulla on hirveä päänsärky ... pääparkani on kuin tulella.

— Ystävä raukka!

— Istu lähelleni, ole ystävällinen, äläkä kysy minulta mitään tänään... Olen kovin sairas. Hän painoi kauniit kasvonsa yhteen leposohvan tyynyistä ja valitti tuskallisesti. Sitten hän äkkiä kohottautui kyynärpäittänsä varaan, pudisti paksun, koko hänen kasvonsa peittäneen tukkansa syrjään ja tarttuen Mergyn käteen, hän painoi sen ohimoilleen. Bernard tunsu hänen valtimonsa sykkivän kiivaasti.

— Kätesi on kylmä, se tekee minulle hyvää.

— Rakas Dianani, kuinka soisinkaan että pääsärkysi vaivaisi minua sinun asemestasi! hän sanoi suudellen tätä polttavan kuumalle otsalle.

— Niin! ja minä tahtoisin ... aseta sormiesi päät kulmakarvojeni päälle, se tuottaa minulle lievitystä. Minusta tuntuu että jos itkisin, niin kärsisin vähemmän... Mutta en voi itkeä.

Syntyi pitkä hiljaisuus, jota häiritsi vain kreivittären epätasainen ja vaivaloinen hengitys. Mergy, ollen polvillaan leposohvan ääressä, hieroi hellävaroen ja väliin suuteli kauniin Dianansa raukeita kulmakarvoja. Hänen vasen käsivartensa nojasi päänaluseen, ja hänen rakastettunsa sormet, joita hän piti kädessään, puristivat sitä silloin tällöin kouristuksen tapaisin liikkein. Dianan hengitys hyväili samalla kertaa lauhkeana ja polttavana hekumallisesti hänen huuliaan.

— Rakas ystävä, Bernard sanoi viimein, minun nähdäkseni sinua vaivaa jokin muukin kuin päänsärky. Onko sinulla jotain erikoista surun syytä? Ja mikset sitä sano minulle, minulle? Etkö tiedä, että jos kerran rakastamme toisiamme, niin meidän on jaettava niinhyvin surut kuin ilotkin?

Kreivitär pudisti päätään avaamatta silmiään. Hänen huulensa liikkuvat, mutta niiltä ei kuulunut yhtään selvää ääntä, sitten hän ikäänkuin sen ponnistuksen uuvuttamana antoi päänsä vaipua Mergyn olkapäätä vasten. Samassa kello löi puoli kaksitoista. Diana säpsähti ja nousi istualleen väristen kiireestä kantapähän.

— Mutta rakas ystävä, te todella pelästyttätte minut!

— Ei mitään ... ei vielä mitään, hän sanoi soinnuttomalla äänellä... Tuon kellon ääni on kamala! Joka lyönnillä on minusta kuin tunkeutuisi tulikuuma rauta pääni läpi.

Mergy ei keksinyt parempaa lääkettä eikä parempaa vastausta kuin suudella hänen otsaansa, jota kreivitär nojasi häneen päin. Yhtäkkiä tämä ojensi kätensä, ja laskien ne rakastettunsa olkapäille ja kiinnittäen häneen säihkyvän katseensa, joka tuntui tunkeutuvan aivan hänen lävitseen, hän sanoi:

— Bernard, milloin sinä käännyt katolilaiseksi?

— Rakas enkelini, ei puhuta siitä nyt, se tekee sinut vaan entistä sairaammaksi.

— Sinun itsepintaisuutesi se tekee minut sairaaksi ... mutta siitähän sinä niin vähän välität. Mutta aika kiiruhtaa; ja vaikka olisin kuolemankielissä, niin tahtoisin sen käyttää viimeiseen hengenvetooni saakka kehoittamalla sinua...

Mergy tahtoi suudella hänen suunsa suudelmalla. Se on oivallinen todistuskeino ja kelpaa vastaukseksi kaikkiin kysymyksiin, mitä rakastaja voi lemmittynsä suusta kuulla. Mutta Diana, joka tavallisesti sellaisessa tapauksessa ei tyytynyt yksin vain sitä odottamaan, työnsi hänet tällä kertaa päättävästi ja melkein vihastuneena luotaan.

— Kuulkaa minua, herra de Mergy, joka päivä minä vuodatan verikyyneliä, ajatellessani teitä harhauskossanne. Te tiedätte kuinka teitä rakastan! Voitte arvata minkälaisia niiden tuskien täytyy olla, joita kärsin ajatellessani, että hän, joka minulle on paljon kalliimpi kuin elämäni, saattaa, ja ehkäpä aivan kohta, kadottaa sekä ruumiinsa että sielunsa.

— Diana, tiedättehän sopineemme siltä, ettemme enää puhuisi keskenämme tuonkaltaisista asioista.

— Meidän täytyy, onneton! Kuka sen on sanonut että sinulla on enää tuntiakaan katumis- ja parannusaikaa?

Hänen äänensä outo sointu ja hänen kummalliset sanansa johdattivat vaistomaisesti Mergyn mieleen hänen Bévilleltä saamansa omituisen neuvon. Ne liikuttivat hänen mieltään väkisinkin, vaan hän pysyi kuitenkin lujana, mutta hän luulikin tämän kahta kiivaammaksi käyneen käännyttämisen johtuvan vain Dianan kiintymyksestä häneen.

— Mitä tarkoitattekaan, rakas ystävä? Uskotteko että tämän huoneen katto, tappaakseen hugenotin, putoaa yhtäkkiä hänen päälleen niinkuin viime yönä vuoteenne katos? Onneksi siinä ei tapahtunut meille sen pahempaa kuin että saimme vähän tomua päällemme.

— Teidän itsepintaisuutenne saattaa minut epätoivoon! — ... Kuulkaapas, näin unta että vihollisenne olivat aikeissa surmata teidät ... ja näin teidät, viruen verissänne heidän käsiensä raatelemana, heittävän henkenne ennenkuin ennätin tuoda rippi-isän luoksenne.

— Viholliseniko? En luullut itselläni olevan sellaisia.

— Mielelön! Eivätkö kaikki ne ole vihollisianne, jotka teitä kammovat kerettiläisyytenne vuoksi? Eikö sitä ole koko Ranska? Varmasti on; ja kaikkien ranskalaisten täytyy olla vihollisianne niinkauvan kuin pysytte Jumalan ja pyhän kirkon vihollisena.

— Jätetään tuo, kuningattareni. Mitä uniinne tulee niin pyytäkää vanhalta Camillalta niihin selitystä, minä niistä en ymmärrä mitään. Mutta puhutaan muuta. — Te olitte eilen hovissa, minusta tuntuu siltä; sieltä te varmaan, niin arvelen, olette saanut päänkivistyksenne, joka teille tuottaa kärsimyksiä ja tekee minut hulluksi.

— Niin, minä tulen hovista, Bernard. Olen nähnyt kuningattaren, ja läksin hänen luotaan ... lujasti päättäen tehdä viimeisen yrityksen saadakseni teidät vaihtamaan... Teidän täytyy tehdä se, se on ehdottomasti välttämätöntä.

— Minun mielestäni me, rakas ystävä, sanoi Mergy keskeyttäen, voisimme, luvalla sanoen, käyttää aikamme vieläkin paremmin, kun kerran olette siksi voimissanne, että jaksatte pitää noin voimallisia saarnoja.

Kreivitär vastasi tähän vain katseella, jossa oli sekä ylenkatsetta että vihaa.

— Voi kirottua kuitenkin! hän sanoi hiljaa ikäänkuin itsekseen puhuen, miksi minun pitääkin olla niin heikko! Sitten hän jatkoi kovemalla äänellä: Näen aivan selvään, ettette minua rakasta, te pidätte minusta niinkuin hevosesta: kunhan vaan täytän oikkunne, niin mitä sillä väliä vaikka saankin tuhannet tuskat! Juuri teidän ja yksin teidän vuoksenne olen taipunut kärsimään omantunnontuskia, joiden rinnalla kaikki kidutukset, mitä ihmisten raivo ja viha voivat keksiä, eivät ole mitään. Yksi ainoa sana huuliltanne toisi rauhan sieluuni, mutta sitä sanaa te ette koskaan tule sanomaan. Yhtä ainoata ennakkoluuloanne ette tahdo uhrata minun vuokseni.

— Rakas Diana, kuinka te minua ahdistatte! Olkaa oikeudenmukainen älkääkää antako uskonkiihkonne sokaista itseänne. Vastatkaahan minulle, voisitteko mistään muualta saada orjan, joka nöyremmin kuin minä tekisi kaiken minkä käsivarteni tai ymmärrykseni voi? Mutta, jos se täytyy vielä kerran sanoa, niin sanon sen sitten: voisin kuolla puolestanne, mutta en uskoa eräisiin seikkoihin.

Diana kohautti olkapäitään ja katsoi häneen suorastaan vihaisesti.

— Minä en voisi, Mergy jatkoi, muuttaa teidän vuoksenne tumman ruskeaa tukkaani vaaleaksi. En voisi muuttaa jäsenteni muotoa teidän mieliksenne. Uskontoni, rakas, on yksi jäsenistäni, ja vielä sellainen jäsen, ettei sitä voi minulta riistää ottamatta samalla henkeäni. Huoletta saa minulle saarnata kaksikymmentä vuotta, mutta ei koskaan minua saada uskomaan, että palanen happamatonta leipää...

— Vaikene! hän sanoi käskevällä äänellä, älä rupea herjaamaan! Olen koettanut kaikkea, mutta mikään ei olen tepsinyt. Kaikki te, jotka olette kerettiläisyyden myrkyn saastuttamia, olette uppiniskaista väkeä, ja te suljette silmänne ja korvanne, te pelkäätte nähdä ja kuulla. No niin, aika on tullut, jolloin silmänne eivät enää näe eivätkä korvanne kuule. Oli ainoastaan yksi keino hävittää tämä kasvannainen kirkosta, ja se keino pannaan nyt täytäntöön.

Hän otti muutaman askeleen huoneessa ja jatkoi sitten kiihoittuneen näköisenä:

— Ennenkuin tunti on kulunut, hakataan kerettiläisyyden lohikäärmeen seitsemän päätä poikki. Miekat ovat hiotut ja uskolliset valmiina. Jumalanpilkkajaajat häviävät maan päältä.

Osoittaen sitten sormellaan huoneen nurkkaan asetettua kelloa hän sanoi:

— Katso, sinulla on vielä neljännestuntia parannusaikaa. Kun tuo osoitin on tullut tuolle paikalle, niin kohtalosi on ratkaistu.

Hän ei ollut vielä lopettanut lausettaan, kun alkoi kuulua ensin epäselvästi, kumeata kohua, sen tapaista kuin suuren tulipalon ympärillä liikehtivä ihmisjoukko synnyttää; sitten se tuntui nopeasti käyvän kovemmaksi; muutaman minuutin kuluttua saattoi jo erottaa kaukaa kuuluvaa kellojen soittoa ja tuliaseitten paukahduksia.

— Mitä kauheuksia te minulle ilmoitattekaan? huudahti Mergy.

Kreivitär oli syöksynyt avaamansa ikkunan ääreen.

Silloin kohina, jota ikkunalasit ja -verhot eivät enää olleet estämässä, tunkeusi selvempänä huoneeseen. Tuntui kuin olisi siihen sekaantunut tuskanhuutoja ja ilonulvontaa. Taivasta kohti kohosi punertava savu, ja sitä nousi kaupungin kaikista osista niin kauas kuin silmä kantoi. Olisi luullut suunnattoman tulipalon päässeen valloilleen, jos ei huone olisi heti tullut täyteen pihkanhajua, joka ei voinut lähteä muusta kuin tuhansista palavista olkitukoista. Samalla aikaa valaisi, nähtävästikin kadulta ammutun pyssynlaukauksen leimaus erään silmänräpäyksen ajaksi lähitalon ikkunaruuat.

— Verilöyly on alkanut! kreivitär huudahti painaen kauhistuneena kätensä ohimoilleen.

— Mikä verilöyly! Mitä tarkoitatte?

— Tänä yönä kaikki hugenotit surmataan, kuningas on niin määrännyt. Kaikki katolilaiset ovat aseistautuneet, eikä yhtään ainoata kerettiläistä pidä säästettämän. Pyhä kirkko ja Ranska ovat pelastetut; mutta sinä olet tuhon oma, ellet luovu väärästä uskostasi.

Mergy tunki kylmän hien kihoavan kaikista jäsenistään. Hän katsoa tuijotti Diana de Turgis'ta, jonka kasvoilla oli omituinen kauhun ja riemunsekainen ilme. Kauhea melu, joka kaikui hänen korvissaan ja jota koko kaupunki oli täynnään, osoittivat Mergy'lle liiankin selvästi, että hänen kreivittäreltä juuri kuulemansa hirveä uutinen oli totta. Muutaman hetken Diana pysyi liikkumaton ja sanaton, silmät häneen kiintyneinä; mutta osoittaen sormellaan ikkunaan päin hän näytti tahtovan vedota Bernardin mielikuvitukseen, jotta tämä paremmin voisi luoda mielikuvituksessaan kuvan niistä veristä näytelmistä, mitä tuon metelin ja raakamaisen valaistuksen saattoi aavistaa merkitsevän. Hänen kasvojensa ilme lauhtui asteittain, hurja ilo katosi ja pelko vaan jäi jällelle. Vihdoin hän polvilleen vaipuen, sanoi rukoilevalla äänellä:

— Bernard, minä vannotan sinua, pelasta henkesi, käänny katolilaiseksi! Pelasta henkesi, pelasta minun henkeni, joka riippuu siitä!

Mergy loi kreivittäreen tuiman katseen tämän seuratessa häntä polvillaan kulkien ja käsivarret ojennettuina. Vastaamatta hänelle sanaakaan Mergy juoksi huoneen perälle, jossa hän tempasi miekkansa minkä tullessaan oli asettanut nojatuolille.

— Onneton! mitä aiot tehdä? kreivitär huusi juosten hänen luokseen.

— Puolustautua! Ei minua vaan surmata niin kuin lammasta.

— Ei tuhatkaan miekkaa voisi sinua pelastaa, sinä mieletön! Koko kaupunki on aseissa. Kuninkaan kaarti, sveitsiläiset, porvaristo ja rahvas, kaikki ovat mukana verilöylyä toimeenpanemassa, eikä ole tällä hetkellä sitä hugenottia, jolla ei olisi kymmenen tikaria rinnassaan. On vain yksi keino temmata sinut pois kuoleman kidasta: rupea katolilaiseksi.

Mergy oli urhoollinen; mutta ajatellessaan vaaroja, joita se yö tuntui tuovan mukanaan, hän tunki raukkamaisen pelon hetkiseksi hiipivän sydämeensä; vieläpä hänen mieleensä juolahti salaman nopeana ajatus pelastautua luopumalla uskostaan.

— Vastaan hengestäsi, jos rupeat katolilaiseksi, sanoi Diana liittäen kätensä ristiin.

— Jos luopuisin uskostani, tuumi Mergy, niin halveksisin itseäni koko elinaikani. Se ajatus riitti palauttamaan takaisin hänen rohkeutensa, jonka sai kahta lujemmaksi häpeäntunne siitä, että hän oli hetkisen horjunut. Hän painoi hatun päähänsä, pani vyönsä solkeen, ja käärittyään vaippansa vasemman käsivartensa ympärille ikäänkuin kilveksi, hän otti päättäväisen näköisenä askeleen ovea kohti.

— Minne menet, onneton?

— Kadulle. En tahdo tuottaa teille sitä surua, että teidän täytyisi nähdä minut surmattavan silmienne edessä ja omassa talossanne.

Hänen äänessään oli jotain niin syvästi halveksivaa, että kreivitär siitä aivan masentui. Hän oli asettunut Mergyn eteen. Tämä sysäsi hänet tuimasti syrjään. Mutta Diana tarttui rakastettunsa takin liepeeseen ja hiihätteli polvillaan hänen luokseen.

— Päästäkää minut! Mergy huudahti! Tahdotteko te itse luovuttaa minut murhamiesten tikareille? Hugenotin lemmitty voi ostaa syntinsä anteeksi uhraamalla jumalalleen rakastajansa veren.

— Pysähdy, Bernard, minä rukoilen sinua! Minähän tahdon vain parastasi. Sinun täytyy elää, minun vuokseni, enkelini! Rakkautemme nimessä, pelasta itsesi. Suostu lausumaan vain yksi ainoa sana, ja sinä olet pelastettu, sen vannon.

— Kuinka? Minäkö ottaisin itselleni murhamiesten ja roistojen uskon!
Pyhät evankeliumin marttyyrit, minä tulen luoksenne!

Ja hän tempautui irti niin rajusti, että kreivitär kaatui pitkäkseen lattialle. Hän oli juuri avaamassa ovea lähteäkseen ulos, kun Diana, hypähtäen pystyyn notkeasti kuin nuori naarastiikeri, syöksyi hänen luokseen ja puristi hänet syleilyynsä lujemmin kuin mitä roteva mies olisi jaksanut.

— Bernard! hän huusi poissa suunniltaan ja kyyneleet silmissä, tuollaisena rakastan sinua enemmän kuin jos rupeisit katolilaiseksi. Ja vetäen hänet mukanaan leposohvalle hän vaipui sille hänen kanssaan, peittäen hänen kasvonsa suudelmillaan ja kyynelillä.

— Jää tänne, ainoani, armaani, pysy luonani, urhea Bernard'ini, hän sanoi puristaen tätä rintaansa vasten ja peittäen hänet ruumiillaan kuin saaliinsa ympäri kietoutuva käärme. Eivät he tule sinua täältä asti, minun sylistäni, hakemaan; ja sinun rintaasi pääsee iskemään vain minut surmaamalla. Anna minulle anteeksi, rakkaimpani, kalleimpani; en voinut ennemmin ilmaista sinua uhkaavaa vaaraa. Kauhea vala sitoi kieleni. Mutta minä pelastan sinut tahi kuolen sinun kanssasi.

Silloin kuului portilta kova kolkutus. Kreivittären huulilta pääsi läpituokeva huuto, ja Mergy irroittauduttuaan hänen syleilystään mutta jättämättä pois vasemman käsivartensa ympäri käärimäänsä viittaansa, tunsi itsensä nyt niin voimakkaaksi ja päättäväiseksi, että hän olisi epäröimättä heittäytynyt suinpäin sadan murhaajan keskeen, jos heitä olisi tullut hänen luokseen.

Melkein kaikissa Parisin taloissa oli ulko-ovessa pieni neliskulmainen, hyvin tiheällä rautaristikolla varustettu aukko, niin että talon asukkaat saattoivat ennakolta tutkia, voivatko he turvallisesti avata oven. Usein eivät edes jykivät, suurilla nauloilla ja raudoituksella varustetut tammiovet olleet vielä kylliksi varovaisten ihmisten mielestä, jotka eivät tahtoneet antautua ilman oikeata piiritystä. Niinpä olikin sitten oven kahden puolen laitettu kapeita ampuma-aukkoja, ja niistä saattoi, pysyen itse näkymättömissä, mielinmäärin väijyä hyökkääjiä ja ampua heidät kuoliaaksi.

Kreivittären vanha uskottu palvelija, joka oli mainitunlaisen ristikon läpi tarkastellut tulijaa ja kuulustellut kohteliaasti hänen asiaansa, palasi ilmoittamaan emännälleen, että kapteeni George de Mergy pyysi välttämättä päästä sisään. Pelko katosi ja ovi aukeni.

XXII.

Elokuun 24 päivä.

"Saignez! Saignez!"

Mot du Marechal de Tavannes.[67]

Jätettyään komppaniansa kapteeni George juoksi kotiinsa toivoen tapaavansa veljensä siellä; mutta tämä oli jo lähtenyt sieltä sanottuaan palvelijoille että hän viipyisi koko yön poissa. Siitä Georgen oli helppo päätätä että veljensä oli kreivittären luona, ja hän läksi kiireen kaupalla tavoittamaan tätä sieltä. Mutta verilöyly oli jo alkanut; yleinen sekasorto, kaikkialla tungeskelevat murhamiehet ja katujen poikki pingoitettut köydet pakoittivat hänet pysähtymään joka askeleella. Hänen täytyi kulkea Louvren läheltä, ja siellä juuri uskonvimma riehui kaikkein hillittömimmin. Erään senaikaisen kirjailijan[68] voimallisen kuvauksen mukaan siellä *veri vuosi joka taholla virtanaan, pyrkien jokea kohti*, ja kaduilla kulkiessa oli joka silmänräpäys vaarassa musertua ikkunoista heitettyjen murhattujen ruumiiden alle.

Pirullisella tarkkuudella oli pidetty huolta siitä, että suurin osa veneistä, jotka tavallisesti olivat Louvrenpuoleisella rannalla, oli viety joen toiselle puolen; siten monet pakolaiset, jotka juoksivat Seinen rantaan toivoen pääsevänsä veneeseen ja siten vihollistensa iskuja pakoon, huomasiivatkin että heillä oli vain valittavana aallot tai heitä vainoavien sotilaitten hilporit. Samalla aikaa saattoi nähdä Kaarle IX istuvan eräässä palatsinsa ikkunassa pitkä pyssy käsissään ja *metsästävän* onnettomia pakenevia.[69]

Hyppien yli kuolleiden ruumiiden ja ryvettäen itsensä vereen, kapteeni teki taivaltaan, ollen joka askeleella vaarassa joutua jonkun surmamiehen erehdyksen uhriksi. Hän oli huomannut, että sotilailla ja aseistetuilla porvareilla oli kaikilla valkea nauha käsivarressa ja valkea risti hatussa. Hän olisi helposti voinut ottaa hänkin nämä tuntomerkit, mutta murhaajien hänessä herättämä inho ja kauhu ulottui niihin merkkeihinkin, joista heidät tunsi.

Joen rannalla, Châtelet'n[70] lähistöllä hän kuuli nimeään huudettavan. Hän käänsi päätään ja näki

hampaisiin saakka aseistetun miehen, joka kuitenkin ei näyttänyt käyttävän aseitaan; muuten oli tälläkin valkea risti hatussaan, ja hän pyöritteli sormissaan paperipalasta aivan rauhallisen näköisenä. Se oli Béville. Hän katsoi kylmästi ruumiita sekä eläviä ihmisiä, joita Meunier-sillan yläpuolella heitettiin Seineen.

— Mitä pirua sinä teet täällä? Onko jokin ihme tai kuninkaan suosio antanut sinulle tuon uskonkiihkon, sillä minusta sinä näytät siltä kuin olisit menossa hugenotteja metsästämään?

— Entä sinä itse, mitä sinä teet täällä noiden kurjien parissa?

— Minäkö? hitto vie, minä katselen; ja kyllä tässä näkemistä onkin.

Ja tiedätkös miten hyvä onni minulla oli? Tunnethan vanhan Michel Cornabon'in, sen koronkiskurin hugenotin, joka on minua niin nylkenyt?

— Sinä olet hänet tappanut, onneton!

— Tappanutko? hyi sentään! En minä sotkeudu ollenkaan uskonasioihin. Kaukana siitä että olisin hänet tappanut; ei, minä kätkin hänet kellariini, ja hän, hän antoi minulle kuitenkin kaikesta mitä olen hänelle velkaa. Niin olen tehnyt hyvän työn, ja olen saanut siitä palkinnonkin. Totta kyllä asetin pistoolini piipun kaksi kertaa hänen ohimolleen, jotta hän olisi helpommin allekirjoittanut kuitenkin, mutta piru minut periköön jos olisin ampunut. — Mutta katsohan tuotakin naista, joka on tarttunut vaatteistaan siltapalkkiin. Nyt hän putoaa... ei, ei hän putoakaan. Saakeli! tuopa on mukavata, sitä kannattaa mennä lähempääkin katsomaan.

George erosi hänestä, ja sanoi itsekseen, lyöden otsaansa:

— Ja siinä sitten oli yksi kunniallisimpia aatelismiehiä mitä tässä kaupungissa tunnen!

Hän tuli Saint-Josse-kadulle, joka oli autio ja pimeä: varmastikaan siellä ei asunut ainoatakaan reformeerattua. Kuitenkin kuului sinne selvään lähikaduilta lainehtiva melu. Yhtäkkiä valaisee valkeita seinä olkitukkojen punertava loimu. Hän kuulee läpätunkevia huutoja ja näkee puolipukeissaan olevan naisen hajalla hapsin, lapsi käsivarrellaan pakenevan ylikuonnollisen nopeasti. Häntä ajoi takaa kaksi miestä, kiihoittaen toisiaan rajuin huudoin kuin ainakin villiä elukkaa ahdistavat metsästäjät. Nainen oli juuri pääsemässä avoimeen puistokäytävään, kun toinen takaa-ajajista ampui häntä pyssyllään joka hänellä oli aseena. Luoti sattui tämän selkään kaataen hänet maahan. Nainen nousi heti taas pystyyn, astui askeleen Georgea kohti ja vaipui sitten taas polvilleen; sitten hän, viimeiset voimansa ponnistaen kohotti lastaan kapteenia kohti, kuin olisi hän luottanut tämän jalomielisyyteen. Sitten hän heitti henkensä sanaakaan sanomatta.

— Siinä on taas yksi kerettiläisnarttu maassa! huusi mies, joka oli ampunut. Minä en lepää ennenkuin olen saanut tusinan täyteen.

— Konna! karjaisi kapteeni ja ampui häntä pistoolillaan vasten naamaa.

Roiston pää retkahti viereistä seinää vasten. Hänen silmänsä pullistuivat kamalan näköisinä auki, ja sitten hän luisui luisumistaan kantapäillään kuin seinää vastaan liian viistoon asetettu laukku ja kaatui maahan kuolleena kuin kivi.

— Mitä? kuinka te tapatte katolilaisen? huusi kuolleen toveri, jolla oli toisessa kädessä tulisoihtu ja toisessa verinen miekka. Kuka te oikein olette? Mutta, kautta messun, teidän olette kuninkaan kevytaseisia ratsumiehiä? Lempo soikoon! teille sattui erehdys, herra upseeri!

Kapteeni otti vyöstään toisen pistoolinsa ja viritti sen. Tämän liikkeen ja vieterin pienen naksahduksen murhamies ymmärsi täydelleen, heitti soihtunsa maahan ja pötki pakoon minkä kypälistä kerkesi. George ei viitsinyt ampua häntä. Hän kumartui tarkastamaan maassa makaavaa naista ja huomasi tämän kuolleeksi. Luoti oli mennyt läpi; hänen lapsensa, kädet äidin kaulaan kietoutuneina, huusi ja itki, se oli yltyleensä veressä, mutta kuin ihmeen kautta se ei ollut haavoittunut. Kapteenin oli vähän vaikea irrottaa se äidistään, jota se puristi kaikin voimin; sitten hän kääri sen viittaansa ja käytyään varovaisemmaksi kokemastaan seikkailusta hän nosti maasta kuolleen hatun, otti siitä valkean ristin ja kiinnitti sen omaansa. Sillä tavoin hän pääsi kenenkään pysäyttämättä kreivittären asunnolle saakka.

Veljekset heittäytyivät toistensa syliin ja pysyttelivät jonkun aikaa syleilyssään voimatta lausua sanaakaan. Vihdoin kapteeni kuvaili muutamin sanoin tilannetta mikä kaupungissa vallitsi. Bernard sadatteli kuningasta, Guiseja ja katolilaisten pappeja, hän tahtoi lähteä kaupungille ja koettaa päästä yhteyteen uskonveljiensä kanssa, jos nämä jossain yrittäisivät asettua vastarintaan. Kreivitär itki ja koetti häntä pidätellä, ja lapsi parkui ja huusi äitiään.

Kun pitkä aika oli kulunut parkumiseen, voivotteluun ja itkuun, niin täytyi vihdoinkin tehdä joku päätös. Lapsen suhteen kreivittären tallimestari otti hommatukseen, että joku vaimo ottaisi sen hoiviinsa. Mitä Mergy'hin tuli, niin hän ei voinut sillä hetkellä ajatella pakoa. Ja muuten, minne mennä? tiesikö kukaan eikö verilöyly ulottunut yli koko Ranskan, sen toisesta laidasta toiseen? Vahvoilla kaartin osastoilla oli miehitetty sillat, joita pitkin reformeeratut olisivat voineet päästä Saint-Germainin etukaupunkiin, mistä he sitten olisivat helpommin saattaneet pujahtaa pois kaupungista ja pyrkiä Etelä-Ranskan maakuntiin, jotka kaikkina aikoina olivat pysyneet heidän asialleen uskollisina. Toiselta puolen taas tuntui siltä, että olisi ollut mahdotonta, vieläpä varomatontakin pyytää hallitsijalta armoa hetkellä, jolloin hän, verilöylyn kiihoittamana, himoitsi vain yhä uusia uhreja. Kreivittären talo ei ollut — hän kun oli kuuluisa hurskaudestaan — varsin alttiina murhamiesten toimeenpanemille ankarille tarkastuksille, ja Diana uskoi voivansa luottaa väkeensä. Niinollen Mergy ei voinut mistään löytää turvapaikkaa jossa hän olisi ollut vähemmän vaaralle alttiina. Päätettiin että hän pysyisi siellä piilossa odottaen asian kehittymistä.

Sen sijaan että joukkosurmaaminen seuraavana päivänä olisi loppunut, se tuntui pikemminkin kiihtyvän ja käyvän järjestelmällisemmäksi. Ei ollut katolilaista, joka ei olisi ottanut valkeata ristiä pelosta että häntä muuten olisi voinut epäillä kerettiläiseksi, ja joka ei olisi aseistautunut ja antanut ilmi hugenotteja, jotka vielä olivat elossa. Kuningas oli sillä välin palatsiinsa sulkeutuneena, eikä hänen luokseen päässyt kukaan muu kuin surmatyön tekijäin johtomiehet. Ryöstönhalun houkuttelemana roskaväki oli liittynyt porvarikaartiin ja sotilaihin, ja kirkossa kiihoittivat saarnamiehet uskovaisia yhä suurempaan julmuuteen.

— Musertakaamme yhdellä kertaa, he sanoivat, kaikki lohikäärmeen päät, ja lopettakaamme ainiaaksi kansalaissodat.

Ja uskotellakseen verta ja ihmeitä janoaville kansajoukoille, että taivas hyväksyi tuon raivon ja vimman ja että se oli tahtonut heitä vielä rohkaista loistavalla ihmeellä, nämä sananjulistajat huusivat:

— Menkää Innocent-hautuumaalle, menkää katsomaan orapihlajapensasta, joka on uudelleen ruvennut kukkimaan kuin nuortuneena ja vahvistuneena siitä että sitä on kerettiläisten veri kostuttanut!

Ja aseistetut murhamiehet menivät monina juhlakulkueina hyvin juhlallisin menoin ihailemaan pyhää orjantappurapensasta, ja hautuumaalta palatessaan heitä elähytti uusi entistä kovempi uskonvimma ja into saada käsiinsä ja syöstä surman suuhun ne, joille taivas niin silminnähävän selvään oli tuomionsa julistanut. Eräs Katarina di Medicin lause oli kaikkien suussa, sitä toisteltiin miehestä mieheen lapsia ja naisia teurastettaessa: *Che pietà lor ser crudele, che crudeltà lor ser pietoso*; tänään on lempeä kun on julma, julma kun on lempeä.

Näissä protentanteissa oli vain harvoja, jotka eivät olleet sodassa ja mukana tulisissa taisteluissa, ja silloin he olivat koettaneet ja useinkin menestyksellisesti, korvata pienemmän lukumääränsä urhoollisuudellaan; ja kuitenkin yritti ainoastaan *kaksi* tämän teurastuksen aikana tehdä vastarintaa surmaajilleen, ja näistä kahdesta miehestä oli vain toinen ollut sodassa. Ehkäpä se seikka, että he olivat tottuneet taistelemaan kokonaisina joukkoina ja säännöllisissä taisteluissa, oli riistänyt heiltä sen yksilöllisen päättäväisyyden ja tarmokkuuden, joka olisi saattanut innostuttaa jokaista protestanttia puolustautumaan kotonaan kuin linnoituksissa. Saattoi nähdä vanhojen sotilaitten ojentavan nöyrien uhrieläinten tavoin kaulansa kurjien olentojen katkaistavaksi, jotka edellisenä päivänä vielä olisivat vapisseet heidän edessään. He pitivät kohtaloonsa alistumistaan urhoollisuutena ja marttyyriglooriaa soturin kuolemaa parempana.

Kun ensimmäinen kostonjano oli sammutettu, niin saattoi murhamiehistä sääliväisimpien nähdä tarjoavan uhreilleen hengen ja elämän uskotaluopumisen hinnalla. Hyvin pieni joukko kalvinisteja käytti tätä tarjousta hyväkseen ja suostui lunastamaan itsensä kuolemasta ja kidutuksistaikin valheella, joka ehkä oli anteeksiannettava. Naiset ja lapset taas lukivat uskontunnustuksensa heidän päänsä yläpuolella kohotettujen miekkojen keskessä ja kuolivat valitustakaan päästämättä.

Kahden päivän kuluttua kuningas koetti lopettaa teurastuksen; mutta kun joukon intohimot kerran on päästetty valloilleen, niin sitä on mahdoton enää pysähdyttää. Ei siinä kyllä, että tikarit eivät suinkaan lakanneet tekemästä työtään, vaan hallitsijan itsensäkin täytyi, jumalattomasta sääliittelystä syytettynä, peruuttaa armahdusmääräyksensä ja koventaa ne vielä ankarammiksi kuin mitä hänenkään ilkeytensä olisi vaatinut, mikä ominaisuus sentään oli yksi hänen luonteensa huomattavimpia piirteitä.

Pärtylynyötä lähinnä seuraavina päivinä kävi kapteeni säännöllisesti veljeensä katsomassa tämän piilopaikassa, ja joka kerta oli hänellä kerrottavana tälle uusia yksityiskohtia hirmutapauksista joiden silminnäkijänä hän oli ollut.

— Voi milloinkapa pääsenkään pois tästä murhien ja rikosten maasta? huudahti George. Mieluummin

tahtoisin elää villien eläinten kuin ranskalaisten parissa.

— Tule mukaan La Rochelle'een, sanoi Mergy; toivon etteivät murhatöiden tekijät ole vielä saaneet sitä haltuunsa. Tule kuolemaan minun kanssani, ja saata uskostaluopumisesi unhoon puolustamalla uskomme viimeistä varustusta.

— Entä mihin minä sitten joudun? sanoi Diana.

— Lähtekäämme pikemminkin Saksaan tai Englantiin, vastasi George. Siellä ei meitä ainakaan tapeta eikä meidän tarvitse tappaa.

Nämä suunnitelmat eivät toteutuneet. George pantiin vankeuteen, kun ei ollut totellut kuninkaan määräyksiä; ja kreivitär, peläten että rakastettunsa voitaisiin keksiä, ajatteli enää vain miten saada hänet toimitetuksi pois Parisista.

XXIII.

Kaksi munkkia.

Lui mettant un capuchon
Ils en firent en moine.

Kansanlaulu.[71]

Eräässä Loiren rannalla vähän matkan päässä Orleans'ista ja sieltä Beaugency'hin vievän tien varrella olevassa kapakassa istui pöydän ääressä, ruskea kaapu yllään, ja suuri huppukaulus puoleksi silmille vedettynä, nuori munkki, silmät hyvin tarkkaavaisina ja hartaina rukouskirjaan kiintyneinä, vaikkakin hän oli valinnut vähän pimeänpuoleisen nurkan lukupaikakseen. Hänen vyöstään riippui rukousnauha, jonka helmet olivat isommat kuin kyyhkysen muna, ja pyhäinkuvat, joita oli runsas valikoima samaan nauhaan kiinnitettynä, pitivät kilinää hänen joka liikahduksellaan. Kun hän kohotti päätään katsoakseen oveen päin, niin saattoi huomata hienopiirteisen suun, jota koristivat ylöspäin taivutetut ja niin muhkeat viikset, että jalkaväen kapteeni olisi voinut olla niistä ylpeä. Hänen kätensä olivat hyvin valkeat, kyntensä pitkät ja huolellisesti leikatut; eikä mikään osoittanut, että tämä nuori veli olisi, munkkikuntansa tapoja noudattaen, koskaan käsitellyt lapiota tai haravaa.

Lihava pulleaposkinen talonpoikaiseukko, joka toimitti tässä kapakassa palvelijan ja keittäjäntären virkaa ja joka kaiken lisäksi oli vielä sen omistaja, lähestyi nuorta munkkia, ja tervehdittyään häntä sangen kömpelösti, sanoi hänelle:

— Mitä? arvoisa isä, ettekö tilaa mitään päivälliseksi? Tiedättekö että kello on jo yli puolenpäivän?

— Mahtaakohan Beaugency'n lautta viipyä vielä kauvankin?

— Kukapa tietää. Vesi on matalalla, eikä nyt pääse kulkemaan mielensä mukaan. Ja sitten toisekseen ei ole vielä sen tuloaikakaan. Kuulkaa, teidän sijassanne minä söisin tässä päivällistä.

— Olkoon menneeksi! minä syön tässä päivällistä; mutta eikö ole jotain muuta huonetta kuin tämä, jossa voisin syödä? Tunnen täällä katkua, joka ei ole miellyttävää.

— Olettepa te kovin arkatuntoinen, arvoisa isä. Minä puolestani en tunne mitään.

— Korvennetaanko tämän majatalon lähistöllä jossain sikoja?

— Sikojako? Voi kuinka te olette leikkisiä! Että sikojako? Kyllä melkein; sikoja he todella ovat, sillä kuten sanotaan eläessään he olivat silkkiin puettuina, mutta niistä sioista ei ole syötäväksi. Ne ovat hugenotteja, luvalla sanoen, joita virran rannalla poltetaan, sadan askeleen päässä täältä; siitä se katku, jota täällä tunnette.

— Hugenotteja?

— Niin, hugenottejapa hyvinkin. Ei suinkaan se teille mitään? Ei sen pitäisi viedä teiltä ruokahalua. Mitä siihen tulee että tahtoisitte vaihtaa huonetta ruokaillaksenne, niin minulla ei ole kuin tämä yksi vaan; niin ollen teidän täytyy siihen tyytyä. Ja mitäs turhista, ei hugenotti haise niinkään pahalle. Muuten, jos

heitä ei poltettaisikaan, niin kyllä he löyhkäisivät ilmankin. Tänä aamuna heitä oli koko läjä rantahiekalla, niin korkea kuin ... mitä se oli, tuon uunin korkuinen!

— Ja te käytte katsomassa noita ruumiita?

— Ahaa! Te sanotte sen minulle siksi että ne olivat alasti. Mutta, arvoisa isä, eihän kuolleista mitä ... ne nyt eivät minuun tehneet sen ihmeempää vaikutusta kuin jos olisin nähnyt joukon kuolleita sammakolta. Kyllä näkyy kaikesta että heillä on eilen ollut Orleansissa koko urakka, sillä Loire on kuljettanut sieltä meille niin tuhannesti noita kerettiläiskaloja, kun joessa on vesi matalalla, niin niitä löytää joka päivä vesijätöiltä. Eilenkin kun myllärin poika oli katsomassa oliko joku toutain käynyt hänen verkkoonsa, niin eikös löydäkin sieltä kuollutta naista joka oli saanut mahdolloman hilporin iskun vatsaansa. Ajatelkaas, siitä oli mennyt sisään ja tullut hartioiden välistä ulos. Kyllähän poika sentään mieluummin olisi ottanut hyvän karpin... Mutta mikäs teille tuli, arvoisa isä? Ihankohan rupeatte pyörtymään? Tahdotteko että tuon teille päivällistä odottaessanne ryyppyn Beaagency'n viiniä, se teidät taas saattaa hyvälle tuulelle.

— Ei kiitoksia.

— No niin! Mitä te sitte tahdotte päivälliseksi?

— Mitä vaan ... se on minulle yhdentekevää.

— Mutta sanokaahan sentään! Minulla onkin sellainen ruokasälliö jossa on vähän vaikka mitä, tietäkääs.

— No hyvä! Laittakaa minulle kananpoika, ja antakaa minun lukea rauhassa messukirjaani.

— Kananpoikako? kananpoika! mutta arvoisa isä, sehän nyt vasta olisi jotakin! No ei teidän ainakaan tarvitse panna hampaita naulaan paastoaikana. Teillä on siis paavilta erikoislupa syödä kananpoikia perjantapäivänä?

— Kas miten olenkaan hajamielinen? Niin totta tosiaan, tänäänhän on perjantai. *Ei sinun pidä perjantaina lihaa syömän.* Antakaa minulle munia. Olen teille kovin kiitollinen kun huomautitte siitä minulle ajoissa, että sain niin suuren synnin välttäneeksi.

— Niin niin! sanoi kapakan emäntä puoliääneen, nuo herrat ne söisivät kananpoikia paastopäivänä, jos ei heitä siitä varoittaisi; mutta jos he huomaavat köyhän vaimon keitossa vaivaisen silavanmurusen, niin kyllä siltä nostetaan sellainen elämä että hirvittää.

Sen sanottuaan hän rupesi valmistamaan munaruokaansa, ja munkki alkoi taaskin lukea messukirjaansa.

— *Ave Maria!* tyttäreni, sanoi toinen munkki astuessaan huoneeseen juuri, kun Margareta — se oli emännän nimi — piteli paistinpannun vartta ja varustautui kääntämään isoa omelettia.

Vastatullut oli komea harmaapartainen vanhus, hän oli kookas, tanakka ja pyylevä; hänen kasvonsa olivat hyvin punoittavat. Mutta kaikkein ensimmäisenä veti huomion puoleensa suunnaton laastarilappu, jonka taa hänen toinen silmänsä hävisi kokonaan ja joka peitti puoli poskea. Hän puhui ranskaa sujuvasti; mutta hänen lausumisessaan saattoi huomata keveän vieraan korostuksen.

Hänen tullessaan sisään nuori munkki painoi päähineensä vieläkin syvempään, niin ettei hänen kasvojaan voinut nähdä. Mutta vielä enemmän ihmetytti Margareta-muoria kun myöhemmin tullut munkki, joka oli palavissaan työntänyt päähineensä riippumaan hartioilleen, veti sen kiireimmän kaupalla silmilleen heti kun oli nähnyt uskonveljensä.

— Totta tosiaan, arvoisa isä, tulette parhaiksi ruoka-aikaan; ette tarvitse ollenkaan odottaa, ja saatte olla kuin kotonanne. Kääntyen sitten nuoren munkin puoleen hän virkkoi; Eikö totta, arvoisa isä, olette varmaan ihastunut kun saatte syödä päivällisenne tämän kunnianarvoisan isän seurassa. Minun omelettini tuoksu on houkutellut hänet tänne. Mutta en peijakas viekään minä olekaan voita säästellyt!

Nuori munkki vastasi arasti ja soperrellen.

— Pelkään häiritseväni teitä, hyvä herra.

Vanha munkki puolestaan virkkoi, painaen päänsä hyvin syvään:

— Olen vähäpätöinen elsassilainen munkki parka... Puhun huonosti ranskaa ... ja pelkäänpä ettei seurani uskonveljestäni ole miellyttävä.

— No mutta johan nyt jotain, sanoi Margareta muori, ihanko te rupeatte kursailemaan? Munkkien, ja

varsinkin samaan munkkikuntaan kuuluvien keskenhän pitää olla vain yksi vuode ja yksi pöytä. Ja ottaen jakkaran hän asetti sen pöydän ääreen, suoraan munkkia vastapäätä. Vanhus istuutui siihen syrjittäin ja tuntui olevan kovin hämillään.

Omeletti tuli pöydälle.

— No arvoisat isät, lukekaa hyvin sukkelaan ruokarukouksenne ja sanokaa sitten minulle onko omelettini hyvä.

Sana ruokarukous tuntui saattavan molemmatkin munkit yhä enemmän ymmälle. Nuorempi sanoi vanhemmalle:

— Teidän on se luettava, te olette vanhempi, teille se kunnia kuuluu.

— Ei ollenkaan. Te olitte täällä ennen minua, teidän se on luettava.

— Ei suinkaan, olkaa hyvä lukekaa te se.

— Minä sitä ainakaan en tee.

— Teidän täytyy ehdottomasti.

— No katsokaahan vaan, ettekö annakin omeletin jäähtyä. Onko koskaan nähty kahta niin kursailevaa harmaaveljestä! Lukekoon vanhempi rukouksen ja nuorempi kiitoksen ruoan jälkeen.

— Minä osaan rukouksen vain omalla kielelläni, sanoi vanha munkki.

Nuorempi näytti hämmästyvän ja loi salavihkaa silmäyksen kumppaniinsa. Sillävälin tämä viimeksimainittu pani kätensä hyvin hurskaan näköisenä ristiin ja alkoi höpistä huppukauluksensa sisässä joitakin sanoja, joita kukaan ei voinut kuulla. Sitten hän istuutui, ja kädenkäänteessä, sanaakaan virkkaamatta hän oli pistänyt poskeensa kolme-neljännestä omeletista ja tyhjentänyt pullon, joka oli asetettu hänen eteensä pöydälle. Hänen toverinsa, nenä melkein lautasessa kiinni, avasi suutaan vain pannakseen siihen ruokaa. Kun omeletti oli lopussa, niin hän nousi, risti kätensä ja lausui hyvin nopeasti ja epäselvästi muutamia latinalaisia sanoja, joista viimeiset olivat: *Et beata viscera virginis Mariae*. Ne vain saattoi Margareta kuulla.

— Kuinka omituisen rukouksen, kaikella kunnioituksella sanoen, te luittekaan, arvoisa isä! Minusta se ei tunnu samanlaiselta kuin meidän pastorimme käyttämä.

— Se on meidän luostarimme rukous, sanoi nuori harmaaveli.

— Mahtaakohan lautta jo pian tulla? kysyi toinen munkki.

— Kärsivällisyyttä! Kyllä sen pitäisi jo kohta tulla, vastasi Margareta muori.

Nuorempi harmaaveli näytti olevan harmissaan, ainakin siitä tavasta päättäen millä hän heilautti päätään. Hän ei kuitenkaan huolinut lausua pienintäkään huomautusta; ja ottaen rukouskirjansa hän rupesi lukemaan kahta tarkkaavammin.

Elsassilainen puolestaan antoi, selin toveriinsa kääntyen, rukousnauhansa helmien solua etusormensa ja peukalonsa välitse liikuttaen tällöin huuliaan, joilta kuitenkin ei kuulunut pienintäkään ääntä.

— Tuossapa on kaksi kummallisinta munkkia ja hiljaisinta mitä koskaan olen nähnyt, ajatteli Margareta asettuen rukkinsa ääreen, jonka hän pian pani liikkeeseen.

Neljännestuntiin ei hiljaisuutta ollut häirinnyt mikään muu kuin rukin hyrinä, kun neljä aseistettua ja hyvin roistomaisen näköistä miestä tuli kapakkaan. He hipaisivat hiukan hattunsa reunaa munkit nähdessään, ja yksi heistä pyysi, tervehtien Margaretaa tuttavallisella nimellä "pikku Reettaseni", tältä ensiksi viiniä ja sitten päivällistä hyvin nopeaan, "sillä" — hän sanoi — "ihan on minulle kasvanut sammalta kurkkuun, kun en ole saanut leukojani liikutella".

— Viiniä! viiniä! mutisi Margareta muori, se on kyllä helposti sanottu, herra Pensas-Jaska. Mutta maksatteko te kanssa puolestanne? Te tiedätte että herra Luottonen on kuollut; ja ennestäänkin te jo olette minulle velkaa, yhteensä viinistä ja päivällisistä ja illallisista, enemmän kuin kuusi eky'tä, niin totta kuin minä olen kunniallinen nainen.

— Molemmatkin asiat yhtä totta! vastasi Pensas-Jaska nauraen; se tahtoo sanoa että olen teille velkaa vain kaksi eky'tä, Reettamuori, enkä äyriäkään enemmän. Ja hän käytti erästä vielä voimakkaampaa sanaa:

— Voi Jesus Maria siunatkoon! voiko sanoa?...

— No no, älkäähän nyt siinä ruvetko lörpöttelemään. Minä maksan ne sinulle samalla kuin senkin mitä nyt täällä kulutamme; sillä tänään minulla on heliseviä taskussa, vaikkakaan emme niitä saaneet siinä urakassa missä nyt viimeksi oltiin. En ymmärrä minne ne senkin kerjäläiset panevat rahansa.

— On hyvin mahdollista että he nielevät ne, kuten saksalaiset tekevät, sanoi yksi hänen tovereistaan.

— Saakeli sentään! kiljaisi Pensas-Jaska, niitä täytyy katsoa lähempää. Jos kerettiläisen raadossa on hyviä pistooleja, niin liian hyvä se on koirien ruoaksi heitettäväksi.

— Kuinka hän huusikaan tänä aamuna, se kerettiläisen papin tyttö! sanoi kolmas.

— Entä se lihava pappi sitten! lisäsi viimeinen. Hän oli niin paksu, ettei häntä saanut uppoamaan veteen.

— Teillä onkin sitten ollut koko urakka tänä aamuna? kysyi Margareta, joka tuli kellarista täysiä pulloja tuoden.

— Onpa niinkin, sanoi Pensas-Jaska. Miehiä, naisia ja pieniä lapsia, tusinan verran me heitä kaikkiaan heitimme virtaan tai tuleen. Mutta Reetta, se vaan oli onnetonta, kun heillä ei ollut ei niin pennin pyöreätä; lukuunottamatta naista, jolla oli muutamia helyjä, ei koko sakki ollut edes pyssynhanan veroinen. Niin, arvoisa isä, hän jatkoi kääntyen nuoren munkin puoleen: hyvin me olemmekin ansainneet aneita tänä aamuna tappamalla kerettiläisiä koiria, teidän vihollisianne.

Munkki katsoi häneen hetkisen ja rupesi sitten uudestaan lukemaan; mutta rukouskirjansa vapisi huomattavasti hänen vasemmassa kädessään ja oikean hän puristi nyrkkiin niinkuin kovan mielenliikutuksen vallassa oleva mies ainakin.

— Aneista puhuen, sanoi Pensas-Jaska kääntyen tovereittensa puoleen, tiedättekös että tahtoisin yhden sellaisen, jotta saisin syödä lihaa tänään. Näen tuolla Reettamuorin kanatarhassa kananpoikia, ja ne himoittavat minua niin vietävästi.

— Perhana vieköön! sanoi yksi roistoista, syödään vaan niitä, ei meitä siitä tuomita. Huomenna menemme ripityttämään itsemme, sillä hyvä.

— Kuulkaapas pojat, huusi toinen, nytpä keksin keinon. Pyydetäänpäs tuolta isomahaiselta munkilta lupa syödä lihaa.

— Niinkuin hän muka voisi sen antaa! vastasi toverinsa.

— Kautta Neitsyt Maarian! huusi Pensas-Jaska, minäpä tiedän paremman keinon kuin kaikki muut, ja sen sanon teille korvaan.

Kaikki neljä lurjusta panivat heti päänsä yhteen ja Pensas-Jaska selitti aivan hiljaa kuiskaten heille suunnitelmansa, joka suurella naurunrähäkällä hyväksyttiin. Yksi roisto vain näytti vähän epäilevän.

— Kuule, Pensas-Jaska. Tuo on huono tuuma, tuo sinun tuumasi, ei siitä meille kunnian kukko laula; minä en pistä siihen näppiäni.

— Suusi kiinni, Kapustakoura. Niinkuin se muka olisi suurikin synti, jos jotakuta vähän kutkuttaa tikarinterällä!

— Niin, mutta tuollaista kaljupäätä!...

He puhuivat hiljaa, ja molemmatkin munkit näyttivät yrittävän päästä heidän suunnitelmiensa perille muutamista sanoista, joita he saivat heidän puheistaan siepanneeksi.

— Hittoja kanssa, ei siinä ole mitään eroa, puuttui Pensas-Jaska taas äänekkäämmin puheeseen. Ja kaiken lisäksi joutuu siinä synnin tekemään hän enkä minä.

— Niin, Pensas-Jaska on oikeassa! huusi kaksi muuta.

Siinä samassa Pensas-Jaskaksi kutsuttu nousi ja meni ulos huoneesta. Hetkisen perästä rupesi kuulumaan kanojen huutoa ja kaakatusta, ja kohta lurjus tuli takaisin, kuollut kana kummassakin kädessä.

— Voi tuota kirottua! kiljaisi Margaretamuori. Vai menet sinä tappamaan minun kanojani ja vielä perjantapäivänä! Mitä sinä niillä aiot tehdä, roisto?

— Hiljaa, hiljaa, Reetta, älkääkä kuumentako korviani; te tiedätte että minun kanssani ei leikitä.

Laittakaa vaan paistinvartaat kuntoon ja antakaa minun pitää muusta huoli. Sitten hän sanoi, lähestyen elsassilaista harmaaveljeä. — Katsokaas, arvoisa isä, näettehän nämä elukat? No niin, tahtoisin että olisitte niin hyvä ja ristiquesitte ne.

Munkki hätkähti hämmästyneenä, toinen sulki kirjansa, ja Margareetta alkoi haukkua Pensas-Jaskaa.

— Ettäkö minä ristiquesin? sanoi munkki.

— Niin juuri, arvoisa isä. Minä rupean kummiksi, ja ruvetkoon tuo Reetta tuossa toiseksi. Ja kuulkaas mitkä nimet annan tyttötöpyköilleni: tästä tehdään *Karppi*, tuosta taas *Ahven*. Eikös olekin siinä kaksi kaunista nimeä!

— Ristiä kanoja! huudahti munkki nauraen.

— Senkin haaska! huusi Margareta, luuletko todellakin että minä sallin teidän pitää tuota ilvettänne omassa talossani? Luuletko olevasi juutalaisten parissa tai hornassa noitien luona kun rupeat elukoita kastattamaan?

— Laittakaa niin, ettei minun tarvitse kuulla tuon suunpieksijän räyhäämistä, sanoi Pensas-Jaska tovereilleen ja te, isäseni, tokko osaatte lukea tuosta terästä kuka seppä sen on tehnyt?

Niin sanoen hän toi paljastetun tikarinsa vanhan munkin nenän eteen. Nuorempi hyppäsi pystyyn; mutta melkein samassa hän, ikäänkuin varovasti asian harkittuaan istuutui jälleen, päättäen hillitä itsensä.

— Kuinka minun sitten pitää ristiä tätä siipikarjaa, poikani?

— Perhana vieköön, sehän on hyvin helppoa; ihan niinkuin te kastatte meitäkin, meitä vaimosta syntyneitä. Ripauttakaa *Baptizo te Carpam et Percam*;^[72] mutta sanokaa se omalla siansaksallanne. No niin, Pikku-Jussi, tuopas tänne tuo vesilasi, ja te muut kaikki, hatut pois pästä, ja kuunnelkaa hartaasti, jumalauta!

Yleiseksi hämmästykseksi vanha harmaaveli otti hiukan vettä, ripautti sitä kanojen päähän ja lausui hyvin nopeasti ja epäselvästi jotakin, joka muistutti rukousta. Hän lopetti lauseensa sanoilla *Baptizo te Carpam et Percam*. Sitten hän tarttui taaskin rukousnauhaansa hyvin tyynesti, ikäänkuin hän ei olisi tehnyt mitään tavatonta.

Margaretamuori oli hämmästyksestä mykkänä. Pensas-Jaska riemuitsi. — No niin, Reetta, hän sanoi heittäen tälle kanat, valmistapas meille nyt tuo karppi ja tuo ahven; niistä tulee kovin hyvää paastoruokaa.

Mutta Margareta ei vielääkään suostunut pitämään niitä kristittyjen ruokana, niin kastetut kuin ne olivatkin. Roikaleiden täytyi uhkailla häntä, että he pitelisivät häntä pahoin, ennenkuin hän sai asettaneeksi nuo muunnetut kalat paistinvartaaseen.

Sillä välin Pensas-Jaska ja toverinsa joivat vahvasti; he esittivät maljoja ja pitivät suurta melua.

— Kuulkaahan! huusi Pensas-Jaska iskien nyrkkinsä kovasti pöytään vaatien hiljaisuutta. Minä ehdotan että juomme maljan pyhän isämme paavin terveydeksi ja kaikkien hugenottien kuolemaksi, ja noiden molempien kaljupäiden ja Reetan täytyy juoda meidän kanssamme.

Huutaen ilmaisivat kolme muuta suostuvansa ehdotukseen.

Hän nousi hieman horjuen, sillä hän oli jo enemmän kuin puoleksi humalassa ja pullosta, joka hänellä oli kädessään, hän täytti nuoren munkin lasin.

— No, hurskas isä, hän sanoi: hänen terveytensä pyhyydeksi! Mi—minä e... erehdyin. Hänen pyhyytensä terveydeksi ja hugenottien ...

— Minä en milloinkaan juo aterioitteni välillä, sanoi nuori mies kylmästi.

— Ei, perhana! kyllä te juotte, tai piru minut periköön, jos ette sano miksi ette juo!

Näin sanoen hän laski pullon pöydälle, ja ottaen käteensä lasin hän rupesi tuomaan sitä munkin huulille, joka istui rukouskirjansa yli kumartuneena näköjään hyvin rauhallisena. Muutamia viinipisarointia tipahti kirjalle. Heti paikalla nuori munkki nousi ja sieppasi käteensä lasin; mutta sensijaan että olisi juonut sen sisällön, hän heittikin sen vasten Pensas-Jaskan naamaa. Kaikki räjähtivät nauramaan. Käsivarret ristissä ja selkä seinää vasten harmaaveli katsoi tiukasti roikaletta silmiin.

— Kuulkaapas, pikku munkki, tämä leikki ei minua ollenkaan huvita. Kirkas tuli ja leimaus! jos ette

olisi munkki niin kyllä minä totisesti teille näyttäisin, kenen kanssa te olette tekemisissä.

Näin puhuen hän ojensi kätensä aivan nuoren miehen kasvojen kohdalle ja nykäsi sormenpäällään tätä viiksistä.

Munkin kasvot helähtivät purppuranpunaisiksi, toisella kädellä hän tarttui julkeata roistoa kaulukseen kiinni, toiseen hän tempasi pullon ja iski sen palasiksi tämän päähän niin rajusti, että Pensas-Jaska vaipui tunnotonna jakkaralle kasvot yhtäikää sekä viinin että veren peitossa.

— Mainiota! reipas poikani! huudahti vanha munkki, tepä olette koko piru hengenmieheksi! Pensas-Jaska on kuollut! kirkuivat muut rosvot, nähdessään ettei toverinsa hievahtanutkaan, kyllä me teille annamme rökkiin niin että tuntuu. He tempasivat miekkansa; mutta nuori munkki kääräisi hämmästyttävän nopeasti kaapunsa leveät hihat ylös sai käteensä Pensas-Jaskan miekan ja asettui puolustusasentoon mitä päättäväisimmän näköisenä. Samassa silmänräpäyksessä hänen uskonveljensä tempasi viittansa alta tikarin, jonka terä oli vähintään kahdeksantoista tuuman pituinen, ja asettui hänen rinnalleen aivan yhtä sotaisen näköisenä.

— Ahaa, lurjukset, kyllä me teille näytämme mistä Taavetti olutta osti.

Ja kädenkäänteessä oli kaikkien kolmen lurjuksen pakko, joko haavottuneena tai ainakin aseensa menettäneenä hypätä ikkunasta ulos.

— Jesus Maria siunaa ja varjele! minkälaisia tappelijoita te olettekaan, arvoisat isät! Te tuotate kunniaa uskollenne. Kuitenkin kaikitenkin makaa tuossa yksi mies kuolleen, ja se on vahingoksi talon maineelle.

— Mitä vielä! ei hän ole kuollut sanoi vanha munkki, näkyyhän hän liikahdelevan; mutta menenpä antamaan hänelle viimeisen voitelun. Ja hän meni haavoittuneen luo ja tarttui tätä tukasta kiinni; ja asettaen terävän tikarinsa tämän kurkulle hän olisi ruvennut leikkaamaan hänen päätään poikki, jos eivät Margareta-aija ja nuorempi munkki olisi häntä pidättäneet.

— Mitä te teette, herra Jumala! sanoi Margareta; tapatteko ihmisen! ja vielä ihmisen joka on hyvien katolilaisten kirjoissa, vaikkei hän sitä olekaan ollenkaan, kuten kyllä saattaa nähdä!

— Minä otaksun, että *kiireelliset* asiat kutsuvat teitä niinkuin minuakin Beaugency'hin, sanoi nuori munkki kanssaveljelleen. Nyt on lautta täällä. Kiirehtikäämme.

— Te olette oikeassa, ja minä seuraan teitä. Hän pyyhki tikarinsa ja asetti sen taas vaippansa alle. Sitten molemmat urheat munkit läksivät, maksettuaan puolestaan, yhdessä taivaltamaan kohti Loirea, jättäen Pensas-Jaskan Margaretan käsiin, joka aluksi rupesi maksun saadakseen kopeloimaan tämän taskuja; sitten hän rupesi poimimaan pois lasisiruja, joita tämän naama oli täynnään, hoitaakseen häntä kaikkien niiden sääntöjen mukaan, joita kaikki eukot noudattavat samankaltaisissa tapauksissa.

— Erehdynpä suuresti, jos en ole teitä nähnyt jossain, sanoi nuori mies vanhalle harmaaveljelle.

— Piru minut periköön, mutta kyllä teidän naamanne ei ole minulle outo! Mutta...

— Kun teidät näin ensi kerran, niin eipä teillä silloin tainnut olla tuo kaapu päällänne.

— Entä te itse?

— Te olette kapteeni...

— Dietrich Hornstein, palvelukseksenne; ja te olette se nuori aatelismies, jonka kanssa söin päivällistä lähellä Etampes'ia.

— Sama juuri.

— Teidän nimenne on Mergy?

— Niin; mutta nyt se ei ole minun nimeni. Minä olen veli Ambrosius.

— Ja minä, veli Antonius Elsassilainen.

— Hyvä. Ja minne matka?

— La Rochelleen, jos vain voin.

— Niin minäkin.

— Olenpa kovin iloissani kun teidät tapasin... Mutta saakeli! kyllä te saatoitte minut niin vietävän

pahaan pulaan ruokarukouksellanne; enhän minä siitä osannut sanaakaan; ja minä kun pidin teitä alussa niin hyvänä munkkina kuin pääseekin.

— Samat sanat.

— Mistä te olette paennut?

— Parisista. Entä te?

— Orleansista. Enemmän kuin viikko minun täytyi piilotella.

Miesparkani ... kornettini ... ovat Loiressa.

— Entä Mila?

— Hän kääntyi katolilaiseksi.

— Entä hevoseni, kapteeni?

— Ai! tosiaankin! niin että missäkö se on? Annatin raippoja sille torvensoittajaheittiölle joka sen teiltä varasti... Mutta kun en tiennyt missä te oleilitte, niin en voinut toimittaa sitä teille takaisin... Ja minä pidin sen itse odottaen että saisin kunnian tavata teitä. Nyt se on varmastikin jollakin paavilaisroikaleella.

— Hiljaa! älkää sanoko sitä sanaa niin kovasti. Kuulkaas kapteeni, olkaamme yksistä puolin ja auttaakamme toinen toistamme niinkuin vastikäänkin teimme.

— Olkoon niin; ja niinkauan kuin Dietrich Hornsteinilla on pisaraakaan verta suonissaan, on hän aina valmis tappelemaan teidän rinnallanne.

He puristivat iloisesti toistensa käsiä.

— Mutta kuulkaas, mikä pahuksen juttu se olikaan, jonka he kertoivat minulle, ja jossa oli sekä kanat että *Carpam* ja *Percam* ja kaikki? Kyllä täytyy sanoa että nuo paavilaiset ovat oikeita pässinpäitä.

— Hiljaa! kerran vielä: tuossa on lautta.

Niin jutellen he tulivat lautalle, jolle he nousivat. He tulivat Beaugency'hin, eikä mitään muuta erikoista tapahtunut kuin että he tapasivat useita uskolaisensa ruumiita jotka kelluivat Loiren pinnalla.

Eräs lauttoreista huomautti että useimmat olivat vedessä selällään.

— He huutavat taivaan kosta, sanoi Mergy aivan hiljaa saksalaisen ratsuväen kapteenille.

Dietrich puristi hänen kättään sanaakaan virkkaamatta.

XXIV.

La Rochellen piiritys.

Still hope and suffer all who can.

Moore, Fudge family.[73]

La Rochelle, jonka melkein kaikki asukkaat tunnustivat reformeerattua oppia, oli siihen aikaan tavallaan kuin Etelä-Ranskan pääkaupunki, ja se oli protestanttisen puolueen lujin tukikohta. Espanjan ja Englannin kanssa käyty vilkas kauppa oli sinne tuonut huomattavia rikkauksia, sekä sitä itsenäisyyden ja riippumattomuuden tuntoa, jonka nämä synnyttävät ja pitävät yllä. Porvaristossa, jotka olivat kalastajia tai merimiehiä, usein merirosvojakin, ja jotka pienestä pitäen olivat tottuneet seikkailurikkaan elämän vaaroihin, oli sitä työkykyä ja tarmoa, joka heillä korvasi puuttuvan sotakurin ja kokemuksen. Myöskin oli sanoma elokuun 24 päivän verilöylystä herättänyt rochellelaisissa — kaukana siitä että se olisi saanut heidät vaipumaan siihen typerään kohtaloonsa alistumiseen, joka oli vallannut suurimman osan protestanteista ja saanut heidät pitämään asiaansa epätoivoisena — sen toimintatarmoisena ja peljättävän rohkeuden, jonka väliin epätoivo tuo mukanaan. Yksimielisesti he päättivät ennen kestää aivan viimeiseen saakka, kuin avata porttinsa viholliselle, joka heille vast'ikään

oli antanut niin loistavan todistuksen huonosta uskostaan ja raakalaisuudestaan. Pappien lietsoessa tätä uskonintoa kiihkoisilla puheillaan, uurastivat naiset, lapset ja vanhukset kilvan vanhoja varustuksia korjaillen ja uusia rakennellen. Elintarpeita ja aseita koottiin, veneitä ja laivoja varustettiin; sanalla sanoen, hetkeäkään hukkaamatta järjesteltiin ja valmisteltiin kaikkia puolustuskeinoja mitä kaupungilla vaan oli käytettävänä. Useat verilöylystä pakoon päässeet aatelismiehet liittyivät rochellelaisiin, ja heidän kuvauksensa Pärtylynyön hirmuista saivat pahimmatkin pelkurit rohkeiksi. Miehistä, jotka olivat pelastuneet varmalta näyttävästä kuolemasta, oli sota, sen kohtalot ja vaarat samaa kuin vieno tuulihenki myrskyn käsistä suoriutuneista merimiehistä. Mergy ja hänen toverinsa kuuluivat niihin pakolaisiin, jotka tulivat La Rochellen puolustajien rivejä tihentämään.

Huolestuneena näistä valmistuksista alettiin Pariisin hovissa katua, ettei niitä oltu ennakoita ehkäisty. Marsalkka de Biron lähestyi La Rochellea sovitteluehdotusten tuojana. Kuninkaalla oli jonkunverran aihetta toivoa, että Bironin valitseminen olisi rochellelaisille mieleen; sillä tämä marsalkka, oli, kaukana siitä, että olisi ottanut osaa Pärtylynyön murhiin, pelastanut useita huomattavia protestantteja, olipa hän vielä kääntänyt komentamansa arsenaalin tykit kuninkaallisia tuntomerkkejä kantavia surmatyöntekijöitä vastaan. Hän vaati vain, että hänet otettaisiin kaupungissa vastaan kuninkaan käskynhaltijana ja tunnustettaisiin siksi, ja lupasi puolestaan pitää loukkaamattomina asukkaitten erikoisoikeudet ja vapaudet ja sallia heidän vapaasti harjoittaa uskontoaan. Mutta saattoiko kuudenkymmentuhannen protestantin murhan jälkeen vielä luottaa Kaarle IX:n lupauksiin. Sitäpaitsi jatkuivat itse neuvottelujen aikana verilöylyt Bordeaux'ssa, Bironin sotilaat ryöstelivät La Rochellen alueita ja kuninkaallinen laivue kaappaili kauppalaivoja ja saarsi sataman.

Rochellelaiset kieltäytyivät ottamasta Biron'ia vastaan, ja he vastasivat, etteivät he voi ruveta kuninkaan kanssa sovinnon hierontaan, niinkauan kuin hän kulki Guise'in tunnussanassa, joko he sitten uskoivat, että näistä viimeksimainituista yksin olivat saaneet alkunsa kaikki onnettomuudet, mitä kalvinismi oli saanut kärsiä, tahi että he tällä jo useasti toistetulla olettamuksella koettivat rauhoittaa niiden omaatuntoa, jotka mahdollisesti arvelivat, että uskollisuus kuningasta kohtaan oli asetettava yläpuolelle heidän uskonnollisten harrastustensa. Siitä alkaen ei ollut enää mitään mahdollisuutta päästä sovintoon. Kuningas rupesi ajattelemaan jotain toista sovinnonhierojaa ja lähetti sinne La Noue'n. La Noue, jolla oli liikanimi *Rautakäsi*, sen tekokäden johdosta, joka hänellä oli eräässä tappelussa menettämänsä käsivarren sijalla, oli innokas kalvinisti, joka viimeisessä kansalaissodassa oli osoittanut suurta urhoollisuutta ja sotilaallista kykyä.

Amiraalilla, jonka ystävä hän oli ollut, ei ollut taitavampaa eikä uskollisempaa upseeria. Pärtylynyön aikana hän oli Alankomaissa johtamassa kapinoitsevien flaamilaisten kurittomia joukkoja espanjalaisia vastaan. Onnen kääntynyt vastaiseksi oli hänen ollut pakko antautua Alban herttualle, joka oli häntä kohdellut sangen hyvin. Myöhemmin Kaarle IX, kun niin paljo vuodatettu veri oli herättänyt hänessä vähän tunnonvaivoja, lunasti hänet vapaaksi ja otti hänet vastoin kaikkia odotuksia mitä ystävällisimmin vastaan. Tämä ruhtinas, joka kaikessa meni äärimmäisyyksiin, tuhlassi tuhlaamalla suosionosoituksiaan yhdelle protestantille, vaikka juuri oli surmauttanut heitä satatuhatta. Jonkinlainen sattuma näytti suosivan La Noue'ta kaikissa hänen kohtaloissaan; jo kolmannessa kansalaissodassa hänet oli kuninkaan veli[74] ottanut vangiksi ensin Jarnac'issa ja sitten Moncontourissa ja laskenut hänet kummallakin kerralla vapaaksi lunnaitta, huolimatta siitä, että osa upseeristosta esitti vastaväitteitä ja vaati häntä uhraamaan miehen, joka oli liian vaarallinen säästettäväksi ja liaksi kunniastaan kiinni pitävä viekoteltavaksi heidän puolelleen. Kaarle ajatteli, että La Noue varmaankin muistaisi hänen armollisuuttaan, ja antoi hänelle tehtäväksi kehoittaa rochellelaisia alistumaan. La Noue suostui siihen, mutta sillä ehdolla, ettei kuningas vaatisi häneltä mitään, joka ei olisi sopusoinnussa hänen kunniansa kanssa. Hän lähti matkaan, mukanaan italialainen katolinen pappi, jonka tuli pitää häntä silmällä.

Jo alussa hän sai masennukseksen todeta, ettei häneen luotettu. Hän ei päässyt La Rochelleen, vaan kohtaamispaikaksi määrättiin pieni lähiseudun kylä. Tadon'issa hän kohtasi La Rochellen lähettiläät. Hän tunsu heidät kaikki niin kuin vanhat asetoverit tunnetaan; mutta hänet nähdessään ei ainoakaan ollut häntä tuntevinaan; hän sanoi nimensä ja esitti kuninkaan ehdotukset. Hänen puheensa pontena oli:

— Luottakaa kuninkaan lupauksiin; kansalaissota on kaikista onnettomuuksista suurin.

La Rochellen pormestari vastasi katkerasti hymyillen:

— Näemme kyllä miehen, joka muistuttaa La Noue'ta, mutta La Noue ei olisi ehdottanut veljilleen, että he alistuisivat murhamiesten alaisiksi. La Noue rakasti amiraalivainajaa, ja hän olisi pikemmin tahtonut kostaa hänen puolestaan kuin ruveta hänen murhamiestensä kanssa sovintoa hieromaan, Ei, te ette ole mikään La Noue!

Lähettiläs parka, johon nämä moitteet sattuivat aivan sielun sisimpään, muistutti mieliin palvelukset, mitkä hän oli tehnyt kalvinistien asialle, osoitti silvottua kättään ja vakuutti protestanttisuuttaan. Vähitellen rochellelaisten epäluuloisuus alkoi hälvetä; heidän porttinsa avautuivat La Noue'lle; he

näyttivät hänelle apuneuvonsa ja varustuksensa, vieläpä pyytämällä pyysivät häntä asettumaan heidän etunenään. Tarjous oli vanhalle soturille kovin houkutteleva. Kaarille vannottu vala oli tehty ehdoilla, joita voi tulkita omantunnon mukaan. La Noue toivoi, että, kun hän asettui rochellelaisten etunenään, niin olisi helpompi saada heidät palaamaan rauhankannalle; hän luuli voivansa olla samalla kertaa uskollinen kuninkaalle vannomalleen uskollisuudenvälille ja velvollisuuksilleen uskontoaan kohtaan. Hän erehtyi.

Kuninkaallinen armeija tuli La Rochellea ahdistamaan. La Noue johti kaikkia uloshyökkäyksiä ja tappoi suuren joukon katolilaisia. Sitten, kaupunkiin palattuaan, kehoitti hän asukkaita tekemään rauhan. Millä tuloksella? Katolilaiset huusivat, että hän muka oli syönyt kuninkaalle antamansa sanan; protestantit syyttivät häntä siitä että hän petti heitä.

Asiain näin ollen La Noue perin katkeroituneena etsimällä etsi kuolemaa, pannen henkensä joka päivä senkin seitsemän kertaa vaaralle alttiiksi.

XXV.

La Noue.

Foeneste: Cap de you cet homme ne se mouche pas du talon.[75]

D'Aubigné, Le baron de Foeneste.

Piiritetyt olivat juuri tehneet onnistuneen uloshyökkäyksen katolilaisten armeijan äärimmäisiä saartokaivantoja vastaan. He olivat täyttäneet juoksuhautoja monen sylen pituudelta, kaataneet kumoon monta vallikoria ja surmanneet satakunta sotilasta. Se osasto, joka oli saanut tämän voiton, palasi takaisin kaupunkiin Taddon-portin kautta. Etunenässä marssi kapteeni Dietrich ja komppania pyssymiehiä, kaikki palavissaan, huohottaen ja janoissaan, mikä oli varma merkki siitä, etteivät he olleet säästäneet itseään. Seurasi sitten iso joukko porvareita, joiden joukossa saattoi havaita useita naisia, jotka nähtävästi olivat olleet mukana ottelussa. Sitten tuli nelisenkymmentä vankia, useimmat pahasti haavoittuneina, kahden sotilasrivin välissä kulkien, joilla viimeksimainituilla oli täysi työ suojellessa heitä katsomaan keräytyneen kansanjoukon raivolta. Parisenkymmentä ratsastajaa muodosti jälkijoukon. La Noue, jolla Mergy oli adjutanttina, ratsasti viimeisenä. Hänen haarniskaansa oli pyssynluoti tehnyt loven, ja hevosensa oli haavoittunut kahdesta kohti. Vasemmassa kädessään hän piti vieläkin tyhjäksi ampumaansa pistoolia, ja oikeasta rautahihasta käsivarren asemesta esiin pistävällä koukuralla hän piteli hevosensa suitsia.

— Antakaa vankien olla, hyvät ystävät! huusi hän yhtämittaa. Olkaa sääliväisiä, hyvät rochellelaiset. He ovat haavoittuneita, he eivät enää voi puolustautua: he eivät ole enää vihollisia.

Mutta kansanjoukko vastasi hurjasti huutaen ja rähisten: hirteen paavilaiset! kápälälautaan kaikkityyni! Ja eläköön La Noue!

Mergy ja ratsumiehet tehostivat päällikkönsä ylevien kehoitusten vaikutusta huitomalla muutaman kerran sopivassa tilaisuudessa keihäänvarrella. Vangit vietiin lopulta kaupungin vankilaan ja sijoitettiin hyvästi vartioituina paikkaan, jossa heidän ei tarvinnut ollenkaan pelätä väestön raivoa. Joukko-osasto hajaantui, ja ainoastaan muutamia aatelismiehiä mukanaan astui La Noue ratsailta kaupungintalon edustalla, samalla hetkellä, jolloin sieltä tuli ulos kaupungin pormestari useiden porvariain ja Laplace-nimisen protestanttisen papin seuraamana.

— No niin, urhea La Noue, sanoi pormestari ojentaen hänelle kätensä, näytitpö taas noille murhamiehille, etteivät kaikki urhoolliset miehet ole kuolleet herra amiraalin mukana.

— Suoriuduttiinhan siitä sangen onnellisesti, herra pormestari, vastasi La Noue vaatimattomasti. Meiltä kaatui vain viisi ja haavoittui muutamia harvoja.

— Kun te kerran olitte uloshyökkäystä johtamassa, jatkoi pormestari äskeitä puhettaan, niin me jo ennakkolta olimme varmat sen menestymisestä.

— Oi! Mitä voisi La Noue ilman Jumalan apua? huudahti katkerasti vanha pappi. Herra, väkevö Jumala, on sotinut puolestamme tänä päivänä, hän on kuullut rukouksemme.

— Herra antaa ja Herra ottaa pois voiton tahtonsa mukaan, sanoi Le Noue tyynesti, ja häntä ainoata on kiittäminen sodan menestyksistä. Sitten hän virkkoi pormestarin puoleen kääntyen: — Kuulkaas, herra pormestari, onko neuvosto tehnyt päätöksensä hänen majesteettinsa uusien ehdotusten suhteen?

— On! vastasi pormestari; vastikään lähetimme torvensoittajan takaisin Monsieur'n[76] luo pyytämään, ettei hän enää vaivaisi itseään lähettämällä meille uusia kehoituksia. Tästä lähin vastaamme niihin vain ruudilla ja lyijyllä.

— Teidän olisi pitänyt hirtättää torvensoittaja, huomautti pappi: sillä eikö ole kirjoitettu: *Muutamia pahanilkisiä on noussut sinun keskuudestasi, jotka ovat pyytäneet houkutella heidän kaupunkinsa asukkaat. Vaan katso, sinun pitää heidät hukuttaman, ja sinun ja koko sinun sukukuntasi käsi pitää heidän päällensä pantaman.*

La Noue huokasi ja kohotti silmänsä taivasta kohti vastaamatta mitään.

— Mitä! meidänkö pitäisi antautua! jatkoi pormestari, antautua, kun muurimme ovat vielä pystyssä, kun vihollinen ei tohdi edes läheltä käydä niiden kimppuun, kun taas me käymme häntä joka päivä hätyyttämässä hänen omissa juoksuhaudoissaan! Uskokaa minua, herra La Noue, jos La Rochellessa ei olisi sotamiehiä, niin jo pelkästään naisissa olisi kylläksi ajamaan pakoon nuo Parisin nylkyrit.

— Herra pormestari, kun on vahvempana puolena, niin pitää puhua varovaisesti vastustajastaan, ja kun on heikompana...

— No kuka teille sitten on sanonut, että me olemme heikompana puolena? keskeytti Laplace. Eikö Herra sodi rinnallamme? Ja eivätkö Gideon ynnä kolmesataa Israelin lasta olleet voimallisemmat kuin koko midianilaisten väen sotajoukko?

— Herra pormestari, te tiedätte paremmin kuin kukaan muu, kuinka riittämättömästi ruokavaroja on. Ruutia on vähän, ja minun täytyi kieltää pyssymiehiä ampumasta pitkältä matkalta.

— Montgomery lähettää sitä meille Englannista, sanoi pormestari.

— Pitkäisen tuli lankeaa taivaasta paavilaisten päälle, sanoi pappi.

— Leipä kallistuu päivä päivältä, herra pormestari.

— Päivänä tai toisena saamme nähdä englantilaisen laivaston tulevan, ja silloin yltykkylläisyys vallitsee kaupungissa.

— Jumala antaa sataa mannaa taivaasta, jos niin tarvitaan! huudahti Laplace kiivaasti.

— Mainitsemistanne apulaivoista puhuen, puuttui La Noue jälleen puheeseen, ei tarvitse kuin että tuuli pysyttelee muutaman päivän etelässä, niin ne eivät pääse satamaan. Ne voi muuten myöskin vihollinen kaapata.

— Tuuli puhaltaa varmasti pohjoisesta! Sen sanon sinulle ennakolta, sinä heikkouskoinen, virkkoi pappi. Sinä olet kadottanut oikean kätesi ja rohkeutesi samalla kertaa.

La Noue näytti päättäneen olla hänelle mitään vastaamatta. Hän jatkoi, koko ajan pormestarin puoleen kääntyneenä:

— Jos meiltä menee yksi mies, niin se on meille raskaampi tappio kuin viholliselle kymmenen miehen menetys. Pelkään, että meidän, jos katolilaiset jatkavat sitkeästi piiritystä, on vielä pakko taipua ankarampiin ehtoihin kuin niihin, jotka tänään halveksien hylkäsitte. Jos kuningas tahtoo — kuten toivon — tyytyä siihen, että näkee ylivalentansa jälleen tunnustetuksi tässä kaupungissa vaatimatta siltä sellaisia uhrauksia, joita se ei voi tehdä, niin luulen, että on velvollisuutemme avata hänelle porttimme, sillä hän on kuitenkin kaikenkin meidän herramme.

— Meillä ei ole muuta herraa kuin Kristus; ja vain jumalanpilkkaja voi kutsua herrakseen tuota julmaa Ahabia, Kaarlea, joka juo profeettain verta! Ja pappi kävi kahta kiukkuisemmaksi nähdessään La Nouen pysyvän järkähtämättömän kylmäverisenä.

— Minä puolestani, sanoi pormestari, muistan hyvin, kuinka amiraali viimeisen kerran kaupunkimme kautta matkatessaan sanoi meille: Kuningas on antanut minulle sanansa siitä, että hänen protestanttisia ja katolisia alamaisiaan tullaan kohtelemaan samalla tavoin. Kuutta kuukautta myöhemmin kuningas, joka oli antanut hänelle sanansa, murhautti hänet. Jos avaaamme porttimme, niin Pärtylynyön näytelmä pannaan täälläkin toimeen.

— Kuningasta ovat Guiset vetäneet nenästä. Hän katuu tekoaan, ja mielellään hän lunastaisi

vuodatetun veren. Jos itsepäisestä neuvotteluihin ryhtymisestä kieltäytymisellänne ärsytätte kaikki katolilaiset kimppuunne, niin saatte kaikki valtakunnan sotajoukot niskaanne, ja silloin hävitetään reformeeratun opin ainoa turvapaikka. Rauhaa! rauhaa! uskokaa minua, herra pormestari.

— Raukka! kirkui pappi, sinä toivot rauhaa, koska pelkäätkä henkeäsi.

— No no! herra Laplace...! sanoi pormestari.

— Sanalla sanoen, jatkoi La Noue kylmästi, viimeinen sanani on, jos kuningas suostuu olemaan majoittamatta kaupunkiin linnäväkeä ja sallii meidän vapaasti harjoittaa uskontoamme, niin meidän täytyy viedä hänelle avaimemme ja vakuuttaa hänelle alamaisuuttamme.

— Sinä olet petturi, kiljaisi Laplace; sinä olet antanut tyrannien lahjoja itsesi.

— Hyvä Jumala! mitä te sanotte, herra Laplace? sanoi pormestari.

La Noue veti suunsa hienoon ja halveksivaan hymyyn.

— Siinä nyt näette, herra pormestari, me elämme omituisia aikoja; sotilaat puhuvat rauhasta, ja papit saarnaavat sotaa. — Hyvä herra, hän jatkoi, lopuksi Laplaceen päin kääntyen, nyt on päivällisaika käsissä, ainakin minusta tuntuu siltä, ja vaimonne varmaankin odottaa teitä kotia.

Nämä viimeiset sanat saivat papin ihan kiukusta suunniltaan. Hän ei enää voinut keksiä mitään herjausta, minkä sinkauttaa La Nouvelle vasten silmiä; ja kun korvapuustilla pääsee antamasta järkevää vastausta, niin hän lyödi läimäytti vanhaa sotapäällikköä poskelle.

— Siunaa ja varjele! mitä te teette? huusi pormestari. Lyöttekö te La Noue'ta, La Rochellen parasta kansalaista ja urhoollisinta soturia!

Mergy, joka oli saapuvilla, aikoi antaa Laplancelle sellaisen ojennuksen, ettei tämä olisi sitä hevillä unohtanut; mutta La Noue pidätti häntä.

Kun tuon vanhan hupsun käsi kosketti La Nouen harmaata partaa, niin vanhan sotapäällikön silmistä leimahti ohikiitävän ajatuksen ajan suuttumuksen ja vihan salamoita. Mutta samassa hänen kasvoilleen tuli taaskin niiden järkähtämätön ilme: olisi tehnyt mieli sanoa, että pappi oli lyönyt roomalaisen senaattorin marmorista rintakuvaa tai että La Noue'ta olisi koskettanut sattumalta jokin eloton esine.

— Viekkä tuo ukko vaimonsa luo, hän sanoi eräälle vanhaa pappia pitelevistä porvareista, ja käskekää hänen hoivailta miestään; hän ei varmaankaan ole oikein terve tänään. — Herra pormestari, pyydän teitä antamaan minulle sataviisikymmentä vapaaehtoista kaupungin asukkaista, sillä tahtoisin tehdä uloshyökkäyksen huomenna päivänkoittaessa, kun juoksuhaudoissa yönsä viettäneet miehet ovat vielä ihan kylmästä kangistuneina, niinkuin karhut, joita ahdistetaan pesässään. Olen huomannut, että katosalla nukkuneet miehet ovat aamulla paljon virkumpia kuin paljaan taivaan alla yönsä viettäneet.

— Herra de Mergy, jos teillä ei ole liian kiire päivälliselle, niin tahtoisitteko tehdä kanssani kierroksen Evangile-linnakkeessa? Tahtoisin nähdä, miten pitkälle vihollisen saartotyöt ovat edistyneet.

Hän tervehti pormestaria, ja nuoren miehen olkapäähän nojaten hän lähti kulkemaan varustusta kohti.

He tulivat sinne hetkistä myöhemmin kuin tykinkuula oli haavoittanut kahta miestä. Kivet olivat aivan veren peitossa, ja toinen onnettomista huusi tovereilleen pyytäen heitä hänet lopettamaan. La Noue katseli jonkun aikaa, kyynärpää rintasuojukseen nojaten, äänetönnä piirittäjien saartokaivantoja; sitten hän Mergy'n puoleen kääntyen virkkoi:

— Sota on jotain kauheaa yleensäkin, mutta kansalaissota! Tuo luoti oli pistetty ranskalaiseen tykkiin, ranskalainen sen on tähdännyt ja laukaissut, ja tuossa on kaksi ranskalaista, jotka se luoti on tappanut. Eikä vielä ole mitään tuottaa kuolema puolen peninkulman päästä; mutta herra Mergy, kun pitää upottaa miekkansa miehen ruumiiseen, joka huutaa armoa omalla kielellänne! Ja sitähan me tänä aamunakin äskenikään teimme.

— Oh, herra La Noue, jos olisitte nähnyt elokuun 24 päivän joukkoteurastuksen! Jos olisitte kulkenut yli Seinen silloin, kun se oli verestä punainen ja kun siinä kellui enemmän ruumiita kuin jäidenlähdön jälkeen jäälohkareita, niin kyllä te tuntisitte hyvin vähän sääliä niitä kohtaan, joita vastaan taistelemme. Minä näen jokikisessä paavilaisessa murhamiehen.

— Älkää parjatko omaa maatanne. Tuossa armeijassa, joka meitä piirittää, on hyvin vähän niitä hirviöitä, joista puhutte. Sotilaat ovat Ranskan talonpoikia, jotka ovat jättäneet aurankurkensa päästäkseen kuninkaan palkkoihin, ja aatelismiehet ja päälliköt taistelevat sen vuoksi, että he ovat

vannoneet kuninkaalle uskollisuudenvalan. He ovat ehkä oikeassa ja me ... me olemme kapinoitsijoita.

— Kapinoitsijoitako! Meidän asiamme on oikea, ja me taistelemme uskontomme ja henkemme puolesta.

— Mikäli huomaan, niin te ette juuri liiaksi tunne omantunnonvaivoja; te olette onnellinen, herra de Mergy. Ja vanha soturi huokasi syvään.

— Hitto olkoon! sanoi eräs sotilas, joka juuri oli laukaissut pyssynsä; ihan varmasti tuolla pahuksella on suojeleva talismani. Jo kolmena päivänä olen häntä tähtäillyt, mutta en vaan ole saanut sattumaan.

— Niin kellä sitten? Mergy kysyi.

— Katsokaas, näettekö tuon veitikan, jolla on valkea takki ja punainen olkavyö ja sulkatöyhtö? Joka päivä hän tulee tuohon ärsyttelemään ikäänkuin ilkkuakseen. Hän on yksi niitä hovikeikareita, joita on tullut Monsieurin matkassa.

— Matka on koko pitkä, mutta ei haittaa! Antakaas minulle pyssy.

Yksi sotilaista antoi pyssynsä hänen käsiinsä. Mergy asetti piipun pään rintasuojuksen nojaan ja tähtäsi tarkkaan.

— Jos hän olisi joku ystävästänne? sanoi La Noue. Miksi te tahdotte noin ruveta ihmisiä ampumaan?

Mergy oli juuri painamaisillaan liipasinta; hän pysäytti sormensa.

— Ei minulla ole ensinkään ystäviä katolilaisten joukossa, paitsi yksi ainoa, ja hän ei ole, — siitä olen ihan varma, meitä piirittämässä.

— Jospa hän olisi veljenne, joka Monsieurin mukana...

Laukaus pamahti, mutta Mergyn käsi oli vavahtanut, ja saattoi nähdä luodin pölyttävän tomua ilmaan sangen kaukana kävelijästä. Mergy ei voinut uskoa, että veljensä olisi katolilaisten armeijan mukana; mutta kuitenkin hän oli hyvin hyvillään nähdessään ampuneensa ohi. Mies, jota hän oli ampunut, jatkoi verkkaista kävelyään ja hävisi sitten vastakaivettujen multakasojen taa, joita kohosi joka puolella kaupungin ympärillä.

XXVI.

Uloshyökkäys.

Hamlet: Dead, for a ducat! dead![[77]

Shakespeare.

Kylmä tihkusade, jota oli kestänyt koko yön, oli vihdoinkin lakannut, kun kalpea sarastus idän taivaalla ennusti päivän koittoa. Valo pääsi vain vaivaloisesti tunkeutumaan läpi raskaan maatahipovan usvakerroksen, jota tuuli liikutteli siellä täällä repien siihen laajoja aukkoja; mutta harmaat sumuröykkiöt yhdistyivät taas pian, niinkuin laivan halkomat aallot yhtyvät jälleen sen vanavedessä ja täyttävät sen uurtaman uoman. Tasanko näytti tämän paksun hunnun peitossa, josta pisti esiin muutamia puunlatvoja, laajalta usvamereitä.

Kaupungissa valaisi aamun epämääräinen valo yhdessä soihtujen loimun keralla verrattain lukuisaa sotilas- ja vapaaehtoisjoukkoa, joka oli kerääntynyt Evangile-linnakkeeseen vievälle kadulle. He tömistivät jalkojaan katukivitykseen ja koettivat pitää jäseniään liikkeessä siirtymättä paikaltaan kuten ainakin talviaamuna auringonnousua seuraavan kostean ja läpituokevan kylmyyden kontistamat ihmiset. Se mies, joka heidät oli komentanut aseisiin niin varhain aamulla, sai runsain määrin osakseen kiroskelua ja voimallisia sadatuksia; mutta huolimatta kaikesta haukuskelusta saattoi heidän puheissaan erottaa reipasta hyväntuulisuutta ja toivehikkuutta joka elähdyttää arvossapidetyn päällikön johtamia sotilaita. He puhelivat puoleksi leikillään, puoleksi suutuksissaan:

— Tuo vietävän *Rautakäsi*, tuo *Virkkua-jaakko*, se ei saisi sisultaan syödyksi aamiaista, jos ei olisi ensin antanut pientä aamuherätystä noille pientenlasten tappajille! — Rutto hänen kimppuunsa! Pahuksen

mies! hänen kanssaan sitten ei ole koskaan varma siitä, saako yönsä olla rauhassa. — Amiraalivainajan parran kautta! jos en kohta kuule rautaputkien puhuvan, niin nukunpa tähän paikkaan kuin omaan vuoteeseeni. — Hei! eläköön! tuossa jo tuodaankin viinaa, joka tekee miehen rohkeaksi, ja se se estää meidät saamasta yskää ja köhää tuossa pahuksen usvassa.

Sillä aikaa kuin viinaa jaettiin sotilaille, olivat upseerit kerääntyneet La Nouen ympärille, joka seisoi erään myymälän katoksen edessä, ja kuuntelivat tarkkaavasti hyökkäyksen suunnitelmaa, jonka hän aikoi tehdä piiritysarmeijaa vastaan. Alkoi kuulua rummupärinää; jokainen palasi paikalleen; pappi saapui paikalle, siunasi sotilaat ja kehoitti heitä täyttämään hyvin tehtävänsä, luvaten heille ijankaikkisen elämän, jos sattuisi, että he oikeasta syystä eivät voisi palata kaupunkiin takaisin ottamaan vastaan kaupunkilaistensa kunnioituksen ja kiittollisuuden osoituksia. Saarna oli lyhyt, mutta La Noue'sta se oli kuitenkin liian pitkä. Hän ei ollut enää sama mies, joka edellisenä päivänä oli surrut jokaista pisaraa ranskalaista verta, mikä tässä sodassa vuoti. Hän oli enää vain pelkkä soturi, ja hänellä tuntui olevan kiire päästä taas näkemään verileikkiä. Niinpiankuin papin puhe oli loppunut ja sotilaat siihen vastanneet *amen*, huusi hän lujalla ja kovalla äänellä.

— Toverit! herra pastori puhui teille totta; jättäkäämme itsemme Herran huomaan ja tapelkaamme niin tuhannen vietävästi! Ensimmäisen, joka ampuu ennenkuin saa panoksen tulpan ajaneeksi paavilaisen mahaan, sen minä tapan, jos vaan itse suoriudun hengissä leikistä.

— Herra kapteeni, kuiskasi Mergy hänelle aivan hiljaa, tuo oli toista puhetta kuin kaikki eiliset.

— Osaatteko latinaa? kysyi La Noue häneltä tuimalla äänellä.

— Osaan, herra kapteeni.

— No muistakaa sitten tuo kaunis lause: *Age quod agis*! [78]

Hän antoi merkin; tykinlaukaus jymähti; ja koko joukko-osasto läksi pikamarssia tasangolle. Samaan aikaan lähti eri porttien kautta pieniä sotamiesryhmiä hälyyttämään vihollisen linjoja useissa eri kohdin, jotteivät katolilaiset, luullen, että heidän kimppuunsa oli käyty joka taholla, uskaltaisi tuoda apujoukkoja päähyökkäystä torjuakseen, pelosta, että he siten saattaisivat liiaksi heikontaa jostain kohden kaikkialta uhattujen varustuksiansa varusväkeä.

Evangile-linnakkeelle, jonka tuhotakseen katolilaisten insinöörit olivat ponnistaneet voimansa, oli pahana haittana varsinkin viisi tykkiä käsittävä patteri, joka oli sijoitettu pienelle kumpareelle. Sen huipulla oli raunioiksi sortunut rakennus, joka ennen piiritystä oli ollut mylly. Multavallilla suojattu kaivanto turvasi sen kaupungista päin tehdyiltä lähenemisyrityksiltä, ja kaivannon etureunaan oli asetettu vartioiksi useita pyssysotureita. Mutta niinkuin protestanttien päällikkö oli arvannut, niin näille viimemainituille ei varmaankaan voinut olla juuri mitään hyötyä pyssyistä, ne kun olivat monta tuntia olleet kosteudelle alttiina. Ja hyökkääjillä, jotka olivat kaikesta tarkasti perillä, ja jotka olivat valmistautuneet hyökkäykseen, oli tietenkin paljon suuremmat menestymismahdollisuudet kuin valvomisesta väsyneillä, sateesta läpimärillä ja kylmän kangistamilla puolustajilla, joille hyökkäys tuli aivan aavistamattomana äkkiyllätyksenä.

Ensimmäiset vartiosotilaat on tuhottu. Kuin ihmeeksi laukeaa muutama pyssy ja pamaukset herättävät patterin varusväen paraiksi näkemään vihollisen olevan jo rintasuojuksen herrana ja paraikaa kiipeävän myllykukkulalle. Jotkut yrittävät ruveta vastarintaan, mutta aseet putoavat heidän kohmeisista käsistään. Ei juuri yksikään heidän pyssyistään laukea, kun taas hyökkääjien joka ainoa luoti sattuu. Voiton suhteen ei ole enää mitään epäilystä, ja patterin herroina kohottavat protestantit jo julman huutonsa: *Ei mitään armoa? Muistakaa Pärtylynyötä!*

Viitisenkymmentä sotilasta oli päällikkönsä kanssa majoitettuna myllyn torniin; yömyssy päässä ja ilman takkia, toisessa kädessä tyyny ja toisessa miekka, avaa kapteeni oven ja tulee ulos kysyen mistä meteli oikein johtuu. Osaamatta ajatellakaan vihollisen uloshyökkäystä hän kuvitteli melun johtuvan hänen omien sotilaittensa kesken syntyneestä riidankähäkästä. Hän selvisi julmalla tavalla erehdyksestään; hilporin isku kaasi hänet maahan veriinsä. Sotilaat ehtivät teljetä tornin oven, ja jonkin aikaa he saivat hyvästi pitäneeksi puoliaan ammuskelemalla ikkuna-aukoista; mutta aivan rakennuksen vieressä oli suuri kasa olkia ja heiniä, sekä myöskin risuja, joista oli määrä tehdä vallikoppia. Protestantit pistivät niihin tulen, ja silmänräpäyksessä nuoleskelivat liekit tornia joka puolelta ja loimusivat sen huipun tasalle saakka. Kohta sieltä alkoi kuulua surkeita hätähuutoja. Katto oli tulossa ja oli putoamaisillaan onnettomien niskaan. Ovi paloi, ja sulut, joita he olivat kasanneet sen eteen, estivät heitä pääsemästä ulos siitä aukosta. Jos he yrittivät hypätä ulos ikkunoista, niin he putosivat liekkeihin tai saivat keihäistä surmansa. Silloin nähtiin hirveä näytelmä. Eräs lipunkantaja, joka oli täysissä varustuksissa, koetti kuten muutkin hypätä ulos ahtaasta ikkuna-aukosta. Hänen rautapaitansa päättyi, siihen aikaan sangen yleisen tavan mukaan, eräänlaisiin lyhyen hameen tapaisiin liepeisiin, [79] jotka peittivät reidet ja vatsan, ja laajenivat alaspäin kuin suppilon yläosa, niin että niissä saattoi mukavasti

kävellä. Ikkuna ei ollut niin leveä että se osa hänen varuksestaan olisi sopinut siitä läpi, ja lipunkantaja oli hätäpäissään syöksynyt siihen sellaisella vauhdilla, että hän huomasi olevansa kuin ruuvipenkissä, suurin osa ruumiistaan ulkona roikkuen, hänen voimatta sitä liikuttaa. Mutta liekit hipoivat jo häntä, kuumensivat hänen rautavaruksiaan ja korvensivat hänet niissä hitaasti, ikäänkuin sulatusuunissa tahi kuuluisassa Phalariin vaskisen härän sisässä.[80] Onneton päästi hirveitä hätähuutoja ja liikutteli turhaan käsivarsiaan ikäänkuin pyytäen apua. Hetkisen oli hyökkääjien kesken hiljaa, mutta sitten he kaikki yhdessä ja kuin yhteisestä sopimuksesta päästivät meluavan sotahuudon huumataksaan itseään ja päästäkseen kuulemasta palavan miehen vaikeroimista. Tämä peittyi näkyvistä, liekki- ja savutupruun, ja sitten saattoi nähdä tulikuuman ja höyryävän kypärän putoavan myllynraunioitten sekaan.

Taistelun telmeessä kestävät kauhun ja surun vaikutelmat vain vähän aikaa, itsesäilytysvaisto täyttää liiksi sotilaan mielen, jotta siinä voisi olla tilaa muiden kärsimyksille. Toisten rochellelaisten ajaessa pakenevia takaa, naulasivat toiset tykit kiinni, särkivät niiden pyörät ja mättivät kaivantoon patterin vallikorit ja sen puolustajien ruumiit.

Mergy, joka ensimmäisten joukossa oli syöksynyt kaivantoon ja rintavarustukselle, veti hetkisen henkeään kaivertaakseen tikarinsa terällä Dianan nimen erääseen patterin tykkiin; sitten hän auttoi toisia hävittämään piirittäjien saartokaivantoja.

Yksi sotilaista oli tarttunut päähän katolilaisten päällikköä, joka ei näyttänyt ainoatakaan elonmerkkiä; toinen kannatti häntä jaloista, ja molemmatkin varustautuivat, heilauttaen häntä sitä varten ensin ilmassa, viskaamaan hänet kaivantoon. Yhtäkkiä kuolleeksi luultu avasi silmänsä, tunsu Mergyn ja huusi:

— Herra de Mergy, armoa! olen vankinne; pelastakaa minut! Ettekö tunne ystävääne Béville'ä? Tämän onnettoman kasvot olivat kokonaan veren peitossa, ja vaikea oli Mergyn tuntea tässä kuolevassa nuorta hovimiestä, joka hänestä oli eronnut niin täynnä iloa ja elämää. Hän antoi asettaa ystävänsä varovasti nurmikolle, satoi itse hänen haavansa, ja asetettuaan hänet hevosenselkään, antoi kuljettaa hänet hellävaroen kaupunkiin.

Sanoessaan Béville'lle hyvästi ja auttaessaan hevosta patterilta pois, Mergy huomasi, kun sumu hetkeksi hälveni, ratsumiesparven, joka lennätti täyttälaukkaa kaupungin ja myllyn välille. Kaiken todennäköisyyden mukaan oli tämä joukko katolilaisten armeijasta eroitettu osasto, joka aikoi katkaista protestanteilta peräytymistien. Mergy juoksi siitä heti ilmoittamaan La Noue'lle.

— Jos annatte minulle vain neljäkymmentä pyssymiestä, niin minä menen tuon pensasaidan taa, tuon salatien viereen, josta he aikovat kulkea, ja jos he eivät lähde aivan vilkkaasti käpälämäkeen, niin saatte hirttää minut.

— Hyvä, oikein hyvin, poikani; sinusta tulee vielä hyvä sotapäällikkö. Hei kuulkaa, seuratkaa tätä aatelismiestä ja tehkää niinkuin hän käskee.

Tuokiossa Mergy oli asettanut pyssymiehensä pitkin pensasaitaa; hän antoi heidän laskea toisen polvensa maahan, pitää pyssynsä valmiina, ja hän kielsi heitä millään ehdolla ampumasta, ennenkuin hän antaisi merkin.

Vihollisen ratsumiehet lähestyivät nopeasti, ja saattoi jo kuulla selvään heidän hevostensa kavioiden töminää lokaisella salatiellä.

— Heidän päällikkönsä, sanoi Mergy hiljaa, on sama punatöyhtöinen hupsu, johon emme eilen saaneet sattumaan. Mutta tänään meidän pitää saada sattumaan.

Hänen oikealla puolellaan oleva soturi nyökäytti päätään ikäänkuin sanoakseen että hän kyllä pitäisi siitä huolen. Ratsumiehet olivat enää vain parinkymmenen askeleen päässä, ja heidän päällikkönsä, joka kääntyi miehiinsä päin, näytti aikovansa antaa heille jonkin määräyksen, kun Mergy hypähtäen yhtäkkiä pystyyn, karjaisi:

— Laukaiskaa!

Punatöyhtöinen päällikkö käänsi päätään, ja Mergy tunsu veljensä. Hän ojensi kätensä viereisen miehen pyssyä kohti tyrkätäkseen sen syrjään; mutta ennenkuin hän ehti siihen koskeakaan, oli laukaus jo pamahtanut. Hämmästyneinä tästä odottamattomasta yhteislaukauksesta ratsumiehet hajaantuivat pakoon pitkin tasankoa; kapteeni George putosi hevosen selästä kahden luodin lävistämänä.

Sairaalassa.

Father: — Why are you so obstinate?

Pierre: — Why you so troublesome, that a poor wretch
Can't die in peace? —
But you, like ravens, will be croaking round him.[81]

Otway, Venice preserved.

Vanha munkkiluostari, jonka La Rochellen kaupungin neuvosto oli heti alussa ottanut takavarikkoon, oli piirityksen aikana muutettu sotilassairaalaksi. Kappelista oli viety pois penkit, alttari ja kaikki koristukset, ja sen kivilattia oli olkien ja heinien peitossa: sinne vietiin tavalliset sotilaat. Ruokasali oli määrätty upseereille ja aatelismiehille. Se oli sangen iso sali, jossa oli hyvä seinälauditus vanhaa tammea, seinissä leveät suippokaari-ikkunat, joista tuleva valo riitti kirurgisiin leikkauksiin, mitä siellä yhtä mittaa toimitettiin.

Siellä kapteeni George makasi patjalla, joka oli punaisena hänen ja monen muun häntä ennen tällä tuskien paikalla olleen onnettoman verestä. Olkitukko oli hänellä päänalasena. Hänen päältä oli juuri riisuttu haarniska ja leikattu auki hänen takkinsa ja paitansa. Hän oli vyötäisiä myöten alasti, mutta oikeassa kädessään oli hänellä vielä käsivarren haarniskansa ja rautahansikkaansa. Eräs sotilas koetti tuketa verenvuotoa hänen haavoistaan, joista toinen oli vatsassa heti haarniskan alapuolella, toinen, lievä, vasemmassa käsivarressa. Mergy oli niin tuskansa vallassa, ettei hän kyennyt antamaan hänelle mitään tehokasta apua. Väliin itkien polvillaan hänen vieressään, väliin maassa kieriskellen ja ääneen huutaen epätoivoissaan hän lakkaamatta syytti itseään siitä että oli tappanut mitä hellimmän veljen ja parhaan ystävänsä. Kapteeni sensijaan oli tyyni ja koetti hillitä veljensä tuskanpurkauksia.

Parin askeleen päässä hänen patjastaan oli toinen, jolla lojui Bévill-parka yhtä ikävässä tilassa. Hänen kasvonsa eivät ollenkaan ilmaisseet samaa tyyntä kohtaloonsa alistumista kuin kapteenin. Aikajoin hän päästi ilmoille tukahutetun valituksen, ja hän käänsi päätään naapuriaan kohti, ikäänkuin pyytääkseen tältä hiukan hänen rohkeuttaan ja lujuttaan.

Neljissäkymmenissä oleva kuivahko, laiha, kaljupäinen ja hyvin ryppyinen mies tuli saliin ja lähenei kapteeni Georgea, kädessään vihreä pussi, josta kuului jotain vissiä kilinää ja kalinaa, mikä sairaskuuloista kuulosti kovin hirvittävältä. Tämä oli mestari Brisart, sen aikaiseksi sangen taitava kirurgi, kuuluisan Ambrosius Parée'n oppilas ja toveri. Hän oli juuri tehnyt jonkun leikkauksen, sillä hänen käsivartensa olivat kyynärpäihin saakka paljaina, ja hänellä oli vielä edessään suuri, aivan verinen esiliina.

— Mitä te minusta tahdotte, ja kuka te olette? kysyi George häneltä.

— Olen kirurgi, arvoisa herra, ja jos mestari Brisart'in nimi ei ole teille tuttu, niin paljonpa teidän tiedoistanne silloin puuttuukin. No niin, *rohkeutta vaan, purkaa nyt hammasta*. Minä ymmärrän ampumahaavoja, Herran kiitos, ja kunpa minulla olisikin tuhannen livren säkki joka miehestä, joista olen kaivanut pyssynluoteja pois ja jotka tänä päivänä voivat yhtä mainiosti kuin minäkin.

— Mutta kuulkaas nyt, tohtori, sanokaa minulle totuus. Haavahan on kuolettava, mikäli minä ymmärrän?

Kirurgi tutki ensin vasenta käsivartta ja sanoi: Tuo ei ole mitään! Sitten hän rupesi tunnustelemaan toista haavaa, mikä sai haavoitetun kasvot piankin väentymään kamalaan irvistyksen. Oikealla kädellään hän vielä sysäsi kirurgin käden rajusti syrjään.

— Perhana vieköön! jo riittää, senkin pahalaisen tohtori! hän kiljaisi; näen jo naamastanne että olen mennyttä miestä.

— Hyvä herra, katsokaas, minä pelkään, että luoti on ensin tunkeutunut vatsaan hiukan vinosti alhaaltapäin ja sitten kulkien ylöspäin, pysähtynyt selkärankaan, jota me muuten nimitämme kreikkalaisella nimellä *rachis*. Siitä minä niin päätelen, kun jalkanne ovat liikkumattomat ja kylmät. Se merkki ei voi pettää; ei missään tapauksessa.

— Laukaus vasten naamaa ja luoti selkärangassa! Saakeli! tohtori, siinä on jo enemmän kuin tarpeeksi lähettämään tällaisen piruparan isiensä tykö. No, älkää enää kiusatko minua, vaan antakaa minun kuolla rauhassa.

— Ei! hänen täytyy elää! huusi Mergy, kiinnittäen tohtoriin hurjina tuijottavat silmänsä ja tarttuen kovasti tämän käsivarteen.

— Niin, kyllä hän elää vielä tunnin ehkä kaksikin, sanoi mestari Brisart kylmästi, kun on noin roteva mies.

Mergy vaipui taas polvilleen, tarttui kapteenin oikeaan käteen ja kostutti viljavina vuotavilla kyynelillään sitä peittävää rautahansikasta.

— Kaksi tuntiako? George virkkoi. Sen parempi, pelkäsin että saisin kärsiä kauemmin.

— Ei, se on mahdotonta, huusi Mergy nyyhkyttäen. George, sinä et saa kuolla. Veli ei voi kuolla veljen käden kautta.

— No, no, pysyhän rauhallisena, äläkä ravistele minua. Sinun jokainen liikahtuksesi tuntuu minussakin. Nyt minulla ei ole kovin kovia tuskia, kunpahan ei tulisi tämän pahempaa... Niinhän se sanoi Zanykin kirkontornista pudotessaan.

Mergy istuutui patjan viereen, nojaten päätänsä polviinsa ja kätkien kasvonsa käsiinsä. Hän istui liikkumaton ja kuin horrokseen vaipuneena, mutta aina jonkun ajan kuluttua vapisuttivat kouristuksen tapaiset nytkähdykset koko hänen ruumistaan kuumeen puistatusten tavoin, ja tuskallisena pusertui hänen rinnastaan esiin valituksia, jotka eivät ollenkaan tuntuneet mistään inhimillisestä olennosta lähteneiltä.

Kirurgi oli asettanut muutamia kääreitä vain verenvuotoa tyrehdyttääkseen, ja hän pyyhki hyvin kylmäverisesti koetinpuikkoaan.

— Kehoittaisin teitä heti tekemään viimeiset valmistuksenne, hän sanoi, jos tahdotte protestanttista pappia, niin niistä ei ole täällä puutetta. Jos pidätte enemmän katolilaisesta, niin kyllä teille sellainenkin annetaan. Näin juuri vastikään munkin, jonka meikäläiset ovat ottaneet vangiksi. Kas, tuolla hän juuri ripittää tuota katolilaista upseeria, joka tekee kuolemaa.

— Antakaa minulle juotavaa, sanoi kapteeni.

— Älkää millään muotoa juoko! silloin kuolette tuntia pikemmin.

— Tunti elämänaikaa ei ole viinilasin arvoinen. No niin, hyvästi tohtori; tässä on kupeellani eräs, joka odottaa teitä kärsimätönnä.

— Pitääkö minun lähettää teille munkki vai protestanttinen pappi?

— Ei kumpaakaan.

— Kuinka?

— Jättäkää minut rauhaan.

Kirurgi kohautti olkapäitään ja lähestyi Bévillää.

— Partani kautta! hän huudahti, onpa siinä siisti haava. Nuo paholaisen vapaaehtoiset lyövät ihan silmittömästi.

— Paranenhan minä, eikö totta? kysyi haavoittunut heikolla äänellä.

— Hengittäkäähän vähän. Silloin kuului hyvin heikko vihellystä muistuttava ääni; sen synnytti ilma, joka virtasi yhtäaikaan ulos Bévillen rinnassa olevasta haavasta kuin suustakin, ja punaisena vaahtona tihkui verta haavasta.

Kirurgi vihelsi ikäänkuin jäljitelläkseen tätä omituista ääntä; sitten hän asetti kaikessa kiireessä kääreen haavalle, ja sanaakaan virkkamatta hän otti myyttynsä ja hankkihe lähtemään. Sillävälän Bévillen silmät, kiiluen kuin kynttilät, seurasivat kaikkia tämän liikkeitä.

— No, tohtori? hän kysyi vapisevin äänin.

— Pankaa pillit pussiin, kirurgi vastasi kylmästi. Ja meni tiehensä.

— Voi onnetonta! kuolla näin nuorena! huudahti Bévill-parka, antaen päänsä vaipua takaisin olkitukolle, mikä hänellä oli päänalaisena.

Kapteeni George pyysi juotavaa; mutta kukaan ei tahtonut hänelle antaa vesilasia pelosta että siten saattaisi jouduttaa hänen kuolemaansa. Omituista inhimillisyyttä, joka vaan pitentää kärsimyksiä!

Samassa tulivat saliin haavoittuneita katsomaan La Noue ja kapteeni Dietrich sekä monta muuta upseeria. He pysähtyivät kaikki Georgen patjan ääreen, ja La Noue katseli, miekkansa kahvaan nojaten, vuoroon kumpaakin veljestä silmin, joissa kuvastui selvästi tämän surullisen näyn hänessä herättämä mielenliikutus.

Saksalaisen kapteenin vyöstä riippuva taskumatti veti Georgen huomion puoleensa.

— Kapteeni, hän virkkoi, tähän olette vanha sotilas?

— Kyllä, vanha sotilas minä olen. Ruudinsavu harmentaa parran pikemmin kuin vuodet. Minä olen kapteeni Dietrich Hornstein.

— Sanokaapa minulle, mitä te tekisitte, jos olisitte haavoittunut niinkuin minä?

Kapteeni Dietrich katseli haavoja kuin ainakin mies, joka oli tottunut niitä näkemään ja arvostelemaan miten vaarallisia ne olivat.

— Minä tekisin tilin omantuntoni kanssa ja pyytäisin aikalasillisen Reinin viiniä, jos sitä vaan olisi mailla halmeilla.

— Mutta minä pyydän heiltä vain tilkkasen heidän huonoa La Rochellen viiniä, eivätkä nämä kaistapäät tahdo sitä minulle antaa.

Dietrich irroitti vyöstään taskumattinsa, joka oli hyvin iso, ja aikoi viedä sen haavoittuneen huulille.

— Mitä te teettekään, kapteeni! huusi yksi sotilaista; lääkäri sanoo, että hän kuolee paikalla, jos juo.

— Entäpä sitten? Saapahan edes vähän iloa ennen kuolemaansa. Kas tuossa, uljas ystäväni; hävettää vaan, kun ei ole parempaa viiniä teille tarjota.

— Te olette ritarillinen mies, kapteeni Dietrich, sanoi George juotuaan. Ojentaen sitten taskumatinsa naapurilleen, hän virkkoi: Entä sinä, Béville-parkani, etkö sinäkin tahdo myöntää minun olevan oikeassa?

Mutta Béville pudisti päätään mitään vastaamatta.

— Voi nyt! kun eivät vieläkään herkeä minua kiusaamasta! sanoi George. Mitä! Eikö minun anneta kuolla rauhassa?

Hän näki protestanttisen papin tulevan luokseen raamattu kainalossa.

— Poikani, sanoi pappi, kun te nyt...

— Riittää! riittää! Tiedän kyllä mitä aiotte minulle sanoa, mutta se on turha vaiva. Olen katolilainen.

— Vai olet sinä katolilainen! huudahti Béville. Et siis enää olekaan jumalankieltäjä?

— Mutta ennenvanhaan teidät — pappi virkkoi — kasvatettiin reformeerattuun oppiin; ja tänä juhlallisena ja peloittavana hetkenä, kun valmistaudutte astumaan töiden ja omientuntojen Korkeimman Tuomarin eteen...

— Olen katolilainen. Paholaisen sarvien kautta! jättäkää minut rauhaan.

— Mutta...

— Kapteeni, ettekö ollenkaan sääli minua! Olette jo tehnyt minulle suuren palveluksen; pyydän teiltä vielä toista sellaista. Laittakaa niin, että saan kuolla tarvitsematta kuulla varoituspuheita ja ruikutuksia.

— Poistukaa, sanoi kapteeni papille; näettehän, ettei hän ole sillä tuulella, että tahtoisit teitä kuunnella.

La Noue antoi merkin munkille, joka tuli heti kuolevan luo.

— Tässä on teidän uskokuntanne pappi, hän sanoi kapteeni Georgelle; me emme pyri millään tavoin pakoittamaan omiatuntoja.

— Munkki tai pappi, menköt hiiteen molemmatkin! vastasi haavoittunut.

Munkki ja protestanttinen pappi olivat kumpikin vuoteen vieressä, toinen sen toisella, toinen toisella puolen; ja he näyttivät olevan aikeissa ruveta kumpikin riitelemään kuolevaa itselleen.

— Tämä aatelismies on katolilainen, sanoi munkki.

— Mutta hän on protestantti syntyjään, sanoi pappi; hän kuuluu minulle.

— Mutta hänpä on kääntynyt katolilaiseksi.

— Hän tahtoo kuolla isiensä uskossa.

— Ripittäkää itsenne, poikani.

— Lausukaa uskontunnustuksenne, poikani.

— Eikö totta, teidän tahdotte kuolla hyvänä katolilaisena?

— Viekää pois tuo Antikristuksen lähettiläs! huusi pappi, joka tunsu läsnäolijain enemmistön olevan hänen puolellaan.

Hetipaikalla eräs sotilas, kiihkeä hugenotti, tarttui munkin köysivyöhön ja työnsi hänet syrjään huutaen hänelle:

— Ulos täältä, senkin kaljupää! senkin hirtehininen! Ei La Rochellessa ole enää pitkiin aikoihin veisattu messuja.

— Seis! sanoi La Noue, jos tämä aatelismies tahtoo ripittää itsensä, niin annan kunniasanani siitä, ettei kukaan tule häntä siitä estämään.

— Suuri kiitos, herra La Noue ..., sanoi kuoleva heikolla äänellä.

— Voitte kaikki todistaa, sanoi munkki, että hän tahtoo ripittää itsensä.

— Ei! piru vieköön! en tahdo.

— Hän palajaa takaisin isiensä uskoon, huudahti pappi.

— En! tuhat tulimmaista! en! Jättäkää minut rauhaan kumpikin. Olenko jo kuollut, koska korpit jo riitelevät ruumiistani? En huoli en messuistanne en virsistänne.

— Pilkkaaja! huusivat molemmatkin keskenään vihamielisten uskontokuntien papit yhtäaikaa.

— Kyllä sitä johonkin pitää uskoa, sanoi kapteeni Dietrich järkähtämättömän tyynesti ja rauhallisesti.

— Minä uskon ... että te olette kunnan mies, ja vapautatte minut noista äkäpusseista... Niin, menkää tiehenne ja antakaa minun kuolla kuin koiran.

— Niin, kuole sitten kuin koira! sanoi pappi poistuen närkästyneenä ja kiukuissaan. Munkki teki ristinmerkin ja lähestyi Bévillen vuodetta.

La Noue ja Bernard de Mergy pysähdyttivät papin.

— Tehkää vielä viimeinen yritys, sanoi Mergy. Säälikää häntä, säälikää minua!

— Kapteeni, sanoi La Noue kuolevalle, uskokaa vanhaa soturia, sellaisen miehen kehoitukset, joka on Jumalalle lupautunut, voivat kuolevan viimeisille hetkille suoda lievitystä. Älkää kallistako korvaanne syntisen koreuden kehoituksille, älkääkö syöskö uhmailullanne sieluanne kadotukseen.

— Herra La Noue, vastasi kapteeni, en ole tänään ajatellut kuolemaa suinkaan ensi kerran. En tarvitse kenenkään kehoituksia tai varoituksia siihen valmistautuakseni. En ole koskaan suvainnut uhmailua, tällä hetkellä vähemmän kuin konsanaan. Mutta piru vieköön! Nyt saan vain kuulla heidän lörpötyksiään.

Pappi kohautti olkapäitään. La Noue huokasi. Molemmatkin poistuivat hitain askelin ja pää painuksissa.

— Toveri, sanoi Dietrich, kyllä teillä täytyy olla helvetilliset tuskat, kun puhutte niinkuin nyt puhutte?

— Kyllä, kapteeni, minä kärsin niin tulen vietävästi.

— Silloin toivon, ettei hyvä Jumala ota pahakseen teidän sanojanne, jotka niin vietävästi tuntuvat jumalanpilkalta. Mutta kun on luodinreikä läpi ruumiin, niin perhana vieköön! kyllä silloin on lupa vähän kiroillakin lohdutuksekseni.

George hymyili ja tarttui taas taskumattiin.

— Maljanne, kapteeni! Te olette paras sairaanhoitaja, minkä haavoittunut sotilas voi saada. Ja

puhuessaan hän ojensi tälle kätensä.

Kapteeni Dietrich puristi sitä, osoittaen jotain liikutuksen merkkejä.

— Teufel! hän mutisi aivan hiljaa. Olisi se sentään, jos veljeni Hennig olisi katolilainen ja minä olisin häntä ampua romauttanut vatsaan!... Siinä nyt on Milan ennustuksen selitys.

— George, toveri hyvä, sanoi Bévillle valittavalla äänellä, sano minulle edes jotain. Me kuolemme kohta; se on pelottava hetki!... Vieläkö sinä ajattelet samalla tavalla kuin silloin, kun käännytit minut jumalankieltäjäksi?

— Aivan varmasti; rohkeutta vaan! muutaman hetken päästä meidän ei enää tarvitse kärsiä.

— Mutta tuo munkki puhuu minulle tulesta ... paholaisista ... mitä minä tiedän, minä?... Mutta minusta se kaikki ei tunnu oikein vakuuttavalta.

— Tyhmyyksiä kaikkityyni!

— Mutta jos se kuitenkin olisi totta?

— Kapteeni, teille minä testamenttaan haarniskani ja miekkani. Olisin suonut, että minulla olisi ollut jotain parempaa teille antaa tästä hyvästä viinistä, jota olette minulle juottanut niin auliisti.

— George, ystäväni, Bévillle taas puuttui puheeseen, olisi sentään kauhistuttavaa, jos se olisi totta, mitä hän sanoo ... ijäisyys!

— Pelkuri!

— Niin, pelkuri ... se on pian sanottu, mutta silloin on lupa olla pelkuri, kun on kysymyksessä ikuinen piina ja kärsimys.

— No niin! ripitä sitten itsesi.

— Pyydän sinua, sano minulle, oletko aivan varma siitä, ettei mitään helvettiä ole olemassa?

— Joutavia!

— Ei, vastaa minulle; oletko siitä ihan varma? Vakuuta minulle kunniasanallasi, ettei helvettiä ole olemassa.

— Minä en ole varma mistään. Jos perkele on olemassa, niin saammepahan nähdä, onko se hyvinkin musta.

— Kuinka! sinä et ole siitä varma?

— Ripitytä itsesi, sen sanon sinulle.

— Mutta sinä pilkkaat minua siitä.

Kapteeni ei voinut olla hymyilemättä; sitten hän sanoi vakavasti:

— Sinun sijassasi minä ripityttäisin itseni; sehän on aina varmintä, ja kun on saanut ripin viimeisen voitelun, niin silloinhan sitä on valmiina kaiken varalta.

— No niin! Minä teen niinkuin sinäkin. Ripitytä sinä itsesi ensin.

— En.

— No, sano mitä sanot, mutta minä tahdon kuolla hyvänä katolilaisena. Kuulkaa, arvoisa isä! Antakaa minun lausua *confiteor'in*[82] ja kuiskatkaa korvaani; sillä se on vähän unohtunut.

Bévillen ripityttyäessä itseään kapteeni George ryyppäsi vielä kulauksen viiniä, sitten hän painoi päänsä kehnolle päänaluselleen ja ummisti silmänsä. Hän makasi rauhallisesti neljänneksen ajan. Sitten hän puristi huulensa tiukasti yhteen ja rupesi värisemään päästäen pitkän valituksen, jonka tuska pusersi esiin hänen rinnastaan. Luullen hänen heittävän henkensä Mergy parahti ääneensä ja kohotti hänen päätään. Kapteeni avasi heti silmänsä.

— Vieläkö? hän sanoi työntäen veljensä hiljaa luotaan. Minä rukoilen sinua, Bernard, rauhoitu.

— Voi George! George! Ja minun käteni on tuottanut sinulle kuoleman!

— Minkä sinä sille voit? Enhän ole ensimmäinen ranskalainen, joka saa surmansa veljensä kädestä ...

enkä luule olevani viimeinenkään. Mutta en voi syyttää muita kuin yksin itseäni vain. Kun monsieur otti minut saatuaan minut vapautetuksi vankilasta, mukaansa, niin olin itsekseni vannonut, etten paljastaisi miekkaani... Mutta kun olin saanut tietää, että tuon Béville-paran kimppuun oli hyökätty ... kun kuulin pyssyjen paukkeen, niin tahdoin päästä katsomaan tappelua likempää.

Hän pani silmänsä taas kiinni ja avasi ne jälleen pian sanoen Mergy'lle:

— Rouva de Turgis on käskenyt minun sanoa sinulle, että hän aina rakasti sinua. — Ja kapteeni hymyili heikosti.

Ne olivat hänen viimeiset sanansa. Hän kuoli neljännestantunnin perästä, näyttämättä kärsivän kovin kovia tuskia. Muutaman minuutin perästä heitti Béville henkensä munkin sylissä, joka sittemmin vakuutti, että hän oli aivan selvään kuullut ilmassa enkelien ilohuudot, kun nämä korjasivat tämän katuvan syntisen sielun, kun taas maan alta perkeleet vastasivat siihen riemun ulvonnalla viedessään mukanaan kapteeni Georgen sielun.

Kaikista Ranskan historioista voi nähdä, kuinka La Noue läksi pois La Rochellesta, inhoon saakka tympeytyneenä kansalaissotaan ja omantuntonsa vaivaamana, joka soimasi häntä siitä, että hän taisteli kuningastaan vastaan; kuinka katolilaisten armeijan oli pakko luopua piirityksestä, ja kuinka neljäs rauha solmittiin, jota pian seurasi Kaarle IX:n kuolema.

Entä saattoiko Mergy lohduttautua? Ottiko Diana itselleen uuden rakastajan? — Sen jätän lukijan ratkaistavaksi, joka siten saa päättää romaanin mielensä mukaan.

VIITSELITYKSET:

[1] *Mézeray*, François Eudes de (1610-83). Ranskan huomatuimpia historiankirjoittajia.

Montluc, Blaise de (1521-1574), Ranskan marsalkka; julkaissut "*Mémoires*" (Muistelmia), joita Henrik IV nimitti nimellä "Sotilaan raamattu". Tärkeä sotahistoriallinen lähdekirja.

Brantôme, Seigneur Pierre de Bourdeville de Br. (1527-1614), sotilas ja kirjailija, Kaarle XI:n kamariherra.

Aubigné, Theodor Agrippe d (1552-1630), sotilas, valtiomies ja runoilija, Henrik IV:n ystävä.

Tavannes, Gaspard de Saulx de (1509-1573), Ranskan marsalkka, katolilaisten kiihkeimpiä johtomiehiä. — Ed. poika Guillaume de S. de T. (1553-1633) kirjoittanut teoksen "*Memoires historique*" (Historiallisia muistelmia).

La Noue, François de (1531-91), sotapäällikkö ja kirjailija. Suom.

[2] Eikö tätä sääntöä voisi ulottaa yksilöihinkin? Ja onko varkaan poika, joka varastaa, yhtä syyllinen kuin hyvän kasvatuksen saanut mies, joka tekee konkurssirikoksen?

[3] Mutta hyöty, Herra nähköön! Suom.

[4] Tämä esipuhe on kirjoitettu v. 1829.

[5] Katariina di Medici, Ranskan leskikuningatar, Kaarle IX:n äiti. Suom.

[6] Ikäänkuin todistukseksi Kaarle IX:n suuresta teeskentelystä on usein viitattu eräisiin hänen lausumiinsa sanoihin, jotka minusta päinvastoin tuntuvat vain uskonasioista aivan välinpitämättömän miehen karkealta sanasutkaukselta. Paavi teki vaikeuksia, kun hänen olisi ollut myönnettävä erikoisvapautus, joka oli välttämätön, jotta Margareetta Valois'n, Kaarle IX:n sisaren, avioliitto Henrik IV:n kanssa saatettiin solmia, joka viimeainittu oli silloin protestantti. Kuningas sanoi: "Jos pyhä isä kieltäytyy, niin minä otan Margareetan niskoilleni ja naitan hänet täytenä protestanttina".

[7] Ranskan väkiluku oli lähes 28 miljoonaa henkeä. Luullaan, ettei protestantteja toisen kansalaissodan jälkeen ollut enempää kuin puolitoista miljoonaa; mutta heidän hallussaan oli suhteellisesti suuremmat rikkaudet, heillä oli enemmän sotilaita ja enemmän kenraaleja.

[8] Toisessa kansalaissodassa protestantit valtasivat samana päivänä, ja yllättämällä, enemmän kun

puolet Ranskan linnoitetuista paikoista. Katolilaiset olisivat voineet tehdä samalla tavalla.

[9] Maurevel sai liikanimen *kuninkaan kätyri*. Kts. Brantômes.

[10] Napoleonin lausumat sanat.

[11] Hän lykkäsi Colignyn murhan sekä verilöylyn *Guisen herttuan* ja Lotringin suvun prinssien niskoille.

[12] Minä vain sanon, otaksun tämän otaksuman. Suom.

[13] Nuo hurjat joukot tulivat yli alppien ja niiden lumen, Bourbon-merirosvon kera he kulkivat poikki suuren Poon. Suom.

[14] Prinssi Condé.

[15] Väännös saksal. sanasta Reiter = ratsumies. Suom.

[16] Sanaleikki; nouer-verbi merkitsee sitoa, solmia. Suom.

[17] Muin. ranskalainen kulta-raha. Suom.

[18] Entisiä Parisin mestauspaikkoja. Suom.

[19] Muin. ranskalainen raha. Suom.

[20] Vanhassa kansanlaulussa mainittu narrimainen henkilö.

[21] J: Mun on sormus.

P: Sen kivi liian lujass' on.

J: Ei lainkaan, kun vaimonne niin hölläss' on. Suom.

[22] Muin. ranskal. kultaraha. Suom.

[23] Arkkipiispa de Guise.

[24] Tämä lisänimi tarkoitti ammattikaksintaistelijoita.

[25] Silloinen klassillinen kaksintaistelupaikka. Pré-aux-Clercs oli vastapäätä Louvrea ja täytti Petits-Augustins- ja du Bac-katujen välisen alueen.

[26] Kiitos Jumalalle, rauha eläville, autuus vainajille ja siunattu neitsyt Maarian kohtu, joka iankaikkisen isän pojan kantoi! Suom.

[27] Don Juan. — Mitä? Sinä pidät täytenä totena sen minkä sinulle sanoin, ja sinä luulet että suuni oli sopusoinnussa sydämeni kanssa? Suom.

[28] Reformeeratut olivat omaksuneet sen värin.

[29] Tämä niin kaunis pikku prinssi, joka aina suutelee hempukkaansa.

[30] Rohkealle on isänmaa kaikki kaikessa, niin kuin kaloille meri. Suom.

[31] Tämän maailmankuulun kirjan tekijän oikea nimi Rabelais (1490-1553), kreikankielen sekä italialaisen ja muinaisranskalaisen kirjallisuuden erinomainen tuntija, Ranskan suurin satirikko, Ranskan ja koko maailmankirjallisuuden ensimmäisiä neroja. Suom.

[32] Prinssi Ludvig Condé'ta, joka kaatui Jernain luona, katolilaiset syyttivät kruunun tavoittelusta. — Amiraali Coligny'n ristimänimi oli Gaspard.

[33] Sen teki se jolle se oli eduksi. — Suom.

[34] Niin monta guiselaista kuin on jäljellä, niin yhtä monta on Méré'täkin. — Tarkoitetaan Poltrot de Méré'tä, joka murhasi suuren Fransin, Guisen herttuan, Orleansin piirityksessä, hetkellä jolloin kaupunki oli perikadon partaalla. Coligny ei läheskään voinut kokonaan puhdistautua syytöksestä, että tämä murha olisi tapahtunut hänen käskystään tai ettei hän ainakaan ollut yrittänyt sitä estää.

[35] Suunpieksäjä, tyhjäntoimittaja, messujen latelija, juhlamessujen mesikieli, sanalla sanoen: todellinen munkki, jos konsanaan sellaista on ollut, siitä saakka kuin puhuva maailma alkoi puhua kaljupäistä. — Alkukielen monia hienoja sanaleikkejä on mahdoton suomentaa. Suom.

[36] Merkitsevät alkuaan "kautta vanhurskauden, kautta kuoleman, kautta veren", mutta ranskassa niitä käytetään kirouksina. Alkukielen sanaleikkiä mahdoton tarkkaan suomentaa. — Suom.

[37] Ja katso, koko lauma syöksyi suinpäin mereen. Suom.

[38] Hän käy ympäri etsiskellen kenen hän nielisi. Suom.

[39] Kvartti, eräs miekkailuasento. Suom.

[40] Terssi, eräs miekkailuasento.

[41] Olen syntiä tehnyt. Suom.

[42] S.o. 1810 luvulla. Suom.

[43] Hänen veljensä.

[44] Sen sopimuksen mukaan, joka päätti kolmannen kansallissodan, oli useihin parlamentteihin asetettu tuomioistuimia, joissa puolet neuvoksista tunnustivat kalvininoppia. Niiden piti käsitellä katolilaisten ja protestanttien välisiä riita-asioita.

[45] "Hänen kuolemansa aiheutui, — sanoo d'Aubigner — myrkystä, joka hyvätuoksuisista hansikkaista nousi aivoihin, ja oli sen valmistanut firenzeläinen messer René, joka siitä lähtien on saanut tämän prinsessin vihollistenkin inhon osakseen".

[46] Närhi, — geais. — Suom.

[47] ergo = siis. Suom.

[48] *Raffineeratun* periaatteisiin kuului, ettei saanut sotkeutua mihinkään uuteen riitaan niin kauan kuin entinen oli ratkaisematta.

[49] Suuri kaksiteräinen lyömämiekka.

[50] Useinkaan todistajat eivät olleet pelkkinä katsojina; he taistelivat keskenään. Sanottiin että joku oli toisen *sekundanttina, kolmantena miehenä*.

[51] Sillä toisen meistä täytyy heittää henkensä, ennenkuin jalankaan vertaa väistymme taistelupaikalta.

(Stuartin ja Whartonin kaksintaistelu).

[52] Murtaa miekka ja irroittaa se ruumiista. Kaikki miekkailua koskevat erikoissanat olivat siihen aikaan lainattu italian kielestä.

[53] Viime yönä näin unta kuolleesta kalasta ja rikotuista munista, ja herra Anaxarquelta olen saanut tietää, että rikotut munat ja kuollut kala merkitsevät onnettomuutta.

Molière, *Les Amants magnifiques*.

[54] Vaiti.

[55] Eräs nainen odottaa teitä tänä iltana.

[56] Jumalan rauha herra ritari. Olkaa tervetullut.

[57] Puhutteko espanjaa?

[58] Hiljaa, hiljaa!

[59] Herra armahtakoon! Ette olekaan ritari, olette munkki!

[60] Hyvästi, rakas B.

[61] Lukija itse asettakoon tähän puuttuvan epiteetin. Kaarle IX käytti usein todella hyvin voimallisia kirouksia, mutta muuten ne olivat kaikkea muuta kuin hienoja.

[62] Munkki ei ole luostarissa kahden munankaan arvoinen, mutta sen ulkopuolla hyvinkin kolmenkymmenen.

[63] Se joukostamme joka säästää isäänsä, veljeänsä tai ystäväänsä, on kirottu.

Otsvay, Pelastettu Venezia.

[64] Varo maaliskuun Idusta = 15 päivää. — Suom.

[65] Eräs muinaisranskal. tanssi. Suom.

[66] Montfaucon, muinaisia Parisin mestauspaikkoja. Suom.

[67] "Tappakaa! tappakaa!" Marsalkka de Tavannes'n sanat.

[68] D'Aubigné, Histoire universelle. — Tekijä.

[69] D'Aubigné, Histoire universelle. — Tekijä.

[70] Muinaisen Parisin oikeusrakennuksia. — Suom.

[71] Pannen hänen päähänsä huppukauluksen he tekivät hänestä munkin.

[72] Kastan sinut karpiksi ja ahveneksi. — Suom.

[73] Toivo hiljaa ja kestä kaikki mitä voit! — Suom.

[74] Anjoun herttua, sittemmin kuningas Henrik III.

[75] Hattu pois päästä! Tämä mies ei ole mikään poropeukalo. — Suom.

[76] Ennen muinoin Ranskan kuninkaan vanhimman veljen arvonimi. — Suom.

[77] Se kuolee, punta vetoa, se kuolee! — Suom.

[78] Minkäs teet, tee se pikemmin. — Suom.

[79] Sellaisia varustuksia voi nähdä Parisin Tykistömuseossa. Eräs hyvin kaunis turnajaisia esittävä Rubensin piirros näyttää, kuinka tällaisissa varuksissa sentään saattoi ratsastaa. Satuloissa on pieni hyllyntapainen, joka ulottuu liepeitten reunojen alle, joten ratsastaja tulee istumaan niin korkealla, että hänen polvensa ovat melkein hevosen pään tasalla. Omissa varuksissaan elävältä korventunut mies, katso d'Aubigné, Histoire universelle (= Yleinen Historia).

[80] Phalariille, Akragoon tyrannille (571-555 e.Kr.) valmisti Perillos-niminen kuvanveistäjä vaskisen härän, joka oli ontto ja joka voitiin kuumentaa tulikuumaksi, jotta sen sisään viskatun onnettoman tuskanhuudot saattaisivat sen mahdollisimman suuressa määrin muistuttamaan elävää eläintä. Tyranni oli ihastuksissaan ja määräsi, että Perillos palkinnoksi keksinnöstään sai kunnian joutua oman teoksensa ensimmäiseksi uhriksi. Tarun mukaan sai Phalariis sittemmin itsekin päättää siinä päivänsä. — Suom.

[81] Isä: Miksi olet niin uppiniskainen?

Pierre: Miksi sinä niin häiritset, ettei lurjus parka saa kuolla rauhassa? Mutta te toiset keikutte kuin korpit hänen ympärillään. — Suom.

[82] Confiteor = katolilaisten synnintunnustus. — Suom.

End of Project Gutenberg's Mustalaistytön ennustus, by Prosper Mérimée

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUSTALAISTYTÖN ENNUSTUS: ROMAANI
PÄRTTYLINYÖN AJOILTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the

Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7

and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™ .

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work

on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.